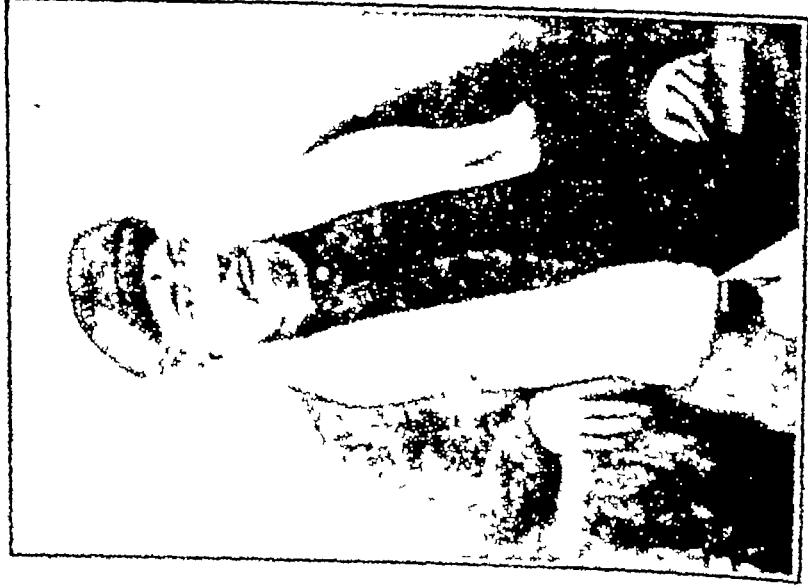

[All rights reserved by the Trustees of the Fund.]

Printed by SHAH RATILAL KESHAVLAL At the "Veera Shasan" Printing
Press, Haja Patel Pole, Ahmedabad.

Published for SHEEH DEVCHAND LABHAI Jain Pustakodhhar Fund.
No. 114/116 Javeri Bazar, Bombay. by Jivanchand Sakerechand Javeri.

श्री देवचन्द लालभाई जखेरी.

जन्म १९०९ वैक्रमाब्दे

निर्याणम् १९६२ वैक्रमाब्दे

कार्तिकशुक्लैकादश्यां, सूर्यपुरे.

पौगळ्णवृत्तीयायाम्, मुम्बय्याम्.

The Late Sheth Devchand Lalbhai Javeri,

Born 1853 A. D. Surti,

Died 13th January 1906 A D Bombay.

१-२१ - Copies 5000.

श्रीनवपदलघुवृत्तेर्विषयानुक्रमः.

आद्यायां गाथायां मङ्गलाभिधेयादि, द्वितीयायां यादृशादीनि नव द्वाराणि, तृतीयादितः सप्तत्रिंशदधिकं शतं यावद्द्वयाथानां
मिथ्यात्नसम्पत्तद्वादशव्रतसंलेखनारूपेषु पञ्चदशसु स्थानेषु नवभिर्नवभिर्यादृशादिभिर्द्वारैः सकथानकरूपं, सूचा चैवमत्र-

ॐ	यादृशं	यतिपेदं	यथोत्पत्तिः	दोषै	गुणैः	यतनायां	अतीचारेषु	भंगे	भावनायां
ॐ	१	२	३	४	५	६	७	८	९

३ } मिथ्यात्वे

११ }

१२ } सम्पत्तये

२० }

२१ } भाषातिपात-

२९ } विरली

नन्दमणिकारः } इन्दनागः अम्मडशिष्याः शिवराजर्षिः शिवजन्म तामलिः
त्रिविक्रमभट्टः } मुद्गलः

धनसार्थवाहः } कार्तिकः

द्रमकः } दामशकः
पतिमारिका } सूपकारश्रावकः
क्षेमादि

३० } मृषावाद०	वसुराजः	
३८ } अक्तादान०	मण्डिकः } नागदत्तः	
३९ } ४७ } मैथुन०	विजयः } सुभद्रा }	
४८ } ५६ } परिग्रह०	वयस्यात्रिकं } सीता }	
५७ } ६५ } ५७ } ६५ } ६६ } ७४ } ७५ } ८३ }	कुबेरदत्ता }	जिनदासः
		ब्राह्मणदारकौ
		कोजिकः }
		सेतुकः }
		चण्डकौस्तिकः
		सुबन्धुः } शिवकुमारः
		नित्यमण्डिता }
		यादवकुमाराः अंगरक्षकः
८४ } अनर्थदंड०		
९२ }		
		कपिलः चौरः
		स्कन्धकः
		काङ्कणः
		पेकटकः

९१ } सामा-
 १०१ } यिके
 १०२ } देमाव-
 ११० } कासके
 १११ } पौषवे
 ११९ }
 १२० } अतिथि-
 १२८ } संविभागे
 १२९ } संकल्पनायां
 १३७ }

कण्ठीकः
 सागरचन्द्रः }
 सुवृत्तनः
 कामदेवः
 आनन्दः
 कुरुः
 जीर्णश्रेष्ठी }
 नागश्रीः
 पंडरागां
 संभूतिः
 कृतपुण्यः }
 सालिभद्रः }
 महासतकः }
 मंझकः }

भेषांसः
 स्कन्दकः

॥ (लघुबुधतिश्रुत) श्रीनवपदप्रकरणस्योपोद्घातः ॥

॥ ॐ नमः सर्वज्ञाय ॥

शेषुषीधनाः ! स्वीक्रियतामिदमुपदीक्रियमाणं ग्रन्थरत्नं, ग्रन्थेषु उत्कृष्टता चास्य पाठकश्रावकाणां प्रस्तुतग्रन्थावलोकनान् स्पष्टीभविष्यति तदत्र न किञ्चिद् वर्णयते, नहि हस्तकङ्कणदर्शने आदर्शस्योपयोगः कापि, तथापि रत्नस्य केवलस्य न तादृशी शोभा उपयोगी वा तादृक् यादृशी शोभा उपयोगश्च सकञ्चनस्य जगति भवति, तत एव हेतोः कञ्चनसमाना प्रस्तावना निबध्यते ॥

अत्र चिन्तनीयमेतत् यदुत किमस्याभिधानं ? को वा विषयः २ कश्च मूलकर्त्ता ३ कश्च विवरीता ४ कश्च गच्छोऽस्य ५ किमर्थं ६ कदा कृतं चेति ७ । तत्र प्रथमं तावत् अभिधानमस्य 'नवपदप्रकरण'मिति, यद्यपि नवपदशब्देन रूढया श्रीमन्नि अर्हदादीनि तपोऽन्तानि नवपदानि प्रतीयन्ते, तेषां च व्याख्यानमत्र केनापि प्रकारेण भविष्यति इति स्यादाशङ्का, परं तानुपपत्ती गीन्यपि आराध्यतमान्यपि च नात्र विवरीतुमिष्टानि, अत्र तु श्रीमत्यामावश्यकचूर्णौ देशविरतिप्रकरणे "जारिसओ जहभैओ" इत्यादिपूर्वोन्तर्गतगाथया यानि अनुव्रतविषयतया नव पदानि प्रतिपादितानि तान्येव विवृतानि इति सार्थकाऽभिधा अस्य ग्रन्थरत्नस्य नवपदप्रकरणमिति, न च वाच्यं सङ्ख्यापूर्वत्वात् नवपदीप्रकरणमिति भाव्यं, यथा पञ्चलिङ्गी पञ्चाध्यायीति, अत्र त्रिपदबहुव्रीहेरभ्युपगमाद्, यद्वा नव पदानि अस्मिन् इति बहुव्रीहेरभ्युपगमात्, समाहारस्य द्विगोश्चात्र विवक्षेत्र नास्ति. पञ्चम-ङ्गलं पञ्चमङ्गलमहाश्रुतस्कन्धः षट्स्थानकम् इत्यादिवत् नात्र दोषलेशः, प्रकरणता चास्य श्रावकधर्मविवेचरपेक्षया, न तु अन्यस्य

कस्यापि इदन्तं ग्रन्थमपेक्ष्य, यतः—श्रावकप्रसङ्गादयो ग्रन्थरत्नानि यद्यपि श्रावकधर्ममापादकानि मलमूर्खिवर्यः रचितानि प्रभून् परं न तदवताराय एतत् प्रकरणमिति १ ।

विषयश्च प्रस्तुतग्रन्थरत्नस्य मिश्र्यात्-सम्यक्त्व-द्वादशत्रय-संख्येखनारूपेषु पञ्चदशसु स्थानेषु पूर्वगाथोदितानि यादृशं १ यत्तिभेदं, २ यथा जायते ३ अत्र दोषाः ४ गुणाः ५ अतिचाराः ६ भङ्गः ७ यतना ८ भावना ९ इतिरूपाणि नव द्वाराणि विवेचितानि, ततश्च नैतद्ग्रन्थरत्नमतिपादितविषयस्य कल्पनाशिल्पनिर्मितत्वं, गाथाश्चात्र सप्तत्रिंशदधिकशतमानाः, प्रथमा गाथा मङ्गलायधियायिनी द्वितीया नवपद्या उद्देशिका शेषं तु पञ्चात्रदधिकं गाथाशतं पूर्वोक्तेषु पञ्चदशसु विषयेषु नवनवद्वारनिरूपकं, तथा च पञ्चदशानां नवमिर्गुणने द्वयोश्च पूर्वोक्तगाथयोः प्रक्षेपे स्यादेव ग्रन्थमानमिति । यद्यप्यस्य बृहद्वृत्तिः पूज्यप्रपौत्रेण श्रीयशोदे-रोपाश्रयेन विहित्वा, तत्र च ग्रन्थकृन्नामर्गर्भा अधिका गाथा पुस्तके दृष्टेति कृत्वा विद्यता, परं नात्र पूज्यैः सा गाथा धृता न वा विद्यतेतिकृत्वा सा न गण्यते, अत्रत्यासु गाथामु अनेकगाथा आवश्यकचूर्णगता विद्यन्ते, ताश्चैताः

१ “ नारिसभो नइभेओ ” २ “ उचियं भोतूण कलं ” ३ “ वल्लेज्जा मोहकरं ” ४ “ गमो ते सिर ” ४ “ सतोसं गहिय भावि ” ५, ६ “ जह जह अप्पो लोभो ” ७ “ धम्मोऽपरिगहं ” ८ “ तत्तायगोलकप्पो ” ९ “ जत्थत्थि सत्तपीला ” १० “ नमो सदा ” ११ “ भोगुवभोगे जण ” १२ “ पुण्फेहि फलेहि विरसेहि ” “ जत्थत्थि० उवभोगं ” १३ “ सवेत्तिं साहूजं ” १४ “ अट्टेण तं न बंधइ ” १६ “ खेत्ताइ कसह गोणा ” १७ “ तेत्तिं० आसत्थगाई ” १८ “ धम्मज्झाणोवगओ ” १९ “ पण्णा नीबेयु दयं ” २० “ कइया णु अहं दिक्खं ” २१

इत्याद्या अनेका आवश्यकर्चूर्णिगता गाथाः काश्चित् तथास्थिता एव काश्चिच्च भावार्थं । विरूपा एव धृता अत्र इति नात्रस्यो
विषयो नूतनः, परं सौकर्यं तु यादृगत्र प्रतिविषयं न तथा आवश्यकर्चूर्णाविति महत्युपयोगिताऽस्य २ । विवरीतारत्रास्य
ग्रन्थरत्नस्य श्रीमन्तो देवगुप्ताचार्याः, एभिरेव पूज्यैः नवतत्त्वप्रकरणमपि कृतं, परं तत् गण्यवस्थायां जिनद्रन्द्राभिधानं द्धया,
गणित्वं च पाणसासिकभगवत्प्रोपधानोद्ग्रहणेनेति नवतत्त्वटीकायां पूज्यमपौत्रैणैवोक्तमिति साम्प्रतीनाः कमलगच्छोया दूरापास्त-
प्रसरा एव, अस्तु, तैरेव पूज्यैरवाप्तस्वरिपदैः एतत्प्रकरणं उद्धृतं तद्वृत्तिश्च कृता, अत एवात्र प्रकृतौ—

“ एतद्वीका प्रोक्ता श्रावकानन्दकारिणी नाम्ना । श्रोदेवगुप्तस्वरिभिः वाचयितव्या प्रयत्नेन ॥८॥ श्रावकानन्दटीकेयं नव-
पदस्य [म] कीर्तिताः । जिनचन्द्र (पूर्व) नाम्ना गच्छे ओक्तेसंसंज्ञिते ॥ ११ ॥ ” इति श्लोकद्वयेन जिनचन्द्रेत्यभिधा देव-
स्वरिरित्यभिधा च सहृदतैः ककक्षरिशिष्यत्वं तु श्रोमतां नवतत्त्वप्रकरणे स्फुटमेव, किञ्च-अत्र प्रकरणविधौ श्रोमतां ककक्षरीणां
शिष्याः श्रीमन्तः कुलचन्द्रा एव सूचका इत्यपि—

“ ककाचार्यशिष्येण कुलचन्द्रसंज्ञितैनेषा सूचिता टीका ” इति प्रकृस्तिस्त्वत एवावबुध्यते, तथा च स्वगुरुत्रातुल्लचन्द्र-
सूचनया प्रकरणस्यास्य टीका विदधे इति स्पष्टं ज्ञायते ।

स्वोपज्ञविरणान्वितत्वात् न मूलविवरणयोः कर्तुर्भेदः । स्वकृतविवरणान्वितत्वं चास्य यद्यपि नानेन ग्रन्थेन प्रतिपाद्यते, तथापि
बृहद्भूतो “ वृत्तिर्धद्यपि विद्यतेऽत्र विहिता तैरेव पूज्यैः स्वयं, संक्षेपेण तथापि सात्र सुगमा गम्भीरशब्दा यतः ”

इति वचनेन तथा तद्वृत्तिवृत्तिगतैरन्यैरपि च तथाविद्यवचनैष्टैरस्याः स्वोपज्ञत्वं निर्णीयते ३-४ ।

पूज्यपादानो गच्छस्तावत् ' उपकेस ' (ओकेस) इति स्वयमेव प्रसस्तौ प्रतिपादितवन्तः, श्रीमत्प्रपौत्रा अपि नवपदवृहद्वृत्तौ नवतत्त्ववृत्तौ च पकटयन्ति—

' मल्लनिधिरिवास्त गच्छः श्रीमानुकेसपुरनिस्तः,' तथा च पूज्यानां उकेसगच्छान्तर्गतता सिद्धेन, ये केचिदाधुनिकाः तं मूढं तान् पूज्यांश्च पार्श्वनायकासनान्तर्वर्त्तितया मन्वते तद् अलिकमिति एतावदेव न, किन्तु पकरणकारानभिमतमेव, यतः श्रीपूज्येरेव श्रीवैव ग्रन्थरत्ने—

“ वर्त्तमानतीर्थधिपति वीरनाथं इत्यर्थः, ” इति वचनेन स्वेषां वीरतीर्थान्तर्वर्त्तित्वं सूचितं, न च कापि सूत्रे प्रकरणे वा श्रीपार्श्वप्रभोः सासनं सार्धद्विस्रवर्षेभ्योऽधिकं महत्तमित्युपलभ्यते, मस्तुतग्रन्थरत्नं च नैव श्रीपार्श्वप्रभुसासनान्तर्गत-श्रुताभारेण, किन्तु वर्त्तमानतीर्थान्तर्गतशास्त्राधारेणैव, अत एव च ६ पत्रे विस्तरार्थस्तु उत्तराध्ययनादवसेयः ७ विस्तरार्थस्तु आचक्ष्यकविवरणदसेयः ९ वित्यरेण विवाहपञ्चमीए एकसारसमे सए ९ विस्तरार्थस्तु भगवत्याः ११ विस्तरेण भगवत्यां, यथा प्रज्ञापनोपाङ्गे १६ विशेषस्तु ऋषभचित्रादवसेयः १८ कथानकं ज्ञाताधर्मकथासु ५३ पञ्चचरित्रे विस्तरः ६० कथानकं हरिवंश-कथायां ७ विस्तरो वसुदेवत्रिहिण्डयाम् । ४० गाथाविवरणे विस्तरतो भगवत्यां ४९ कथानकं सविस्तरसुपासकदशाङ्गे, नायाध-म्मक्रशाभौ, ५३ विस्तरेण उपदेशमालायां ५६, एभिः वाक्यैः स्पष्टमेव पूज्या वर्त्तमानतीर्थशास्त्राश्रिता इति ज्ञायते, किञ्च यदि पूज्याः पार्श्वनाथतीर्थं समाश्रिता अभविष्यन् तर्हि श्रीमन्महावीरवर्णने भगवान् चातुर्भासिकाभिग्रहेण इति (५१) गाथावृत्तौ कथानके तथा स्कन्दकथानके भगवत्समीपमागतः इति निर्विशेष्यं नैवाकथिष्यन्, नैव च प्रत्यपादयिष्यन् श्रीपार्श्व-

प्रभूणां अधिकारैः षण्डुरायार्किकथानकैः “ पासस्स समवसरणे ” इति, तथा च स्पष्टतया विवेकिनां प्रतिभासिष्यते यदुत ऊकेश-
 पूनगमादेव ऊकेशगच्छ इत्यभिधा, न च तथाभिधानं असम्भवि, यतः नानकगच्छः, कोरण्टकगच्छः, ब्रह्माणगच्छः सण्डेरक-
 गच्छः इत्यादयः नैके गच्छाः ग्रामनामधारका इति । अनुवदन्ते च श्रीयशोदेवोपाध्याया अपि एतदेव नवपदद्वन्द्वद्वौ नवतत्त्व-
 द्वौ च । यच्च साम्प्रतीनैः केशिकुमारपरम्पर्यमुद्बुध्यते तदपि आलजालकल्पमेव, यतः श्रीमद्भिः केशिकुमारैः श्रीवर्धमानशासने
 सङ्क्रमणं कृतमिति श्रीमदुत्तराध्ययनेषु केशिगौतमीयाध्ययने स्पष्टमेव, तथा च तत्पाठः—“ पञ्चमहव्ययम्, पडिवज्जेइ भावओ ।
 पुरिमस्स पच्छिमंभि, मग्गे तत्थ सुहावहे ११ । ” एतावत्यपि जागर्त्ति प्रमाणवृन्दे यद्वा तद्वा वदनं कलिकालमाहात्म्यजमेव
 ज्ञेयम् । एतेन श्रीमत्तां रत्नप्रभसूरीणां चतुर्दशपूर्वित्वप्रवादोऽपि निर्मूल एव, यतः श्रीमतां केशिप्रभूणां वीरशासने सङ्क्रमः, श्री-
 वीरशासने च श्रुतकेवलिनः षडेव, अत एव च राजप्रश्नीयेऽपि महात्रतचतुष्टकप्ररूपणा सङ्गच्छते, तदानीमसङ्क्रामान् । अत एव च
 पूज्यपादविहितस्य प्रस्तुतग्रन्थरत्नस्य प्रामाणिकता शासनधुरन्धरैः स्वीकृता तदनुसारेण च पररूपणापि दृढीकृता, यतोऽवलोकयते
 श्रीमत्यामुपाशकदशाङ्गद्वौ “ नवपदप्रकरणादिषु तथादर्शनात् ” इति वाक्येन एतद्वलैर्नव अतीचारभङ्गयोः पार्थक्यं श्रीमद्भिः
 अभयदेवसूरिभिः प्रदर्शितम् । अतो ये हि केचित् खराः ऊकेशगच्छीयान् अपवदन्ति श्रीमतोऽभयदेवसूरींश्च अस्वकीयानपि
 महिमार्थं बहु मन्वते ते ग्रथिलपरिधानन्यायमनुसरन्तो दृश्याः यतः—श्रीमन्तोऽभयदेवसूरयः ऊकेशगच्छीयान् पूज्यपादान् प्रमा-
 णीकुर्वन्ति, नैतावन्मात्रमेव, किन्तु पूज्यपादविहितस्य नवतत्त्वप्रकरणभ्योपरि भाष्यं त्रितन्वन्तः श्रीमतः तद्गच्छसूरीन् पूर्वसूरितया
 निर्दिशन्ति, तथा च—श्रीमतां पूज्यपादानां द्वयेषां न कोऽपि विरोधः परस्परमविश्रम्भो वा, परं पाश्चात्याः खरा मृषावादनिरताः

यं कश्चन प्रसिद्धपर्यं पूर्वत्रं मन्वानाः परास्मिन्नेषिणो यद्वा तद्वा प्रकल्पन्ति इत्यलमतिचमूर्त्या, परं गच्छेज्यमूकज्ञसंश्रितः न सि-
द्धान्तशिरोदभात् न च अनासत्पुरुषमूल इति स्रुधिया पूर्वैकेनाभ्युद्यमिति ॥

प्रस्तुतप्रकरणकरणं सम्यक्तत्वादिविषयज्ञानमेप्सूनां विस्तृतवर्गनवतया महोपकार्थेव, यद्यपि श्रीमद्भिर्हरिभद्र
श्रुतिर्बयः पञ्चाशके आवकप्रज्ञसौ आवश्यकविवरणे च आवश्यक्यस्य विविधरूपतया प्रतिपादितत्वात् विशेषेण
नोपयोगोऽस्य त्रयापि तदानींतनकाले दुष्णमादोषमादुर्भूतवैर्णमीयकमतमूलानकर्तनाय मौढिमालुढ्याया आवश्यकचूर्णौ
युतायाः पूर्वान्तर्गतगायायाः माबल्यं वीक्ष्य सम्यक्तत्वादिषु सर्वत्र तत्प्रदर्शनार्थमयं ग्रन्थः । यतः पञ्चाशदधिक
सहस्रे वैक्रमीये नर्णामतिक्रमे जैनशासनाद् बहिर्भूताः पौर्णमीयकाः प्ररूपणां चक्रुः, यदुत न श्रावकैः प्रतिक्रमणं कार्यम्,
समाहितं च स्वकल्पनया तैः श्रीअनुयोगद्गारोदिष्टं समणेण सावर्ण्यं य अवस्स कायव्वयं हवइ जम्हा । अंतो अहोनिस्सस
य तम्हा आवस्सयं नाम ॥ १ ” गाथामुत्रं चैत्यवन्दनादीनां आवश्यकताऽविभिनन, अत एव च श्रीमद्भिरभयदेवश्रुतिभिरपि
प्रथमपञ्चाशत्कृतौ श्रावकाणां षड्वावश्यकमयप्रतिक्रमणव्यवस्थापनार्थमुपचक्रमे, तथा च तत्पाठः,—“ षड्विधावश्यकमवश्य
विधेयमिति सर्वत्र गम्यम्, चसन्दः समुच्चये, नन्वावश्यककरणमित्यसन्नतं, श्रावकं प्रति त्रतादिवत्तस्यागमे विधेयतयाऽनुपदि-
हत्वाद्, तथाहि—अस्योपासकदशार्दी मूलागमे नोपदेशा श्रापकं चा (वा) पल्लभ्यते, तदुद्धाररूपे श्रावकमश्रयादी च । तयेहव
च श्रावकप्रतिदिनक्रियां प्रतिपादयताऽऽर्चोर्णेण ‘चइवंदणमो’ इत्येतावदेवाक्तं, अयं ब्रूये—“समणेण सावर्ण्यं य अवस्सकायव्व-
यं हवइ जम्हा । अंतो अहोनिस्सस य तम्हा आवस्सयं नाम ॥ १ ॥ ” इत्यस्यामनुयागद्गारागाथयां श्रावकस्य तदुपदिष्टमित्य-

सिद्धो हेतुः, नैवम्, तत्र त्रैलोक्यवन्दनादितैत्रिविश्वकथार्थत्वात्, यतो यदेवावश्यं कर्तव्यं तदेवावश्यकम्, अवश्यकप्रत्ययं च त्रैलोक्य-
 पूजावन्दनादि, यदि पुनरिदं षड्विधावश्यकमवश्यकत्वव्यतया श्रावकस्योपदिष्टमभविष्यत्तदा य एव षड्विधावश्यककारी स एव
 श्रावकोऽभविष्यत्, न त्रैवम्, अत्रितानामपि सामायिकाकारिणां श्रावकत्वाभ्युपगमात्, अत्रोच्यते—यदुक्तमुपासकदशादावुक्तं
 ताच्छ्रावकाणामावश्यकमयुक्तमिति तदयुक्तं, अनुपदिष्टत्वस्यैसिद्धत्वात्, तथाहि—यद्यथुपासकदशादौ नोपदिष्टं तत्रेषां, तथाप्यनु-
 योगद्वारेण तदुपदिष्टं, तथाहि—“ जं इमं समणे वा समणी वा सावए वा साविथा वा तच्चित्ते तस्मिणे जाव उभओ कालं छु ब्वहं
 आवस्सयं करेति से तं लोकोत्तरियं भावावस्सयं ” ति, यच्चोक्तं—चैत्यवन्दनादि श्रावकस्यावश्यकमिति तदप्यसंगतम्, “ अज्ज-
 यण छक्कवणो ” इत्यादि तदेकार्थिकपदेन्द्रयासेन तस्य षड्विधत्वेन निश्चितत्वात् । उमास्वातित्राचकेनाप्यस्य समर्थितत्वात्,
 तथाहि तेनोक्तं—“ सम्यग्दर्शनसम्पन्नः षड्विधावश्यकनिरतश्च श्रावको भवती ” ति गम्यते । ” इत्यनेन श्रावकाणां प्रतिक्रमण-
 कर्तव्यता निर्णीता । तथैव प्रौणिमीयकदीनां प्रलापोऽपरोऽप्यभूत् यदुत् देसविरतेः—सत्त्वात् तत्र न देसभङ्गरूपात्वारसम्भ्रम् ।
 नहि कुन्धुसरीरे क्षतमिति, तदपाकृतये अत्रैव मथमपञ्चाशके श्रीमद्भिः प्रयतितं, तथैव श्रीमत्यामुपासकदशानां षड्विधावशि-
 देशविरतादवतिचारसम्भवस्य प्रतिपादनं कृतं; तथा च तत्पाठः—“ अस्माभिरतिचारा व्याख्याताः सम्भ्रवाथात्, नव-
 पदादिषु तथा दर्शनात्, “जारिसओ जहमेओ जह जायह जहेव तत्थ दोसगुणा । जयणा जह अइयार भंजा तह भाइणा नेया
 ॥ १ ॥ ” इत्यस्या आवश्यकचूर्णया पूर्वगतागाथाया दर्शनात्, अतिचारसन्देस्य सर्वभङ्गे प्रायोऽप्रसिद्धत्वाच्च

१. सुब्रह्मणी १९६२.

अन्यथा सम्यक्प्रतिचारेषु देशिकेषु प्रायश्चित्तप एव निरूपितं, सार्विकेषु तु मूलमिति किञ्च प्राणुपदार्थितायाः 'भारिसभो' इत्यादिगाथायाः सामर्थ्यादेवातिचारभङ्गो देशविरतिसम्बन्धतयाः प्रतिपत्तव्याविति," अनेन स्वटोभूततेषु गदुव श्रावकाणामत्रयं अवश्यकं करणायं, तन्मूलं चातिचाराणां सम्भवः, तस्य सिद्धिश्च मुख्यतया "जारिसभो जइभेओ" इत्या ग- वन्दयकवृर्णिगाययाऽऽह, तत एव च सा तदानीं प्रसिद्धतराऽभूद् गाथा, एनामेव चाश्रित्य कृतोऽयं ग्रन्थः, तथा च सम्पत्तगावडु सर्वेषु श्रावकाणामतिचारसम्भवः इत्यस्य सिद्ध्यर्थमपि एष पूर्यपादानां प्रयासः ६ ।

पूर्यपादाश्च वैक्रिमौथेकादशस्तथां सत्तावेन्त इत्येव तु प्रसुतग्रन्थमसस्तिगतं, "त्रिसप्ततौ सहस्रे" इति वाक्यं निर्णायकं । श्रीमद्भिश्च कृता ग्रन्थाः विशेषेण नोपलभ्यन्ते, तत्र कालदाषमेव कारणतया मन्यामहे, श्रावतां तत्प्रभतां कृतेषु नभतत्तत्तरां मूलमात्रं सद्भक्तिकं चैतत् नवपदमकरणं इत्येतद् युग्मं उपलभ्यते, परं श्रावद्भिर्विहितः अनुव्रतवेधिः भगिनोवत्सलश्च अत्रैव प्रत्ये प्रतिदेशतया प्रतिपादितो, परं न कण्ठुपलभ्यते, एवं अज्ञाता अपि केचन भविष्यन्ति, परं तत्र नदिद् एव प्रमाणमिति क्षम ।

श्रीमता पार्श्वनाथेन, पूते सादरिनामनि । पूरे स्थितेन यत्नाऽयं, षट्सप्तसो कृतो सुवा ॥ १ ॥

॥ १ ॥ षट् ८ वस्त्रक १ चन्द्राऽन्दे १, ऊर्जे मासि सिते शनौ । तृतीयायां लिखितवानाः । नन्दः पार्श्व सेवकः ॥ २ ॥ इति

श्रेष्ठिदेवचन्द्रलालभाईजैनपुस्तकोच्चारग्रन्थाङ्के,-
श्रीमद् देवगुप्तसूरिप्रणीतं स्वोपज्ञहृत्तियुतम्

श्रीनवपदप्रकरणम्.

नत्वेच्छायोगतोऽयोगं, योगिगम्यं जिनेश्वरम् । नवभेदव्रतव्याख्यां, प्रत्यात्मस्मृतये यते ॥ १ ॥

नभिक्षण वक्त्रमाणं मिच्छं सम्मं वयाहं संलेहा । नवभेयाहं वोच्छं सङ्घाणमणुग्गहृद्दाए ॥ १ ॥
'नत्वा' प्रणम्य 'वर्द्धमानं' वर्द्धमानस्वामिनं, वर्त्तमानतीर्थोधिपतिं वीरनाथमित्यर्थः; 'मिच्छं'ति मिथ्यात्व-
मदेगादी देवत्वादिबुद्धिरूपं विपरीतदर्शनं, 'सम्मं'ति सम्पददर्शनं जीवादिपदार्थश्रद्धानरूपं 'वयाहं'ति अणुव्रतगुणव्रतशिक्षा-
पदव्रत [श्रावकधर्मद्रोदशव्रत] रूपाणि 'संलेह'ति संलेखना-मरणकालभाविनी क्रिया, 'नवभेयाहं'ति 'जारिसओ'
इत्यादिगाथोक्तानि 'वोच्छं' वक्ष्ये अभियास्ये 'सङ्घाणं'ति भावश्रावकाणां, सम्पददर्शनपदस्थानसम्भवानामित्यर्थः,
'अणुग्गहृद्दाए'ति अनुग्रहार्थमिति, विशिष्टशुभाशुभवसायजननेनोत्कृष्टफलजननार्थमिति गाथासंक्षेपार्थः ॥ १ ॥

भेसावतां पट्टर्यर्थं, फलादित्रितयं स्फुटम् । मंगलं चैव शास्त्रादौ, वाच्यमिष्टार्थसिद्धये ॥ १ ॥ फलं-प्रयोजनं अनंतरं परंपरं

कर्तुः श्रेतुश्च, अभिधेयं-अणुत्रतादि, सम्बन्ध उपायोपेयलक्षणः वाच्यवाचकलक्षणश्च, मंगलं नत्वा जिनमिति । अनया गाथया मंगलादिवाच्यं यथायोगमित्यर्थः ॥ नव भेदानुच्चारयन्नाह-
 जारिसओ जइभैओ जह जायइ जह व एत्थ दोस गुणा । जयणा जह अइयारा भंगो तह भावणा नेया ॥ २ ॥
 'जारिसओ' चि याहग्भूतानि मिथ्यात्वादीनि भवन्ति तद्वश्ये स्वरूपकथनद्वारेण तथा 'जइभैओ' चि तेषामेव मिथ्यात्वसम्पददर्शनादीनां भेदमतिपादनं द्वितीयं द्वारं, तथा 'जह जायइ' चि यथा जायते-यथा सम्पत्त्वानुत्पत्तिर्भवतीति तृतीयं द्वारं, 'जह व एत्थ दोस' चि यथा अष्टमाणेषु सम्पददर्शनादिषु ये दोषास्तत्र वक्तव्यमिति चतुर्थो भेदः, 'गुण'- चि शुद्धमाणेष्वणुत्रतादिषु ये गुणा भवन्ति, तत्र भणनीयमिति पञ्चमो भेदः, 'जयण' चि अणुत्रतादीनामेव गुरुलाघवादि- विचारणालक्षणा यत्ना, सा प्रतिपादनीया इति षष्ठो भेदः, तथा 'जह अइयार' चि अतिचाराः सम्यत्त्वाणुत्रतादीनामेव अतिचरणरूपाः तृतीयस्थानवर्तिनः खण्डनकारिणः परिणामविशेषाः इति सप्तमः प्रकारः, 'भंग' चि तेषामेव पञ्चदश- स्थानानां चतुर्थस्थानवर्त्यनाचाररूपो भङ्गः अष्टमस्थानं, 'तह भावणा नेया' तथा भावना आत्मगुणाधिके बहुमानस्तुति- गुणरूपा, प्रत्यणुत्रतमिति भावना, इति गार्थार्थः ॥ २ ॥ सम्प्रतं मिथ्यात्वं नवभेदं यदुपन्यस्तं तदाद्याद्वाराभिधित्सयाह-

देवो धम्मो मग्गो साहू तत्ताणि चेव सम्मत्तं । तविवरीयं मिच्छत्तदंसणं देसियं समए ॥ ३ ॥

देवो—रागाद्यन्वितो देवस्तद्रहितस्त्वदेव इति मिथ्यात्वं, तथा हिंस्रादियुक्तं अर्थं धर्मबुद्धया गृह्णाति अहिंस्रादियुक्तं धर्म- लथर्मबुद्धया इति मिथ्यात्वं, मार्गो मौसस्याज्ञानादिकः, ज्ञानादियुक्तस्त्वमार्ग इत्यपि मिथ्यात्वस्वरूपं, आरंभपरिग्रहादिप्रवृत्ता

सुदृक्त्वचारिणो मुनयः, ये त्वारंभपरिग्रहनिर्मुक्तास्ते त्वसाधन इत्येतदपि मिथ्यात्वं, तथा जीवादयः पदार्थास्तत्स्वरूपा अतस्त्वानि
 वैशेषिकसंगत्यादिप्रणीतानि तु तत्त्वानि, एकरुनयात्रलम्बनग्रहात्मकं मिथ्यात्वमिति, दर्शितं समये-सर्वज्ञागमे, कथितं मिथ्यात्व-
 मिति गायार्थः ॥ ३ ॥ येदद्वारं अधुना-

आत्मिगच्छियमगाभिगच्छियं तह अभिनिवेशियं चैव । संसहयमणाभोगं मिच्छन्तं पंचहा होइ ॥ ४ ॥
 मिथ्यात्वं सामान्येन द्विविधं-अभोगमिथ्यात्वं अनभोगमिथ्यात्वं च, अभोगमिथ्यात्वं सदेवानां, अनभोगमिथ्यात्वं-
 मंदेरानां, विशेषतस्तु पंचमरुतरमेतद्रापोक्तं, तत्राभिग्रहिकं मिथ्यात्वं साङ्ख्यवैशेषिकयौद्धादिदीक्षायुक्तानाम्, अनभिगृहीतं
 दीक्षारक्षितानामभीसादीनां, अभिनिवेशजातं आभिनिवेशिकं गोष्ठामाहिलादीनामिव, सांशयिकं जीवादियदार्थगहन-
 मंगयाप्रव्रजति तत् सांशयिकं, अनभोगाद्-अज्ञानरूपाच्छून्यमनस्कत्वाद्वा यद्भवति तद्नाभोगमिथ्यात्वम्, अनेन प्रकारेण
 पंचया भवति मिथ्यात्वमथाऽनेनैकविधं नयमतावलम्बनेन, उक्तं-“ जावइया वयणपहा तावइया चैव होंति नयवाया । जाव-
 इया नयवाया तावइया चैव परसमया ॥ १ ॥ ” इति गायार्थः ॥ तृतीयं द्वारमाह-

मइभेया पुव्बुगह संसग्गीए य अभिनिवेशेणं । चउहा खलु मिच्छन्तं साहूण अदंसणेणऽहवा ॥ ५ ॥
 मनिभेदात् मिथ्यात्वं याति जमालिबत्, पूर्वव्युद्ग्रहात् मिथ्यात्वं गोविदवाचकादेरिव, मिथ्यादृष्टिसंसर्गात्
 मिथ्यात्वं भवति सुराश्रयवस्तु भिक्षुभिः सह उज्जयिनीगमनवत्, अभिनिवेशाच्च मिथ्यात्वं रोहयुगवत्, चतुर्द्धी खलु
 मिथ्यात्वगमनं, साधूनामदर्शनेनाथवा-साधूनामदर्शनेन चेति गायार्थः ॥ ५ ॥ चतुर्थद्वारमधुना-

मिच्छत्तपरिणओ इह नारयतिरिणसु भमइ इह जीवो । जह नंदो मणियारो तिविक्कमो जह य भदो वा ॥ ६ ॥
मिथ्यात्वपरिणतः—अतत्त्वाभिनिवेशादशुभसंकल्पसमन्वितः इह-लोके नारकतिर्यक्षु उत्पद्यते भ्रमतीति जीवः—

प्राणी, दृष्टान्तद्वयं नन्दमणियारश्चेष्टिवत् त्रिविक्रमभट्टवद्वा । भावार्थः कथानकगम्यः, तच्चेदम्—
राजगृहे नगरे श्रृणिकराजकाले नन्दमणियारो गृहपतिरासीत्, ऋद्धिमानित्यादिवर्णकयुक्तः, तत्र च श्रीमन्सहावीर-
वर्द्धमानस्वामी समवसृतः, कौतुकादिना भगवत्समीपं गतः, भगवाँश्च सिन्धुविषये उदायनराजश्रावकमवज्यार्थं गतः, नन्द-
मणियारश्चावकोऽपि पौषधिकस्तृषार्त्तश्चिन्तयामास मिथ्यात्वोदयात्—न किंचिदुदकं विना, तेन लोका वापीकूपतडागादिकं
कुर्वति, किंचिद्वाप्यादिकं जलाशयं करिष्यामि यदि रजन्यां प्राणत्यागं न करिष्ये, प्रभातसमये च राज्ञः प्राभृतं गृहीत्वा गतो,
दृष्टो राजा, भूमिं याचित्वा जलाशयं कारितवान्, तस्याश्च वाप्याश्चत्वारि द्वाराणि कारितानि, चतुर्ष्वपि द्वारेष्वाम्रवृक्षाद्यारामान्
कारयित्वा प्रतिश्रयान्नदानादिशालाश्च प्रवर्त्तित्वा द्रविणजातं प्रभृतं तत्र व्ययितं, अतीव शुद्धो मूर्च्छितश्च, अन्यदा निरुपक्रम-
व्याथ्युत्क्रान्त आर्त्तध्यानोपगतो मृत्वा तस्यां वाप्यां सालुरत्वेन गर्भजः समुत्पन्नो, लोकश्लाघादिकं पूर्वभवसंबन्धि वचनमाकर्ण्य
जातिस्मरोऽभूद्, यथा मया एतद्वचः क श्रुतमेतदालोचनात्, ततो देशविरतिः प्राक्तनभवसम्बन्धिनी गृहीता, तथा जलं प्रासु-
कं मे पानं, चिक्कसोदत्तं चाहारः, एवं कालो वर्तते । अन्यदा भगवतस्तत्रैव नगरे आगमनं संजातं, लोकमवादश्च, पुनर्जलाद्यागत-
श्रात्रिकावचनं श्रुत्वा सालुरस्य वन्दनादीच्छा जाता, चलितश्च शुभाध्यवसायः अन्तरालेऽश्वसुरचूर्णितदेहो व्रताशुचारयित्वाऽष्टादश
पापस्थानानि व्युत्सृज्य शरीरादिपरित्यागं कृत्वा मृतो देवलोके उत्पन्न इति संक्षेपार्थः ॥ विस्तरतो ज्ञातार्धमकथातोऽवसेयः ॥

भयुना द्वितीयकथानकम्—

श्रितिमतिष्ठितनगरे त्रिविक्रमाभिधानो भट्टः, स चान्यदा महातडागं कारितवान्, जलश्रुततडागे च छगलकयागं उप-
याचिकं दत्तवान्, वयं वयं मति त्रिविक्रमाभिधानभट्टः, अथार्चध्यानपरस्त्रिस्तडागे मूर्च्छितोऽध्युपपन्नो मृत्वा छगलकः संवृतः,
नतस्तवपुत्रैः स एव छगलकः यागार्थं गृहीतो, गृहे आनीतः, तस्य च गृहपरिच्छदं पुत्रादिकुटुंबं च दृष्ट्वा मयैतद् दृष्टपूर्वमितीहापो-
र्यार्गणादिकं पर्यालोचयतो जातिस्मरणं समुत्पन्नं, स चान्यदोदकश्रुततडागे नीयमानः शब्दं करोति, तं च शब्दायमानं अवधि-
ज्ञानी दृष्ट्वा उक्तवान्—“सयमेव यं लुक्लु लोविया अप्पणियाविय खड्ड खाणिया । सयमेवोवाइलद्धये किं छगला ! केवे त्ति
भात्तमे ? ॥ १ ॥ ” इत्यादि, स च तत् श्रुत्या तूष्णींभावमुपगतः, ततस्तेषां कुतूहलमुत्पन्न, पृष्ठोऽवधिज्ञानी, तेन च संसारविल-
मितं पूर्वभवादिकं सप्रत्ययं कथितं, सच हस्तान्मुक्तः गृहं गतो निधानं दर्शितवान्, प्रतीतिरूपत्रा अस्माकं पितेति संक्षेपार्थः ॥
विश्यासस्य सुदये त्रीयो विपरीतदर्शनो भवति, न च तस्मै सद्धर्मः स्वदते, पितोदये घृतवत् । विस्तरार्थस्तूत्तराध्ययनादवसेय

इति ॥ गुणद्वारमधुना—

मिच्छन्तस्स गुणोऽयं अणभिनिवेसेण लहइ सम्मत्तं । जह इंदनागमुणिणा गोयमपडिबोहिणंति ॥ ७ ॥

मिध्यात्यस्य—अतत्त्वाभिनिवेशरूपस्य गुणः अनभिनिवेशाद्—अनाग्रहात् लभते—प्राप्नोति सम्यत्त्वं—सम्यग्दर्शनम-
ईच्छासनमार्गं, दृष्टान्तमाह—यथा इन्दनागमुनिना लौकिकेन गौतमप्रतिबोधिनेन श्रीमन्महावीरवर्द्धमानस्वामिप्रथ-
मगणधरमतिबोधितेन, लब्धमिति शेषः ॥ विस्तरार्थः कथानकात्म्यः, तत्रेदम्—

कश्चिद् रंकशम्पानगर्घ्यो राजगृहं प्रति प्रस्थितः, सार्धेन सार्द्धमुच्चलितः प्रयाणक्रमकं, भोजनवेलायां भिक्षामटिला शुकवान्, अत्रुचिताहारत्वाद्जीर्णं संजातं, द्वितीयदिने शरीरापाटवं ज्ञात्वा दृक्षधोव्यवस्थित एव तूष्णींभावेन स्थितः, स च लोकेन भोजनवेलायां स्मृतः, कथितश्च यथा दृक्षधस्तिष्ठत्युपोषित इत्येकान्तरितभोजनकारीति पारणरुदिने लड्डुकाद्यतिभक्त्या दत्तं, ततः स्निग्धमधुराहारादि-भोजनात् षष्ठेन जीर्णं तद्भोजनं, ततश्च लोकोऽतिभक्त्या दातुमारब्धः, तस्य च सेवावष्टम्भबुद्धिः संजाता, सार्धवाहेन रक्तकर्पटपादुकादि दत्तं अन्येन मृगत्वगादि दत्तमेवं च त्रती संजातः, राजगृहप्राप्तौ लोकोऽपि बहुमानेन निमंत्रयति भोजनं च न करोति यावन्न शुकं इन्द्रनागर्विः, भेरिनिरूपणा च कृता लोकैः (शुक) इन्द्रनाग इति ज्ञापनार्थं, तेन च कालेन भगवान् ग्रामानुग्रामादिक्रमेण विहरन् गुणशीलरुचैत्ये समवसृतः, पौरुष्युत्तरकालं भगवता गौतमस्वामी भिक्षार्थं निर्गच्छन् विद्युतः, अनेषणा विद्यते साम्प्रतं, ततः पुनरपि क्षणमात्रे प्रेषितः, उक्तं यथा तव सम्मुखमिन्द्रनागनामा परिव्राजकऋषिः लोकपरिवारित आगमिष्यति, स च त्वया वक्तव्यो तथा बहुषिण्डि (क एरुषिण्ड) को व्याहरति, तथेति कृत्वा गतोऽसौ, दृष्ट्वा च तं तथैवालस्रवान्, तेन च गौतमः पृष्ठः— कथमहं बहुषिण्डिकः ?, भगवान् मम गुरुजनानि, सच तच्छ्रवणानन्तरं लघुकर्मत्वादनभिनवेशाच्च भगवत्समीपं गतो, भगवता चाहारपानादिकमारभदोषजातं सविस्तरं समस्तं कथितं, साधूनां निरवद्यवृत्तिकं परिहारिकादिगुणरूपं कथितं, स च पूर्वानुभूतक्रियानुष्ठानत्वात् जातजातिस्मरणः प्रत्येकबुद्धः संजातः, इन्द्रनागाध्ययनं च प्ररूप्य आयुष्कक्षयेण सिद्धश्चेति संक्षेपार्थः ॥ विस्तरार्थं— स्त्वावश्यं विवरणादवसेय इति । षष्ठे द्वारमधुना यतनालक्षणमाह—

जयर्णां लड्डुयां गंरुहं अम्मडसीसेहऽदत्तभीएहिं । मरणञ्चुवगमकणं बंभे कल्पे समुत्पन्ना ॥ ८ ॥

अस्या भावार्थः कथानकमर्थः, अतः कथानकं कथयते,—

“ तेनं कालेणं तेनं समपणं वंमणपरिवायगा अट्ट होत्था, तेजहा-कंडू य १ करंडू य २, अम्मडे य ३ परासरे ४ ।
कण्डे ५ दीवायणे चैव ६, देवगुत्ते य ७ नारए ८ ॥१॥ तेसिणं परिवायगाणं इमे एयाख्वे किरियाकलावे होत्था, दाणधम्मं
सोयधम्मं तित्थहाणं उट्टाइमु अणारूहणं आहरणचाओ इत्थिकहाइवज्जणं मागहण्पत्थपमाणं उदगं पायन्वे आढकं सिणायन्वे
भद्धाढकं पकूखालणे, तं पि उदगं दिन्नं अत्रेणं परिपूअं तसरहियं कण्डइ, आहाकम्मिए कीयगडे अभिहडे वा आहारजाए
इयाइ । तेनं कालेणं तेनं समपणं अम्मडे परिवायगे कंषिष्ठपुरे परिवसइ, रिउवेययजुवेअसामवेयअथव्वणाणं इतिहास-
पंनमाणं निवंडुअट्टाणं चउां वैवागं सारए पारए इच्चाइ, समणेवासए अह्मिगजीवाजीवे उवलद्धपुत्र ४२ पावे-८२
भायव ४२ संवर ५७ निज्जार १२ किरियाह्मिगरण २५ बंध ४ मोक्खकुसले, वन्नओ, ओइिनाणी वेउधियलद्धी छट्टछट्टेण
अणिसिखत्तेणं तवोकम्मणेणं अप्पाणं भावेमाणे विहरइ । तस्स णं अम्मडस्स सत्त अंतेवासिसयाइ होत्था, ते य अन्नयाकयाइ कंषि-
ष्ठपुराओ नयराओ पुरिसताले नयरं संपट्टिया, अंतरा य उदगट्टाणं पत्ता, न य कोइ उदगदाया अत्थि, तओ तोहं चित्तिं—“अ-
दिन्नं उदगं गेण्हामो तो वपल्लोवो, अहं न गिग्हामो तो अवस्सं मरामो, किं उचियं?, भणियं च—‘वरं प्रवेष्टुं ज्वलितं हुताशनं,
न चापि भन्नं चिरसंचिं व्रतम् । वरं ङि मृत्युः सुविशुद्धकम्मणा, न चापि शीलस्खलितस्य जीवितम् ॥ १ ॥ ” तओ सन्वेसिं
वयपाल्लमणुमपं, तओ अणसणकयनिच्छया गंगान्तीरे वालुयाणुलिणे दव्वमंथारोवगया अंजलिमउल्लिकडा एवं वयासी-
“ नमोऽर्यु णं भरहंताणं भगवंताणं, नमोऽर्यु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स अम्मापियरस्स, नमोऽर्यु णं अम्मडस्स

परिवायगस्त, पुञ्चिपिय ण अम्हेहिं समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिए थूलए पाणाइवाए पच्चक्खवाए जाव परिग्गहे पच्चक्खवाए, इयानिपिय णं तस्सेव समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिए सव्वं पाणाइवायं पच्चक्खामि जाव सव्वं परिग्गहं पच्चक्खामि, तथा कोहं जाव मिच्छादंसणसञ्जं, अट्टारस पावठाणाइं सव्वं असणं सव्वं राइमं सव्वं साइमं जावज्जीवं वोसिरामि, जंपि य सरीरं इइं कंतं पिंयं इच्चइ तंपि य चरमेहिं ऊसासनीसासेहिं वोसिरामि, पायवोगमणेणं ठिया, ” तए णं अम्मडपरिवायगसीसा यहूइं भत्ताइं अणसणाए छेइता वंभलोए कप्पे दससागरोक्खइइया देवा जाया इति संक्षेपार्थो, विस्तरार्थं लववाइउवंगे जाणियव्वो ॥ इयानिं सत्तमं दारं—

अइयरुणं जह जातं सिवमोगगलमाह दीववंभेसु । परिवडियविभंगाणं संकियमाईहिं सुत्तेहिं ॥ ९ ॥

अतिचरणं यथा जातं—यथोत्पन्नं मिथ्यात्वस्येति गम्यते, शिवराजर्षेर्मुद्गलपरित्राजकस्य च, क्षीपे सप्तमद्वीपविषयं ब्रह्मलोकं पंचमकल्पब्रह्मलोकविषयं यथासंख्येन प्रतिपतितविभङ्गज्ञानयोः शंकितादिभिः सूत्रैरिति संक्षेपार्थो । विस्तरार्थः कथानकयोरवसेयः, ते चेमे—

तेणं कालेणं तेणं समएणं हत्थिणपुरे नामं नयरे होत्था, तत्थ णं सिवे राया, धारिणी देवी, तस्स णं सिवस्स रत्नो पुत्ते धारिणीए देवीए अत्तए सिवभदे नामं कुमारे होत्था, अत्रया कथाइ तस्स सिवस्स रत्नो रज्जधुरं चित्तमाणस्स पच्छिमरत्तकाल-समयंसि कुडुंबजागरियं जागरेमाणस्स इमे एयारूथे अज्जत्थिए चिंत्तिए पत्थिए मणोगए संकल्पे समुपज्जित्था—अत्थि ता मे पुरा पोराणाणं कडाणं कम्माणं कड्डाणाणं कड्डाणे फलवित्तिविसेसे जेणं अहं हिरत्थेणं वइढामि रज्जेणं रट्टेणं अंतेउरेणं जाव

पीतकारेणं भईव भईव बभुमि, नो जाव कछाणे फलविषिषिसेसे ताव मे सेयं कछु पाउण्णहायाए रयणीए सुवहुं भत्तपाणं
 उवहुं उदावेत्ता मिपनाइनिगसंथिपरियणं भोयावेत्ता, सुवहुं लोहीलोहकडाहकडुच्छाइत्तं पसत्थं ताव समंडगं घडावेत्ता
 सिवपदं कुमारं एजे ठावेत्ता दिसापोंक्खित्तवतावसत्ताए पव्वइत्तए, पव्वइएविणं समाने एयं एयाखुं अभिगणं अभिगिण्हि-
 स्सायि-रुप्पइ मे भावजीवाए उहुं उहेणं अणिकित्तेणं तयोक्कमेणं उइहं वाहाओ परिगिज्जिय २ सुराभिमुहस्स आयावणभू-
 मीए आयावेमाणस्स विहरित्तए । छट्ठमणपारणगंसि य दिसाचक्खालेणं जाव फलाइ गिण्हित्तए, इच्चाइ सब्बं, पभाए
 तरेव करेइ जाव सिवभयं रायं आउच्छित्ता दिसापोंक्खित्तवतावसत्ताए पव्वइए, नो होत्तियतावसत्ताए जाव नो हत्थि-
 तावसत्ताए । तए णं से सिवगरायरिसी पढमे छट्ठपारणगंसि आयावणभूमीओ पच्चुत्तरइ, जेणेव गंगामहानई तेणेव उवा-
 गच्छइ, गंगं भोगावेइ, जलमज्जणं करेइ, दन्भकल्लसहत्थगए गंगए उत्तरित्ता पुव्वाए दिसाए सोमे महाराया पत्थाने पत्थियं
 गिरं रायरिसि अभिरवत्तइ, जाइं तत्थ कंदाइं मूलाइं फलाइं समिहाओ य ताइं अभिजाणउ, दिसिं अब्भोक्खेइ, दिसं प-
 सए पत्थकुयुमदब्भाइ गेहेति, जेणेव सए उडए तेणेव उवागच्छइ, संकाइयं सुयइ, मट्ठियाए पालिं कंधेइ, अरणिण्ण नवं
 भग्गि उप्पाएत्ता, महुययनीवाराइणा अगिहोत्तं कारावेत्ता वइस्सदेवं वलिं करेइ, तओ अप्पणा आहारेइ, तओ उहुं करेइ,
 विइयत्थमणपारणगंसि दक्खिणाए दिसाए जमे महाराया अणुजाणावेइ, एवं तइयं, तओ पच्छिमाए वरुणे महाराया,
 उत्तराए वेसमणे महाराया अणुजाणावेइ, एवं एएणं चक्खालेणं तयं चरंतस्स पराए भइयाए पराए विणीययाए पयणुकोहमा-
 णयायाओभयाए विभंणे भन्नाणे समुप्पन्ने, पासइ अस्सि लोए सत्त दीवा सत्त समुदा, तेण परं वोच्छिन्ना दीवा य समुदा य, तए

णं तस्स सिवस्स रायरिसिस्स इमे एयारूवे अब्भत्थिए चित्थिए जाव संकण्णे समुण्णज्जित्था—अत्थि मे अइसेसेनाणदंसणे, तएणं हत्थि-
णाउरे नयरे गंतूणं तिथचउक्कचाराइसु एयमहं पयासेमि जाव कहेइ, अस्सि लोए जंबुदीवाइया दीवा लवणाइया सागरा सत्त, तेण परं
वोच्छिन्ना दीवा य समुहा य। तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भयवं महावीरे सहसंबवणे उज्जाणे समोसडे, इमीसे कहाए ल-
द्धा जाव परिसा पज्जुवासइ, जाव यम्मकहा। “जह जीवा बुज्जंती मुवंती जह य संकिलिस्संति। अट्टवसट्ठोवगया संसारं परियडंति जहा
॥ १ ॥” इत्यादि। तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतेवासी गोयमे बहुजणसइं सोच्चा संक्किए जाव
भत्तपाणं गहाय भगवओ समीवमागए भुत्तुत्तरकालसयंसि पुच्छइ,—भगवं ! सवं सिवरायरिसिचरियं कहेइ, अहं पुण गोयमा!
एवमाइक्खामि, अस्सि लोए असंखेज्जा दीवसमुहा, तेणं सा महइमहल्लिया महच्चपरिसा समणस्स० अंतिए एयमहं सोच्चा जेणेव
सिवरायरिसी तेणेव उवागच्छइ २ चा एवं वयासी,—जन्नं सिवे रायरिसी विभंगनाणेण नाउं भासइ तन्नं मिच्छा, अहं पुण
गोयमा ! एवं आइक्खामि जंबुदीवाइया सयंभूरमणसागरावसाणा ता असंखेज्जा दीवसमुहा अइंढाइयउद्धारसागरसमयपमाणा,
तए णं से सिवरायरिसी एयमहं लोयाओ सोच्चा संक्किए कंखिए विइगिंछिए, संकियस्स य से अन्नाणए परिवडिए, न किंचि
पेक्खइ दिट्ठिगोयराइयं, तओ तस्सेव सिवतावसस्स इमे एयारूवे अज्जत्थिए होत्था—पुब्बिं पासामि इयाणि नो
पासामि, तो गच्छामिणं समणं भगवं महावीरं वंदित्ता एयमहं पुच्छित्तएत्तिकट्टु एयमहं संपहारेत्ता गमणाए संपट्ठिए जेणेव समणे
भगवं महावीरे जाव पज्जुवासइ, समणे ३ केवल्लिपन्नत्तं धम्मं कहेइ, तएणं से सिवे पडिबुद्धे समाणे एवं वयासी—इच्छामिणं
भंते ! सयमेव पब्बाविउं सममेव मुंढाविउं सयमेव सिक्खाविउं सयमेव आयागोयरविणयवेणइयं जाव धम्मं आइसिउं, तएणं

समणे भगवं महावीरे सिवं सयमेव पव्वावेइ जात्र एवं देवाणुपिया ! गंतवं एवं चिठियवं जाव अस्सि च णं अठ्ठे छणसवि नो पमाएएवं खमियत्तं खमावेएवं, तं धम्मियं उवएसं सग्गा संपडिच्छइ, वड्डं वासाइं सामणपरियागं पाउणइ, जस्सठाए कीरण नग्गभावे मंडभावे अण्णाणयं अदंतधुवगयं केसलोचो कठसेज्जाओ उच्चावया गामकंटया वावीसं परीसहोवसग्गा अहियासि-
 र्जंति तमड्ढं आराहेइ चरिमेहिं ऊसासनीसासेहिं सिद्धे बुद्धे सुत्ते परिनिव्वाए सव्वदुक्खपणीणे । सिक्कहाणयं संखेवेणं, वित्थ-
 रेण त्तिवाहपन्नत्तीए एकारसमे सए । मोगलरूहाणयंपि एयाणुसारेण, नवरं उड्डं वंभलोयं कप्पं विभंगनाणेण पासइ, तेण परं
 भोच्छिन्ना देवा य देवउोगा य जाव भगवया सव्वदुसिद्धदेवपज्जवसाणदेवपरिकड्डगासुयणेण संकियस्स कंखियस्स से विभंग-
 नाणे पस्विडिण, इत्यादि पूर्ववत् सर्वम्, विस्तरार्थं भगवत्या अस्यापि कथानकस्य ॥ भंगद्वारमाह-

छट्टणं आयावण विभंगनाणेण जीवजागगया । ओहो केवलनाणं तो भंगो होइ मिच्छस्स ॥ १० ॥

पष्ठाणमादितपसा आतापनां कुर्वतः ऊर्ध्वाहुभ्यामुपशमादिना गुणेन च विभंगज्ञानस्योत्पत्तिर्भवति, तेन चोपन्नेन जी-
 वादीन् पश्यति, ततः सम्यग्भावनाभिः केवलज्ञानं चोत्पन्नं, ततो भङ्गो मिथ्यात्वस्येति गार्थार्थः ॥ भावार्थः कथ्यते-

कथित् शिवकर्मनामा व्रती पृष्ठपठेन तपश्चर्या, ऊर्ध्वाहुभ्यां चातापनां करोति, ततस्तस्य प्रकृत्युपशमादिना भद्ररूत्वेन
 च निपन्नज्ञानमूल्यत्वं, ततो जीवान् जानातीति जीवान् अतिमंकिंशमानान् जानाति विद्युद्यमानांश्च जानाति, तेन च सम्य-
 ग्ज्ञानेन सम्यक्तोत्पत्तिः, समकं मतिश्रुतावधिज्ञानानि, उक्तं च-“विभंगो परिणमं सम्मतं लहइ मइसुओहीणि । तयभावम्मि
 पइणए सुगल्लं केइ उभयंति ॥ १ ॥” इत्यादि, ततः केवलज्ञानोत्पत्तिः, अनेन कादाचित्करूतेन न्यायेन मिथ्यात्वस्य भंगोत्ति

नाम्नः तथा जायत इति, पुनः प्रादुर्भावाभावेनेति । नवमं भावनाद्वारमधुना-

भावण जह तामलिणा इड्डीविसया पुणो अणसणं च । पुणरवि खोभणकाले लहुकम्माणं इमा मेरा ॥११॥

भाव्यत इति भावना-अनित्यत्वादिका, यथा तामलिश्रेष्ठिना ऋद्धिविषया अनित्यत्वभावना पुनरनशनकाले शरीरानित्यता चिन्तिता, पुनरप्यसुरकुमारसम्बन्धिपरिकरक्षोभणसमये निदानाकरणादिना भावना भावितेति, लघुकर्मणां प्राणिनां त्रिभ्यादृष्टीनामपि भवभावना शक्ता भवतीति, उक्तं च-“प्राणेश्योऽपि शुद्धर्म” इत्यादि, ‘एक एव सुहृद्धर्म’ इत्यादि । भावार्थः कथानकगम्यस्त्वैदम्-

तेणं कालेणं तेणं-समएणं तामलिची नामं नयरी होत्था, तत्थ णं तामली नाम मोरियवंसे गाहावई होत्था, अह्हे दित्ते अपरिभूए आओगसंपओग जाव बहुजणस्स संमए, तस्स णं तामलिस्स गाहावइस्स पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि कुडुंबजागरियं जागरमाणस्स इमे एयारूवे संकप्पे समुपज्जित्था-अत्थि मे कल्लणफलवित्तिविसेसे जेणं अहं हिरन्नासुवन्नाइणा वइढामि, जाव भित्तनाइनियगसंबंधिपरियणो आढाइ ताव ता मे सेयं कल्लं पाउपभायाए रथणीए जलंते स्सरिए सुवहुं भोयणजायं उवक्खडावेत्ता भित्तनाइनियगसंबंधिं चैव परियणं भोयावेत्ता तेसिमंतिए जिह्हुपुत्तं कुहुम्बे ठावेत्ता तओ पच्छा जे इमे गंगाक्खले वाणपत्था तावसा तेसिं मज्झे पाणामाए पव्वजाए पव्वइत्तए, पव्वइए य णं समाणे इमं एयारूवं अभिण्हं अभिगिण्हिस्सामि, कप्पइ मे जावज्जीवाए छट्ठेणं अणिक्खित्तेणं तवोकम्मंणं उइडं वाहाओ पगिज्जिय २ सुराभिमुहस्स आयावणभूमीए आयावित्तए, छट्ठकूखमणपारणंसि य तामलिचीए नयरीए उच्चनीयमज्झिमकुलाइं घरसमुदाणस्स भिक्खवारियाए

अद्विजा सुदोदणं पद्मिगाहेत्ता तिसत्तधुतो दएणं पक्खालित्ता आहारं आहारित्तएत्तिकहु, एवं संपेहेइ, एवं संपेहेइ, एवं संपेहिता पभायसमए
 मच्चं तहेव कारावेइ जाव आहारं आहारेइ, एएणं तवोकम्मेणं सट्ठि वाससहस्साणि जावेइ । तएणं से तामली बालतवस्सी
 तेणं तवोकम्मेणं सुक्के निम्मंसे अट्टिचम्मावणद्धे किसे धमणिसंतए जाए यावि होत्था, तए णं तस्स तामलिस्स पुणो अणिञ्जजा-
 गरियं जागरयाणस्स इमे एयारूवे संकप्पे सम्पुणज्जित्था-तवोकम्मेणं सुक्के जाव अट्टिचम्मावणद्धे जाए तं जाव अत्थि मे उट्टाणे
 कम्मो बळे वीरिए पुरिसयारपरक्कमे ताव मे सेयं कळं पाउप्पभायाए रयणीए तामलितीए नयरीए दिट्ठा य आभट्ठा य परिसंथुया
 य पासंइत्था य गिहत्था य आपुच्छित्ता य खमावेत्ता य तामलितीए नयरीए नियत्तणिगमंडलं आलिहित्ता भत्तपणं पडियाइक्खिय
 पाभोगयणं पडिवज्जित्तए, जाव सच्चं करेइ । तेणं कालेणं तेणं समएणं बलिचंचारायहाणी अणिदया होत्था, तए णं ते बलि-
 चंचारायहाणित्तयव्वा बहवे अमुरकुमारा देवा य देवीओ य देवाणुप्पियं विव्वेसो-अम्हे णं देवाणुप्पिया ! अणिदा, तं तुम्हे देवा-
 णुप्पिया ! बलिचंचाए रायहाणीए नियाणं करेह अट्टं बंधह जेण अम्हाणं सामी भवह जेण अम्हेहिं सट्ठि विउलाहं भोगभोगां
 बुंजेयाणा विहरह, तए णं से तामली बालतवस्सी दोच्चपि तच्चपि एवं बुत्ते समाणे नो आढाइ नो परिजाणइ, तुसिणीए संचिहर,
 एवं ते अणाढाइज्जयाणा जामेव दित्तिं पाउब्भूया जामेव दित्तिं पडिगया, तए णं से तामली बालतवस्सी सट्ठीं वाससह-
 स्साइ तं काऊण सट्ठि दिवसाइ अणसणाए छेएत्ता इसाणे कप्पे इसाणदेविदत्ताए उववन्ने, अट्टावीसाए विमाणावाससयसहस्साए
 भसीइए सामाणिपसाइस्सोणं तेत्तीसाए तायत्तीसाणं चउहं लोगपालाणं अट्टहं अगमहिस्सीणं अत्तेसिं च बहूणं वेमाणि-
 याणं देवाणं देवीण य सामी उववन्नो आहारयपज्जतीए० । तए णं ते बलिचंचारायहाणित्तयव्वा देवा तामलिं बालतवस्सि ई-

साणे कप्ये ईसाणवडिसए ईसाणदेविदत्ताए उववन्नं जाणिता आसुरत्ताए ते अन्नमन्नं सद्वावेत्ता आगम्म तामलिसरीरं वामे पाए सुंभेण तिबंधिता तामलितीए नयरीए आकड्डविकडिंठं करेसाणा उघोसणं करेति-के एस णं तामली बालतवस्सी अप-
त्थियत्थए दुरंतपन्तलक्खणे सिरिहिरिपरिवज्जिए सयंगहीयल्लिगे, तए णं ईसाणरूपवासी देवा सामिसरीरं आकड्डविकडिंठं
करेमाणं पासिता सामीं विन्नवंति, तए णं से ईसाणे देविंदे तेसिमंतिए एयमट्टं सोच्चा निसम्म आसुरत्ते तिवलियं भिउडिं
निलडे साहट्टु सव्वओ समंता अवलोक्कयति । तए णं ते बलिवंचारापहाणिवत्थव्वा बहवे देवा य देवीआ य छारीभूया इंगाली-
भूया अन्नमन्नं आलिंगेति जाव भीया ईसाणे कप्ये देविंदं कुविं पासिता आणाउववायवयणनिहेसे वट्टति नाइसुज्जोकरणयाए
खामेति य । तए णं से ईसाणे देविंदे देवराया तेयलेसं पडिसाहरइ, पोत्थयवायणं सिद्धाययणगमणपूयणाइ, सम्मत्तउत्पत्ती,
केवइयं कालं ठिई; (दो) सागरोवमाइं साहियाइं, से णं भंते ! ईसाणे देविंदे देवलोगाओ आउक्खएणं ३ चुए कहि उववज्जिही,
गोयमा ! महाविदेहे सिज्जिहि, विस्तरेण भगवत्यां ॥ मिथ्यात्वं नवभेदं समाप्तमिति । साम्प्रतं सम्यत्त्वं नवप्रकारं प्रतिपादयन्नाह-

जियरागदोसमोहेहिं भासियं जमिह जिणवरिंदेहिं । तं चेव होइ तच्च इय बुद्धी होइ सम्मत्तं ॥ १२ ॥

जितरागद्वेषमोहैः-अपगतप्रतीत्यमीत्यज्ञानरूपैर्यज्ञाश्रितं-जीवादिपदार्थरुदम्बकं सदेवमनुजायां पर्वदि प्रणीतं, कैः ?-
जिनवरेन्द्रैः, तत्र जिनाः-अवध्यादिजिनास्तेषां वराः केवलिनः तेषामपि इन्द्राः-चतुर्विंशदतिशयशुक्तास्तीर्थकरास्तैस्तदेव
तत्त्वं, उक्तं च-“वीतरागा हि सर्वज्ञा, मिथ्या न ब्रुवते वचः । तस्मात्तेषां वचः सत्यं, तथ्यं भूतार्थदर्शनम् ॥ १ ॥ ” नान्यत्
कपिलकादिसरागमणीतं पंचविंशतितत्त्वरूपं तत्त्वमित्येवंरूपा या मतिः-बुद्धिः सा भवति-जायते सम्यत्त्वं-सम्यत्त्वदर्शन-

विधि संश्लेषार्थः ॥ द्वितीयं भेदद्वारमाह-

पुण्यविह द्बुचिहं चउहा पंचविह दसविहं सम्मं । दवाहकारगाइय उवसमभेइहिं वा सम्मं ॥ १३ ॥
नवादिपदार्थवचिलक्षणनेरुविं, उक्तं च-त्रिकालविद्विखिगच्छयैर्जोत्रादयो वेऽभिहिताः पदार्थाः । श्रद्धा-
नेमेषां परया विशुद्रया, तदर्थनं सम्पुदाहरति ॥ १ ॥ त्रैकालं द्रव्यपदकं नवपदसहितं जीवपदकायलेश्याः, पंचान्ये
चास्तिरूपाया व्रतसमितितानचारित्रभेदाः । इत्येते मोक्षमूलं त्रिभुवनमहितैः प्रोक्तमहं द्विरीशैः, प्रत्येति श्रवधाति स्मृशति
च मत्तिमान् यः स वै शुद्धदृष्टिः ॥ १ ॥ अथवा द्रव्यभावसम्पत्तं निश्चयव्यवहाररूपं नैसर्गिकाधिगमिरूपं वा, पौद्गलिकं
पारिणामिकं वा द्विविं, अथवा क्षायिकं क्षायोपशमितं वा, कारकं रोचकं दीपकं वा त्रिविं, क्षायिकादि सास्वादनप्रक्षेपेण
चतुर्विं, वेदरूपक्षेपेण पंचविं, नैसर्गिकादि दशविं वा, उक्तं च “निसगुणसुखसुखं आणहं सुतवीपसुखमेव । अभिगमवित्या-
रुहं क्रियार्थसंखेयधम्मरुहं ॥ १ ॥” यथा प्रज्ञापनोपगमे, विस्तरार्थः शास्त्रान्तरेभ्योऽवसेयः, इति गार्थार्थः ॥ तृतीयं द्वारमाह-

काऊण गंठिभेदं सहसंसुइयाए पाणिगो केइ । परवागरणा अन्ने लहंति सम्मत्तवररणं ॥ १४ ॥

कृता ग्रन्थभेदं यथाप्रवृत्तिरूपापूर्वरूपातिरूपास्थित्यातरसघातगुणश्रेणिगुणसंक्रमादिकरणक्रमेण प्रकृतिबंधस्थिति-
वन्धभ्रुमागान्धयदेगान्धादिना सप्तानां मूलप्रकृतीनामन्तःकोटाकोटिं कृत्वा स्थितिं विदुद्धलेश्याध्ववसायः साकारोपयोगे
वर्तमाना वर्तमानगुणपरिणामो द्रव्यप्रकृतीः सप्तचत्वारिंशद् भवत्रायोपया एरुविंशत्युत्तरप्रकृतीर्वध्नेश्च स्वसम्मत्यादिना-जाति-
स्मरणादिना गुगवद्गुरुसन्धियानेन वा लभते-माप्नोति सम्पत्त्वमेव वररत्नं-मुक्ताफलाद्यपेक्षया प्रधानरत्नं, पलकादिभेदं द्वा-

नैर्दृष्टश्रुतादिप्रकारैर्वी सम्यग्दर्शनमवाप्यते, श्रेयांसवदिति । चतुर्थद्वारमधुना-

सम्मत्तपरिबभूवो जीवो दुःखत्वाण भायणं होइ । नन्दमणियारसेही दिहंतो एत्थ वत्थुम्मि ॥ १५ ॥

सम्यक्तत्वात्-अर्हच्छासनश्रद्धानलक्षणत् परिब्रष्टः-च्युतो जीवः-प्राणी 'दुःखानां' शारीरमानसानां 'भाजनम्' आस्पदं 'भवति' जायते, नन्दमणियारश्रेष्ठो राजगृहनगरसमुत्थः पूर्वीक्तः दृष्टान्तः, अत्र-वस्तुनि दोषाधिकारे, सम्यक्तत्वादि परित्यज्य मिथ्यात्वं गतो वाप्यादि कृत्वा अतीवमूर्च्छादिसमन्वितः आर्तध्यानेन मृत्वा साक्षरत्वेनोत्पन्नः तिर्यग्योन्यां गत इति । कथानकं मिथ्यात्वाधिकारे प्राक् प्रतिपादितमेव । साम्प्रतं गुणरूपं पंचमं द्वारमाह-

सम्मत्तस्स गुणोऽयं अचिंतवितामणिसस जं लहई । सिवसगमणुयसुहसंगयाणि धणसत्थवाहो व ॥१६॥

सम्यग्दर्शनगुणोऽयं, 'कभूतस्य सम्यक्तत्वस्य ?-अचिन्त्यचित्तमणिकल्पस्य-अचिन्त्यमोक्षादिफलप्रापकस्य 'यद्' यस्मात् लभते-प्राप्नोति, कियन्तमा(न्तीत्या)ह-'शिवस्वर्गमनुजसुखसंगतानि-मोक्षनाकिनरसुखानि, क इव ?-धनसार्थवाहवदिति गाथार्थः॥ व्यासार्थः कथानकगम्यः, तच्चेद-

क्षितिप्रतिष्ठितनगरे धनः सार्थवाहः प्रतिवसति स्म, स चान्यदाऽर्थार्थी वसंतपुरं प्रति मस्थितः पटहकोद्घोषणापूर्वकं, तत्रोद्घोषणं श्रुत्वा आचार्येण सार्थवाहसमीपं गीतार्थसाधुसंघाटकः प्रेषितः सार्थवाहानुज्ञापनार्थं, दृष्ट्वा सार्थवाहः, तस्य च तस्मिन् काले केनचित् फलभूतं भाजनसुपढौकितं, तेन च भद्रकृत्वात्तीर्थं कृत्वात्साधुसंघाटकात् साधुसंघाटकस्य दत्तं, तैश्चोक्तं-यथा नास्माकं कल्पते फलानि, निःस्पृहत्वादिगुणगौरवादतीव भक्तिरूपना, तेन (उक्तं) आचार्यास्तथा प्रोत्साहनीया

यया भवदयं मया सह गमनं कुर्वति, सर्वकार्यहं भलिष्यामि, गत्वा कथितमाचार्याणां, चलिताः सार्द्धं, अटव्यां वर्षाकालेन
 विभ्रतास्त्रैश्च पूर्यानीनं धान्यादि भाक्षतं, पश्चात् कन्दमूलादिभक्षणे प्रवृत्ता लोकाः, साधयश्च गुहायां स्थिताः स्वाध्यायादि कुर्वन्तः
 तिष्ठन्ति स्म, सार्थत्राहस्य चिन्ता संजाता-को मम सार्थं दुःस्थित इति, पर्यालोचयता ज्ञातं-साधवो, यतः पुष्पादिफलभक्षणं न
 कुर्वति ते, प्रभागे रसवतीपावकं पृष्टवान्-किं साधवोऽत्रागच्छंति ? तेन-उक्तं कतिचिद्दिनानि वर्तन्ते आगतानां, स चात्मानं
 प्रमादिनं निन्दितुमारब्धो-हा ! मया मन्दभागेन साधूनां न वृत्तिः कृतेति पूर्वं प्रतिपद्य, ततो दिग्विभागं पृष्ट्वा रसवतीपालकदर्शित-
 मार्गेण गतः साधुसगीपं सार्थवाहो लज्जितः स्वचेष्टितेन, पश्चाद् द्यूतेन निर्मन्त्रितवान्, आचार्येण तदाग्रहं ज्ञात्वा यदेपणीयं प्रामुक्कं
 नद् श्रद्धीतव्यं इति भणित्वा प्रेषिताः साधवः, तेन च पात्रदानेन सम्यक्तववीजलाभो निर्यत्तितः उत्तरकुर्वादिभोगाश्च, ततस्त्रयोदश-
 भोर्गोक्षमुत्स्रामाप्तिः, एयमस्य मुमानुषमुदेवत्सादिक्रमेण शिवमुत्प्राप्तिः संजाता, विशेषस्तु द्रुपभचरितादवसेय इति । “सम्यक्तवमेकं
 गत्रुनस्य यस्य, ऋदि स्थितं मेरुरिवाप्रकम्प्यम् । शंकादिदोषाप्रहृतं नरेन्द्र !, न तस्य तिर्यङ्नरके भयं स्यात् ॥ १ ॥ ” अधुना
 यतारूपं पद्यं द्वास्माह—

लोहयतित्ये उष ण्हाणदाणपेसयणपिंडहृणणाहं । संकंतुवरागाहसु लोहयतवकरणमिच्छाह ॥ १७ ॥

लौकिकरुनीयं पुनः—गंगादौ स्नानं, दानं धिग्जाल्यादेः, भेषणं अस्थ्यादेः तीर्थस्थाने, पिण्डप्रदानं मृतस्य पित्रादेः,
 हृणणं हवनं नक्षी दृतादिभक्षेपः, आदिशब्दात् सारकादिपरिश्रहः, ‘संक्रान्त्युपरागादिषु’ उपरागः—सूर्यग्रहणादिरूपः लौ-
 किकरूपः वच्छारसि अनग्निपक्वं आदिशब्दात् ‘पड्विबन्धंसणस्स य न वंदिलं पणमिडं च कपंति । अगाहं चेइयाहं परतिस्थि-

यदेवयां च ॥ १ ॥ धम्मगिद्धिगण्हिगणहसालातडागपवबंधो । पिप्पलअसंजयाणं पावारहलादिगोदाणं ॥ २ ॥ ” इत्यादि,
सर्वत्र गुरुलाघवालोचनेन यथाऽन्येषां स्थिरीकरणप्रवृत्त्यादि सिख्यात्वादिविषयं न भवति तथा पर्यालेचः विधेयमिति ॥ अधुना
अतिचारद्वारं सप्तममाह—

एत्थ य संका कंखा वित्तिगिच्छा अन्नत्तिथियपसंसा । परत्तिथिओवसेवा य पंच दूसंति सम्मतं ॥ १८ ॥
संशयकरणं शङ्का जीवादिपदार्थविषया, मतिदोर्वल्यादतिगहनेषु धर्मास्तिस्त्रायादिष्वबुध्यमानः शंकां करोति,
राजपुत्रगृहीतमयूरांडकद्वये एकस्य शंकावत्, कथानकं ज्ञातार्थमकथासु, आकांक्षा—अन्यान्यदर्शनलक्षणदर्शनादेकनयमतभावित्वा-
दनभिनिवेशाच्चाकांक्षा, सुगतादिदर्शनविषया, राजामात्याच्चापहृतानीतराज्ञोऽतीवाहाराकांक्षावत् । विचिकित्सो फलं प्रत्यवि-
श्वासः, किमस्य तपःकलेशायासस्यायत्यां मम फलसंपद् भविष्यति उत नेति सन्देहलक्षणा, जिनदत्तश्रावकदत्तविद्यासाधक-
विद्याविचिकित्सावत् । विद्वज्जुप्सा वा गंधिकश्रावकवदिति, अन्यतीर्थिकप्रशंसा न कार्योऽतिचारहेतुत्वात् शकडालवत् ।
परतीर्थिकोपसेवायामतिचरति सम्प्रदर्शनं, भिक्षुमिलितसौराष्ट्रश्रावकवत् ॥ अनुपबृंहणादिभिरप्यतिचरति च इति, उक्तं च
“नो खलु अप्परिवडिण निच्छअओऽमइलिण व संमत्ते । होइ तओ परिणामो जत्तो अनुबृहणाइया ॥ १ ॥ ” इत्यादि,
उपबृंहणायां श्रेणिकराजा, स्थिरीकरणे आपाढाचार्यः, वात्सल्ये वज्रस्वामी, दर्शनप्रभावनायां विष्णुकुमारादयो दृष्टान्ताः अभ्यूह
वाच्याः साधर्म्यवैधर्म्याभ्यां यथायोगं, अत्र विस्तरभयान्न लिखिता इति, नात्र दोषो वाच्यः, यतो दिग्दर्शनमात्रमेतत् । “जह
स्त्रीरमिस्सुद्धयं हंसो मोत्तुण खीरमाइयह । तह उच्चिऊण अगुणे गुणा गुणवया गहेयच्चा (वेज्जा) ॥ १ ॥ ” सुजनस्यैतच्च कथ्यते,

“सदेसे विनागं, पुव्वरुईणं च जं कयं कवं । नियमहिलाण य रुवं तिविवि लोए न अयंति ॥१॥ अष्टमं द्वारं भद्ररूपमाह-
सम्मत्तं पत्तंपिह्नु रोरेण निहाणणं व अइदुलहं । पावेहिं अंतरिज्जइ पढमकसाएहिं जीवस्स ॥ १९ ॥

सम्यत्तवं-हेतुस्वरूपभावनत्सकं सू-भाववांधरूपं प्राप्तमपि-अवाप्तमपि अतिदुर्लभम्-अनादौ संसारे परित्रमताऽतीव
दुःसापमपि रंरेण-रंकेण निधानकमिव-रत्नादिश्रुतभाजनमिव पापैः प्रथमकषायैः-अनन्तानुबंधिभिः ‘अंतरिज्जइ’ ति
अपनीपतेऽभावरूपातामापायते, शुद्धजीवस्य सम्यक्तोपगमनेन निर्मलस्यापि, अन्नकादिभिः भास्वरुहोत्सनेवेति । नतु सम्य-
च्छ्रुत्यामपनीयते सम्मन्थम्, अपायसद्द्रव्यापगमेन तस्य सद्भावात्, उक्तं च-“आभिणिवोहिमवायं वयंति तप्पच्चयाओ सम्मत्तं ।
त्रा णणपज्जनानं सम्मद्विद्धीओ केवल्लिणो ॥१॥ आभिणिवोहियेओ तइय अवाउ दंसणं च तप्पभवं । सो पुण खओवसमिए
ते भावा नत्थि केवल्लिणो ॥ २ ॥” एवं च सम्मत्तमिति औपशमिकं सम्यग्दर्शनमेव सम्भाव्यते ‘मोहस्सेव उवसमो’ इति
वरनान्, सत्यमेतत्, न स्वावरणापेक्षया औपशमिकं सम्यग्दर्शनमित्यत्र बहु वक्तव्यं यथा गन्धहस्तिनि इति ॥ साम्प्रतं
नयमभेदं भावनारूपमाह-

मिच्छत्तकारणाहं करंति नो कारणेऽवि ते यत्ता । इय चित्तेजा महमं कत्तियसेट्ठी उदाहरणं ॥ २० ॥

मिध्यात्वकारणानि-अन्यतीथिरुतदेवमणामपूजादानादीनि कुर्वन्ति न कारणेऽप्युत्पन्ने राजादिजनिते धन्यास्ते-
मत्तिमन्तः-पुणभाज इति चिंतयेद्-एतद्भाजयेत्, मत्तिमान्-बुद्धिमान् कात्तिकश्रेष्ठी उदाहरणं-कात्तिकवणिष् दृष्टान्त
इति गायत्समासार्थः ॥ व्यासार्थः कथानक्रम्यः, तत्रेदम्-

हृत्थिणाउरे जियसतू राया, कत्तिए सेट्टी नेगमट्टसहस्सपढमासणिए, अट्टे दित्ते अपरिभूए आओगपओगसंपउत्ते वहुजणस्स संमए समणोवासए अहियजीवाजीवे उवलद्धपुत्रपावे आसवसंवरनिज्जरकिरियाहिकरणवंथमोक्खल्लुसले असहिज्जदेवासुरकिन्नरकिंपुरिसमहोरगंधव्वगाइएहिं निगंथाओ पावयणाओ अणइक्कमणिज्जे, निगंथे पावयणे निस्संकिए निक्कंस्विए निव्वित्तिगिच्छे, निगंथे पावयणे लद्धट्टे गहियट्टे अभिगयेट्टे अट्टिमिंजपेम्माणुरागरत्ते, अयमाउसो ! निगंथे पावयणे अट्ट परमट्टे, सेसे अणट्टे, ओसियफलहे अवंगुयदुवारे चियत्तंतेउरपरघरपवेसे वहुहिं सीलव्वयगुणव्वयवेरमणपच्चक्खलाणपोसहोववासेहिं अप्पाणं भावेमाणो विहरइ, समणे य निगंथे फासुएसणिज्जेण असणपाणखाइमसाइमेणं वत्थपडिगहकंवलपायपुंछणेणं पीढफलगसेज्जासंथारएणं ओसहभेसज्जेण य पडिलाभेमाणे विहरइ, अट्टमिचाउदसिउद्विट्ठुन्निभासिणीसु पडिपुनं पोसहं सम्भं अणुपालमाणे विहरइ । वीओ य गंगदत्तो तत्थेव नयरे परिवसइ, सोऽवि अप्पणो परिवारस्स आहवंबं जाव विहरइ, जाव मुणिसुव्वयथसामीसमीवे पव्वइउं पुव्वाभेव जाव महासुक्के कप्पे उववनो । तेणं कालेणं तेणं समएणं तत्थेव नयरे एक्को परिवायगो चिट्टइ, सो य भासे भासे खमइ, तेण य सब्वलोगो आउट्टाविओ, सो जया हट्टमग्गेण नयरं पविसइ सिच्छादिट्टी सब्वलोगो आढाइ, नवरं कत्तियसेट्टी न अब्भुट्टइ, तओ सो पओसमावन्नो, अन्नया कयाइ राइणा (परिवायओ भोयणत्थं निगंतिओ, जइ कत्तिओ परिवेसेइ तो पारेमिति बुत्ते राया) सयमेव गओ, अब्भुट्टिओ कत्तिएण, आसणेण निगंतिओ, ततो परिवायणबुत्तंतो सब्वो कहिओ, कत्तियसेट्टिणा भणियं-न वट्टए मं एयं काउं, किंतु तुम्ह वासि वसामोत्ति जं भणह तं करेसो-त्ति, राइणा भणियं-एवं होउ, तओ भोयणवेलाए आगओ, सेट्टी परिवेसेइ, परिवेसिओ तं तज्जइ अंगुलीए, कत्तियसेट्टीस्स य

भद्रिई जाया, चिनइ य-गंगदत्तो जइया य पवइओ तइया जइ अहं पवइओ हुंतो तो न एवं विडवणं पावंतो, असंजयअवि-
 रयस्स य परिवेसणाड, एवं तस्स निव्विवस्स अनया कयाइ मुणिसुव्वयसामी विहरमाणो समोसरिओ, तएणं कत्तिय-
 सेट्ठी एयाए कडाए लद्धेट्ठे समाणे वंदणवडियाए निगाए, धम्मो सुओ, उट्टेत्ता वंदइ, भणइ य-जाव जेहं
 पुत्तं कुडुव्वे ठावेगि ताव तुज्जेतिए अगाराओ अणगारियं पववामि, अविग्गं देवाणुप्पिया ! मा पडिवंधं करेह, कत्तिय-
 सेट्ठी भगवओ मुणिसुव्वयसामिस्स पासाओ निगच्छइ, जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छइ, सुवहुं भत्तपाणं उवक्खवावेइ, भित्त-
 नाश्नियगसंघ्नियपरियणं आमंतेत्ता भोयावेत्ता एवं वयासी-अहन्नं देवाणुप्पिया ! निव्विच्चकामभोगो पवइउं इच्छामि, तुब्भे
 णं देवाणुप्पिया ! किं ववसिस्सह ? , तएणं तं निगमट्टसहस्रं तं एवं वयासि-अरुहाणं देवाणुप्पिया ! के अन्ने आलंघणे ?
 तुज्ज मगं अणुत्तग्गिस्सामो, तए णं कच्चियसेट्ठी तं नेगमट्टसहस्रं एवं वयासि-जइ एवं तो अप्पणो जेट्ठपुत्ते कुडुव्वे ठावेत्ता
 ममंतिए वियामेव पाउभवह, तए णं नेगमट्टसहस्रं हट्टुट्ठं जेणेव सयाइ गिहाइ तेणेव उवागच्छति जेट्ठपुत्ते कुडुव्वे ठावेइ,
 पुरिस्ससहसराट्ठिणीसु मीयासु दुट्ठंति, जेणेव कच्चियसेट्ठा जाव महया विन्देण हत्थिणाउरं नयरं मज्झमज्जेण निगच्छति,
 जेणेव सहसंघवणे उज्जाणे जेणेव मुणिसुव्वए अरहा तेणेव उवागच्छइत्ति । आलित्तए णं भंते ! लोए० तं इच्छामो णं भंते !
 सयमेव पव्वावेउं सयमेव मुंडावेउं सयमेव सिस्खाविउं सयमेव आथारगोयरविगपवेगहं जायामायावत्तियं धम्ममाइविखंडं,
 तए णं मुणिसुव्वए अरहा तं नेगमट्टसहस्रं सयमेव पव्वावेइ, एं देवाणुप्पिया ! गंतव्वं चिट्ठिणं निसीइणं जाव अस्सि चैव
 भट्ठे खगमवि न पमाइयवं जाव अणसगं ताव सव्वं भाणिणं, विस्तरभयाव लिखितं, जाव सोहम्मए कप्पे सोहम्मवडैसए

हृत्थिगाउरे जियसतू राया, कत्तिए सेडी नेगमदृसहस्रपढमासणिए, अड्डे दित्ते अपरिभूए आओगपओगसंपउत्ते वहुजणस्स संमए समणोवासए अहियजीवाजीवे उवलद्धपुत्रपावे आसवसंवरनिज्जरकिरियाहिकरणवंथमोकरवकुसले असहिज्जदेवासुरकिन्नरकिंपुरिसमहोरगंधव्वगाइएहिं निगंथाओ पावयणाओ अणइक्कमणिज्जे, निगंथे पावयणे निससंकिए निक्कंस्विए निव्वित्तिगिच्छे, निगंथे पावयणे लद्धे गहियेद्वे अभिगयेद्वे अट्टिमिंजपेम्माणुरागरत्ते, अयमाउसो ! निगंथे पावयणे अट्ट परमद्वे, सेसे अणद्वे, ओसियफलहे अवंगुयदुवारे चियत्तंतेउरपरघरपवेसे वहुहिं सीलव्वयगुणव्वयवेरमणपच्चक्खवाणपोसहोववासेहिं अण्णाणं भावेमाणो विहरइ, समणे य निगंथे फासुएसणिज्जेण असणपाणखाइमसाइमेणं वत्थपडिगहकंवलपायपुंछणेणं पीढफलगसेज्जासंथारएणं ओसहभेसज्जेण य पडिलाभेमाणे विहरइ, अट्टमिंचाउदसिउद्विद्विपुन्निभासिणीसु पडिपुन्नपोसहं सम्मं अणुपालेमाणे विहरइ । वीओ य गंगदत्तो तत्थेव नयरे परिवसइ, सोऽवि अप्पणो परिवारस्स आहववं जाव विहरइ, जाव मुणिसुव्वयसामीसमीवे पव्वइउं पुव्वासेव जाव महासुक्के कप्पे उववन्नो । तेणं कालेणं तेणं समएणं तत्थेव नयरे एक्को परिवायगो चिद्वइ, सो य मासे मासे खमइ, तेण य सब्वलोगो आउट्टाविओ, सो जया हट्टमग्गेण नयरं पविसइ सिच्छादिट्ठी सब्वलोगो आढाइ, नवरं कत्तियसेडी न अब्भुद्वेइ, तओ सो पओसमावन्नो, अन्नया कयाइ राइणा (परिवायओ भोयणत्थं निगंतिओ, जइ कत्तिओ परिवेसेइ तो पारेमित्ति बुत्ते राया) सयमेव गओ, अब्भुद्विओ कत्तिएण, आसणेण निगंतिओ, ततो परिवायणबुत्तंतो सब्वो कहिओ, कत्तियसेट्टिणा भणियं-न वट्टए मं एयं काउं, किंतु तुम्ह वासि वसामोत्ति जं भणह तं करेमोत्ति, राइणा भणियं-एवं होउ, तओ भोयणवेलाए आगओ, सेडी परिवेसेइ, परिवेसिओ तं तज्जइ अंगुलीए, कत्तियसेट्ठीस्स य

अद्भिर्ज्ञाया, नित्इ य-गंगदत्तो जइया य पव्वइओ तइया जइ अहं पव्वइओ हुंतो तो न एवं विडवंणं पावंतो, असंजयअवि-
 रयम्म य परिवेसणाइ, एवं तस्स निच्चिन्नस्स अन्नाया कयाइ सुणिमुव्वयसामी विहरमाणो समोसरिओ, ताएणं कत्तिय-
 सेट्ठी एयाए कइए ळद्धे समणे वंदणवडियाए निग्गए, धम्मो सुओ, उट्टेत्ता वंदइ, भणइ य-जाव जेहं
 पुत्तं कुट्टुमे ठावेमि ताव तुज्जतिए अगाराओ अणगारियं पव्वयामि, अविण्यं देवाणुप्पिया ! मा पडिवंधं करेह, कत्तिय-
 सेट्ठी भगवओ मुणिमुव्वयसामिस्स पासाओ निगच्छइ, जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छइ, सुवहुं भत्तपाणं उवक्खवावेइ, भित्त-
 नाइनियगंसन्धियपरियणं आमतेत्ता भोयावेत्ता एवं वयासी-अहन्नं देवाणुप्पिया ! निच्चिन्नकामभोगो पव्वइउं इच्छामि, तुब्भे
 णं देवाणुप्पिया ! किं ववसिस्सह ? , ताएणं तं निगमइसहसं तं एवं वयासि-अच्चाणं देवाणुप्पिया ! के अन्ने आलंबणे ?
 तुज्ज मयं अणुत्तगिस्सामो, ताए णं कत्तियसेट्ठी तं नेगमइसहसं एवं वयासि-जइ एवं तो अप्पणो जेट्ठपुत्ते कुडुंवे ठावेत्ता
 मयंतिए रिप्पामेव पाउब्भवह, ताए णं नेगमइसहसं हट्ठुं जेणेव सयाइ गिहाइ तेणेव उवागच्छति जेट्ठपुत्ते कुडुंमे ठावेइ,
 पुरिसमइस्समाहिणीमु सीयामु दुखंति, जेणेव कत्तियसेट्ठा जाव महया विन्देण हत्थिणाउरं नयरं मज्झमज्जेण निगच्छति,
 जेणेव सहसंबणे उज्जाणे जेणेव मुणिमुव्वए अरहा तेणेव उवागच्छइत्ति । आलित्ताए णं भते ! लोए० तं इच्छामो णं भते !
 मयमेव पव्वावेउं सयमेव मुंडावेउं सयमेव सिस्सविउं सयमेव आयारगोयविग्गवेग्गं जायामायावत्तियं धम्ममाइक्खिउं,
 ताए णं मुणिमुव्वए भरडा तं नेगमइसहसं सयोगे पव्वावेइ. एां देवाणुप्पिया ! गंतवं चिट्ठिवं निसीइणं जाव अस्सि चैव
 भट्टे खगमवि न पमाइयवं जाव अणसगं ताव सवं भाणियवं, विस्तरभयान लिखितं, जाव सोहम्मे कल्पे सोहम्मवेडसए

विमाणे वत्तोसाए विमाणवासासयसहस्साणं अन्नेसिं च बहूणं देवाणय देवीणय अहिर्वई दोसागरोवमद्धिइए उववन्ने, परिव्वा-
यगोऽवि आभियोगियकम्मवसेण इंदस्स वाहणत्ताए देवे उववन्ने । तए णं से परिव्वायगे देवे विधंगनाणेणं जाणइ २ ता दो
हत्थिख्वाइं (तओ सक्कोऽवि दो ख्वाइं) करेइ, एवं जत्तियाइ सो सीसा (ख्वा) इं करेइ तत्तियाइं सक्कोवि, जा वज्जेण हओ
ओवह्तिउमाहत्तोत्ति ॥

मूलपादस्थिरत्वेन, प्रासादो नान्यथा स्थिरः । दर्शनसैव संस्यैर्यै, ज्ञानचारित्रसंस्थितिः ॥१॥ द्वारं मूलं प्रतिष्ठानमाधारो भाजनं
निधिः । हेतुर्मर्मचतुष्टयस्य, सम्यग्दर्शनमिष्यते ॥ २ ॥ मूलमास्था निधिर्दीपो, द्वारं ज्योतिर्गोऽवनिः । प्रातष्ठा भाजनं हेतुः,
सम्यक्तत्वं श्रेयसां परम् ॥३॥ गुणतो दोषतश्चैव, लक्षणैर्भेदतोऽपि च । पृथक् पंचविधं ज्ञेयं, सम्यक्तत्वं दशधा त्रिधा ॥४॥ स्वैर्यमायतना-
सेवा, कौशलं जिनशासने । भक्तिः प्रभावना चेति, गुणाः सम्यक्तत्त्वादीपकाः ॥५॥ शङ्का कांक्षा जुगुप्सा च, कुतीर्थिकपरिस्तवः ।
कुतीर्थिकोपासनेति, दोषाः सम्यक्तत्त्वाशङ्काः ॥ ६ ॥ मुक्तः शंकादिभिर्दोषैः, स्वैर्यादिगुणदीपनम् । सम्यक्तत्वं धारयेच्छुद्धमिमान्
हेतून् विचिंतयेत् ॥७॥ शमः संवेगनिर्बन्धो, तथा सत्त्वानु रूप्यता । अस्तित्त्वुद्धिः पदार्थेषु, दर्शनत्र्यक्तिलक्षणम् ॥ ८ ॥ औपशमं
सास्वादं क्षयोपमशमं च वेदजम् । क्षयं सम्यक्तत्वं ज्ञेयं, पंचधा तत् समासतः ॥ ९ ॥ नैसर्गिकमुपदेशिकमाज्ञारुचिसूत्रबीजभेदेन ।
अभिगमविस्ताररुचिः क्रिया च संक्षेपयर्मरुचिः ॥ १० ॥ जीवाजीवाश्रयंत्रंधा, मोक्षः संवरनिर्जरे । एतानि सप्त तत्त्वानि,
भाव्यानीह महात्मभिः ॥ ११ ॥ धर्मस्य साधनोपायाः, सम्यग्दर्शनपूर्वकाः । शीलं तपः सुदानं च, यत्र शुद्धा च भावना ॥१२॥
नप्राथिमायेग किंचिल्लिख्यते-समुत्थानेन युहाद् सम्यग्दर्शनश्रवणार्थं, तथा वाचनया पठनलक्षणया, तथा लब्ध्या तदावरण-

कर्मसंगोपसप्तसमुत्थया, आशाद्ययो नयास्त्रिमकारमपि सम्प्रदर्शनेभिच्छन्ति, ऋतुसूत्रनपस्तु ससुत्थानं व्यभिचारित्थान्नेच्छति, शब्दादप्यनु लब्धिमेवेच्छति, उक्तं सम्प्रत्ययं नममेदम्, एतच्च गतींशूरुकरुहसङ्गतं, भित्तिगुद्वौ चित्तुद्धिबद्धा, तच्च शरयोद्भारे सति भवति, शयोद्भारश्च समस्तगतित्थारस्यएतद्गुह्यविषयप्रथितवहनादिना—“पायच्छित्तस्य गुणा त्रिराहणादोसत्रज्जगं पश्य । अगात्थादोसनिवारणं च वीथो गुणो होइ ॥ १ ॥ पहमा (ए) चरमाइं दिहंता हुंति वयसमारुहणे । जह मलणासु दोला मुद्रासु नेवमिडंपि ॥ १२ ॥” इत्यादि, तानि च त्रानि प्राणातिपातविरमणादीन्पतः प्रथमं प्राणातिपातविरतिव्रतं नममेदं, तत्रापि प्रथमद्वारासाह—

दोति सया तेवाला पागाइवाए पताओ अट्टविहो । पागाः चउटाईया परिणामेऽहुत्तरसयं च ॥ २१ ॥

द्वे गो त्रिचःशारिणश्चित्ते प्रागतिपाते भेदानां, कथं?—तृथिवाटदो नत्र भेदा मनःप्रभृतिभिर्गुणिताः सप्तत्रिंशतिः, ते च कल्पत्रयेण गुणिता एकाशीतिः, कालत्रयेण गुणिता त्रिचत्वारिंशो द्वे शते २४३ भेदानां, प्रमादस्त्वत्रयिचः, उक्तं च—
 “अज्ञानं संगतश्चैव, मिथ्याज्ञानं तथैव च । रागेद्वयमानस्थानास्त्वृतिर्भेज्जनादरः ॥ १ ॥ योगाः दुष्पणिधानं च, प्रमादोऽष्ट-
 मिरः मृतः” । तेन योगात् प्रगतः स्यात् ‘प्रमत्तयोगात् प्राणशरोपगं हिंसे’ ति, (त० ७-८) प्राणा इन्द्रिगादय—
 इन्द्रियमलज्जसासाऽऽऽऽऽऽऽ पाग चउ छद्य सत्त अट्टव । इगविगलऽलक्षितनी नव दस पाणा य वोह्ववा ॥ १ ॥

परिणामानामुत्तं गं १०८, कां?, (आत्रं) ‘संरन्मसमारम्भारम्भश्चयोगत्रयकृताशरितानुमतिश्चकर्मत्रयविशेषैस्त्रि-
 विंशतुर्भिर्भेकग’ इति (त० ६-९) वचनात्, तत्रसंभेदयो योगत्रयेण गुणिता नव ३ पुनः करणादिभिर्गुणिताः ३ सप्तत्रिंशतिः,

पुनश्चतुर्भिः क्रोधादिभिर्गुणिता अष्टोत्तरं शतं, भेदानामिति गाथार्थः ॥ अधुना भेदद्वारमाह—

दुविहो थूलो सुदृढमो संकल्पारंभजो य सो दुविहो । सवराहि निरवराहो सावित्रलो तहय निरविक्रवो ॥ २२ ॥
स च प्राणातिपातः द्विविधः—स्थूलः सूक्ष्मश्च, स्थूला द्वीन्द्रियादयः, सूक्ष्मास्त्वेकेन्द्रिया गृह्यन्ते, नतु सूक्ष्मनामकर्मोदयवर्तितानि, तेषां वशापादनाभावात्, स्वयमायुष्कर्मण्येण घरणात्, तथा स्थूलः प्राणातिपातोऽपि द्विविधः—संकल्पजः आरंभजश्च, संकल्पात्—मनःसंकल्परूपाज्जातः संकल्पजो, मारथाभ्येन कुलिङ्गिन, आरंभजस्तु कृषिकरणरंधनाद्यारंभप्रवृत्तस्य द्वीन्द्रियादिव्यापादनं, न तस्मान्निवृत्तिः । संकल्पजोऽपि द्विविधः—सापराधो निरपराधश्चेति, निरपराधो तु गुह्यलघ्वालोचनं, सापेक्षः निरपेक्षः, क्रियायां सर्वत्र सापेक्षेण भवितव्यमिति गाथार्थः ॥ तृतीयद्वारमाह—

सत्सत्तस्मिन्नि पत्ते वीयकसायाण उवसमखण्णं । तद्विरईपरिणामो एवं सव्वाणवि वयाणं ॥ २३ ॥

सम्यक्त्वेऽपि—सम्यग्दर्शनेऽपि 'प्राप्ते' लब्धे 'द्वितीयकषायाणां' अपत्याख्यानाभिधेयानामुपशमक्षयेण क्षयोपशमेनेत्यर्थः, 'तद्विरतिपरिणामः' प्राणातिपातविरतिपरिणामो जायते, एवं शेषाणामपि मृषावादादित्रतानां प्राप्तिः द्वितीयकषायाणां क्षयोपशमेनैव जायत इति गाथार्थः ॥ चतुर्थं द्वारमाह—

पाणाह्वायअनियत्तर्णंभि इहलोयपरभवे दोसा । पइमारिया य एत्थं जत्तादमओ य दिट्ठंता ॥ २४ ॥

प्राणातिपातानिष्टतानामिहलोकपरलोकयोर्दोषा भवंति, पतिमारिका चात्र यात्राद्रमकश्च दृष्टान्त इति गाथार्थः ॥ भावार्थः कथानकगम्यः, तच्चेदम्—

कश्चिदुपाध्यायो दृढः भार्या च तरुणी, स चान्यदोपाध्यायमुक्तवती—यथाऽहं वैश्वदेवत्रलिकाले काकभयाद्रक्षणणीया, तेन
 च आत्रा व्यापारिता यथा नारंघारेण काकभयाद्रक्षणणीया भवद्भिः भद्रिनी येन मुखेन बलिविधानं करोति, अन्यदा एकस्तस्य छात्रो
 विदग्धस्तेन चित्तं—नेयमतिमुग्धा, किंतु वैशिकमेतत्, तेन च तस्याहोरात्रं गत्यागतिनिरीक्षिता यावद्विकालवेलायां घटकं गृहीत्वो-
 द्गतानयनाय नर्मदां प्रति प्रस्थिता, छात्रश्च पृष्ठतो लग्नो यावत् कच्छोटकबंधनं कृत्वा पराङ्मुखं घटं गृहीत्वा तरितुं (तरीत्वा)
 पित्रारसमीपे गत्वा रंत्वा आगच्छन्त्या चौराः कुतीर्थेनागच्छंतः मुंमुमारेण गृहीता अधिहौकनद्वारेण मोचिताः, तच्च छात्रेण रात्रि-
 चित्रसितं सर्वं काकरक्षणवेलायां ज्ञापितं, ततस्तया प्रोक्तं—युष्मद्विहे एतदनुष्ठितं, तेन प्रोक्तं—उपाध्यायस्यापि न लज्जसे, तथा
 चित्तं—उपाध्यायं व्यापादयामीति संचिन्त्य व्यापादितः, पिटिकायां कृत्वा परिस्थापनार्थमटव्यां गता, कुलदेवतया च मस्तके
 स्वस्थिता पिटिका, कृत्तचिद्दिनानि नीत्वा अटव्यां ततो बुभुक्षिता सती पत्तनं प्रति भिक्षार्थं लज्जां त्यक्त्वा गता, रुदंती भणि-
 कुमारणा—देहि भिक्षां पतिमारिकायाः, गृहे गृहे पर्यटति, क्रियता कालेन तत् कर्म क्षयोपशमं गतं, साञ्चीं संस्रुवां दृष्ट्वा चित्ति-
 तयनया—विरक्तरामभोगा मुखेन तिष्ठत्येषा, मया पुनः पापिष्ठया इह परलोकविरुद्धमीदृशमनुष्ठितं, पादयोः पतितुकामायाः पिटिका
 भूमौ तन्त्रणादेव निपतिवेति ॥ द्वितीयकथानकम्—

कश्चिद्रंको यात्रायां गतवति लोके वैभारपर्वतासन्नवनोद्याने पत्तने न कश्चिद्रक्षणपालादि भिक्षां प्रयच्छति, वक्ति च यथो-
 द्याने गतः सर्वोऽपि लारुः, पृथादुद्याने गतो, यावल्लोका भुक्त्वा भ्रक्षणकादिव्यग्रास्तिष्ठति स्म, न कश्चिदुत्तरमपि ददाति, सच
 बुभुक्षितत्वात् रुद्धः, पर्वतोपर्याख्य शिलां पातदितुमारब्धः, तथा च स एव व्यापादितो, लोको नष्ट इति, स च रौद्रध्यानो मृत्वा

नरके दुःखभाजनं संवृत इति संक्षेपार्थः ॥ अधुना पंचमं द्वारं गुणरूपमाह—

जे पुण वहविरहसुखा उभओ लगेऽवि तेसि कल्लाणं । जहं सूवगहियदारगदामन्नगमाइयाणं च ॥२५॥
ये पुनः प्राणिनो 'बधविरतियुता' बधनिवृत्तिसमन्विता 'उभयलोकयोः' इहपरलोकयोस्तेषां
कल्याणं जायते, तेषां (कल्याणं) परम्परा जायत इति, दृष्टान्तद्वयमत्र, यथा स्रूपकारगृहीतश्रावकदारकः दामनकश्च, आदिशब्दात्
क्षेमादयश्चेति संक्षेपार्थः ॥ विस्तरार्थः कथानकगम्यः, तच्चेद—

वणिक्श्रावकपुत्रः कश्चिच्चौरैरपहृत्योज्जयनीं नीत्वा राजस्रूपकारहस्ते विक्रीतः, स च तेनोक्तो-लावकान् उच्छ्वासय,
तेन पंजरान् मुक्ताः, तेनोक्तं-बंधं कुरु, स च तूष्णींभावेन स्थितः, पुनः पुनरुच्यमानोऽपि यदा न करोति बंधं ताडितः, ततो
रोदितुमारब्धः करुणं, राज्ञा च वातायनस्थितेन श्रुतं दृष्टं च, ज्ञातः सर्वोऽपि वृत्तान्तस्ततो राजश्रित्तमध्ये महान् संतोषः संजातः,
तथापि परीक्षार्थं हस्तिनाभारयित्वा व्यापादयध्वं इत्युक्तेऽपि राज्ञा तथापि निर्भयो वदति च—प्राणतयधेऽपि न पचेन्द्रियादिवधं
करोमि, ततो राज्ञोक्तं-मम दीयतामेषः, शरीररक्षकः कृतो, जीवनोपायो दत्तो, लोकपूज्यः संजातो वृषपूजितत्वाद्, अतः प्राणि-
बधनिवृत्तेरुण इति प्रथमं कथानकम् । द्वितीयं कथानकम्—

कश्चिन्मात्सिकः जलाशयात् माघमासे उत्तीर्णो निकटवर्त्तिनं श्रमणकृमातापनां कुर्वाणं वदतीं अपावरणः, स चाद्रु-
कपथा जालं तस्योपरि शिसवान्, गतश्च स्वगृहं, स च रज्ज्यां शीतार्तः पुनः साधु स्मरति स्म, मम वैशानरे निकटवर्त्तिनि
स्त्रीजने च पलाळसंस्तारके च तथाप्यतिस्त्रीतं, सच कंधं रज्जनीं चापकिरपति ?; प्रभातसमये च गतः साधुसमीपं यावद् दृष्टः

इन्द्रमभूत्, ततो गीनिकाश्रवणं संजातं, यथा 'अणुपुंखभावहंता वि अनत्था तस्स बहुगुणा हुंति । सुहृदुक्खक्खच्छुडओ जस्स कयंतो वड्ड पसं ॥ १ ॥' तत् श्रुत्वा लक्ष्मण द्रुपममादो, द्वितीयवारायां द्वितीयलक्षं, तृतीयवारायां च लक्षत्रयरूपां दान-
प्रवृत्तिं श्रुत्वा राजा आहूतः, पृष्ठः किमर्थं लक्षत्रयदानं?, तेन सविस्तरं आत्मपुण्याधिकत्वमावेदितमेवेति ॥ आदिशब्दो-
पात्तः श्रमन्तु पाटलिपुरे जितशत्रोरमालः, शत्रुप्रपञ्चं तत्पुरुषाणामभिमरतायां वधप्रतया निर्देशः, वधेन वाप्याः पञ्चाकर्षण-
मिति नियमात् स पंचपरमेष्ठि जपन् देवसान्निध्येनागतस्य मकरस्य पृष्ठ आरुह्योत्पलानि लात्वाऽऽगतः, तुष्टो राजा वरदानं,
नितार्थमाणोऽपि प्रवधाज ॥ अधुना यतनलक्षणं पठं द्वारमाह-

पाणइवाए जयणा दारुयधन्नाइउदयचिसयाओ । तसजीवे रक्खंतो विहिणा गमणाइयं कुज्जा ॥ २६ ॥
'प्राणान्तिमते यतना' यथनिवृत्तौ कृतायां सत्यां 'यतना' त्रसरक्षणात्मिका, संसक्तकाष्ठादिफलपत्रोदकादिविषया
भ्यनपचनगमनादिषु यथाशक्तिरूपा वा, उक्तं च—“जयणा उ धम्मजणणी जयणा धम्मस्स पालणी चेव । तच्चुड्ढिकरी जयणा एगं-
तगुअयत्ता जयणा ॥ १ ॥ जयणाए चट्टमाणो जीवो सम्मत्तनाणचरणणं । सद्धापपोहासेवणभावेणाराहगो भणिओ ॥ २ ॥
रागदोमचित्तो जोगो तद्धस्स होइ जयणा उ । रागदोसाणुओ जो जोगो सो अजयणा उ ॥ ३ ॥ सर्वथा यथा त्रसकाय-
स्सा भवति तथा निरीक्ष्य गमनादि विधेयम्, एकेन्द्रियविषयापि हरितादिसम्बन्धिनी यतना वाच्येति गार्थः । अधुना-

ऽतिचारमाह-

वधंथछविच्छेयंअहभारनिरोहभत्तपाणेसु । पढमवयस्सऽहयारा कोहादीहिं न उ करेज्जा ॥ २७ ॥

अन्यदा श्रेष्ठी गोकुले गतोऽकालवेलायामश्वदिकान् पश्यन् यावत् वत्सरूपैः सहागच्छन् दामन्नको दृष्टः, चिन्तितमनेन-कथमेष दामन्नकः ? कथितः सर्वोऽपि वृत्तान्तः, ततः समुद्रदत्तश्चिन्तयामास-किं मम गृहस्वामी एष भविष्यति ?, पुनरपि सारणापाधं रज्यां चिन्तितवान्, यावत् पुनरस्य सागरदत्त प्रेषयामि लेखं दत्त्वा, लिखितश्च लेखः-तदर्थश्चायम्-अध्यातपादस्यास्य विषं दातव्यं, प्रभाते लेखं गृहीत्वा स प्रस्थितः पत्तन, निरुद्वर्त्तिन्मुद्राने गत्वा प्रसुप्तः, तदुहिता तस्मिन्मुद्राने देवपूजार्थं आगता, तद्-लके लेखं पश्यति सागरदत्तनाम्ना, अतिचपलतया वाचयित्वा विषा दातव्या अक्षिक्जलेन कृत्वा संवर्त्तितो लेखः, तस्यास्त-देव माम्, उत्थाय गतो, लेखं दौकितवान्, यावल्लेखार्थोऽवधारितः, तत उपाध्यायपाश्वं गत्वा निरूपितं लग्नं यावदद्याद्देव रात्रे शुद्धचर्त्पेवं वर्षद्वये नचेति, वरमाप्ता च विषावेदी, ततो गान्धर्वः विवाहः कृतः, श्रेष्ठी प्रभाते आगतः, यावत् परिणीतः दामन्नकेन, जामातृकः संवृत्तः तथापि चित्रशालिकायां गत्वा चिन्तितवान्-कथमेष मदीयगृहस्वामी भविष्यति ?, तथाप्यस्तु, पुरागतः पुनरपि द्वांशः उपचारेणाभ्युपगमं कारापितो सारणाय, स जामातृको विकालवेलयां प्रेषितः, सागरदत्तेन च तत्पुत्रेण भग्निनीपतिः हृद्यवस्थितेन गच्छन् अकाले दृष्टः, ततस्तं वीथ्यां संस्थाप्यात्मना चण्डिकायाः पूजनार्थं गतः, तेन दुग्धेन दुःख-व्यवस्थितेन वाणेन विद्धः, आराडाकरणं लोकागमनं च, पारंपर्येण समुद्रदत्तवणिजा श्रुतं, चलितो लोकापवादतः यावद्वीथ्या-मुपविष्टं पश्यति, दामन्नकं कथितं तेन-यथा मम बलात्कारेण सागरदत्तो गतः चण्डिकापूजनार्थं, एतद्वचः श्रुत्वा हृतसंघट्टेन मृतः, राज्ञा न पुत्र इति तस्यैव दामन्नकस्य गृहसारं सर्वं समर्पितं, पत्न्या त्वनुरक्तया पितुर्लेखोदितं विषं दातव्यमित्यादि कथितं, शेषं तेनैवोहितं सर्वमेतत् मद्दयाय श्रेष्ठिना कृतं, अथान्यदा पूर्वप्रेषितानि श्रेष्ठिना बोहितान्यागतानि, ततो गच्छतोऽर्द्धपथेन

दर्शनमभूत्, ततो गीनिराश्रयणं संजातं, यथा 'अणुपुंखमावहंता वि अनत्या तस्स बहुशुणा हुंति । सुहृदुक्खक्कच्छुडओ जस्स
 कथंनो वड्ड पासं ॥ ? ॥' तत् शुला लक्षणे द्रव्यममादो, द्वितीयवारायां द्वितीयलक्षं, तृतीयवारायां च लक्षत्रयरूपां दान-
 मयूनि श्रुत्या राज्ञा आहूतः, पृष्ठः किमर्थं लक्षत्रयदानं ?, तेन सविस्तरं आत्मणुयाधिरुत्वमावेदितमेवेति ॥ आदिशब्दो-
 पातः क्षेमन्तु पाटलिपुरे निवशत्रोरपाल्यः, शत्रुप्रपञ्चनं तत्पुरुषाणामभिमरतायां वध्यतया निर्देशः, वध्येन वाप्याः पद्माकर्षण-
 मिति नियमात् य धनपरमेष्ठि जपन् देवसाश्रित्येनागतस्य मकरस्य पृष्ठ आरुह्योत्पलानि लात्वाऽऽगतः, तुष्टो राजा वरदानं,
 नितार्थमाणोऽपि प्रयत्नात् ॥ अभुना यतनालक्षणं पठं द्वारमाह-

पाणइत्राण् जयणा दारुयधन्नाहृदयविसयाओ । तसजीवे रक्खंतो विहिणा गमणाइयं कुज्जा ॥ २६ ॥

'प्राणान्तिपतिं यतना' वधनिवृत्तौ कृतायां सत्यां 'यतना' त्रसरक्षणात्मिका, संसक्तकाष्ठादिफलपत्रोदकादिविषया
 र्गनपचनगमनादिषु यथाशक्तिरूपा वा, उक्तं च- "जयणा उ धम्मजणणी जयणा धम्मस्स पालणी चेत्त । तच्चुङ्किरी जयणा एणं-
 त्तमुद्धान्ता जयणा ॥ ? ॥ जयणाण् वट्टमाणो जीवो सम्मत्तनाणचरणं । सद्धापेहासेवणभवेणाराहणो भणिओ ॥ २ ॥
 रागोत्पत्तितां जोगो सट्टस्स होइ जयणा उ । रागहोसाणुओ जे जोगो सो अजयणा उ ॥ ३ ॥ सर्वथा यथा त्रसकाय-
 गता भवति तथा निरीक्ष्य गमनादि विधेयम्, एकेन्द्रियविषयापि हरितादिसम्बन्धिनी यतना वाच्येति गार्थः । अधुना-
 अतिनारमाह-

वट्टबंधवच्छेयं अइभार निरीह भत्तपाणेसु । पढमवयस्सऽहयारा कोहादीहिं न उ करेज्जा ॥ २७ ॥

‘वधः’ लकुटादिघातः ‘बन्धः’ रज्ज्वादिना संयमनं ‘छविच्छेदः’ कर्णकर्तनादिभिः ‘अतिभारारोपणं’ वली-
वर्षादिषु पूर्णफलाद्यतिरिक्तभारचढापनं निरोधः भक्त्यानविषयः यत् क्षुधाद्यार्तः कदाचिन् म्रियते, एते त्वत्तिचाराः क्रोधा-
दिद्वेषितस्य भवंति, गुणार्थं तु द्विपदचतुष्पदादीनां च बन्धनादि कुर्वतोऽतिचारा न भवंतीति गार्थार्थः, विस्तरार्थोऽणुव्रत-
विधाविति । अष्टमं द्वारं भंगरूपमाह—

बंधार्हणि उ आउद्वियाइणा जइ करेज्ज तो भंगो । वीयकसयाणुदए तिवाणं होइ सहुँस्स ॥ २८ ॥

वधबन्धादीन्याकुट्टिकया निरपेक्षो यदा कुर्यात्तदा ‘भंगः’ चतुर्थस्थानवच्यारंभरूपः प्राणातिपातव्रतस्यैवं जायत इति, ‘द्वि-
तीयकषायाणाम्’ अप्रत्याख्यानावरणानामुदयेन—अनुभवेन तीव्राणाम् उत्कटानां भंगरूपाणामित्यर्थः भवति आच्छस्य जा-
यते श्रावकस्य देशविरतस्येति गार्थार्थः । अधुना चरमं भावनाद्वारमाह—

पणमामि अहं निच्चं आरंभविज्जियाण विमलोणं । सबजगज्जीवरक्खणसमुज्जयाणं मुणिगणाणं ॥ २९ ॥

‘प्रणमाम्यहं’ नमस्क्रोम्यहं ‘नित्यं’ सदा ‘पृथिव्याद्यारम्भविजितानां’ पृथिव्याद्यारंभपरित्यागिनां
‘विमलानाम्’ अन्तः क्रोधाद्यभावतः, रक्षणे मलरहितानामित्यर्थः, सर्वे ये जगति—लोके जीवाः—सूक्ष्मवादादिभेदभिन्नास्ते-
षां भावतः रक्षणे—पालने समुद्यतानाम्—उद्युक्तानां ‘मुनिगणानां’ साधुसंहतीनामित्येवं प्रथमव्रतभावना त्रिकालं भावनी-
येति गार्थार्थः ॥ उक्तं नवभेदं प्राणातिपातविरतिरूपमणुव्रतं प्रथमं, साम्प्रतं द्वितीयं मृषावादविरत्याख्यमारभ्यते, तत्रापि
प्रथमं द्वारमाह—

करणकारणद्विविधत्वेन मनोवाक्कायत्रिविधत्वेन, भगवत्यादौ प्रतिपादितौ भंगकः त्रिविधत्रिविधेन स विषयविभागेन ज्ञेयः, कस्यचिन्नृषवकस्य कस्यांचिदवस्थायां कस्मिंश्चिद्वस्तुनि कस्मिंश्चित् क्षेत्रादौ इति न सर्वत्र, भङ्गकाश्च षट्कैकविंशतिः, नवकेनैकोन-पंचाशत् ४९, पंचत्रतविभागेन द्वादशत्रतग्रहणभेदानाम्, उक्तं च—“एगवए छळभंगा निद्धिहा सावयाण जे सुत्ते । ते च्चिय पयबुणीए सत्तगुणा छज्जुया कमसो ॥१॥ एगवीसं खल्ल भंगा निद्धिहा सावयाण जे सुत्ते । ते च्चिय वावीसगुणा वावीसं पक्खिवेयव्वा ॥१॥ एगवए नव भंगा निद्धिहा सावयाण जे सुत्ते । ते च्चिय दसगुण काउं नव पक्खिवंमि का-यव्वा ॥ १ ॥ संयोगसंख्या च—‘उभयसुहं रासिदुगं हेट्टिछाणंतरेण भय पढमं । लद्धहरासिभित्ते तसुवरिगुणं तु संजोगा ॥१॥ इत्यनया गाथया गुणकारभागहारक्रमेणागतफलद्वारेण चिन्तनीया च, सर्वत्रतसंख्या च—तेरसकोडिसयाइं चुलसीइज्जुयाइं वा-रस य लक्खा । सत्तासीइ सहस्सा दो य सया तह दुरघा य ॥१॥” अत्र च ग्रन्थविस्तरभयान्न लिखिता इति । एवं भंगक-स्वरूपपरिज्ञानपूर्वकं सर्वत्रतानि ज्ञात्वा आत्मीयस्वभावालोचनादिना प्रकारेण ग्राह्यानि, ज्ञात्वा अभ्युपेत्याकरणमिति वचनाद्, उक्तं च—“सीयाल भंगसयं जस्स विसोहीए होइ उवलद्धं । सो खल्ल पच्चक्खाणे कुसलो सेसा अकुसला उ ॥ १ ॥” व्रतानामेष एव ग्रहणविधिरिति गार्थार्थः ॥ दोषरूपं चतुर्थद्वारमाह—

अलियं च जंपमाणो मूगत्ताईणि लहइ दुक्खाणि । जायइ तहेह निहणं वसुराया एत्थुदाहरणं ॥ ३३ ॥

‘अलीकं जल्पन्’ अटुतं ब्रुवन् मूकत्वादीनि ‘लभते’ प्राप्नोति ‘दुःखानि’ असातोदयरूपाणि, उक्तं च “मूका जडाश्च विकला, वाग्धीना वाग्जुगुप्सिताः । पूतिगन्धमुखार्थैव, जायंतेऽनृतभाषकाः ॥१॥” तथेह लोके जिह्वाच्छेदादिना

निश्चयं याति, इष्टान्नामाह—वसुराजवदिति गाथार्थः ॥ भावार्थः कथानकाम्यस्तत्रेदम्—

प्रथिनीप्रतिष्ठिते नगरे त्रितयत्रो राज्ञः पुत्रो वसुराजा, क्षीरकंदवोपाध्यायः, पुत्रः पर्वतकः, नारदश्चैते सहाध्यायिनः, अन्य-
दा क्षीरकंदवोपाध्यायः पंचनम्रपगतः, वसुराजः राजा संदृत्तः, पर्वतकनारदयोश्च धर्मविचारे विवादः संजातोऽजैर्यष्टव्यमित्यत्र,
पणश्च कूलो-जिघांछेदेन, पर्वतकेन छागा नारदेन त्रिवापिकाणि धान्यानि अजा इति क्षीरकंदवोपाध्यायेन व्याख्यातमित्युक्तं,
नत्र वसुराजा प्रगानीकृतः. ज्ञातं च तत् क्षीरकदम्बरूपल्या पर्वकमात्रा, तयोक्तं—मयापि श्रुतमासीदुपाध्यायवचनं त्रिवापिकाः
यान्याः भजाः, तस्मादुत्थमि वसुराजानमर्थयामि यथा मदीयपुत्रस्य जिघांछेदो न भवति तथाऽनृतमप्युक्त्वा कर्त्तव्यं, स
च मन्यवादी क्लिंथेति लोकरुतिः, विष्टरं चाक्रागे, तेन चोक्तं मयाऽनृतभाषणं न विधेयं, ततः पुनः पुनः क्षीरकदम्बोपाध्याय-
पन्था भ्रयभागेन प्रतिपन्नं तद्वचः, पर्वतनारदयोस्त्वागतकयोः राज्ञा छागविषयं प्रत्युत्तरं दत्तं, उपाध्यायव्याख्यानमेतत्, ततः
थापनान् पत्तिलो भुवि विहृगिहृगश्च लोके संजातः, ऋषिनारदस्तु लोके सत्यवादीति यशः प्राप्त इति, एवमादयोऽनेके
दोषाः। साम्प्रतं पंचमं गुणद्वारमाह—

जे मित सत्वं त्रंपंति निउणयं सधसत्तद्वियजणं । ते इह पुज्जा रिसिनारउव्व सुगइं पुणो जंति ॥ ३४ ॥

ये प्राणिनः 'मृदु' अरुठोरं 'सत्यं' जनपदादिसत्यं 'जल्पंति' भाषंते 'निपुणं' पौडशविधवचनयुक्तं,
'सर्वसत्त्वद्वितजनकं' सर्वप्राणिमुख्यप्रापकं ते प्राणिन इह 'पूज्या' अर्चनीयाः ऋषिनारदवत् 'सुगतिं' स्वर्गादिक-
प्राप्तिलक्षणां पुनर्गच्छन्तीति । ऋषिनारदकथानकं दोषाधिकारे उक्तमेव ॥ अधुना पठं यतनाद्धारमाह—

बुद्धीपुंवं काज्जण जंपए अंधगोविध सचक्खू । अण्वाणंमि परंमी वज्जंतो पीडसुभओवि ॥ ३५ ॥

‘ बुध्या ’ मत्या ‘ पूर्व ’ प्रथमं कृत्वा, पर्यालोच्य, भाषते अंधक इव सचक्षुषं, यथा अंधः सचक्षुषमग्रतः कृत्वा गमनादि करोत्येवमेषोऽपि वक्तव्यमालोच्येत्यर्थः, आत्मनि परस्मिन्नपि च ‘ वर्जयन् ’ परिहरन् ‘ पीडां ’ बाधासुभयोरपीति गार्थार्थः । सप्तममतिचारद्वारमाह—

सहसाअभक्खाणं रहसं च सदारमंतभेयं च । मोसुवएसं तह कूडलेहकरणं च वज्जिज्जा ॥ ३६ ॥

सहसा—अपर्यालोचितमभ्याख्यानं, यथा चौरः संपारदारिको वा ‘ रहसं चे ’ ति रहसाभ्याख्यानं यथा केचन एका-
न्तस्थिता मंत्रयंति तत्र हि द्रुते-एते राजविरुद्धादिकमेतन्मंत्रयंति, स्वदारमन्त्रभेदो नाम स्वकलत्रस्त्रमित्रादिविश्रब्धभाषितान्य-
कथनं, यथेदमनेन कथितं चेष्टितं वा, उडल्लिडकविक्रयप्रेषितवणिग्वत्, मृषोपदेशो नाम यथाऽनेन प्रकारेण परो वञ्चयते, छल-
बुद्धिदानं, तथा कूटलेखकरणं नाम अन्यमुद्राक्षरविधानादिना अन्यथा लेखकरणं, यथा विषं दातव्यं, अधीयतां कुमार इत्यादि,
अतिचारा मृषावादविषयास्तांश्च वर्जयेदिति गार्थार्थः ॥ अधुना भंगद्वारमाह—

अभक्खाणाणईणि उ जाणंतो जइ करेज्ज तस्स भवे । भंगो पावस्सुदए मूलं सो सवडुक्खाणं ॥ ३७ ॥

अभ्याख्यानादीन्यतिचाररूपाणि यद्याकुट्टिकया-उपेत्यकरणलक्षणया जानन् यदि ‘ करोति ’ विदधाति तस्य भवेद्
भंगश्चतुर्थस्थानवर्ती ‘ पापस्योदये ’ क्लिष्टकर्मोदये, मूलं स ‘ सर्वदुःखानां ’ शारीरमानसानामिहपरलोकगतानामित्यर्थः ॥
साम्प्रतं नवमं भावनाद्वारमाह—

तेसिं नमामि पयओ साहूगं गुणसहस्रकलियाणं । जेसिं सुहाउ निचं सचं अमयं व पञ्जरए ॥ ३८ ॥

नेपां मायूनां नमामीति क्रिया, ' प्रयतः ' प्रयत्नवान् गुणा-मूलगुणउत्तरगुणलक्षणास्तेषां सहस्राणि-अष्टादशशीलां-
गणमय्यश्रयानि तैः कल्पितानां-तैः समन्वितानां, तेषां सुखाद्-वक्ताद् ' नित्यं ' सदा सत्यं चतुर्विधं वा अस्मृतमिव आह्लादक-
त्वात् ' पञ्जरइ ' चि निर्गच्छतीति भावनीयमिति गायार्थः ॥ उक्तं मृषावादव्रतं द्वितीयं नवमकारं, साम्मतं अदत्तादानं तृतीया-
धुव्रतं नवभेदमाह, तत्र प्रथमद्वारमाह—

सामीजीवादत्तं तित्थयरेणं तहेव गुरुएहिं । एयस्स उ जा विरई होइ अदत्ते सरुवं तु ॥ ३९ ॥

स्वामिना यद्भस्तु द्विरथादि रूपात्मौघं न दत्तं तद्दृष्टिंध्वनादिना गृहीतमदत्तादानं, जीवादत्तं तु यत् सचित्तं पश्वादि यदि
प्राणाय रुस्त्वित् दत्तं, तेनात्मीयाः प्राणा मारणाय येन न दत्ताः, सर्वस्य प्राणप्रियत्वाद्, तज्जीवाद्दत्तमागमे पठि-
तम्, उक्तं च—“ जेसिं च ते सरीरा अविदिवा तेहिं जीवेहिं” तीर्थकरादत्तं नाम यदाथाकम्पौदि स्वामिना दीयमानमपि तीर्थ-
करणाननुगतत्वात्तदत्तादानं, तथा शुद्धमपि यद् गुणानुनुज्ञातं गृहते भुज्यते वा तद् गुर्वदत्तादानं, उक्तं चागमे—“सत्तविहा-
ओमप्रियजिण् गुंनपाणस्स तेणवा होइ” एतस्यादत्तादानस्य या विरतिः निवृत्तिः ' भवति ' जायते, अदत्तादानस्यैतत्
मन्वयमिति गायार्थः । भेदद्वारं द्वितीयमाह—

सयित्तायित्तोमय दुपय चउप्पय तहेव अपयं च । जेण य चोरकारो विसओऽदत्तम्मि सो नेओ ॥ ४० ॥

मनिरं गोमनुपयान्यादिकं अचित्तं मणीमुवर्णादिकं मिश्रं सोपस्काराश्वअलंकृतमनुजकंयलीकृतथान्यादि, तन्नवप्रकार-

मपि अदत्तादानं भेदतो, येन चौरशब्दः लोके प्रवर्तते स 'चिषयः' गोचरः श्रावकस्याणुव्रतविषयो ज्ञेयः—ज्ञातव्य इति गार्थः ॥ तृतीयद्वारमाह—

गुणद्वान्यमि तह परिणयमि जीवस्स कुगइभीयस्स । वयगहपरिणामो चिय होइ दढं तिबसइस्स ॥ ४१ ॥
'गुणस्थानके' देशविरतिलक्षणे 'तथा परिणते' सम्यक्त्वलाभात् पत्योपमानां भावतः पृथक्त्वभागस्थितिमात्रे क्षपिते 'जीवस्य' आत्मनः 'कुगतिभीतस्य' अविरतिमूलकृष्णवंधभीरोः 'व्रतग्रहणपरिणामः' अदत्तादानव्रतग्रहणाध्यवसायो 'भवति' जायते 'दृढम्' अत्यर्थं 'तीव्रश्राद्धस्य' उत्क्रान्तिजाध्यवसायस्येति गार्थः ॥ दोषद्वारमाह—

जे पुण करंति विरइं अदिन्नदानस्स नेह लोभिह्छा । ते सोडयविजया इव चोरा पावंति दुक्खाइं ॥ ४२ ॥
ये पुनः कुर्वन्ति 'विरतिं' निवृत्तिं 'अदत्तादानस्य' चौर्यरूपस्य नेति वचते, इह लोके—मनुष्यलोके 'लोभिह्छा' चतुर्थकषायलोभवंतः ते पुरुषा मंडिकचौरवत् विजयचौरवद्वा प्राप्नुवन्ति 'दुःखानि' शूलरोपणोद्धन्धनाद्यनेकाकाराणीति गार्थः ॥ व्यासार्थः कथानकगम्यस्तत्त्वेदम्—

उज्जयिन्यां नगरीं जितशत्रू राजा, अचलः सार्थवाहः, मूलदेवो धूर्तः द्यूतकारः, देवदत्ता गणिका, सच मूलदेवस्यानुरक्ता, अचलसार्थवाहोऽपि देवदत्तायामेवानुरक्तः, प्रभूत द्रविणजातं प्रयच्छतीति वाइकाया (कुड्डिन्या) बल्लभः, अन्यदा देवदत्तायाः कुड्डिन्याश्च विवादः सजातः, देवदत्ताया मूलदेवो गुणवान् वाइकाया उदारवृत्तित्वाच्चलो गुणवान्, उक्तंच—“अपात्रे रमते नारी, धारा वर्षति माधवः । नीचमाश्रयते लक्ष्मीः, विद्वान् प्रायेण निर्द्धनः ॥ १ ॥” तथा गुणागुणपरीक्षार्थं दासचेडी प्रेषिता इक्षुभक्षणेच्छा-

कर्मद्वारेण द्यौरपि, ततः सार्धवाहेन शकटमिश्रभृतमनुग्रहं मन्यमानेन प्रेषितं, देवदत्तया कृष्णं सुखं कृतं, मूलदेवेन द्यूतमभ्याव
 क्तार्हसान् दम गृहीत्वा कपर्दिऋद्वयेनेशुयष्टिं शरात्रद्वयं चतुर्जातकं चोद्धरितशैषैः गृहीत्वा भक्षयोग्याः कृत्वा प्रेषिताः, ततः हृष्टमुखा
 देवता, वाइज्ञायाः कथितं-यथा पुरुषविशेषो बुद्धिरूपः, यथाहं हस्तिन्यचलेन कृतान तथा, वाइका मूलदेवस्य
 छिद्राप्यक्तभमाना अचलेन सार्धवाहेन सार्द्धं कपटं कृतवती, यथा भाटिं परिपूर्णां दत्त्वा ग्रामगमनकारणं ज्ञापयित्वा पुनरागमनं
 करिष्यति, (तदा मूलदेव आगमनेनापराद्धो भविष्यति, स तथा कृत्वा गतः) ततो देवदत्तया मूलदेवं प्रत्याह्वानबुद्धिः सं-
 पन्ना, आगन्ध सः, वाइकया सार्धवाहस्य ज्ञापितमागतः, तत्क्षणेन मूलदेवश्च पर्यकाशस्ताव स्थितः, ज्ञापितं वाइकया, ततः
 मन्यमानेनोदकाद्रीकृतः कैशैर्गृहीत्वा गलिकां निधाय पश्चान् मुक्तो, निर्गता नगराद्, अपमानितश्चिन्तयामास-कोऽर्थं प्राप्य न
 गर्हितो रिपयिणः ऋस्यापदोऽसं गताः, स्त्रीभिः कस्य न खंडितं भुवि मनः को नाम राज्ञां प्रियः ? । कः कालस्य न गोचरा-
 न्तरग्नः कोऽर्थी गतो गौरवंः को या दूर्जनवागुरासृ पतितः क्षेमेण यातः पुमान् ? ॥१॥ ” ततः प्रवृत्तो गंतुं, गच्छतश्च टत्कः। उद्ध-
 सदापस्य महरद्वये भोजनवेलायां सस्तुपोट्टलिकां गृहीत्वा जलाशयं गतः, मूलदेवस्त्वागया दिनत्रयं गतः तेन सह, पृथक् भवन-
 नेत्र्यायां मूलदेवेनोक्तः-दत्त ! यथा मम राज्यलाभे त्वयाऽऽगतव्यं, भणित्वा ग्रामं प्रविष्टो भोजनाय, यावदेकस्मिन् गृहे कुलमापान्
 कृत्वा निर्गतो, मासोपवासी साधुरभिमुखो ग्रामं प्रवेष्टुकामो दृष्टः, चिन्तितं चानेन, यथा कुलमापदानेनाप्यहं पुण्योपार्जनं क-
 रोमि इति सम्प्रर्थायं दत्तं, पठितं च-“ धन्नाणं सु नराणं कुम्मासा हुंति साहुपारणए ” तिलो वाराः, ततो देवतया तद्गुणो-
 पार्जितया उक्तं-यथा अर्द्धेन गाथाया याचस्व, तेन चोक्तं ‘गणिया च देवदत्ता दंतिसहस्रं च रज्जं च ” देवतयोक्तम्-अचिराद्

मपि अदत्तादानं भेदतो, येन चौरशब्दः लोके प्रवर्तते स 'विषयः' गोचरः श्रावकस्याणुव्रतविषयो ज्ञेयः—ज्ञातव्य इति गार्थः ॥ तृतीयद्वारग्रामह—

गुणद्वयार्थमि तह परिणयमि जीवस्स कुगइभीयस्स । वयगहपरिणामो चिय होइ दढं तिबस्सइस्स ॥ ४१ ॥
'गुणस्थानके' देशविरतिलक्षणे 'तथा परिणते' सम्यक्त्वलाभात् पल्योपमानं भावतः पृथक्तवभागस्थितिमात्रे क्षपिते 'जीवस्य' आत्मनः 'कुगतिभीतस्य' अविरतिमूलकस्म्वंधभीरोः 'व्रतग्रहणपरिणामः' अदत्तादानव्रतग्रहणाध्यवसायो 'भवति' जायते 'दढम्' अत्यर्थं 'तीव्रश्राद्धस्य' उत्कटनिजाध्यवसायस्येति गार्थः ॥ दोषद्वारग्रामह—

जे पुण करंति विरइं अदिन्नदाणस्स नेह लोभिच्छा । ते मांडियविजया इव चोरा पावंति दुक्खाइं ॥ ४२ ॥
ये पुनः कुर्वन्ति 'विरतिं' निवृत्तिं 'अदत्तादानस्य' चौर्यरूपस्य नेति वर्तते, इह लोके—मनुष्यलोके 'लोभिच्छा' चतुर्थकपायलोभवंतः ते पुरुषा मंडिकचौरवत् विजयचौरवद्वा प्राप्तुवन्ति 'दुःखानि' शूलारोपणोद्धन्धनाद्यनेकाकाराणीति गार्थः ॥ व्यासार्थः कथानकगम्यस्तच्चेदम्—

उज्जयिन्यां नगर्यां जितशत्रू राजा, अचलः सार्थवाहः, मूलदेवो धूर्तः द्यूतकारः, देवदत्ता गणिका, सच मूलदेवस्यानुस्सुक्ता, अचलसार्थवाहोऽपि देवदत्तायामेवानुस्सुक्तः, प्रभूत द्रविणजातं प्रयच्छतीति वाइकाया (कुट्टिन्या) वल्लभः, अन्यदा देवदत्तायाः कुट्टिन्याश्च विवादः सजातः, देवदत्ताया मूलदेवो गुणवान् वाइकाया उदारदृष्टित्वात्तदचलो गुणवान्, उक्तंच—“अपात्रे रमते नारी, धारा वर्षति माधवः । नीचमाश्रयते लक्ष्मीः, विद्वान् प्रायेण निर्द्धनः ॥१॥” तथा गुणागुणपरीक्षार्थं दासचेडी प्रेषिता इक्षुमक्षणेच्छा-

यावदीश्वरगृहे श्रविणजातं शाश्वद्वारे निष्कासितमासीत् तन्मस्तके मूलदेवस्य दत्त्वा स्वयं पृष्ठतः खड्गव्यग्रकरः चलितो नगरा-
 द् बहिर्द्वारस्थितभूमियुहाभिमुखं, उद्घाटितं भूमिद्वारं प्रविष्टश्च, तत्रैकाकिन्येका बालिका, तस्या आज्ञा दत्ता यथा प्राधूणिकस्य
 पादप्रक्षालनं कुरु, कृतदे उपवेशितः, पादशौचं कुर्वन्त्या अनुरागः संजातः, संज्ञितश्च तथा-नश्य, स च मरणभयभीतो नष्टः,
 तस्य च त्रिलोद्घाटनवेलायां हाहारवः कृतः गतो गतः पुरुषो, यावद् खड्गं गृहीत्वा चलितः, नगरसमीपे निकटवर्त्तनि चौरै
 न्निवृत्ते स्तम्भान्तरे खड्गेन द्वियाकृतो स्तम्भः अन्धकारे, तरितं त्वरितं भूमियुहाभिमुखं चौरो गतो, मूलदेवोऽपि राजभवनं
 मातः, चित्तिं च-ईदृशोऽनेकव्यायामयुक्तः कथमारक्षिकैः प्राप्यते?, प्रभातसमये मंडिकचौरः इष्टमार्गव्यस्थितो गृहीतल-
 कुटिरिदमुखाद्घाटः मृचिकर्मं कुर्वन् दृष्टः, परिज्ञातश्च मूलदेवेन, रजन्यां दीपेन तस्य मुखस्य दृष्टत्वात्, राजकुलमागतेन पुरुषाः
 प्रेषिताः, ईश्वानीतो, विजनं कृत्या रजनीवृतान्तं पृष्ठः, सा च कन्यका किं तव भवति?, तेनोक्तं-मम भगिनी, मूलदेवेनोक्तं-
 मम दीयतां, दत्ता तस्मै, स मण्डिकः महत्तमपदे स्थापितः, सर्वाधिकारी कृतः, भाण्डागारादिप्रयोजनं सर्वं मंडिकस्य समर्पितं,
 उपचारेण गृहीत्वा सर्वं द्रव्यं तस्य सम्बन्धि क्षयं नीतं, पश्चान्निर्द्वयं ज्ञात्वा अनेकयातनाभिः पंचत्वं नीतः, विस्तरार्थं उत्तरा-
 ध्यग्ननतुर्यादसंस्कृताध्ययनादवसेयः । एवं विजयचारकथानकं । चंपायां नगर्षां अनेकतालोद्घाटनीअवस्वापिनीचैारविद्या-
 युक्तो विजयतस्कर आसीत्, तेन च कस्यचिदीश्वरस्य गृहे दुःखारोहे प्रासादे क्षत्रं दत्तं पद्माकारं, संरक्षितं च, गृहे गत्वा प्रभा-
 ते स्नानविलेपनपुण्यतामूलाभरणवस्त्रालंकृतस्तथैव जनसमूहे सपुत्रस्तत्रैव समायातः, क्षत्रं पद्माकारं लघुद्वारं दुरारोहे प्रासादे दृष्ट्वा
 पुनः पुनरात्मीय शरीरं परिभालयति पुत्रमुखादि, आरक्षिकपुरुषैरिगिताकरैर्गृहीतः, पश्चाद् बाहोर्बद्ध्वा वध्यभूमिं नीत्वा अनेकया-

भविष्यति, ततो रजन्यां कार्पटिकमठे सुप्तेन स्वप्नः पश्चिमयोमे दृष्टो, यथाऽऽदित्यः सहस्ररश्मिः मम मुखे प्रविष्टः, तत्सणाद्वि-
बुद्धश्च, कार्पटिकेनाप्येकेनैवभूतं दृष्टं, तेन च कार्पटिकानामग्रतो जल्पितं, तैश्च गृह्युतसमन्वितमण्डकलाभो निर्दिष्टः लब्धश्च
गृहाच्छादेन, मूलदेवस्तु धर्मकथया स्थित्वा प्रभाते आरामं गत्वा पुष्पाण्युच्चित्तयोपाध्यायसमीपं प्राप्य पुष्पाणि समर्प्य स्वप्नं
कथितवान्, तेन च स्वप्नस्य निर्णयं हृदये संस्थाप्य प्रथमं दुहितुर्विवाहकर्मं कृतं, पश्चाद्राज्यलाभो निकटवर्ती स्वप्नफलमा-
ख्यातं, वेत्नातटं नगरं प्राप्तः, चोरिकया प्रविष्टः, क्षेत्रद्वारे गृहीतः, वध्यभूमिं रासमारोपितः शरावमालालंकृतो नीयमानोऽस्ति,
अनुत्राजमरणे हस्त्यादिपंचदिव्याधिवासनं महत्तमादिभिश्च तत्रैव नगरे कृतं, हस्त्यादिभिः देवतालंकृतैः दिव्यैः स एव मू-
लदेवो राजा कृतोऽभिषिक्तः कलशादिभिश्च, हस्तिस्कन्धारूढश्च राजा नगरे प्रवेशितः, मंत्र्यादिभिः समन्वितो मण्डलाधिपः
संजातः, पूर्वमित्रं च वत्सिनीसहायः दत्तकसद्दुः समागतः, ग्रामदानं कृत्वाऽदर्शन्थादिष्टः, कालेन गच्छता अचलसार्थवाहः
सुकचोरिकापरोधेन गृहीत्वाऽऽनीतो, मूलदेवेन चाचलसार्थवाहः परिज्ञातः, मम प्राणदाता त्वं, मूलदेवोऽहं, ततः सुतरां भीतः
आश्वासितश्च, वस्त्राभरणादि ताम्बूलादि दत्त्वा प्रेषितः, चिन्ततं च मूलदेवेन— 'भुञ्जत जं वा तं वा निवसिज्जत पट्टणे व रत्ने वा ।
इष्टेण जत्य जोगो तं त्रिय रज्जं किमन्नेन ? ॥ १ ॥' इष्टा च मे देवदत्ता, तत उज्जयिनीराज्ञस्तदर्थं प्रेषिताः पुरुषाः, दानस-
न्मानादिकं ढोकथित्वा आनायिता, अन्यदा तन्नगरे चौरैरुपद्रवो नित्यं गृहेषु क्रियते, न चारक्षि कपुरुषैश्चौरः प्राप्यते, ततः स
स्वयमेव मूलदेवराजा चौरगवेषणार्थं निर्गतो यावन्न लब्धः, ततो रजन्यां छात्रमध्ये कर्पटिकानां मध्ये सुप्तोऽत्रान्तरे मंडिकृभिः
पानशौरः उपानदुग्दपाद् आगतस्तेन च स एव द्वारपात्रं उत्थापितः, पृष्टि ईश्वरं करोमि, मूलदेवश्च प्रस्थितः तेन सह,

धर्मिणागमयाऽनिवेनाऽस्य धावतः कुंडलं कृणोति पतितं, तथाऽऽगतेन राजकुले निरूपितं, यावत् कर्णकुंडलं नास्ति, ततः क-
 थिनं गुरुदत्तम्, यथा नटुं कुंडलं गनेपय, अन्यथा नागदत्त उद्याने अष्टमीदिने पीपथार्थं गंतुं प्रष्टतो यावदप्यथे जिनगृहस्थोयो-
 निनदिगंतरालं कुंडलं पश्यति, ततो निरुजोऽसी, तेन चारक्षकेन वसुदत्तेन दृष्टः, किं प्रयोजनं निवर्तते यावद् दृष्टं कुंडलं गृहीतं
 च, मनांयाने प्रतिमास्थितोऽप्यप्रदेगे, तेन चारक्षिकेन सकुंडलो बन्धा पुरस्यैः राजकुलं नीतो, दर्शितश्च द्रोहकारी, तेन च बन्ध-
 यात्पतितः, पश्यत्यथ दापितः, स्वकीयकर्मभिर्बन्धभूमिं नीयते, सर्वलोकैकहाहारयः कृतः, नास्ति दोषगन्धोऽप्यस्य, किंचि-
 द्भैरिस्मारशिरस्त्रमुदत्तम्, स च नीयमानो गृहान्निर्गतया नागवसुदारिकया बन्धमण्डनसमन्वितो दृष्टः, रुदितं च हृदयमध्ये, नाग-
 दंतो न दृष्टा इतरैः सिंचनी अधुभिः, तेन निवृत्तं यदि मुंचेयमुपसर्गात्ततः क्वचित् कालं अनया सह भोगलक्ष्मीमनुभूय प्रयज्यां
 गृहीत्ये, अन्यथा सागारं भक्तानमल्याख्यानं गृहीतं मयेति, नागवसुदारिका च गृहौचैत्ये गत्वा कायोत्सर्गस्था संजता चिंतितं
 च नागदत्तशत्रुस्य देवता सान्निध्यं करोतु, तथा च-रुथितः सर्वोऽप्यारक्षिरुत्तान्तः राज्ञे, राज्ञा च नागदत्तो ऽस्तिस्त्वान्धा-
 रोपितः वाणारसीनगरोत्रिकचतुष्कादिषु महाविभुव्या भ्रमणं कारयित्वा स्वगृहं प्रवेशितः, वसुदत्तश्च द्रव्यापहारं कृत्वा निर्विषय
 प्राजापिनः, प्रियपित्रसार्धवाहेन धनदत्तमपीपमागत्य नागदत्तस्यप्रतो देवताराधनादिः सर्वोऽपि वृत्तान्ता नागभ्रूसंबन्धी कथितः,
 तस्मिन्ने नागदत्तो येन कारणेन मम देवतायाः सान्निध्यं दत्तं, पथात् प्रतिपन्नं विवाहादिकं पितुर्वचनं, वृत्तविवाहश्च कामभोगान्
 देवताकथयद्गन्तुं भुक्त्या निर्विण्णकामभोगोऽनित्यमायुर्ज्ञेया मुस्थिताऽचार्यसमीपे श्रवणः संवृतो, नागवधुः महत्तरासमीपे सान्धी
 संज्ञाया, कालेन ज्ञानमथैतियालंननामशत्रुतारोपणभक्तस्थाख्यानाराधनादि कृत्वा सुरलोकं गताविति ॥ यतनाद्वारं पष्ठमाह—

तनाभिः कदर्थयित्वा दशविधप्राणेभ्यः पृथक्कृतः । इत्याद्यनेके दोषा अदत्तादाने इति गार्थः । गुणद्वारं पंचममाह—
परदवहरणविरया गुणवंता पडिमसंठिय सुसीला । इहपरलोए सुहकित्तिभायणं नागदत्तोव ॥ ४३ ॥

‘ परद्रव्यहरणविरताः ’ परद्रव्यहरणात् निवृत्ताः ‘ गुणवंतो ’ देशविरताः ‘ प्रतिमासंस्थिताः ’ दर्शनदिप्रतिमायुक्ताः
‘ सुशीलाः ’ शोभनशीलवंतः इहपरलोकयोः सुखं कीर्त्तिः पुण्यादिलक्षणा तयोर्भोजनं-तयोः स्थानं नागदत्तवर्णिग्वदिति दृष्टान्त
इति गाथासमासार्थः । भावार्थः कथानकगम्यस्तत्त्वेदं—

त्राणारस्यां नगर्यां जितशत्रो राज्ञोर्वयस्यः धनदत्तनामा सार्थवाहः श्रावकः, तस्य धनश्रीः श्राविका भार्या, तयोः पुत्रो
द्विसप्तातकलान्वितो नागदत्तनामा, बालभाव एव पित्रादिभिः साधुसमीपं नीत्वा सम्यग्दर्शनपूर्वकाण्यणुव्रतानि ग्राहितः, अन्य-
दा वयस्यपरिवृतेन उद्यानवनगतजिनभवनप्रविष्टा कन्यका ददृशे पत्रच्छेदं कुर्वाणा, तेन च सन्निहिताः पुरुषाः पृष्टाः-कस्येयं कन्यका
जिनप्रतिमानां पूजनं करोति, तैश्च कथितं यथा अत्रैव प्रियमित्रसार्थवाहस्य नागश्रीभार्या, दुहिता नागवधू नाम दारिका, विज्ञान-
गुणयुक्ता रतिरूपा तव योग्या, ततो नागदत्तेनोक्तं-न मया रागवशेन पृष्टं, मया पत्रच्छेदविज्ञानकुतूहलेन पृष्टं, अहं प्रव्रजितु-
कामः, सा च क्रन्या नागदत्तरूपेऽतीव मूर्च्छिता, सखीजनेन तदभिप्रायं ज्ञात्वा जनन्यास्तदभिप्रायः कथितः, तत्रापि प्रियमित्रसा-
र्थवाहस्य, तेन च धनदत्तसार्थवाहो याचितः, तेन चोत्तरं दत्तं-पृच्छामि नागदत्तं, ततः कथितः सर्वोऽपि वृत्तान्तः,
इतश्च सा कन्यका गृहान्निर्गच्छन्ती दृष्टा नगरारक्षिकवसुदत्तेन, साधिलाषश्च संजातो, द्रव्यमूल्येनापि तेन स्वधमेव याचिता,
प्रियमित्रेण चोक्तं-दत्ता नागदत्तस्य, स च छिद्रान्वेषी संजातो, मारयित्वापि नागदत्तं मया परिणेतव्या । अथान्यदा राज्ञोऽश्ववा-

इतिरुगताम्याऽतिवेगेनायस्य भावतः कुंडलं रुणात् पतितं, तथाऽऽगतेन राजकुले निरुपितं, यावत् कर्णकुंडलं नास्ति, ततः क-
 थिनं वसुदत्तस्य, यथा नटं कुंडलं गवेषय, अन्यदा नागदत्त उद्याने अष्टमीदिने पीपथार्थं गंतुं प्रवृत्तो यावदत्रापये त्रिनगृहस्योद्यो-
 गिनद्रिगतरालं कुंडलं पश्यति, ततो निवृत्तोऽसौ, तेन चारक्षकेन वसुदत्तेन दृष्टः, किं प्रयोजनं निर्वर्तते यावद् दृष्टं कुंडलं गृहीतं
 च, मनोरोगाने प्रतिपास्थितोऽन्यप्रदेशे, तेन चारक्षिकेन सकुंडलो वञ्च्यः पुरुषैः राजकुलं नीतो, दर्शितश्च द्रोहकारी, तेन च वध्य
 आज्ञापितः, पट्टकश्च दापितः, स्वकीयकर्मभिर्बन्धभूमिं नीयते, सर्वलोकैर्होहाहारवः कृतः, नास्ति दोषगन्धोऽप्यस्य, किञ्चि-
 द्भ्रिक्कारभिक्रममुदत्तस्य, स च नीयमानो गृहान्निर्गतया नागवसुदासिकया वध्यमण्डनसमन्वितो दृष्टः, रुदितं च हृदयमध्ये, नाग-
 दंतं च दृष्ट्वा परं डरःऽयं सिंघंती अश्रुभिः, तेन चिन्तितं यदि मुंचेयमुपसर्गात्ततः कंचित् कालं अनया सह भोगलक्ष्मीमनुभूय प्रवज्यां
 गृहीत्ये, अन्वया मागारं भक्तवानपत्याख्यानं गृहीतं मयेति, नागवसुदारिका च गृहचैत्ये गत्वा कार्पोत्सर्गस्था संजाता चिन्तितं
 च-नागदत्तश्रापस्य देवता सान्निध्यं करोतु, तथा च-कथितः सर्वोऽप्यारसिकृत्तान्तः राज्ञे, राज्ञा च नागदत्तो इस्तिस्कन्धा-
 रोपितः नाणारसीनगरोत्रिकचतुष्कादिषु मठाविभूत्या भ्रमणं कारयित्वा स्वगृहं प्रवेशितः, वसुदत्तश्च द्रव्यापहारं कृत्वा निर्विषय
 आज्ञापितः, प्रियमित्रसार्थवाहेन धनदत्तसमीपमागत्य नागदत्तस्याग्रतो देवताराधनादिः सर्वोऽपि वृत्तान्तो नागवसुसंघंधी कथितः,
 तस्युद्यो नागदत्तो येन कारणेन मम देवतायाः सान्निध्यं दत्तं, पश्चात् प्रतिपन्नं विवाहादिकं पितुर्बचनं, वृत्तविवाहश्च कामभोगान्
 देवताकृतज्ञान् भुग्या निर्गंगरामभोगोऽनित्यमायुर्ज्ञात्वा मुस्थिताऽऽचार्यसमीपे श्रमगः संवृत्तो, नागवसुः महत्तरासमीपे साध्वी
 संजाता, कालेन ज्ञानमयीत्यालेचनमहात्रतारोपणभक्तभत्याख्यानाराधनादि कृत्वा सुरलोकं गताविति ॥ यतनाद्वारं पष्ठमाह—

उचियकलं जाणेल्लसु धरिमे मेए कलंतराइसु य । पडियस्स य गहणस्मी जयणा सव्वत्थ कायव्वा ॥४४॥

उचितकला अष्टगुणलाभादिलक्षणा तां जानीयात्, क ?-धरिमे-शुडादौ मेये-धान्यादौ 'कलंतराइसु य' पंच-शतकलाभादिलक्षणा, पतितस्य च-नष्टस्य च 'ग्रहणे' स्वीकरणे 'यतना' अल्पदोषबहुगुणलक्षणा, उक्तंच-"अण्पेण बहुमेसेज्जा, एयं पंडियलकखणं । सव्वासु पडिसेवासुं, एयं अत्थपयं विज्ज ॥ १ ॥" इति वचनात्, 'सर्वत्र' क्रयविक्रयादौ 'कर्त्तव्या' विधेया इति गाथासंक्षेपार्थः । साम्प्रतमतिचारद्वारमाह-

तेनाहं च तक्करपअोग कूडतुल कूडमाणं च । तत्पडिख्वं च विरुद्धरज्जगमणं च वज्जिज्जा ॥ ४५ ॥

स्तेनाः-चौरास्तैश्च प्रहत्यानीतं किञ्चित् कुञ्जुमादि समद्धितमिति गृह्णतोऽतिचारः, तस्करप्रयोगोऽनेन प्रयोगेन क्षत्रादि दीयतेऽनेन प्रयोगेन तुलोद्धरणादिना द्रव्यार्जनं तेषां वा योगोद्ग्रहनादि स्थगनं वा, कूटतुलकूटमानं च अधिकया गृह्णाति न्यूनया ददाति, स्वकीयपरकीयया वा, तत्प्रतिरूपकं नाम द्यूते वसादिप्रक्षेपादिलक्षणं, विरुद्धराज्यातिक्रमः-विरुद्धदृष्टयोः राज्ये परस्परंगमनादिके निषिद्धे लोभाभिभूतो गमनाभिनं करोति तेन चातिचारो 'वर्जयेत्' परिहरेदिति गार्थार्थः । भंगद्वारमाह-जो चित्तेइ अदिन्नं गिण्हेमि पयंपए तथा गिण्हे । अइयारेसु य वट्टइ पुणो पुणो तस्स भंगो वा ॥ ४६ ॥

यः कश्चिच्चिंतयति-अदत्तं स्वाभिना 'गृह्णामि' स्वीकरोमि, प्रजल्पेदेवं वाचा, तथा गृह्णाति, एवं 'अतिचारेषु' खंडनारूपेषु वृत्ते, द्वित्रयादिवारां पुनः पुनः तस्य भंगोऽत्र तस्य जीवस्य, भंगः-सर्वाभावलक्षणोऽत्र-अदत्तादानव्रतविषये जायत इति गार्थार्थः ॥ भावनाद्वारमाह-

जे दंतसोमृगं पिहृ गिणहृति अदिण्यं न य मुणिदा । तेसिं नमामि पयओ निरभिसंगाण गुत्ताणं ॥ ४७ ॥
ये साधवो दन्तशोधनाद्यपि, हुवायिपालंकारे, गृह्णन्त्यदत्तं स्वामिनेति गम्यते, अपिशब्दाद् भस्मगोमयादि, नैव
‘मुनीन्द्राः’ मुनीनां-यतिनामिन्द्राः-प्रधानयतयो, न तु द्रव्ययतयः, तेषां नौमि ‘प्रयतः’ प्रयत्नवान् मनोवाक्कार्यैरभिरभि-
व्याणां-द्रव्यादिषु प्रतिबंधरहितानां, गुप्तानां मनोवाक्कायगुप्तिभिर्गुप्तानामित्यर्थः, उक्तं नवभेदमदत्तादानमनुव्रतं तृतीयं, सा-
म्भवं चतुर्थमाह-तत्रापि प्रथमं द्वारं,

अष्टारसहा चंभं नवगुत्तीपंचभावणासहियं । कामचउवोसरहियं दसहा वा अष्टहा वावि ॥ ४८ ॥

‘अष्टादशधा ब्रह्म’ औदारिकं योगत्रिकरुणत्रिकेण नवभेदं, वैक्रियमपि नवभेदमनेनैव प्रकारेण, नत्र गुत्तया
श्रुतिरूत्याः वसत्यादयः, ‘पंचभावनासमन्वितं’ पंचानां महाव्रतानां पंचविंशतिभावनामध्ये चतुर्थमतभावनाः पंच, ताश्च
सौप्रययवानवलोकरादयः, आचारंगभावनाध्ययने विस्तरः, कामः चतुर्विंशतिभेदः, संप्रासासंप्रासादयः, तत्र संप्रासश्चतुर्दशधा
आलिंगननुमनादिलक्षणः, असंप्रासः चिंतनादिः दशप्रकारः, दशवैकालिकरुग्मर्मार्थक्रामाध्ययने विशेषः, दशधा हस्तकर्मपीदि-
लक्षणां गन्धद्रव्यस्तिचत्वार्यसंग्रहे, अशुधा-स्मरणं कीर्तनं केलिः, प्रेपगं गुह्यभाषणम् । संकल्पोऽध्यवसायश्च, क्रियानिष्ठत्तिरेव
च ॥ १ ॥ एतन् भैयुनमष्टां, नवदन्ति मनीषिणः । विपरंतं ब्रह्मवैभेतेतत्रैष्टलक्षण ॥ २ ॥ मित्यादिरूपो लोकप्रसिद्धः,
एतमायनेकप्रकारं स्वरूपं ज्ञात्वा व्रतग्रहणं विधेयमिति गार्थार्थः ॥ द्वितीयं द्वारमाह—

ओरालियं च दिवं तिरियं माणुस्सयं पुणो वुविहं । माणुस्स सइराई काए सयकारणाईहिं ॥ ४९ ॥

मैथुनं हि औदारिकवैक्रियभेदात् द्विविधं, पुनः औदारिकं तिर्यग्मनुष्यभेदाद् द्विप्रकारं, एडकगवोष्महिषीसंघंधि तिर्यगुद्भवं, मानुष्यकं स्वदारपरदारवेश्यादिसमुद्भवं, तदपि करणकारणानुमत्यादभिरिति गाथार्थः ॥ तृतीयद्वारमाह
दुविहं त्तिविहेण विउधियं तु एगविहतिविह तिरियम्मि । मणुयं चरिमे भंगे पच्चवखाणं चउत्थवए ॥ ५० ॥
द्विविधं त्रिविधेनानुमतिरहितं, श्रावकाणामनुमतेः प्रतिषेधाभावात् सामान्येन, वैक्रियं देवीविषयमनेन भङ्गकेन सं-
भवतीति, एकविधत्रिविधभंगकेन तिर्यग्विपयं, कारणानुमतिभ्यां तिर्यग्विपयस्य मैथुनस्य सम्भवात् गोअजाघोटिकादीनां
वृषभादिप्रदानप्रकारेण, मनुष्यस्त्रीविपयमेकविधैकविधेन—कायेन स्वार्थकरणलक्षणेन च चरमभंगकेन, शेषा न तु अष्टापि व्यूहाः,
चतुर्थत्रते प्रत्याख्यानं कर्त्तव्यमिति गाथार्थः ॥ चतुर्थद्वारमाह—

गिरिनग्ररे त्तिन्नि वगंसियाउ दो जमलगा वणिसुया य । परलोए नपुसत्तं दोहगं चेव दोसा य ॥ ५१ ॥

गिरिनगरपत्तने तिस्रो 'वयस्याः' मित्रभावसम्पन्नाः उदग्रयौवनाः प्रथमप्रसवने उज्जयन्तपर्वते चैःयवन्दनार्थं गच्छन्त्य-
श्वौरैरुद्गीत्वा परकूले विक्रीता वेश्यानां हस्ते, तत्र ताः प्रसिद्धनामानो वेश्यागुणैर्युक्ताः शृंगाराकारसंपन्ना वेश्याः संजाना, ताभिः
स्वपुत्रा गिरिनगरे वालभावे त्यक्ताः, कालेन यौवनं प्राप्ताः, वाणिज्येन परकूलं गताः, विकालवेलायां तासां मातृणां तैर्भाटिदत्ता,
द्वाभ्यामकार्याचरणं कृतं मातृभ्यां सह, एकश्च कुलदेवतया गोवत्सरूपेण मानुषभापया प्रतिबोधितो गतो गृहे वेश्यायाः, उप-
विष्टः, तेन च सा पृष्टा-कुतः त्वं ? सा चाह—“सरिह नरिंदह रिसिगणह वरकामिणि कमलाह । उणम जे पुच्छंति बहु कओ
कुसलत्तण ताह ? ॥ १ ॥” एवमेतत्, तथाऽपि मम कौतुकं, ततस्तया रुदन्त्या सर्वोऽपि वृत्तान्तः कथितः, तेनोक्तम्—अस्माकं

गृहं मातरः, प्रभातसमये द्रव्यदानेन मोचिताः सर्वाः, स्वनगरमानीताः । एते दोषा अनिर्वृत्तानामिति ॥ द्वितीयकथानकम्—
 मथुरायां नगर्यां कुचेरसेना गणिका प्रथमगर्भेणातीव वाधिता, वैद्यस्य कथितं, तेनोक्तं—अयि युग्मगर्भदोषोऽयं, न
 नेगदोषोऽस्ति, मात्रा सा उक्ता—प्रसवकाले मा वाधा भविष्यति तस्मादौषधेन गालय, तथा नेष्टं, ततः कालेन दारको
 दारिका च जाता इति, पुनर्जनयोक्तं—दद्या रात्रीः परिपालय त्यक्ष्यामि, ततो सुद्राद्वयं कुचेरदत्तकुचेरदत्तानाम कं घटयित्वा गलके
 वध्या मंत्रगायां प्रक्षिप्य वमुनायां प्रवाहिते, प्रभातसमये सोरिक्पुरे नदीतटस्थितेन श्रेष्ठिद्वयेन मंजूषा आगच्छमाना उदकमध्ये
 दृष्टा, गृहीता च यान्मध्ये यालकयुग्मं दृष्टं, एकेन दारको गृहीतो द्वितीयेन दारिका, यौवनमाप्तयोर्विवाहधर्मः कृतः, यावद्
 न्तकाले मुद्रारत्नं संचारितम्, एकवटनारूपं दृष्ट्वा कुचेरदत्तस्य शंका संजाता, न मम अस्या उपरि भार्यावृद्धिः, गत्वा मातरं पृष्टवान्,
 तथा गपथपूर्वकथितं, तेन चोक्तं—विरूपमाचरितं, तेन वधूः पितृगृहं प्रेषिता, आत्मना मथुरायां व्यवहारबुद्ध्या गतः, तत्र सा कुचेरसेना
 गणिका स्वगृहे धृता. पुत्रोत्पत्तिश्च, कुचेरदत्ता तच्छ्रुत्वा त्रतिनी संजाता अवधितानं चोत्पन्नं कालेन, दृष्टं च तदज्ञानविवृम्भितं
 पुत्रोत्पत्त्यादिकं, मथुरायामागता साध्वी, तयोः प्रतिबोधनार्थं वसति तत्रैव गृहे, गृहीत्वा वालकं त्वं मम भ्राता भ्रातृव्यो भर्तृभ्राता
 पुत्रश्च, त्वदीयः पिता मम भ्राता पिता पुत्रः भर्ता श्वशुरः, त्वदीया माता मम माता श्वश्रुः स्वपत्नी भ्रातृजाया, विरुद्धवचोभि-
 र्भयमानं श्रु वा कुचेरदत्तो वंदिन्वा स्वरूपं पृष्टवान्, आर्थिकयापि सर्वोऽपि वृत्तान्तः जन्मप्रभृति कथितः, तयोः प्रतीतिरुत्पत्त्या,
 अज्ञानविलसनमूढेन मयैतच्चेष्टितं, निर्विण्णकामभोगः प्रव्रजितः, कुचेरसेना गणिका श्राविका संजाता ॥ तृतीय कथानक हस्ति-
 नागपुरे महेश्वरः सार्थवाहो भार्यां सगर्भा मुत्त्वा प्रोपितः प्रभृता पुत्री, अनागमने मथुरायां च प्राग्भार्यया वीवाहिता, तथापि

न आगतो विद्विद्यात्रायाः सार्थवाहः, आगतश्च मथुरायां जामातृरुग्रहे वर्षाकाले भाण्डशाला संजाता, दुहित्रा च सह सम्बन्धः संजातो, वर्षाकालाङ्घन गृहमागतः, पृष्ठं च प्रस्तावे—किं तदा तवोत्पन्नं ? दारिकेति, क्व विवाहिता?, मथुरायां, ततः आनायिता, ततश्च सा पितरं दृष्ट्वा विलक्षीभूता उद्बन्धनं कृत्वा प्राणत्यागं कृतवती, पिता प्रव्रजित इत्यनिर्वृत्तानां दोषाः । अथवाऽन्यदुदाहरणं गाथायामनुक्तं—एकस्मिन् ग्रामे नन्दकुलपुत्रस्य सुदरी नाम माता, सा च दुष्टशीला, स च नन्दः स्वकीयभार्यया भण्यते,—तव माता असती, स च तस्या वचनं न श्रद्धते, अन्यदा सा सुंदरी देवकुलिकायां रजन्यामन्धकारे दुष्टशीलैः पुरुषैरुपभुज्य पश्चान्नन्दः तस्याः पुत्रः प्रेषितः, तेनाप्यासेविता, वल्लपरिवर्त्तनं चान्धकारे संजातं, प्रभातसमये च तया वल्लं श्वश्रूसम्बन्धि दृष्टोक्तं—हा दुष्टशील ! किमेतद्वल्लं मातृसंबन्धि त्वया गृहीतं ? ततस्तस्य प्रतीतिरुत्पन्ना, संवेगं गतो, अथ विषया विडम्बनाहेतवः, ततस्तथा-विधाचार्यान्तिके प्रव्रजितः—“ सवावि य पवज्जा पायच्छित्तं भवंतरकडाणं । पावाणं कम्माणं ता एत्थं नत्थि दोसोत्ति ॥ १ ॥ ” परलोके नपुंसकादयो दोषाः, उक्तं च—“ यत्र यत्र भवोत्पन्नस्तत्र (भवे भ्रान्तिः तत्र) तत्र नपुंसकाः । जायंते नित्यदुःखात्ताः, परदाररतिप्रियाः ॥ १ ॥ ” कपिलशुद्धकश्येवैकस्मिन् भवे वेदत्रयं, तथा दुर्भगत्वादयो दोषाः स्युः, उक्तं च—“ मेहुणवयमंगमी आसे पोसे तहेव करकम्मे । विहवा वंझा निंदू जोणीसुलं रहिरवाहो ॥ १ ॥ ” त्ति, तदेव संस्पर्शसुखं, सैव चान्ते विडम्बना । तासु च अन्यासु च स्त्रीषु, अथ वेदशासु को गुणः ॥ १ ॥ इत्यादि भावयित्वा अल्पमाहैर्भाव्यमिति गाथार्थः ॥

गुणद्वारमाह—

परपुरिसवज्जगाओ इह परलोए य लहइ कल्लाणं । एत्थ सुभद्दा सीया महासई दोन्नि दिट्ठता ॥ ५२ ॥

परपुरुषवर्जनात् इहलोके-मनुष्यलोके च पुनः परलोके-अन्यजन्मनि ' लभते ' प्राप्नोति ' कल्याणं ' देवत्वादि-
मुयं, अत्र प्रस्तावे सुभद्राश्राविका सीतादेवी च महासती द्वौ दृष्टान्ताविति गाथाऽक्षरार्थः । व्यासार्थः कथानरुग्मप्रस्तवेदम्-
नम्पायां नगर्या सुभद्रा श्राविकास्तीव सर्वज्ञशासनभावितान्तःकरणा मिथ्यादृष्टिना परिणीता, स च तदनुदृष्ट्या
श्रायकः संजातः सर्वं तत् कुलं बुद्धभक्तं, तस्याः छिद्राणि अन्वेपयति, सुभद्रा च जिनभवनं गत्वा चैत्यादिपूजां कृत्वा धम्म-
श्रवणादि कृत्वा ततः आगच्छति, एतानि च मानुषाणि भर्तुः कथयति, येषां दुष्टशोला चैत्यभवने साधुसमीपे दृहतां वेलां तिष्ठति,
स च तद्वनो न श्रद्धते, अन्यदा क्षपको भिक्षार्थमेकः प्रविष्टः तद्गृहं, अक्ष्णोः कणुकप्रवेशं दृष्ट्वा तथा च जिह्वया निष्कासितं,
निचक्रो क्लाटे लज्जः साधोः, ताभिश्च तद् भर्तुर्दृशि, ततः प्रतनुरागोऽसौ संजातो विपरिणतश्च, 'बलशानिन्द्रियग्रामः पंडितो-
ऽप्यत्र मुगति ' इति वचनात्, तथा च ज्ञाता व्यतिकरः सर्वोऽपि, चिंतिं च दर्शनलाघवेन महोड्डारः, ततः स्थिता अभोजनेन
राश्री शासनदेवताऽऽराधनायै कायोत्सर्गेणा गतया देवतया कथिं यथा चंपानगरोद्दाराणि त्वया चालनीकृतोदकेन लोकसम-
न्वितया उद्घाटनोयानि, ततः शासनोन्नतिर्भविष्यति, इति भणित्वा गता, प्रभातसमये नगरद्वाराणि विघटितानि नोद्घटंते
लोकैः, ततो वचनमाकाशे संजातं-या सती चालनीकृतोदकेन स्पृष्टहान्निर्गत्या ह्लावयिष्यति सा उद्घाटयिष्यति यावत् सर्वाभिः
गीभिः स्पृष्टे चालनीकृतोदके परीक्षा कृता, तदा सुभद्रया भर्तुरात्मीयं सामर्थ्यं दर्शि, नन्दिघोषश्च कृतो, गता पूर्वद्वारे उद्घाटितं
नमस्कारं पठित्वा, दक्षिणं पश्चिमं च, तत उत्तरद्वारे गत्वा आत्मसांनिध्यं दशयित्वांक्तं-या मया सदृशो सा उद्घाटयिष्यति,
सर्वायां नन्दनादीनां मपीकूर्चको दत्तः, तदद्यापि तद् द्वारं तथैव स्थितमिति, अहो सर्वज्ञशासनप्रभाव इति लोके प्रभावना कृतेति ॥

अथवा सीतादेवी रामदेवस्य भार्या रावणप्रतिवासुदेवेन नीतोदाहरणं, पञ्चविरते विस्तरः, कथ्य (एवं) श्रावकस्य गुणे उदाहरणं । यतनाद्वारं षष्ठमाह—

छन्नगदंसणे फासणे य गोमुत्तगहण कुस्तुमिणे । जयणा सवत्य करे इंदियअवलोयणे य तथा ॥ ५३ ॥

‘छन्नग’ चि नाभेरयोदर्शने स्पर्शे च गोसूत्रग्रहणं, योनिमर्द्दनेन ग्रहणं, कुस्वप्नं-भोगभुंजनलक्षणं, उद्रेकात्, यतना स-
र्वत्र कुर्यात्. स्त्रीणाग्रहमत्यङ्गनिरीक्षणं प्रति, इन्द्रियाद्यवलोक्त्वनसरागदृष्ट्या परित्यजेदिति संदर्क इति गाथार्थः । अतिचारद्वारमाह—
परदारवज्जिणो पंच ह्येति तिनिति उ सदारसंतुड्डे । इत्थीए तिनिति पंच व भंगविभाषेहिं अइयारा ॥ ५४ ॥

‘परदारवज्जिनः’ परकलत्रत्यागिनः पंचाप्यतिचारा भवति, त्रयः स्वदारसन्तोषिणः, अनंगक्रीडा परविवाहकरणं कामभोगतीव्राभिनवेशश्च, इत्वरपरिगृहीतापरिगृहीतागमने तु भङ्गः, स्त्रीणां तु त्रयोऽतिचाराः पंच वा, भंगविकल्पैरतिचाराः संभवतीति, विस्तरार्थोऽणुव्रतविधाविति । अष्टमं द्वारमाह—

इत्थी पुरिसेण समं विसयपसंगं करेइ दप्पेणं । तइया भंगो जायइ अइयारो अन्नहा होइ ॥ ५५ ॥

स्त्री पुरुषेण समं पुरुषो वा स्त्रिया सार्धं ‘विषयप्रसंगं’ मैथुनसेवनं ‘करोति’ विदधाति ‘दर्पेण’ व्रतातिचारा-
भीरुतया तस्मिन् काले ‘भङ्गः’ सर्वव्रताभावलक्षणः ‘जायते’ उत्पद्यते, अतिचारोऽन्यथा-बलात्कारादिना समूहस्य भवतीति
योगः इति गाथार्थः ॥ भावनाद्वारं नवममाह—

अद्वारसहा बंभं जे समणा धारयंति गुत्तिजुयं । बहुसावज्जं नाउं तेसिं पणमामि निच्चमहं ॥ ५६ ॥

‘अष्टादशधा ब्रह्म’ अष्टादशभेदभिन्नगौदारिकादि ब्रह्मचर्यं ये ‘श्रमणा’ यतयो ‘धारयन्ति’ अनुपालयंति ‘गुप्तियुक्तं’ नवत्रयचर्यगुप्तियमन्यितं ‘चक्रुसाचयं ज्ञात्वा’ प्रभूतपापं विज्ञाय ‘तेषां प्रणामाभ्यहं’ तेषां मुनीनां नमस्कारं करोमि ‘नित्यं’ सदा-सर्वकालमिति गाथार्थः । उक्तं मैथुनाख्यं चतुर्थव्रतं, साख्यं परिग्रहाख्यं पंचमं नवभेदमाह, तत्रापि प्रथमं द्वारं—

सुच्छा परिग्राहो इह अद्वरित्त असुद्ध तह ममते य । एयस्स उ जा विरईं सरुवमेयं तु नायवं ॥ ५७ ॥
‘सूच्छा’ गार्हग-अतीव प्रतिवन्धः, अतिरिक्तः प्रमाणात् परिग्रहः, तथा ममत्वेन च धनधान्यादिपरिग्रहः, एवंभूतस्य तु परिग्रहस्य या ‘विरतिः’ निवृत्तिः, स्वरूपमेतत् परिग्रहस्येति गाथार्थः ॥ भेदद्वारमाह-
नैनं यत्पु द्विरन्नं सुवन्नथणधन्नकृथियपरिमाणं । दुपयं चउत्पयंपि च नवहा उ इअं वयं भणियं ॥ ५८ ॥

अत्र-सेतुकेतूनादिलक्षणं, शुद्धादि वास्तु खातादिरूपं धनलघुहादि, द्विरण्यं-वद्वितायदितरूपं द्रुमादि, युवर्णं-रुत्तकं, धनं-गणित्यसिमेयपारिच्छेयरूपं चतुर्विधं धान्यं-जालिगोधुमादिरूपं, कुपितं-शुद्धोपसृतं पात्रीकरोटतूल्यादिलक्षणं, द्विपदं दामीकलगादि, चतुष्पदं-गयाश्यादिरूपं, चशब्दः सप्ततानेकभेदसंभूवन्वार्थः । ‘नवधा तु’ नवभेदं त्तिदं व्रतं-परिग्रहपरिमाणव्यसंगं ‘अणितम्’ उक्तं गणयरादिभिरिति गाथार्थः ॥ तृतीयद्वारमाह—

अन्यं अणत्थविसयं संतोसविबजियं कुगाइमूलं । तप्परिमाणं नाउं कुणंति संसारभयभीया ॥ ५९ ॥
‘अर्थ’ द्विरण्यादि अन्वर्थविषय अपायकारित्वात्, ब्राह्मणदारकयोस्त्रिय, उदाहरणं, कथमेतत् ? कौशवर्द्धने

नगरे ब्राह्मणभीषणुत्रौ देवदेवशर्मारण्यौ दारिद्र्याभिभूतौ कौशाभ्यां भासौ, इतश्च राजदुहितुः सौभाग्यसंदीपनकमेव उत्सवनकं कृतं, तस्य च तस्मिन्नेव दिने उज्जयन्तं, तत्र प्रधानद्रव्यं भौक्तिक्रुदि प्रच्छन्नं ब्राह्मणानां सप्तव्रसां दातव्यं, तौ च भीमसुतौ तद्रूपौ, द्वयोः कञ्चोलकयोरथो भौक्तिक्रुसुवर्णादि कृत्वापरि सुपकारादिकृतं ढीकितं तयोः, नदीतटे गत्वा पादशौचादिकं कृत्वा भोक्तुमारण्यौ, यावद् दृष्टमक्षः प्रधानद्रविणं, ततो द्वयोरपि भारणाध्यवसायः संजातो द्रव्यलोभेन, देवेन चिंतितम्-एनं लघु-भ्रातरं मारयित्वा द्रव्यं शुक्लामि, देवशर्मण्येतदेव चिंतितं, ततस्तयोर्द्वयोरपि जल्पोऽभूदेतन् भौक्तिक्रुदीनारादिकं निधानीकृत्य पुनरपि गच्छतो, निधानीकृत्य अस्थितौ, यावद्ग्रतः कूपं दृष्ट्वाऽन्योऽन्यवधपरिणतयोर्देवेनोक्तं-कीदृशः कूपः, ? देवेन कूपे प्रक्षेप्तुमारण्यः, स च तस्य शरीरे लग्नो द्वावपि पतितौ, ततः सर्पभावेनोत्पन्नावासन्नप्रदेशे, तत्र स्थाने तयोर्महानागयोरतीव मूर्च्छया भंडनं जातमतिक्रोधेन यावत् मृतौ मूषकभावेनोत्पन्नौ, तन्निक्रुत्स्थाने मिलितयोः पुनरपि युद्धं संलग्नं, ततोऽतिक्रो-धाध्मातौ मृत्वा कलप्रभावेनोत्पन्नौ, कालेनागतेन यूथेन सह तयोर्द्वयोरपि युध्यमानयोर्लुब्धकः समायातः तथापि न नष्टौ ती, शेषं प्रपलायितं यूथं, व्याधेन वाणेन विद्धौ, अक्रामनिर्जरया मृतौ कर्म्मशुभं क्षपयित्वा कौशाभ्यां माधवाभिधानस्य ब्राह्मणस्य वसंतिनीभार्यायाः पुत्रत्वेनोत्पन्नौ युग्मभावेन, ततस्तयोर्नाम कृतं रुद्रः महेश्वरश्च, तस्य च माधवस्य निधानासन्ने क्षेत्रं, तौ चाष्टवैपी तत्रागतौ, परस्परं द्वयोरपि तस्य स्थानस्योपर्यथीव मूर्च्छौ, तथा कलहं कुस्तो राटिं कुस्तः पिद्वापिष्टिं च, गृहे गतौ स्नेहेन तिष्ठतः, उद्वेजितः पिता ताभ्याम् । अन्यदा विमलयशोऽभिधानः सुर्मिनोरमाभिधानोद्याने समवसृतः, तत्र सराजादिः पौरजनपदः समायातः, संशयच्छेत्राचार्य इति श्रुत्वा तत्राशोकदत्ताभिधानः श्रेष्ठी समायातः, तस्याशोकश्रीर्दुहिता, तां चातीवरूपादिशुण-

गुणसम्पत्तीवाभरणालंकारविशेषनमृगंशुष्यादिसमन्वितामपि न कश्चिन्नाम्नाप्यालयति, ततस्तेन तस्या दुर्भगत्वकारणमति-
 नयज्ञानी पृष्टः, तेनाक्तं-यथा प्रतिष्ठाने नगरे विमलाभिधानः श्रेष्ठिपुत्रो धनवानासीत्, तस्य धनश्रीभार्याऽनुरक्ता भक्ता सौन्दर्या-
 लियगुणसमन्विता पुत्रभांडरहेता बन्धा, ततस्तया सह पर्यालोच्य द्रव्यपरिरक्षणार्थं श्रीप्रभाभिधाना द्वितीया भार्या परिणीता,
 नन्वाय धनश्रीभारणापार्यं चिंतयन्त्याः परिद्वानिका आगता, तस्या उपचारं कृत्वोक्तवती-धनश्रिया (श्रीः) गृहान्निष्कासिता भवति
 नया गुण, तथा तु विमलस्य मार्गं गच्छतोऽपरया संकेतितया सह जल्पितं-अहं कल्पे धनश्रियाः पार्श्वमशुकेन श्रेष्ठिपुत्रेण प्रेषिता,
 तर्थाशुभद्वयः प्रविष्टं विमलस्य, तेन चापर्यालोच्यगत्य च पितृगृहं प्रेषिता, पुरुषाश्चोक्ताः-पितृगृहं प्रवेशयधौतपादैर्निर्गतव्यं,
 नया तर्थाशुभं कृतं, “कृष्टं कुपरिजातं, कुशुलं कुपरीक्षितम् । पुरुषेण न कृतव्यं, विमलेन कृतं यथा ॥१॥” पित्रा धनश्रिया च देवताराधनं
 कृत्य, देवताया चोक्तं-अचिरात् जामातृरुः तवानयनाय आगमिष्यति, तस्याश्च श्रीप्रभाया महाज्वरेण ग्रस्तायाः पश्चात्तापः
 मंजानः, गतः स्वगनप्रत्यक्षं विमलप्रत्यक्षं च धनश्रीव्यतिकरः परित्राजिहाभणनलक्षणः सर्वोऽप्यात्मशुद्धयर्थं मरणकाले कथितः,
 ततो विमलेनात्मनिद्रा कृत्वा सा श्राप्रभा अब्धायिता, यथा मरणकालेऽप्येतां कर्मापर्यालोच्यितकरणं कथितं, नैमित्तिकेन च
 कर्माणं यथा नास्मिन् प्रस्तावे श्रीप्रभाया मरण, ततो बनेन बलात् तैलमानीय मातुः समर्पितं, जघैरुदेशो मर्दितः, मनाक् गुणो-
 न्ततः ज्ञानं यथा ब्रातज्वरः, ततो जीवितशाया, विमलेन चित्तिं-दूरस्था धनश्री . तदैव राजकुलादुपचारेण पंचाशद्योजनगामिन्यो
 दिनेन पीमला आनीय दिग्द्वयेन प्राप्तः धनश्रीमितुष्टः, मिल गोश्रुतो यदिति ताः स्नानमंजनताम्बूलवह्निलेपनादिना सन्-
 मानितः, दिनं निरूपितं शोभनं, दिनपंचकं च पुरुष्टहै स्थितवान्, ततः श्रोमभां निष्काशयितुमारब्धः, ततः धनश्रियोक्तं-मम भगि-

नीयं नास्यापराधगन्धोऽप्यस्ति, मदीयपूर्वकर्मविजृम्भितमेतदिति विद्यता, ततो धनश्रीः प्रज्ज्योपस्थिता विद्यता, सप्त वर्षाणि यावत्, महान्तं जिनायतनं कारयामि द्रव्यविनियोगं च, ततः कालेन महादानजिनभवनगृह्णिकामप्रतिमाद्योष्यभरणरामलंकारादिषु प्रभूतं द्रविणजातमा(दि)जिनायतने दत्त्वा जीवानन्दाचार्यसमीपे प्रव्रजितो विमलः सभार्यः, प्रवज्यां कृत्वा श्रीप्रथा साधमं ललिताङ्गकविमाने गता, विमलो धनश्रीब्रह्मलोके पंचमकल्पे गतौ, श्रीप्रभा च तत्कर्मसावशेषेण सोधमार्चयुता हे अशोकदत्तश्रेष्ठिन् ! तव दुहित्वाऽशोकश्रीप्रभात्वेनोत्पन्ना, तस्य कर्मणो विपाकं दुर्भगत्वमनुभवति, ततस्तच्छ्रुत्वा जातिस्मरणमुत्पन्नं, अशुपातं कुर्वती विमलयशस आचार्यस्य पादयोः पतिता, प्रज्ज्यादानेन ममालुग्रहं कुरु, तेनोक्तं-वर्षपंचकादूर्द्ध्वं गत्वा कर्मार्पाणमस्तत्र भविष्यति, ततो भुक्तभोगा सती त्वं प्रज्ज्यायोग्या भविष्यसि, इतरथा व्रतभंग एव तव, अस्मिन् प्रस्तावे माधवब्राह्मणेन पादयोर्निपत्य पृष्टो विमलयशाः स्मरिः-भगवन् ! किञ्च कारणं मम पुत्रयोः रुद्रग्रहेश्वरयोश्च क्षेत्रेऽस्मिन् प्रदेशे वैरं परस्परं कलहादिकं च, गृहगतयोस्तु स्नेहः, भगवता निधानादिकं मरणकारणं चातुर्भुविकं सविस्तरं कथितं, ततस्तयोः ब्राह्मणदारकयोः जातिस्मरणेन पूर्वभवाः प्रकटीकृताः पादयोः पतिता आचार्यस्य, निधानं निरूपितं, ततः सर्वेषां प्रत्ययः संजातः, पितरमापृच्छय व्रतं गृहीतं, माहेन्द्रकल्पे देवाबुत्पन्नौ इति । अतथ अणत्थविसयं संतोसविवज्जियं कुगइभूलं । तत्परिभाणं नाउं कुणंति संसारभयभीया ॥१॥ अतोऽर्थमनर्थविषयं 'संतोसविवज्जियं,' सन्तोषसमन्वितं तु दानोपभोगयुक्तं कर्मक्षयहेतुर्यशोहेतुश्च भरतादेशिव, कुगतिमूल लोभग्रस्तानां गलकत्तीदीनामतः 'तत्परिमाणं' परिग्रहपरिमाणं ज्ञात्वा भंगकविधानेन कुर्वन्ति संसारभयभीताः ॥ दोषद्वारसाह— अनियत्ता उण पुरिसा, लहंति दुक्खाइं णेगरूवाइं । जह चारुदत्तसइडो पब्भट्टो आउलाहिंतो ॥ ६० ॥

अनिष्टताः, कस्मान् ?—परिग्रहात्, पुनः पुनः 'लभन्ते' मासुर्वन्ति दुःखान्यनेकख्याणि नारकर्तार्यक्छेदनादीनि, मनुष्येषु—
 " जगद्यमुयायं च जग्नृणाणीयुक्ताण भाउयार्णं च । चङ्गलस्स थणस्स कए नासइ नेहो खणद्धेगं ॥ ? ॥ अइइ वहुं वहुइ भंरं
 मइइ दुई पात्रमापरड थिट्ठो । कुलसीलजाइपजायपिठिं च लोभहुओ चयइ ॥ २ ॥ धावेइ रोहणं तरइ सायरं वसइ गिरिनिउंजेसु ।
 कंयजगं च मारइ पुरिसो नो होइ थणद्धो ॥ ३ ॥ मोहस्सायतनं थृतेरपचयः क्षान्तेः प्रतीपो विधिर्वर्षाक्षेपस्य सुहन्मदस्सप
 भयनं ध्यानस्य रुद्धो रिसुः । दुःखस्य प्रभवः सुखस्य निधनं पापस्य वासो निजः, मात्रस्सापि पस्त्रिहो ग्रह इव क्लेशाय नाशाय—
 च ॥ ३ ॥" यथा चारुदत्तः श्रावकः प्रश्नः प्रश्नः । कथान्तं हरिंशकृथायां विस्तरेणात्र न लिखितमिति ॥ गुणद्वारासाह—

जे इह परिणामकडा संतोसपरा दृढव्या धीरा । ते जिणदासोव सया हवंति सुहृद्भाइणो लोए ॥ ६ ॥
 ये पुणा 'उद्द' लोके 'परिमाणकृताः' कृतपरिमाणाः तथा 'सन्तोपपराः' सन्तोपपथानाः 'दृढव्रताः' प्राणह्यगोऽपि
 प्रकाशं न कुर्वन्ति 'धीराः' सत्त्वन्तः, ते पुणा जिनदासश्चात्र इव 'सदा' सर्वकालं 'भवन्ति' जायन्ते सुखभागिन इह
 कोरु एत, इत्तं च— "सर्वाः सम्पत्तयस्तस्य, सन्तुं यस्य मानसम् । उपानद्गूढपादस्य, ननु चर्मामृतैव भूः ॥ १ ॥ जह २
 प्रप्यो ओद्धो गह २ अण्यो परिगहारंभो । तह २ सुहं पवद्धे धम्मस्स य होइ संसिद्धी ॥ २ ॥ दानं भोगो नाशस्तिशोगतयो
 भवन्ति निजस्य । यो न ददाति न मुद्धंके, तस्य तृतीया गतिपवति ॥ ३ ॥" 'लोके' मनुष्यलोके इति गाथार्थः । भावार्थः कथान-
 क्तान्पत्तयेदम्—पाटलिपुत्रे नगरे जिमदासश्चात्रकः सन्गद्गर्गनादिपूतं कृतीतामुत्तथारी तिष्ठति, तत्र च तडागं खन्यते
 रामादेशेन, कर्मकरैः स्वर्णमया कोहसदशाः कृशा उपलब्धाः, तत्र स्थानं प्रच्छन्नं कृतं, तेषां चैकैकं दिने २ प्रथमं जिनदास-

श्रावणस्य लोहमूलेन प्रयच्छति, न गृहताः सुवर्णमिति ज्ञात्वा, नास्माकं प्रयोजनमेतैः, ततो नन्दस्य समर्पिताः, तेन च सुवर्णमयान् जानताऽपि लोहमूलेन गृहीताः, दिने २ समानयनीयाः, अहंमूल्यं दास्यामि, ततश्च कालेन गच्छता कस्यचित् स्वजनस्य गृहे भाजनार्थं बलात्कारेण नीतस्तेन च गच्छता पुत्रस्य आदेशो दत्तो, न च सद्भावकथनं कृतं, यथा सुवर्णमयाः कुशा गृहीतव्या, ते च आगताः, न चाधिकं मूल्यं प्रयच्छति, ततोऽन्यस्य हृष्टे अन्यस्य वीथ्यां नीताः, न कश्चिद्वदमूलेन गृह्णाति, ततस्तैः निर्विणीः खाड्कृत्य भूमौ पातिताः, कीदृमपगतं, सुवर्णमयाः संजाताः, दण्डपाशिकेन दृष्ट्वा कुशा गृहीताः कर्मकराणां पात्रादि, राजकुलं प्राप्य वृत्तान्तमापृच्छ्य तडागसंवन्धिनं जिनदासश्रावणस्य समर्पिता इत्यादि, ततश्चौरनिग्रहः तेषां, लोभनन्दस्तु तस्माद् भोजनाद् शीघ्रमागतः, कुशग्रहणं न कृतं पुत्रेणेति पादभङ्गः कृतः, राजपुरुषाः समागताः, कुकाटिकायां गृहीत्वा राजकुलं नीतः, गृहसर्वस्वं प्रशुभ्य चौरनिग्रहः कृतः, जिनदासस्तु निर्लीभ इतिकृत्वा पूजितः, एवमाद्यनेके गुणाः कृतपरिग्रहपरिमाणानामिति ॥ साश्रुतं यतनाद्धारसाह—

संभरइ वारवारं सोक्कलतरयं च गेण्हइस्सामि । एयं वयं पुणो चिय मणेण न य चिंतए एवं ॥ ६२ ॥

संस्मरति व्रतं वारवारं-पुनः पुनः आगामिनि काले चतुर्मासादौ मुत्कलतरं ग्रहीष्यामि, नैतन् मनसापि चिंतयेत्-प्रभूतरयेत् परिग्रहव्रतं लास्यामीति न विचिन्तयेदिति गार्थः ॥ अधुना अतिचारद्वारं सप्तमसाह—

खित्ताइहिरण्णार्इधणाइडुपयाइकुप्पमाण कस्से । जोयणपयाणबंधणकारणभावेहि नो कुणइ ॥ ६३ ॥

क्षेत्रादिहिरण्यदिधनादिद्विपदादिकुप्यमाने परिग्रहमाने क्रमः-प्रतिक्रमः कथं? यथासङ्ख्येन योजनप्रदानवन्धनकारणभावेन

दोष्यतिरुं, ना क्षेत्रवास्तुगंयोजना वृत्तिभिन्त्यगमेन एकक्षेत्रैकवास्तुकरणमतिक्रमभोक्तया सुसक्ताया (सशुकस्य) वा अनेन
 प्रज्ञेयाभिचारो भवतीति, एवं शोणालिचारोऽपि, तथा हिश्यमुवर्गयोरन्यस्मै प्रदानं कालावधौ यावत् पूर्वतेऽनेनाप्यति-
 चारः, अन्तमन्योः वन्यनं करोति, कथं? कस्यचिद्धनधान्ये निवारणं करोत्यात्मग्रहणार्थं कालमवधार्य, यावत् द्विपदचतुष्प-
 द्धाः ज्ञान्यभावमध्यै दासियोऽिकागोल्यादेः पुत्रोत्पत्त्यादिनिमित्तं षण्ढादिप्रक्षेपः, कुप्यं-भोजनचरुकादि विक्रयकाले भावतः
 नान्यं करोति, तद्द्रव्यं कस्यचित् प्रयच्छति कालावधेरपरि मया ग्राह्याणि, एवमनेन प्रकारेणात्र अतिरिक्तं शुकृतः समूकस्या-
 णि गारो भवतीति गार्थः ॥ भद्रद्वारमाह—

उइ जाणंनो गिण्हइ अदिदं धन्नाइं तो भवे भंगो । अइसं किलिह चित्तस्स तस्स परिणामविरहाओ ॥६४॥

यदि पस्त्रिजनिरिक्त 'जानन्' बुद्धयमानोऽतिलोभाद् 'शुद्धाति' स्वीकरोत्यधिकं व्रतातिचारनिरपेक्षो धान्यादि ततो
 भवेत् 'अइ' सर्वाभावस्यः 'अतिसंक्लिष्टचित्तस्य' अतिरौद्राध्यवसायस्य, तस्य परिणामाभावात् इति गार्थः ॥

मानाद्वारमाह—

नत्तकलत्तपुत्तसुहिसयणसंबंधमित्तवग्गया, खेत्तसुवग्णधणधग्णविवल्लियसयलसंगया ।

धन्नादारवत्यपत्ताइमु दुज्जिअयममत्तया, चिन्तसु सुविहियां तं सावय ! मोक्खपहम्मि पत्तया ॥ ६५ ॥

क्षेत्रं भावत ! 'चिन्तय' परिभाषय 'सुविहितान्' शोभनशतीनिति, किंभूतान्? मोक्षपथप्राप्तान्, प्राप्स्यथ वा परम-
 पदं, पुनरपि किंभूतान्? मुहूर्त्त्यक्तकलत्रपुत्रस्वजनसंवन्धिभिन्नवर्गान् क्षेत्रमुवर्गं, लब्धधनधान्यविवर्जितसकलसंगान्-परित्यक्त-

समस्तप्रतिबन्धान् देहआहारवस्त्रापात्रादिषु दूरोञ्जित (दूरपरित्यक्त)ममत्वान्-ममीकाराभावात्, एवंगूतान् शाधून् 'आञ्जयेत्' चितयेत्, एतद्बहुमानं कुर्यादीत द्विष्यर्थः ॥ उक्तं पञ्चममनुव्रतं, तदभिधानात् सभासानि पंचाणुव्रतानि । गुणव्रतानि त्रीणि नवभेदानुच्यन्ते, तत्र दिग्व्रते प्रथमद्वारमाह—

तत्तायगोलकण्ये अप्पा अनिवारिओ बहं कुणइ । इय जा दिसासु विरई गुणव्वयं तभिह नायव्वं ॥६६॥
'तप्तयायोगोलककल्प आत्त्या' अग्नितप्तलोहपिंडरूपः आत्मा-जीवः सर्वत्र जीवदहननात्मकत्वात्, 'अनिवारितः' अकृतदिक्परिमाणो 'बंधं' जिघांसनं करोति, अनिष्टेत्; 'अनिष्टत्तिरेय प्रवृत्ति' रिति वचनात्. उक्तंच—"तो बंधप्रणिच्छन्तो कुज्जा सावज्जजोगविनिवित्ति । अह विसयऽनिवित्तितीएऽसुभभावा दढयरं स भवे ॥ १ ॥" इत्येवं ज्ञपरिज्ञया ज्ञात्वा मत्याख्यानपरिज्ञया पट्टस्वपि दिक्षु 'चिरतिः' निवृत्तिः 'गुणव्रतं' दिग्व्रतं दिक्परिमाणलक्षणं तदिह प्रस्तावे ज्ञातव्यं स्वरूपेणेति गाथार्थः ॥ यथा जायत इति वृतीयं द्वारमाह—

परिमियरेत्ताउ बहिं जीवाणं अभयदाणडुद्धाए । दिसिवयगहणपरिणाम उप्पज्जइ तिहसडुढस्स ॥ ६७ ॥
परिमितक्षेत्राद्वहः-कृतपरिमाणत् क्षेत्राद् बहिः जीवानामभयदानबुद्धयैव, तत्र क्षेत्रे जीवास्तेषामभयप्रदानं दत्तं भवति, दिग्व्रतग्रहणपरिणाम उत्पद्यते 'तीव्रश्रद्धस्य' उत्कटप्रधानभावस्येति गाथार्थः ॥ दोषद्वारमाह—

दिसिपरिणामं न कुणंति कहवि मोहेण मोहिया पावा । तिमिसगुहाए जह कोणिओ हु निहणं नरा जंति ॥६८॥
दिक्षु परिमाणं कथमपि-कृच्छ्रेण न कुर्वन्ति मोहेन मोहिता-महामोहमूढाः 'पापाः' गुरुकर्मणिः तिमिसगुहायां यथा

क्रोणिकः, द्रुमय्यालंकारे, निधनं नरा गच्छन्ति, निधनं-मरणं, 'नराः' पुरुषाः 'गच्छन्ति' व्रजन्तीति गार्थार्थः ॥

व्याख्यानं त्वाह—

चम्पायां नगर्यां श्रेणकराक्षः पुत्रः क्रोणिकाभिधानः, तेन चाष्टादश राज्ञः चेदकराजवलेन सहितान् पराजित्य हस्त्यादि-
 त्तं प्रभृतं संपिडितं, कालादयश्च दश श्रेणिकुपुत्रास्तेषामपि सम्बन्धि गलं तेन गृहीतं, ततो भगवत्समीपमागत्य पृष्टवान्,—
 चक्रवर्तिनां निगिण्यरामभोगाः क्व गच्छन्ति?, भगवानाह—सप्तगनरंकपृथिव्यां, अहं क्व यास्यामि?, भगवतोक्तं—पृष्टपृथि-
 व्याम्, नगोरुचन्द्रः प्राह—किमहं चक्रवर्ती न भवामि?, भगवतोक्तं—रत्नानि न सन्ति, ततः कृत्रिमानि रत्नानि कृत्वा मंडलं
 मायकित्तुमारब्धः, ततो वैताडशादारतः खण्डत्रयमाज्ञापितं, तिमिस्रगुहायां प्राप्तः, किरिमालकं गुहापालकमाज्ञापितवान्, यथा
 निमिस्रगुहामुद्राद्य, किरिमालकं लब्धन्तरदैवेनोक्तं, यथा अतीता द्वादशापि चक्रवर्तिनः, तेनोक्तम्—अहं त्रयोदशमः चक्रवर्ती,
 येनोक्तं—गन्ध सस्थानं, मा विनाशभाग् भव, पुनरपि कोणिकेनोक्तमवश्यतया च, भूयोभूयः प्रतिपिद्रोऽपि न मुचत्याग्रह,
 गतः निमिस्रगुहापालकेन कपोलप्रदेशे महतः पंचलं गतः, पृष्टपृथिव्यां तमःप्रभायामुत्पन्नो, यतोऽकृतदिकूपरिमाणानामेते
 दोगाः तस्माद्विकूपरिमाणं निधेयमिति ॥ गुणद्वारमाह—

जह चक्रकोसिओ खलु निरुहदिष्टीमगोवई काउं । तह अण्णोवि सउण्णो सब्वसुहाणं इहाभागो ॥ ६२ ॥

'यथा' येन प्रकारेण चण्डकौशिकः सर्पः खलु—वाक्यालङ्कारे 'निरुहदिष्टि०' निवारितदहनत्सकदृष्टिप्रसरसनोवाकायः
 मुखभागं संब्रतः, तथा अन्योऽपि श्रावकः मुपुण्यः कृतदिकूपरिमाणं संवत्सरिकाचातुर्मासिकादिकालावधिना द्विविधत्रिविधा-

दिना प्रकारेण 'सर्वसुखानां' स्वर्गापवर्गादिलक्षणानामाभागी जायत इति गाथासंक्षेपार्थः ॥ भावार्थः कथानकगम्यस्तच्चेदम्—
यथैकस्मिन् गच्छे (एकः) क्षपकः शुल्लकसहायः पारणरुदिने भिक्षाचर्यायां प्रविष्टः, तेन च कथंचित् मंझकिकैका पादेना-
क्रान्ता गृता च, ततः शुल्लकेनोक्तम्-क्षपक ! त्वया मण्डूकिका नालोचिता, क्षपकेन पूर्वमारिता दर्शिता, ततो विकाले आ-
वश्यकवेलायां पुनरपि शुल्लकेनोक्तं-क्षपक ! मण्डूकिका नालोचिता, ततः क्रुद्धः साधूनां मध्ये अहं उद्धंसितः, उपवेशनपीठं गृहीत्वा
शुल्लरुस्योपरि चलितोः, वाधितो अंतराले स्तम्भे, पतितो मृतश्च, ज्योतिष्केषूपन्नः, तस्माच्च्युतः पंचानां तापशशतानामधिपतिस्ता-
पसकुलपतेर्भार्यायास्तापस्या उदरे समुत्पन्नो, वृद्धिं गतस्तापसकुमारः संजातोऽतीवचण्डः, कौशिक इति नाम सञ्जातं, स चातीव
वनखण्डे मूर्च्छितः, न तेषां तापसानां फलादि ग्रहीतुं ददाति, ततस्तेऽन्यवनं गताः, इतश्चादूरसमीपे श्वेतम्बयां नगरीं राजकुमार-
दारकाश्चण्डकौशिकतापसकुमारस्पाटव्यां गतस्याश्रमं भङ्क्त्वा वनखण्डे बीजपूरादिकलानि गृह्णति, ततो गोपालशरकैर्गत्वा कथितं,
स च कुठारहस्तः तेषामुपरि क्रोधाध्मतः, ततस्ते प्रपलायिताः, प्रधावितः, तापसकुमारोऽध्यतिवेगेन प्रस्रवलितः पतितः, कुठारको
मस्तके संखाणिकायामागतो, विदारितमस्तको मृतः, ततश्च दृष्टिविषसर्प उत्पन्नो, द्वादश योजनानि दृष्टवलोक्तिं भस्मसात् क-
रोति, तापसाश्च केचन दग्धा अन्ये नष्टाः, वनखण्डमूच्छया वनभ्रान्त्या त्रिसन्ध्यं यत् किमपि चटककपोतादि पश्यति तत् सर्वं द-
हति, पुनरपि विले प्रविश्य तिष्ठति, कालेन गच्छता छम्बस्थकालेन भगवान् वर्द्धमानस्त्राम्यागस्य तस्य मण्डपिकाया अदूरसमीपे
कायोत्सर्गेण स्थितः, ततश्च गन्धेन निर्गतो, दृष्ट्वा च क्रुद्धो पदोऽमण्डपिकाभ्यर्गवतीं निर्भयस्तिष्ठति, सूक्ष्मवलोक्त्य भट्टारकं प्रलो-
कितवान् यावद् दृष्टिः शीतलोभृता, ततो दंष्ट्राभिर्भक्षयित्वा दूरे स्थितः, मा ममोपरि पतिष्यति, यावत् पश्यति रुधिरं गोक्षीरसदृशं,

भगवान् चोक्तवत्-उपगम भो ! चण्ड होशिरु !, ततन्निन्तान ईनादि तं कुर्मतो जातिस्मरणमुत्पन्नं, क्षपकृतादिकं प्रकटीभूतं, भगवत्-
 नानाभेदनगन शुश्रूषा मुखं प्रीतिः प्राप्ता कायवर्गं कृवा अस्मानं स्मिः, कृतकलमगोऽपि भगवन्तं दृष्ट्वा पुनरपि पूर्वस्थित्या
 गन्तानान्नादिमन्त्रितः संजातो, लाक्षाश्च तं सत्त्वं पापाणादिभिराहंते मृष्टताः, पश्चात् उपशान्तं ज्ञात्वा दुग्धदधिपृत्यादिभिर्भ-
 श्रियानं लाः कर्तुं, कीटिकाभिर्भयिभुमास्वयंऽऽम्भासेन मृतः सस्वारे देवत्वेनोत्पन्न इति ॥ यतनाद्धारमाह—

तत्तत्पतीविभुत्रं (वा) जीवाणं तह य (वि)जत्य उववाओ । पंचेदियमईगं तत्थ न गच्छंति ते कहवि ॥७०॥
 कलयन्मासिरपि 'श्रुवा' निश्चिता जावानां तथापि यत्रापचातः प्रभूतानां पञ्चेन्द्रियादीनां—पंचेन्द्रियादीनानां यत्रोपपीडा
 परिमितक्षेत्राभ्यन्तरेऽपि तत्र ते न गच्छंति कथमपि, यथा मण्डूकिहाकोटिहायाकुलेषु मारोषु, तत्र गमनं न कुर्वन्तीति गाथार्थः ॥

अतिचारद्धारमाह—

उड्डं अहं य तिरियं अहकमो तह य खित्तुही य । सहअंतरह एत्थं वज्जिजा पंच अहयारे ॥ ७१ ॥

अभयसिगाव्यतिक्रमस्तथा च क्षेत्रवृद्धिश्च स्मृत्यन्तर्धानमत्र व्रजेत् एतानप्यतिचारान्, तत्रोर्ध्वदिक् परिमाणगतिक्रमः
 अंशमाणमुल्लान्नादिपतेषु यद् गृहीतं तस्मादुपरि दृक्षादौ भर्कटकादि वल्गादि गृहीत्वा गतस्तदानयने अतिचारः, तथा अयः
 ह्यपाना पतिं किंचित्तारपताऽतिचारः, तिंक् परिमितक्षेत्राद्बहिः गत्वादिगतमानयतोऽतिचारः, क्षेत्रवृद्धिस्तु पूर्वस्या दिक्षो
 यामनान्यपस्यां दिशि कामेत्यतौ प्रक्षिपतः शतिकृत्वाऽतिचारः, स्मृत्यन्तर्धानं नाम स्मृतेर्ब्रह्मः, किं मया गृहीतं कया वा
 मर्यादया ? इति न स्मरतीत्यतिचारः, स्मृतिमूलत्वान्निषमानुष्ठानस्य, सर्वत्रतेष्वयमतिचारः ॥ साम्प्रतं भंगद्धारमाह—

दुविहं त्रिविहेण गुणव्ययं तु घित्तूण पेसए अण्णं । तल्लोभं वा गिण्हइ तस्स धुवं होइ इह भंगो ॥ ७२ ॥
'द्विविधं त्रिविधेन' योजनविंशतेः परतः स्वयं न गच्छामि नान्यं प्रेषयामि मनसा वाचा कान्येन इति दिक्परिमाणं कृत्वा ततोऽन्यं प्रेषयति प्रयोजनोत्पत्तौ, दिग्त्रतातिक्रमे यस्तल्लोभस्तं वा गृह्णात्याकुहिक्रिया-जानतस्तस्य 'धुवं' निश्चयं भवतीह-त्रते भंगः सर्वत्रताभाव इति गार्थार्थः ॥ भावनाद्वारमाह—

इरियासम्मियाए परिभमंति भूमंडलं निरारंभा । सव्वजगज्जीवहिया ते धण्णा साहुणो निच्चं । ७३ ॥
ईयासमित्या समिताः परि-समन्ताद् 'भ्रमन्ति' स्थानान्तरं संक्रामति 'भूमंडलं' पृथ्वीतलं 'निरारंभा' आ-रभविजिताः 'सर्वजगज्जीवहिताः' सर्वे जगति ये जीवास्तेषां हिता ये साधवस्ते 'धन्याः' पुण्यभाजः 'निच्छं' सदेति गार्थार्थः ॥ उक्तं प्रथमं गुणव्रत, साम्प्रतं द्वितीयगुणव्रतं नवभेदमाह, तत्रापि प्रथमद्वारमाह—

उवभोगपरीभोगे चिणियत्ती तं गुणव्ययं बीयं । आहाराइ विलयाइयाइ चित्तं जओ भणियं ॥ ७४ ॥
सकृद् शुद्ध्यत इति उपभोगः, पुनः पुनः [परि]शुद्ध्यत इति परिभोगः, अन्तर्विभोगौ वा उपभोगपरिभोगौ तयोः परिमाणकरणेन विनिवृत्तिस्तद्गुणव्रतं द्वितीयं भवतीति सम्बन्धः, 'आहाराइ विलयाइयाइ' तत्राहारश्चतुत्रियः विलया-स्त्री तदादि 'चित्रम्' अनेकप्रकारं 'यत्र' यस्माद् 'भणितम्' उक्तमिति गार्थार्थः, उक्तं च— "उवभोगो विगईओ तंओलाहारपुष्फफलमाइ । परि-भोगो वत्थसुवण्णाइयं इत्थिहत्थाइ ॥ १ ॥" ॥ भेदद्वारमाह—

महुमज्जमसंपचुंबराइ चिरइं करेज्ज बिइयंमि । असणविलेवणवत्थाइयाण परिमाणकरणेण ॥ ७५ ॥

पशुमामययंचोन्मयीदि, भादिगन्दाश्रवनीतथोल्बटकरात्रिभोजनादि, विरतिं कुर्यात्, द्वितीयगुणव्रतं उपभोगपरिभोगपरिमाणं, अजनरिखेपतवस्वादीनां परिमाणकरणलक्षणेषु चतुर्भगिकं ॥ रात्रिभोजनविषये कथानकम्—
 रात्रिभोगपरिव्रजणमि दिद्वा इह भवंमि गुणा । परलोके च तह चिय जह वसुदत्ताश्याणं च ॥ १ ॥ उज्जेली जणदत्तो जिण-
 दामो तइ य विगृहत्तो य । सावयकुलसंभूया ताण य द्दुहियाओ तिणेव ॥ २ ॥ जयसिरत्रिजयसिरीविय अवरहि बालभाव-
 जिणरम्ये । अइगादरागरत्ता पूयाइसु निगमुवयुत्ता ॥ ३ ॥ ताण वयंती माहणद्दुहिशा वसुदत्तनामिया इद्वा । आसाढचाउमासे
 पभायवेत्ताएँ आयाया ॥ ४ ॥ ताहिं भअइ गच्छइ सट्टाणं अज्ज अम्ह जिणपूया । साहुणिपासे अणुवयगहणं तो भअए तीए
 ॥ ५ ॥ किं तत्य अम्ह गमणं न जुज्जए ? ताहि सा पुणो भणिया । कल्लाणि ! को विरोहो ? तुमंमि गच्छाहि अम्ह समं ॥ ६ ॥
 त्रिणभवणपट्टाओ पूयाइयं त्रिणाण काऊणं । साहुणिपासि नइद्वा धम्मं सोऊण वसुमित्ता ॥ ७ ॥ सम्मत्तधरो जाया राई-
 भोगणांयंमि से कइयं । जयसिरिसाईहि य पुव्वगहिय उचारिय वयाइं ॥ ८ ॥ सगिहं गयाउ ताहे ससुरगिहाओ य आगओ
 तीए । मोयावगो वयंसिय पुच्छा गयवदणायउरे ॥ ९ ॥ समुराईहि अभिनंदियाओ चिद्धइ य किपि कालंति । नत्ते अहुंजमणा
 ससुरेणं भअए ताहे ॥ १० ॥ पुत्ति ! न अम्ह कुलम्म जं निसिभोगण तदेव पसुमंसं । वज्जिइ वेएसुं जं विहियं तं तु धम्माय
 ॥ ११ ॥ वसुमित्ताए भअइ हिंसा वेए विवज्जिया ताव । संमाइसु पियराणंमि उस्सिदं रयणिदाणं तु ॥ १२ ॥ ससुरेण आयेरेणं
 भणियं नइ सासरेण ते कज्जं । ता मुंच आगं अण्णाश उ कज्जं न चेव ताए । १३ ॥ वसुमित्ता चितंति य जइ एवं जामि पेइयं
 मत्तासा । तो कुम्भच्छणसुत्ताइ नेमि एयाइ तल्पेव ॥ १४ ॥ वसुमित्ताए भणिया जस्स सगासा निविज्ज मे गहिया । तस्स सम-

दुविहं तिचिहेण गुणव्ययं तु धितूण पेसए अण्णं । तल्लाभं वा गिण्हइ तरस धुवं होइ इह भंगो ॥ ७२ ॥
'द्विविधं त्रिविधेन' योजनविशतेः परतः स्वयं न गच्छामि मनसा वाचा क्रायेन इति दिक्परिमाणं कृत्वा
ततोऽन्यं प्रेषयति प्रयोजनोत्पत्तौ, दिग्त्रतातिक्रमे यस्तल्लाभस्त वा गृह्णात्याकुट्टिकया-जानतस्तस्य 'धुवं' निश्चयं भवतीह-व्रते
भंगः सर्वत्रताभाव इति गाथार्थः ॥ भावनाद्वारमाह—

हरियासमियाए परिब्भमंति भूमंडलं निरारंभा । सवजगज्जीवहिया ते धण्णा साहुणो निच्चं । ७३ ॥

इयसमित्या समिताः परि-समन्ताद् 'भ्रमन्ति' स्थानान्तरं संक्रामति 'भूमंडलं' पृथ्वीतलं 'निरारंभा' आ-
रंभविवर्जिताः 'सर्वजगज्जीवहिताः' सर्वं जगति ये जीवास्तेषां हिता ये साधवस्ते 'धन्याः' पुण्यभाजः 'नित्थं' सदेति
गाथार्थः ॥ उक्तं प्रथमं गुणत्रत, साम्प्रतं द्वितीयगुणत्रतं नवभेदमाह, तत्रापि प्रथमद्वारमाह—

उवभोगपरीभोगे विणियत्ती तं गुणव्ययं बीयं । आहाराइ विलयाइयाइ चित्तं जओ भणियं ॥ ७४ ॥

सकृद् भुज्यत इति उपभोगः, पुनः पुनः [परि]भुज्यत इति परिभोगः, अन्तर्बहिर्भोगौ वा उपभोगपरिभोगौ तयोः परिमाणकरणेन
विनिवृत्तिस्तद्गुणत्रतं द्वितीयं भवतीति सम्बन्धः, 'आहाराइ विलयाइयाइ' तत्राहारश्चतुविधः विलया-स्त्री तदादि 'चित्रम्'
अनेकप्रकारं 'यत्र' यस्माद् 'भणितम्' उक्तमिति गाथार्थः, उक्तं च—'उवभोगो विणइओ तंभोलाहारपुण्फलमाइ । परि-
भोगो वत्थसुवण्णाइयं इत्थिहत्थाइ ॥ १ ॥' ॥ भेदद्वारमाह—

महुमज्जमसंपंभुबराइ विरइ करेज्ज बिइयंमि । असणविलेवणवत्थाइयाण परिमाणकरणेण ॥ ७५ ॥

प्रथमस्य चोच्चोत्थपति, आदिशब्दाभ्रनीतश्लोत्रकरात्रिभोजनादि, विरतिं कुर्यात्, द्वितीयगुणव्रतं उपभोगपरिभोगपरि-
 रिमाणं, अन्ननीत्रेपनवन्नादीनां परिमाणकरणलक्षणेऽत्र चातुर्भगिकं ॥ रात्रिभोजनाविषये कथानकम्—
 रात्रिभोगपरिचक्षणमि दिहा इह भवंमि गुणा । परलोके य तह चिय जह वसुदत्ताशयाणं च ॥ १ ॥ उज्जेणी जणदत्तो जिण-
 दामो तइ य विगृदत्तो य । सावककृतंभूया ताण य दुहियाओ तिण्णेय ॥ २ ॥ जयसिरविजयसिरीविय अवरइ वालभाव-
 जिणयम्मे । प्रगाढरागरत्ता पूयाइसु निवमुवयुत्ता ॥ ३ ॥ ताण वयंसी माहणदुहिया वसुदत्तनामिया इहा । आसाढचाउमासे
 पयायेलाएँ भायाया ॥ ४ ॥ ताहिं भन्नइ गच्छइ सट्टाणं अज्ज अम्ह जिणपूया । साहुणिपासे अणुवयगहणं तो भन्नए तीए
 ॥ ५ ॥ किं तल्य अम्ह गमणं न जुज्जए ? ताहिं सा पुणो भणिपा । कल्लाणि ! को विरोहो ? तुमंपि गच्छाहि अम्ह समं ॥ ६ ॥
 जिणवत्तणपड्डाभो पूयाइयं जिणाण काऊणं । साहुणिपासि वइहा धम्मं सोऊण वसुमित्ता ॥ ७ ॥ सम्मत्तधरी जाया राई-
 भोगपरंमि से कइयं । जयसिरिमाईहि य पुवगहिय उचारिय वयाइं ॥ ८ ॥ सगिइं गयाउ ताहे समुरगिहाओ य भागओ
 तीए । मोयावगो वयंसिय पुच्छा गयवट्ठगायडरे ॥ ९ ॥ समुराईहि अभिनंदियाओ चिहइ य किंपि कालति । नत्ते अंशुजमाणा
 समुरेणं भन्नए ताहे ॥ १० ॥ पुत्ति ! न अम्ह कुलम्म जं निसिभोगेयण तदेव पसुमंसं । वज्जिइ वेएसुं जं विहियं तं तु धम्माय
 ॥ ११ ॥ वयुमिन्ताए भन्नइ हिंसा वेए विवज्जिया ताव । संमाइसु पिथराणंपि उस्सिहं रयणिदानं तु ॥ १२ ॥ समुरेण आयरेणं
 भणिंयं जइ सासरेण ते कज्जं । ता मुंव आगं अण्णइ उ कज्जं न चेव तए । १३ ॥ वसुमिन्ता चितंति य जइ एवं जामि पेइयं
 सहसा । तो कुम्मळंणइकाइ नेमि एयाइ तत्येव ॥ १४ ॥ वसुमिन्ताए भणिया जस्स सगासा निविज्ज मे गहिया । तस्स सम-

प्येभिः अहं ससुरसमत्सर्वं न संदेहो ॥ १५ ॥ ससुरो वसुमिन्नोवियः दोष्णिविः उज्जेणिहुत्तयप्रयद्वाः । जीयहरंमिः द्वाणे माहणभट्टस्स
गेहम्मिः ॥ १६ ॥ तेणवि ष्हाणाईयाः संज्ञासमयम्मिः पिढरगरुयम्मि । तिड्डुं (तीमणः) कटिज्जमाणे उक्कार सप्पेणनेव्वस्स ॥ १७ ॥
उंदरदंसणहेलाए धात्रिओ वाहिज्जणापडिओ सो । तत्तयतीमणमज्जेडोएणं खंडखंडिकओ ॥ १८ ॥ रयणीभूए ताहे वसुमिन्ता न
भुंजए तओ ससुरो । माहणभट्टोवि ठिओ असांस्थो परियणो जिमिओ ॥ १९ ॥ सप्विसपभावेणं मओः पभाए पहहुं दंसणओ ।
जायं बहुमाणं सेः वसुमिन्ताः उवरि जमभुत्तं ॥ २० ॥ जीयहरणाउ दसउर चाउलदत्तस्स पाविया गेह । पारद्धं कत्तवं रयणी जाया
य ताणं तुः ॥ २१ ॥ चाउलदत्तस्स उः तस्स पुत्तो आइच्चसोम सः परदाररओ । कुलपुत्तयमहिलाएः रत्तो सो पाविओ तेणं ॥ २२ ॥
वेद्याणसेणः बद्धोः ऊरुच्छेतूणः दावियं सः धरे । महिलं चित्तुं नट्टोः रयणीए अन्नगामम्मि ॥ २३ ॥ तं मंसंमिय सिद्धं वसुमन्ताः मंस-
मेलियं रद्धं ॥ नः य भुंजइ चाउलेणत्ति पुत्तो हु गवेसिओ दिट्ठो ॥ २३ ॥ तयवत्तं दद्धूं ससुरेणः पत्तंसियाः वसुमिन्ता । स्थणीभत्तं
मंसं अम्हेह विवज्जियं निचं ॥ २४ ॥ सोहणधम्मो लद्धो अम्हे हिवि एस चैक्क पडिवणो । ता गल्लामो सग्निहं भत्ता अवि सात्रओ
जाओ ॥ २५ ॥ विससुहं भोतूणं कालं काउं तओ य सोहम्मे । देवा तिण्णिवि जायां साम् ससुरा य वसुमिन्ता ॥ २६ ॥
चइज्जणतओ ससुरोः सिरिधम्मोः रायउत्तओ जाओ । वसुमिन्ताः सिरिदेवी सेट्ठकुलमी समुण्णन्ताः ॥ २७ ॥ सेट्ठो वद्धावणयं कारा-
वइः तंमिद्विन्नसजायाणं । पण्णरस दारियाणं रुववईणं धणो सेट्ठी ॥ २८ ॥ अट्टवरिसाओ अक्खरकलओ गहेइ तत्थुवज्जाओ ।
साम्जीवो चविउं देवजसा ताण मज्झंमि ॥ २९ ॥ सिरिधम्मो देवजसा गहियाः कोढेणः दोवि कालेणं । देवजसा ष्हाणुद-
एण सिरिसेवीए उ पउणत्तं ॥ ३० ॥ सिरिधम्मनिमित्तेणं पिउणा नीणाविओः पहहओ से । देवजसाए छित्तोः नेमित्तियवयण-

पत्राण्य ॥ ३१ ॥ रायं पश्यन् नवरं आगच्छत एस्य सो कुमारो मे । जेण पळणेमि सहसा आगयमेसे य रंग(वरग)मज्जे ॥ ३२ ॥
 डाटणेग पत्रां त्राओ मिरिदेविसंतणं तु । जाआ कदा चउदस सह कुमरो राउलं च गओ ॥ ३३ ॥ रत्ना ताउवि परिणावियाउ
 पोणे य भूत्रण ताहे । वयभंगकारणेगं कुट्टो तासिं समुपत्रो ॥ ३४ ॥ राया जाओ रीदी पब्बा देवाइहुं भवित्ताणं । मोक्खे
 महणं गोदी एवं संखेवओ कहियं ॥ राईभोयणमंसाणि जाणिउं वज्जणे महापुणं । इह लोणे परलोणे सबपयत्तेण वज्जेहा ॥
 निस्सरायो भगिनीवच्छलाद्वसेयो, असनं—ओदनादि विलेपनं—चन्दनादि कुकुमादि वस्त्राभरणपुण्यताम्बूलादीनां
 परिमाणतरणमिति गार्थार्थः, तथा चोक्तं—“ ष्ठागं पिपण विलेवणवत्थाभरणे य वंभचेरे य । अबभंगणि कुणमाणं
 दूषा तंभोत्तपुष्पाई ॥ १ ॥ मज्जं मंसं महु लोणियं च पंडुवरीयफलनियमं । राईभोयण तह गज्जराई करगार
 मट्टी य ॥ २ ॥ कुलवलमइगत्तणसाहुत्ताराइ विहवविउडणं । विखयवाहिविहीलजणयं मज्जं परिच्चयह ॥ ३ ॥
 मंसं पंचदियवत्रिणिमियं तह पंडपावकळं । सुत्तरसहहिरकलमल्लडुगंधियं सुंच भयजणं ॥ ४ ॥ चउरिदियजीव्वाणे-
 गदेत्तसहहिरसीसियमग्गं । महुत्तसभक्खणयं चित्तं च पावं विउज्जेज्जा ॥ ५ ॥ नवणीयं तज्जोणियउपण्णविविष्ण-
 सत्तगंभीसं । अप्परिणं चित्तह होइ एंपि भयजणं ॥ ६ ॥ महु मज्जं च मंसं च, नवणीयं च भिक्खुणो । विगइओ न
 क्खंति, तन्नय्या त्तय जंतुणो ॥ ७ ॥ उंवर वडं च पिप्पळं काउंत्तरि तह य पिप्परिफलाइं । मज्जे हवंति जीवा खद्धा य कुणंति
 नयभंगं ॥ ८ ॥ पल्लं कल्लट्टमागा मुगगयं आमगोरमुग्गीसं । संसज्जए उ निपमा तंपि य निपमा हु दोसा य ॥ ९ ॥ निष्चं
 शेन्नि वरिण निच्चूसवज्जिया सिरिचिहूणा । कुलवलक्खविहुणा निसिभोयणउज्जया जे उ ॥ १० ॥ साहाराणा उ मूणा

गज्जालोणो विगंधि दब्धं च । थोहरि कुमारि अहय विरुहाइ अणेगहा जीत्रा ॥ ११ ॥ फलफलिपते पुण्फे कडे बहुवीयविगइ
नगे य । सच्चित्ताणं दब्बाण वगमाणं च. उवभोगे ॥ १२ ॥ रंधण कंडण पीसण दलणं पयणं च एवमाईणं । निचं परिमाणकरणं
अविरइंधो जओ गुरुआ ॥ १३ ॥ ” यथा जायते इति तृतीयं द्वारासाह—

दुविहत्तिविहाइ मंसाइयाण एगविह त्तिविह सेसेसुं । निरवज्जाहाराई अहम्मवित्तीपरिच्चाओ ॥ ७६ ॥
द्विविधं त्रिविधेन मांसादीनां निवृत्तिः, एकविधत्रिविधादिना मद्यादीनां निवृत्तिः, निरवद्याहारादि ग्रहीतव्यं, अधर्मवृत्तिः
अंगारवनकस्मीदिलक्षणा तस्याः परित्यागाकरणमिति । उक्तं च—“निरवज्जाहारेणं निज्जीवेणं परित्तमीसेणं । अप्पा संधारेज्जा
कम्मं च चएज्ज सावज्जं ॥ १ ॥ इंगाली वणसाडी भाडी फोडी सुवज्जए कम्मं । वाणिज्जं चैव य दंतलक्खरसकेसविसवि-
सयं ॥ २ ॥ एवं खु जंतपीलणकम्मं निल्लंछणं च दवदाणं । सरदहतलायसोसं असईपोसं च वज्जेज्जा ॥ ३ ॥ ” इति
गाथार्थः ॥ साम्प्रतं चतुर्थद्वारासाह—

भोगुवभोगेहिंतो अनियत्ताणं हवंति दुक्खाइं । सेडुवओ य सुबंधू जह निच्चंमंडिया भट्टी ॥ ७७ ॥
भोगोपभोगेभ्योऽनिवृत्तानां बहुकर्मग्राहित्वेन दुःखानि शारीरमानसानि भवंतीति संटकः, दृष्टान्तोपचयसाह—
सेडुवकः तथा सुवन्द्युः तथा नित्यमंडिता ब्राह्मणीति गाथासंक्षेपार्थः ॥ भावार्थः कथानकेभ्योऽवसेयस्तानि चामूनि-
कौशाभ्यां नगर्यां जितशत्रुर्नाम राजा, चण्डप्रद्योतेनोज्जयिन्या आगतेन रोहिता तिष्ठति सा, तत्र च सेडुवकनामा मा-
ल्लकारः पुष्याणामानयनाय प्रभाते नगराद्यभि आरामं गतः यावत् सर्वत्रैव चण्डप्रद्योतनसत्कं सैन्यं स्वदेशाभिमुखं प्रस्थितं

पश्यति सा, तेन चागन्ध शीघ्रं राजस्तत् प्रियं निवेदितं, राधा तुष्टेनोक्तं-विज्ञापय यत् ते रोचते येन प्रयच्छामि, तेनोक्तं-भार्या
 पृच्छामि, गन्वा पृष्टा, तथा चोक्तं-भोजनं दीनारः कर्णेत्सारकृत्थ, प्रतिपन्नं च राज्ञा, सर्वलोकानामुत्सारकरणेन बहुमत-
 क्षानो कोला भोजनदीनारादिकमुपचारं कृत्वा आत्मीयभोजनानि विज्ञापयति, स च दीनारलोभेन भोजनमपरिमितं करोति,
 तेन च कुष्ठं तारिख्यन्नः, पुत्राश्च संजानाः, द्रवं च मिलितं, ततश्च महत्तैरुक्तो-यथा तं गृहे तिष्ठ पुत्राराज्ञः सेयां कर्णेत्सारकं
 च हरियन्ति, ते चालिरिक्तभक्तमस्तिगणेन राजपूजिताश्च तिष्ठन्ति स्म, सेडुवकृत्थ पुत्रैर्बहुभिः परिभूतो निर्वेदं गतः रोपं च,
 नतः पृत्रानुक्तवान्-यथा ग्रन्थेर्द्धि करोमि मम छगलकं समर्पयथ, तैश्च समर्पितः, स च समीपवर्त्यगोदूर्त्तं भङ्ग्या खादयति
 यात् म ग्रन्थः तुष्टेन “कुष्ठं ज्वरश्च शोफश्च, नेत्राभिष्यन्द एव च । औपसर्गिणरोगाश्च, संक्रामंति निरंतरम् ॥१॥” ततो यज्ञे
 कृत्वा पुत्रादयश्च भुंजापिताः तच्छगलरूपिजितं तेन वापेन रोगग्रस्तेन, आत्मना निर्गत्याटव्यां भयभीतो गतः, ततश्च पर्वत-
 निर्गुञ्जे इरीनस्यादिरुहकृमासादितं, तुडात्तेन च तत् पीतं, तेन च तस्य विरेचनं संपन्नं, कृमिजानां विनिर्गमनं, पुनरपि पीतं,
 तेन च तस्य विरेचनं संपन्नं, कृमिजानां विनिर्गमनं, पुनरपि पीतं यावत् कोष्ठशुद्धिः सम्पन्ना, तदेव तस्यैष्यं संजातं, ग्रामे
 गन्वा पथ्यादिकेः पुनर्नवीभूतः, देवशुद्धमागतो यावत् पश्यति कुटुम्बकं कुण्डग्रस्तं, तेन चोक्तं-गम देवताया अपनीतं, शुष्प्राकं मयै-
 तत् कृतं, स च ओर्केर्निन्धगानो गतो राजशुद्धं, द्वारपालरुसमीपे स्थितः, स च भगवद्भूदन्वयं स्थितः तं तत्रैव रक्षणं
 कृत्वा, स च उडेरकादिदेवतावल्लि प्रभूतां भुज्या विश्वचिह्ना ग मृतः, तुडात्तो वाप्यां शालूरत्वेनोत्पन्नः, जातिस्मरणः संजातः,
 धगादन्दनार्थं चल्लिन्ध, ततोऽन्तरालेऽश्वत्थुराहतम श्रुभाध्वत्तायो मृत्वा देवल्लोके देवत्वेनोत्पन्नः, “तित्थग्ररंदगत्यं चलि-

ओ भावेण पात्रेण पत्तं वेमाणियसुरत्तं ॥ १ ॥” ततो भगवत्समवसरणे श्रेणिकादीनां प्रत्यक्षं कुष्ठरूपं विधाय भट्टारकपादान्तिकमुपविश्य गोशीर्षचन्दनेन पादौ समालभते स्म, श्रेणिकादीनां पूत्रिसिकां दर्शयति स्म, छुते भगवता मरेत्युक्तं, (श्रेणिकेन जीवेति अभयेन जीव वा मरेति कालिकेन मा जीव मा मरेत्युक्तं,) श्रेणिकेन पृष्ठो भगवान्-कः कुट्टी ?, ततः कथिता सर्ववक्तव्यता सविस्तरा, यदि देवः किमर्थं मरेत्युक्तं, भगवतोक्तं-किं भवे तिष्ठति ? त्वया पुनः नरके गन्तव्यं, अभयकुमारेण देवलोके, कालसौकरिकेन सप्तमृथिव्यां मृतेन, जीवन्पंचमहिषशतभाग-भातकः, ततो नरकधीतः पुनरप्याह-कथं मम नरके गमनं भवति ? भगवतोक्तं-यदि तत्क्रविरतिं तिलकुट्टिविरतीं वा पालयसि, कपिलां वा भिक्षां दापयसि, सौरिकाद्वा महिषान् मोचयसि, सर्वमपि प्रारब्धं, न चैकमपि संसिद्धं, प्रभाते विलक्षीभूत आगतः, आश्वासितो भगवता यथा त्वमागामिनि काले प्रथमतीर्थकरः पद्मनाभो भूत्वा सेत्स्यसि, ततो मनाक् सस्यः संजात इति । सुबंधुकथानकं प्रारभ्यते—

पाटलिपुत्रे नगरे उदायिन्प्रमरणानन्तरोपविष्टनापितन्दराजान्वथर्पयते चन्द्रगुप्तराजकुले चाणक्ये महत्तमे स्थापिते नवमन-दसम्बन्धी महत्तमः सुबन्धुनामा निष्कासितः, पुनरपि विन्दुसारराज्येन लब्धप्रसरः समागतः, चाणक्यस्तु वृद्धः संजातः, तथापि विन्दुसारः तं बहु मन्यते । अन्यदा सुबन्धुमहत्तमेनानुपलक्षेण मातृमरणं कथितं, तव माता अनेन उदरविदारणं कृत्वा मारिता, तेन च धात्री माता पृष्टा, तथा तदेव प्रतिपादितं, कारणं न कश्चिज्जानाति, ततोऽज्ञातकारणतया रोषं ग्राहितः, प्रभाते अदृष्टिदानादिना अप्रतिपत्तिः कृता, अपमानितो गृहं गतः, पिथुनप्रवेशादिकं कारणं मानुषाणां कथितं, द्रव्यं धर्मस्थाने दत्त्वा मानुषाणि धर्मे नियोज्य मारणात्मकान् वासान् विषययोगितान् समुद्रगके प्रक्षिप्य मध्ये भूर्जपत्रं निधाय मञ्जू-

पापामत्रित्वत्वेनापहरकमध्ये त्रिधाय आत्मना गोकरीपोपरि अलशनं प्रतिपद्य पादपोपगमनेन स्थितः, द्वितीयदिने राश्या वार्त्तां
 कृत्या यथा-नागरयोऽनशनं प्रतिपन्नः, ततः मृगन्धुना चिन्दुसारः उक्तो यथा पितृर्भ्रह्मत्तमस्य पूजा कर्तुं युज्यते, ततश्चार्थसमीप
 गन्वा क्षामितः पूजितश्च राज्ञा, मृगन्धुनापि पुण्यादिपूजां कृत्वा धूपं चोद्ग्राह्याद्गारस्तत्रैव गोकरीपे प्रक्षिप्तस्तेन च दग्धो मृतश्च
 देवत्वेनोत्पन्नः । मृगन्धुनापि गृहं तस्य सम्बन्धी राजादेशेन गृहीतं, भविष्यो यावदपवरक उद्धाटितः मध्ये संजूपायाः समुद्रगर्को,
 यावदासान् मृगन्धीन् दृष्ट्वा नासिक्तोश्चेत् दत्त्वा पश्चाद् भूजितं वाचितं यावद् भूर्जाथोऽवधारितः, वासगन्धमात्राय यः स्नानविलेप-
 नत्वा मूत्रमुद्यन्निपादिकं करिष्यति त्वन्मुष्टानेन न स्यात्परि स शीघ्रं प्राणौस्त्वक्षयति, ततो मरणभयभीतेन आत्मीयः पुरुषा
 गन्थानाद्याय स्त्रीसिवादिकं कारितः मृतः, तत्तद्विन्वितं त्रियमाणेन मारितोऽहं, प्राणभयभीतः शिरस्तुण्डमुण्डनादिकं कृत्वा
 स्नानगन्धगम्बूलादि परित्यज्य यत्तिवत् स्थित इति । “ भावं विणा करंतो मुणिवेहं नेव पात्र ए मोक्खं । अंगारमद्दगो विव
 भञ्जयि सुभंभुसनिचोष ॥ १ ॥ ”

भट्टिनीरुथानरूप-एरुस्मिन् प्राप्ते प्रत्यन्तत्रस्थिते एका ब्राह्मणी, तथा भर्ता अभिहितो यथा मम चूडाद्याभरणं कुरु, तेन
 च भार्येत्यादिनेन मुत्रगर्कारं भयं शीघ्रं मुत्रगर्लंकारं निष्पादितो गृहभानीतो, लग्नं निरूप्य हस्तादिषु पिनद्धः, तेन चोक्तं ब्रा-
 ह्मणेन-यथा गत्यन्ते देवो म्लेच्छत्रागमो विशिशृतिथ्यादात्रस्य परिभोगः, शेषकाले गर्तादौ प्रक्षिप्य धरणीयः, तथा चोक्तं-
 तस्मिन्नेव भगे अपनेष्यामि शीघ्रं, अकस्मात् म्लेच्छः पतिताः, मांसेपचितहस्तयोर्त्तारयितुं न शक्यंते, हस्तच्छेदं कृत्वा नीतानि
 तैः म्लेच्छैरभरणानि, अतः सुदृढं-परिभोगे नित्यमंडिता ब्राह्मणी विनाशं प्राप्स्यति गाथार्थः॥ साम्प्रतं गुणद्वारं पंचमं विष्टवब्राह्-

पोगलपरिणामं चिंतिऊण भोगेहि जे चिरञ्जंति । सिवजस्मे जह जंबू वंदिजंते बहुजणें ॥ ७८ ॥

पुद्गलपरिणामं अनेकप्रकारं 'चिचिन्त्य' सूक्ष्मबुद्ध्या पर्यालोच्य, किंभूतं ? त एव पुद्गलाः शोभनेतराः सुगंधयुर्गंधि-
रूपाः, संस्कारवेशेनतीव ह्यं निष्पादितं, तथा शोभनाहारारगादिशरीरमेलपक्वशाद् दुर्गन्धा भवन्ति, मोदकप्रियकुमार-
वदिति, तथा ल्यादिशरीरमत्सुरूपत्वाद्यनेकरूपरारगादिवशाद् अतः यथा राज्ञा रागान्धेन निरामया देवीति भाण्डस्या-
ग्रतो भाषितमिति, पुद्गलपरिणामः कुशाग्रीयया मत्या पर्यालोच्य; यथा "उद्धृत्तितमपि बहुधा लेपितपपि चन्दनादिकैः सद्यः ।
भजति तथापि शरीरं दौर्गन्धं को मुधा यतनः ? ॥ १ ॥ तदेव संस्पर्शसुखं, सैव चान्ते विडम्बना । तासु चान्यासु च स्त्रीषु,
अथ केश्यासु को गुणः ? ॥ २ ॥ " अतः पुद्गलपरिणामं त्रिचिन्त्य भोगेभ्यः-कायेभ्यो ये पुरुषा लघुकर्माणो 'चिरञ्जन्ते'
निवर्तन्ते वन्द्याः प्रभूतलोकास्य भवंतीति सम्मन्थ; दृष्टान्तमाह-शिवजन्मनि जम्बूनामवदिति गाथासंक्षेपार्थः । विस्तारः

कथानक्रम्यस्तच्चेदम्-

राजगृहे नगरे भगवान् समवसत; श्रेणिकादयो वन्दनार्थं निर्गताः, पृष्ठचम्पास्वामी प्रसन्नचन्द्रसाधुः सालमहाशालपिता
अर्द्धपथे दृष्टो वंदितश्च, तेनैव सह सुसुखदुर्मुखाभ्यां वन्दित्वा श्लाघितो निन्दितश्च, मानसिकसग्रामश्च प्राणः, श्रेणिकेन
पृच्छा कृता, विसदृशमुत्तरं लब्धं यावदेवा आगन्तुं प्रवृत्ताः, कारणं च भावता कथितं यथा प्रसन्नचन्द्रस्य केवलज्ञानं समुत्पन्नं,
ततः श्रेणिकेनोक्तं-कस्मिन् पुरुषे केवलज्ञानव्यवच्छित्तिः?, भगवतोक्तम्-एतस्मिन् ब्रह्मलोकागतत्रिगुन्मालिदेवे, श्रेणिकेनोक्तं-
कथं देवानां केवलज्ञानं?, भगवतोक्तम्-सत्यं, किन्त्वस्य सप्तमेऽङ्गि च्युत्वा ऋषभदत्तपुत्रवेनोत्पन्नस्य केवलज्ञानमुत्पस्यते, ते-

नेन अचञ्चितिः केवलज्ञानस्य, ततः पुनरपि श्रेणिकेनोक्तम्—कथं तेजोलेश्या च्यवनकालेऽप्येवंभूता ?, देवानां किल षष्मा-
 याचनेने दीप्तिकान्त्यादयो भ्रष्टयन्ते, भगवतोक्तं—पूर्वमन्तपुणा आसीत्, श्रेणिकेनोक्तं—पूर्वभवे किं तपःकर्म कृतं ?, भगव-
 तोक्तं, शृणु—अस्मिन्नेव मगयजनपदे मुग्रामपुरे आर्जवरारुद्रस्य रेवतीभार्याया भवदत्तभवदेवनामानौ पुत्रा, तयोरेकः
 मयमो नाणिञ्चैन दिग्यात्रायां गतः, पश्चिमरात्रौ संसारस्वरूपं चिन्तयतो वैराग्यवासनोत्पन्ना, प्रभाते सुस्थिताचार्या दृष्ट्याः,
 पादयोः पविनः, पर्यश्रवणं कृत्वा आत्मीयाभिप्रायं निवेद्य गृहीता दीक्षा, गुरुणा सह विहरति स्म, अन्यदा एकः साधुः सु-
 स्थितानार्यां पृच्छति—स्वजनान् द्रष्टुमिच्छामि, मम भ्राता कनिष्ठो ममोपरि स्नेहवर्ती प्रवज्यां यदि गृह्णाति, ततः प्रेषितो,
 गतोऽधिष्ठाने याचनस्य दारिका लब्धा विवाहलज्जं च निरूपितमागतोऽसौ हसितो भवदत्तेन, तेनाप्युक्तं—तवापि कनिष्ठो
 भ्राता वयदेवोऽस्त्येव, तेनोक्तं—यदि भट्टारकाः मुग्रामपुरे यास्यंति तत एतत् प्रयोजनं सेऽस्यति नवेति ज्ञापयिष्यामि, काले-
 न मुग्रामपुरे प्राप्ता आचार्याः, भवदत्तोऽपि भिक्षावेलायां गतो गृहं, भवदेवेन नाङ्गी(गिनी)परिणीता अनुरक्तश्च, ततोऽन्यमु-
 पायमलभमानेन पात्ररुच्यग्र आनीतो याचदुधानं, प्रवज्यां दत्त्वा अन्यत्र प्रेषितः साधुसहायो, नाङ्गी(गिनी)गतचित्तोऽपि
 प्रवज्यां करोति भ्रातृस्नेहेन, स पथान् भवदत्ते देवलोकं गते गृहीतवेपेो गतः मुग्रामपुरं यावद् दृष्टो नागिन्या परिज्ञातश्च, तेन
 सा न परिज्ञाता, ततो नागिनी जीयति न वेति पृष्ट्वा सा ज्ञाताभिप्राया, तथा चोक्तं—गता सा, पुनरप्युक्तं—अहं सा नाङ्गी
 (गिनी) ब्रह्मचारिणी, उन्पज्जननिमज्जने कच्छपदृष्टान्तः कथिता, तथा क्षुल्लकदृष्टान्तश्च, अस्मिन्नेवावसरे एकस्या ब्राह्मण्याः पुत्रः
 क्षीराशं भुज्ज्वा भागतो, यमनं करोमि करोटकं धारय येनागतः पुनरपि भोक्ष्ये, तयोक्तं—पुत्र! केन चांतं भुज्यते ?, तच्छ्रुत्वा प्रति-

बुद्धो भवदेव इच्छाम्यनुशासनं श्राविके ! गच्छाभि गुरुसमीपं, गश्वाऽऽलोचितप्रतिक्रान्तः सौधमे इन्द्रसामानिक उत्पन्नः, इतश्च
 पुण्डरीकिण्यां नगर्यां वज्रदत्तनाभा चक्रवर्ती यशोधरा महादेवी तयोः पुत्रत्वेनोत्पन्नो भवदत्तदेवः, सागरदत्त नाम, चक्रित्वं, शर-
 त्काले मेघवृन्दमनित्यतायुक्तं दृष्ट्वा निविण्णक्रामोऽमृतगुरुसमीपे प्रत्रजितोऽधीतागमो गीतार्थः संजातोऽधिपश्च संवृत्तः, विहरन्
 वीतशोकायां प्राप्तो, मासक्षणकं चाचार्येण प्रारब्धं, इतश्च भवदेवोऽपि सौधमार्च्चयुतः वीतशोकायां नगर्यां पञ्चरथराजस्य वन-
 मालादेव्याः पुत्रत्वेनोत्पन्नः शिवकुमार इति च नाम कृतं, वृद्धि गतः, यौवनं प्राप्त इति, तस्यां च नगर्यां कामसमृद्धः सार्थवाहो
 भोजनेवलायामात्मानं निन्दितुमारब्धः, कथं—“ अम्हारिसावि मूढा दूरं पम्हुट्टमच्चुसंतासा । अयराभरव लोए करेति अत्थज्जणं
 पुरिसा ॥ १ ॥ अगणियसीज्जहलया जल्लहिं लंघंति अत्थलोभेण । गज्जंतवारणघडे केई पविसंति समरंभि ॥ २ ॥ किं तेहिं आ-
 सवेहिं भोयणपाणेहिं अब्भुएहिं च । अच्चंतमणहरेहिं जाई न दिज्जंति साहूणं ॥ ३ ॥ किं तीए संपयाए जा नवि साहूण जाइ उव-
 ओगं । संसारवट्टणीए पयणुयसत्ताण दइयाए ॥ ४ ॥ एवं जाव-मणेणं चित्तमाणो उ अच्छए इर्णिह । मासस्स पारणाए सागरदत्तो
 यती पत्तो ॥ ५ ॥ जणयसमो सो दिट्ठो हरिसभरिज्जंतलयणसुहेणं । अब्भुट्ठिओ य तुरियं बंधवग्गेण तो सहिओ ॥ ६ ॥ मास-
 स्स पारणाए कामसमिद्धेण सत्थवाहेण । पडिलाभिओ य विहिणा फासुयएसणियदाणेण ॥ ७ ॥ बुद्धं च देवेहिं हिरणवासं,
 तत्थेव गंधोदयपुण्फवासं । दवस्स सुद्धी परिणामसुद्धी, पत्तस्स सुद्धी अणुरुवमेयं ॥ ८ ॥ अत्रान्तरे कामसमृद्धसार्थवाहट्टहे
 सागरदत्तचार्यः मासक्षणपारणके प्रविष्टः, तेन चातीवानुग्रहबुद्ध्या प्रतिलाभिते हिरण्यवृष्ट्यादि पतितं श्रुत्वा लोका आगताः,
 शिवकुमारोऽपि राजपुत्रस्त्वैवागतो, दृष्ट्वा चातीवस्नेहानुरागः संवृत्तो, भगवंस्त्वोपरि ममातीव स्नेहानुरागः, आचार्येण भवदत्त-

भवदेवतम्बन्धी देवक्रोकादिपूरेभवः सविस्तरः कथितः, ततः शिवकुमारस्य जातिस्मरणमुत्पन्नं, अतीव मुमुदु, उक्तं च-भगवन्!
 गामत् मातापितराणांश्रमि तावद् (भवद्विरत्रैव स्येयं)मुष्मदन्तिके प्रव्रज्याङ्गीकरणेन सकलं मनुजत्वं करिष्ये, अविघ्नं (भवतु)
 देवान्मिय !, गतो राजभवनं, पद्मरथराजः वनमालायाश्चात्माभिप्रायः कथितः, तैश्चातीव गाढं स्नेहातुरैः वहिः प्रचारोऽपि निरुद्धः,
 तेन चान्तःपुरस्येनेत्राहारग्रहणं परित्यक्तं मौनं च कृतं, ततः पितुर्महान् शोकः संवृत्तः कुमारमौनाश्रयणेन, तेन च दृढधर्मनामा
 श्वाररु आगमकृगल आह्वयितः, वृत्तान्तश्च सर्वोऽपि कथितः सविस्तरः, साम्प्रतं यथाऽऽहारग्रहणं करोति जल्पति च कुमारः तथा कुरु,
 मुत्कलचारिवा तवान्तःपुरे, ततो नैपेधिकाः कृत्वा प्रविश्य ईर्योपथिकयाः प्रतिक्रम्य द्वादशावर्तवन्दनकं दत्त्वा भुवं प्रश्रुयानुजानीयेति
 भणित्वा निगम्याः, ततः शिवकुमारेणोक्तम्-यत् साधूनामनुष्ठानं क्रियमाणं मया दृष्टं तत्त्वया मम कृतं तत् कथं न विरुध्यते ?,
 दृश्यंणोक्तम्-भावयति, किमर्थं त्वया मौनं गृहीतमाहारपरित्यागश्च ?, शिवकुमारेणोक्तम्-मया सावद्ययोगविनिवृत्तिः याव-
 जीवं कृतेति, तेनोक्तम्-तवाहमेवंस्थितस्यापि निरवद्याहारादिना वैयावृत्यं करोमि, सर्वज्ञागमनिपुणः कल्पाकल्पविधिज्ञः
 मामाचारीकुशलः, तेन च तत् प्रतिपन्नं तद्वचो, गत्वा कथितं दृढधर्म्येण पद्मरथादीनां, तैश्च कृतं वर्द्धापनकम्, एवं द्वादश
 वर्षाणि तेन निरवद्यवृत्त्या व्रतचारिणाऽन्वःपुरस्थितेन वर्द्धमानपरिणामेनागमविचारं कुर्वता तपः कृतमन्तेऽनशनं कृत्वा तपः-
 प्रभागात् ब्रह्मलोके महायुतिर्देवः सञ्जातः, ततः उत्पन्नमात्रः स्नानादि कृत्वा जिनभवनं गतः, चतुर्दशीसमन्वितः
 इद्यागतःअयनकाले, सप्तमदिवसे अस्मिन् राजगृहे उसभदत्तगृहे नैमित्तिकसिद्धपुत्रसूचितो जंबूनामा भविष्यति, अष्टौ
 कल्पकाः परिणेष्यति, ताश्च हस्तिकडेवरादिभिरुदाहरणैः प्रतिबोध्य प्रभवादिचौरपंचशतवृतः प्रव्रज्यां गृहीत्वा केवलज्ञानं

चोत्पाय सिद्धिं यास्यति, अनेनैव केवलज्ञानव्यवच्छितिः, उक्तं च—“मण^३ परमोहि^२ पुलगो^३ खाहारग^३ उवसमे^६ कप्पे^७ । संजमतिय^८ केवलि^९ सिञ्जणा^{१०} य जंजुमि वोच्छिन्ना ॥१॥” एतच्च श्रुत्वा जम्बूद्वीपाधिपतिः जंबूद्वीपाधिष्ठानो नर्तितुं प्रवृत्तः त्रिपदीं कृत्वा अहो मम कुलमुत्तममिति, श्रेणिकेनोक्तम्—किमेष देवो नर्तितुं प्रवृत्तो?, भगवतोक्तम्—अयमृषभदत्तभ्राता जिनदत्त-नामाऽऽसीत्, द्यूतव्यसनी पृथक् कृतः, अन्यदा द्यूतकारेण क्षुरिकया हतः, तत उसभदत्तेन गृहे नेतुमारब्धो, न गतः, मृत्वा व्य-न्तरोऽनाहतनामा उत्पन्नः, जम्बूद्वीपकृतालयो जम्बूद्वीपाधिपतिः, अस्य भ्रातृव्यो जम्बूनामा भविष्यति तेन वृष्टिरुत्पन्ना, अनेन कारणेन नर्तितमिति, द्विमुनिचरिताद् विस्तरार्थो बोद्धव्यः, “करिसग हत्थिकडेवर वानर इंगालदाहग सियाले । विज्जाहरे य धमणे सिलाजऊ दो य थेरीओ ॥ १ ॥ अस्से गामउडसुए वडवा तह चेव मुद्धसउणे य । तिन्नि य भित्ता माह-णसुया य ललियंगए चरिमे ॥ २ ॥” साम्प्रतं यतनाद्वारं षष्ठमाह—

जतथ बहूणं घाओ जीवाणं होइ सुंजमाणम्मि । तं वत्थुं वज्जिजा अहप्पसंगं च सेसेसु ॥ ७९ ॥

यत्रोपभोगे प्रभूतानां ‘घातो’ विनाशो ‘जीवानां’ सत्त्वानां ‘भवति’ जायते ‘तद्वस्तु’ त्रससंसक्तफलादि ‘वर्जयेत्’ परिहरेत्, ‘अतिप्रसङ्गम्’ अतीवासक्तिं च ‘शेषेषु’ अनल्पपापेष्वपीति गार्थार्थः॥ अधुना अतिचारद्वारमाह—
सच्चित्तं पडिबडं अपोलि दुप्पोलियं च आहारं । तुच्छोसहीण भवखणमिह वज्जे पंच अइयारे ॥ ८० ॥

‘सच्चित्तं’ मूलकन्दादि ‘प्रतिबद्धं’ तत्प्रतिबद्धं वृक्षस्थं गुन्दपक्कफलादि ‘अपोलियदुप्पोलियं’ ति अपक्कदु-ष्पक्वौपयी; अपक्वौषधयः दुष्पक्वौषधयश्च, अपक्वा-अस्विन्नास्ता यथा तिलपर्पटिकाकन्यरिकादयः, दुष्पक्वं—मन्दपक्वं

कर्मभोग्यवगोयुमस्युलमण्डकाकंडकृत्कादि, कुञ्छोपनीनां भक्षणं, कुञ्छा-असारा औपथयः, एकाभिर्बहुभिर्भक्षिताभिरल्पा
 नृसिर्षेक्षुचञ्छादिकृत्नीमभ्रुतिभिः, सिगावायगो उदाहरणं, एवंभूतं यदाहाजातमन्यदपि तद् वर्जयेत्, यद्वा अग्नेऽन्तकायस-
 म्भिर्ष पाने मयादिपानं व्यादिपे संसक्तताम्रूलपत्रादि, अतिचाराश्च कस्यचित् केचन, विचित्रत्वाद् व्रतस्येति गाथार्थः ॥

भद्रगदारमाह-

दृष्टिं तिविभ्रेण गुणवच्यं तु धित्त्वा देह उवगुसं । अहियं वा परिसुंजह् जाणंतो तो भवे भंगो ॥ ८१ ॥
 द्विषिं विविनेन गुणव्रतं मयरात्रीपौजनादीनां गृहीत्वा य उपदेशं तद्विषयं त्रियते-अन्यस्यै ददाति, यथा मंत्रं पिय, रात्रौ
 धोजनं कुरु, अधिकं वा ममाणातिरिक्तं जानन् गृह्णाति शुङ्क्ते व्रतातिचारनिरपेक्षः, तस्य भंगो भवतीति गाथार्थः ॥

भारनादारमाह-

मन्मसहजुन्नबत्यो परिभोगचिच्चिओ जियाणंगो । क्वया परीसहचसुं अहियासंतो उ विहरिस्सं ॥ ८२ ॥
 मन्नेन मलिनं पलमलिनं 'जीर्णं' च पुरातनं च तत् 'वचं' वसनं मलमलिनवस्त्रः तथा क्वयादिपरिभोगेन चिच्चिओ जित-
 गन्मयः, तथा-जितानंगः कामभोगरहितः 'क्वदा' कास्मिन् काले 'परिपहचसुं' क्षुयादिपरीपहसेनां 'अध्यासयन्' सहन्
 वैष्णवमार्गान् 'विहरिस्से' पर्यट्टियामि ?, क्वदा गुसायुक्रियायुक्तो गुरुभिः सह समयमानुष्ठानेन चर्यां करिष्यामीति भावनेति
 गाथार्थः ॥ उक्तं नवमदारं, तत्रप्रतिपादनादुपभोगपरिभोगाख्यं द्वितीयं गुणव्रतं । साम्प्रतमनर्थकदण्डाख्यं तृतीयं गुणव्रतं,
 तथापि प्रथमदारमाह-

धर्मिदियभोयणद्वा जं कजं तं तु होइ अद्वाए । विवरीयं तु अणद्वा तच्चिरइ गुणव्वयं तइयं ॥ ८३ ॥
 धर्मार्थं-चैत्यगृहकरणदौ इन्द्रियार्थं भोजनताम्बूलदौ भोजनार्थं कृषिवाणिज्यादौ यत् 'कार्यं' पापानुष्ठानं क्रियते तदर्थीय,
 यत् पुनस्त्याणामेकमपि न साधयति तदनर्थीय, तृणलताकर्तनकृकलासमारणादिवत्, अस्य अनर्थदण्डस्य या विरतिस्तद् गुणव्रतं
 तृतीयं स्वरूपेणेति गाथार्थः ।

भेदद्वारमाह-

पावोवएसहिंसप्पयाण अवझाण गुरुपमायरियं । भेया अणत्थदंडस्स हुंति चउरो जिणक्खाया ॥ ८४ ॥
 पापोदेशेन यथा कृष्यादि कुरु बलीवदौ दम्यतां वीवाहादि कुरु, हिंस्रप्रदानं नाम खड्गधनुःकुठारदानकुसुमस्यग्न्यादिप्रदानं,
 अपठ्यानाचरितं नाम आर्त्तैरौद्रचिन्तानुरूपं यथा मम लक्ष्मीर्भवतु भोगादिकं सम्पद्यतां वैरिका वा म्रियतां शोभनं वा सम्पन्नं
 यदेष वैरिको मृत इति, प्रमादाचरितं नाम घृतगुडतैलादिदुःस्थगनादिकरणं मद्यद्यूतव्यसनादि च, भेदा अनर्थदण्डस्य भवति
 चत्वारो ' जिनाख्याताः ' सर्वज्ञप्रणीताः । एतेषु उदाहरणान् । तत्र पापोपदेशे उदाहरणम्—

अरिमर्दनराज्ञा तडागः कारापतः, तत्रोदकं न तिष्ठति, तेन चानेके उपाया कृताः, केनचित् न प्रतीकारः संजातः । अ-
 न्यदा एकः कश्चिन् नैमित्तिकः समायातः, स च राज्ञा पृष्टः-केनोपायेनोदकं स्थिरं भवति ? तेनोक्तम्-ईदृशः पुरुषोऽस्मिन् स्थाने
 दीयतां यो ब्राह्मणः कपिलकेशो वक्रनाशः विषमदन्तः बृहत्कर्णश्च, राज्ञा नियुक्ता पुरुषाः, न कश्चित्तादृशो लब्धः पुरुषः, अपरे-
 णोक्तम्-एष एव नैमित्तिकः कपिलभिभुरेवंभूतः, ततो राज्ञा स एव तस्मिन् स्थाने निहतोऽतो हितं वाच्यम्, अहितं न वाच्य-

भिति । द्विस्रप्रदानं नामाशुचिपान्यादि स्वतः परतो वा, तत्र विपत्रियाकोदाहरणं-बहुभिश्चैरैर्गोथनं प्रभृतं परदेशे गत्वा
 शृतीनः ततः स्वदेशं प्राप्ताः; ततः केचन ग्रामं मथाय गतास्तेस्तत्रैव विपमद्धे प्रक्षिप्तं, ये तु तत्रैव स्थितास्तेस्तत्रैव मांसे अर्द्ध-
 रात्रे मधुरकं प्रक्षिप्तं, परस्परं मारणबुद्ध्या रात्रौ गोष्ठी कृता, अन्योऽन्यविषेण मृताः, येषां पुनः रात्रौ भोजननिवृत्तिरासीत्
 तेषां नन् गर्भं गोथनं संजातमिति । अग्निदृष्टान्तः-आयस्यां नारायौ जितशत्रुपुत्रः स्क्रन्दः कुमारः, पुरन्दरयशा च भगिनी, कु-
 म्भकारकृत्स्मि ङडकिराजा परिणीता, अस्मिर्दनराज्ञः सभार्या स्क्रन्देन अन्यदा पालकनामा पुरोहितो नास्तिको जितः शत्रुभाव-
 मापनः, कुमारोऽपि मृनिमृन्नस्वामिपार्श्वं संजातैराग्नौ राजपुत्रंपंचशतपरिवारः प्रव्रजितः यावद् गीतार्थः सन् आचार्यपदे
 स्थापितः, तेन तस्यैव शिष्या दत्ताः, अन्यदा स्वामी पृष्टः, प्रतिवोधयाम पुरन्दरजसादिवर्गम्, उक्तं मुनिमुन्नतस्वामिना-प्राणा-
 न्निक्षोपयोगस्तत्र, आचार्योक्तं-आराधका न वेति, त्वां मुत्तवा शेषा आराधकाः, ततो गतः, पालकेनापि तदागमनं श्रुत्वा
 माशुयोग्य उग्रानेऽनागतमेवाशुयानि निक्षिप्तानि, विकाले प्राप्ताः, पुरन्दरजसा तदागमनेनानंदिता, प्रभाते पुरन्दरजसा समा-
 गता कंचद्वरत्समानार्याय दत्तं, निपत्रयापादुषुञ्चनकानि कृतानि, राजकुले प्राप्तेन पालकेनोक्तं-एष व्रतपरामभयस्तव राज्यग्रहणार्थं
 पुरन्दरजसामंकेतिन भ्रगतो, निक्षिप्ताशुधैः प्रतीतिरुत्पादिता, तस्मैऽैवादेशा दत्तो यथा अस्य भ्रष्टाचारस्य यथोचितं कुरु, तेन
 च पापात्याना रात्रौतेन पुरुषयंत्राणि नीत्वा पोलिताः, आचार्यस्तु सर्वेषां नभस्कारादिसमाधिमुत्पादयति, पर्यन्ते आचार्येण
 शुकं त्यक्त्वा मांप्रथमं यत्रे प्रसिपेत्युक्तं, तेन स एव शुकुरुः प्रक्षिप्तः, विश्वना आत्मा, कुद्गः, रे पापिन् ! एतदपि मद्बचो न कृतं,
 निदानं कृतं, अतिकुमारैर्पूतपन्नः, ते च सर्वेऽप्यन्तकृतकेवलिनः संजाताः, प्रभातसमये रजोहरणं सकुलिक्रया रुधिरदिग्धं हस्त-

भ्रान्त्या गृहीतं, पुरन्दरजसाऽश्रतो भवने पतितं, दृष्ट्वा चिन्तितं-नास्ति कुशलं साधूनां, मुनिसुत्रतस्वामी मम गुरुदेवतया नीता, तच्च देवेन नगरं अग्निना सर्वं दग्धं, दण्डकारण्यं जातमिति । नादेयानि न देशानि, पंच द्रव्याणि पण्डितैः । अग्निर्विपं तथा शक्तं, मद्यं मांसं च पंचमम् ॥ १ ॥ अणथोवं वणथोवं अग्नी थोवं कसाय थोवं च । न हु भे वीससियब्धं थोवंपि हु तं वहुं होइ ॥ २ ॥ ” अपध्यानाचारते आर्त्तरीद्रचिन्तनरूपे कथानकानि श्राविकायाः, केनचिन्महिपीरक्षपालेन वारके दुग्धं लब्धं, तेन स्वकीयपादान्तिके धृत्वा चिन्तितं-प्रभाते द्युततक्रविक्रयेण रूपका भविष्यति, वलीवर्द्धग्रहणादिना कृषिः, पुनर्धान्यसंग्रहः, पश्चाद्भार्याविवाहनं, चित्रसालिका, पुत्रोत्पत्तिः, प्रभूत्तगोधनसंग्रहः कर्मकराः पश्चाद् दुग्धवेलायां पत्नीपुत्रोत्पत्तिः खड्गवायां स्थितस्य वालकं पुत्रं समर्प्य गमिष्यत्यहं पाष्णिग्रहारं दास्यामि, तदावेशेन दत्तदुग्धपट्टिका भग्ना, एवंभूतोऽनर्थाध्यवसायः । “ अष्टेण तं न बंधइ जमणट्टाए य बंधए जीवे । अट्टे कालाईया नियामगा नो अणट्टाए ॥ १ ॥ ” रौद्रापध्यानाचरिते कश्चित् कोकणार्योऽगीतार्थः ऋजुर्बैष्ठाषाढयोरतिमारुते वाते सति ऊर्द्धजानुरधोशिरः चिंतयति-यदि मम पुत्रा नालस्यं कुर्वति अग्निदाघं प्रयच्छंति एवंभूतेन मारुतेनेदानीं क्षेत्रादिसामग्री तेषां शोभना भवति, ततः साधवश्चितयंति, -किंचित् शोभनं चिन्तयति, आचार्यैः क्षणादालसः-किं चिन्तितं?, देवलोककादिविषयं?, कौंकरणार्येणोक्तम्-इदं अश्रिदाहादिकं चिन्तितं, साधुभिर्निवारिते मिथ्यादुष्कृतं दत्तमिति ॥ गुरुप्रमादाऽऽचरितं नाम द्यूतविषयादि, अतिविषयलाभपट्टये कथानकम्-कश्चित् वणिक्पुत्रो वेष्टहलो नाम वेश्यासक्तः, तेन सर्वं द्रव्यं कुन्दकलिकया वेश्याया भक्षितं, अवसाने गृहान्निष्कासितः, पुनरपि दुष्टकर्मकरणेन रूपकास्तेन मेलिताः, पुनः विकालवेलायां स्नानान्नरागवस्त्रताम्यूलगन्धादिसामग्रीयुक्तथलितस्तदगृहाभिमुखं

वेदश्रवणो दृष्टः, कुन्दरुद्रिकामात्रा, गृहीता रूपकाः प्रवेशिताभ्यन्तरे, तथा च पूर्वमेव राज्ञुसम्बन्धिनी भाट्टिगृहीता, अवान्तरे स
 राजपुत्रः प्रविष्टः, तेन स वेदश्रवणो दृष्टः, पर्वके उपविष्टः, ततः पुरुषैर्गृहीतः, पुनरपि पुष्पसमन्विताः केशा अपनीताः नासिकां कर्णौ
 च छिन्ना यश्चिर्निष्कास्योचस्थाने प्रक्षिप्तः । एवमादिकां विडम्बनां कामी प्राप्नोति, अथवा हेमकुमारइन्द्रमहिपालिकादयो
 चक्षुषो दृष्टान्ताः, परिणीताः, अतिविषयासक्त्या धातुक्षयः संजातो, नष्टुसकश्च, इत्यादीनि कामिनां दुःखानि, तथा च ' तदेव
 गंसर्गशृणुं, मीर चान्ते विडम्बना । तामु चान्यासु च वेदश्यासु को गुण ? ॥१॥ अथोसुखैकदंष्ट्रेण, जयनान्तरवर्तिना ।
 मर्षैराचिहित्येन, तद्गद् दृष्टं भगाहिना ॥२॥ प्रस्वेदमलदिग्धेन, श्रावता मूत्रशोणितम् । दुर्गयविकृतेनेह, व्रणेनान्धीकृतं जगत्
 ॥ ३ ॥ ” तथा कृपायप्रमादेनाणि महान् अर्थः, 'कोऽन्यः कृतञ्जोऽस्त्यखिलेऽपि लोके, यथा कृपायाः क्लृपस्यभावाः । य एव
 तानाश्रयति भयलान्, क्षिण्त्यगाथे व्यसने तमेव ॥ १ ॥ रामेण भूः क्षत्रियवर्गवर्जिता, सुभूमराजेन च निर्द्विजा कृता । तस्मात्
 कृपाया भयवर्णयते, वनन्तिके प्राणिनमानयन्ति ॥२॥ “गुणसेणअग्निसम्माणं, सेणिकोणियाण य । गंगदत्तस्स बुत्तंतं, सोच्चा
 यन्ति ममापरे ॥ १ ॥ ” अनेके दृष्टान्ताः, अत्र संक्षिप्तत्वाच्छास्त्रस्य न लिखिता इति । यथा जायते तृतीयद्वारमाह—

ददृशु दोसजालं अनत्थदंडमि न य गुणो कोऽचि । तच्चिरई होइ दहं चिवेगजुत्तस्स सत्तस्स ॥ ८५ ॥

इथा दोपगमूः अन्तर्थदण्डविपथं, नच गुणः कश्चिदनर्थादेव, अतस्तद्विरतिः—अनर्थदण्डविरतिः ' दृढम् ' अत्यर्थं ' भवति'
 आगमे. कस्म ? ' चिवेकयुत्तस्य ' कृपायादिविपाकस्य सत्त्वस्य—प्राणिन इति गाथार्थः ॥

दोपद्वारमाह—

रागदोसवसद्वा दुहन्तुमत्तजायवकुमारा । खलियारिऊण य मुणिं निरर्थयं तै गया निहणं ॥ ८६ ॥
' रागद्वेषवशात्ताः ' रागद्वेषवशगता दुर्दान्ताश्च ते उन्मत्ताश्च दुर्दान्तोन्मत्ताः ते च ते यादवकुमाराश्च-दशारवंसजाः
' खलीकृत्य ' उपद्रवं कृत्वा मुनेर्द्वैपायनाख्यस्य निरर्थकं मद्यपानमदविह्वलास्ते गता ' निधनं ' नगरीलोकदाहादिकं इति
संक्षेपार्थः ॥ विस्तरार्थः कथानकगाम्यस्तत्त्वेदम्-

द्वारवत्यां (द्वारिकायां) नगर्यां कृष्णबलभद्रनामानौ वसुदेवपुत्रावास्तां, नेमिकुमारश्च समुद्रविजयपुत्रो लघुभ्राता, कालेन
गृहीतं व्रतं, केवलज्ञानं च चतुष्पंचाशतदिनैरुत्पन्नं, त्रीणि च शतानि कुमारकालः, अन्यदा विहरन् द्वारिकापुर्यां वहिर्वर्त्तिनि
रेवतकाभिधाने उद्याने समवसृतः, वन्दनार्थमागतेन कृष्णेन पृष्टः-भगवन् ! अस्य द्वारिकापुर्यां धनकनकसमृद्धायाः कस्य स-
काशाद्विनाशः?, मम च कस्य पार्श्वीन्मृत्युः?, कियता कालेन?, भगवतोक्तम्-मद्यकारणात् द्वैपायनऋषेः सकाशाद् द्वादशवर्ष-
भ्यो, विनाशश्च तव जरत्कुमारात् कौशाम्बवने, ततो वासुदेवेन पटहकोद्घोषणापूर्वकं नगरे सर्वलोके कथित एव वृत्तान्तः,
उपयुक्तश्च, मद्यानि पर्वतनिक्षुंजेषु प्रक्षिप्तानि, पद्मावती पंचशत परिवारा प्रव्रजिता, तच्छ्रुत्वा अन्ये वहवो यादवकुमाराः
प्रव्रजिता अरिष्टनेमिपार्श्वे, द्वैपायनोऽपि देशान्तरं गतः, जरत्कुमारोऽपि वनवासे कालावधिं पूरितवान्, द्वादशवर्षोपरि-
लोको मुत्कलचारी सम्पन्नो यथाऽस्माभिस्तपसा निजितोऽपायः, सच द्वैपायनो निकटवर्त्ता संवृत्तः, तैश्च क्रीडनार्थं गतेः
पर्वतनिक्षुंजेषु सुरा उत्कर्षयुक्ता दृष्टा पीता च, मदविह्वलीभूतैर्द्वैपायनो दृष्टः, खलीकृतश्च, रोषं ग्राहितः, कृतनिदानश्च,
कृष्णेन ज्ञातव्यतिकरेण बलभद्रसहायेन गत्वा क्षमापितः, कुमारानां सम्बन्धपरार्थो क्षम्यतां, तेन च मैत्रं कृतं, युवयोः

केवल्योषैक्तिर्नान्यस्य, कृतानग्नः अग्निक्रमारेषुत्पन्न, अकृतकार्याश्च कृष्णवल्देवाद्य आगताः, नान्यथा जिनभाषितमिति
 नियन्तां द्वारस्वयां प्रविष्टाः, द्वेषानदेवेन कृतोपयोगेन विभंगज्ञानेन ज्ञातव्यतिकरेण द्वाराणि स्थगित्वा अष्टस्वपि दिक्षु
 दृशोऽनेनाग्निः, यमुदेवो देवकी च रथारोपिता कृत्वा कृष्णवल्देवाभ्यां प्रतोलीद्वारं यावन्नीतो पाष्णिमहारेण कपाटानि
 विदार्य निर्गच्छन्तो देवेनागत्य संभितौ, युवयोरेव निर्गमः, ततः रथस्थौ मातापितरौ भस्मीकृतौ देवेन, निर्गतौ वनवास-
 मध्येन पाण्डुप्रथुरामिभुक्त्वा कृष्णवल्देवौ यावत् कौमुभाग्रस्नाद्विमुच्य कृष्णमात्मना जलानयनार्थं गतः, जरत्कुमारेण दृष्टः,
 द्रुतान्नरितेन दधिणपादतल्लिकायां वाणेन विद्धः, निरुडाभूतः यावत् पश्यति कृष्णं, हा कृष्ण ! हा कृष्ण ! प्रलापं कुर्वन् उत्तो
 यामुदेवेन, मय हृदयान् कैस्त्रुभसणिः गृहीत्वा शीघ्रं पलायस्व, पाण्डुमथुरायां च गच्छ, पाण्डवानां च समर्पय, वात्सो च कथय,
 क्षम्यतापपरायः, अन्यथा वल्देवात्तर्वापि मृत्युर्भविष्यति, तता भयभीतो जरत्कुमारः पलायितः, बलभद्र उदकं गृहीत्वाऽऽगतः
 यास्य मयं इन्द्रा मोहं गतः, किं ममोपरि रुष्टः?, किं वा उत्तरं न प्रयच्छसि? पुनर्वनं भ्रमति वैरिकं निभालयति, ततो
 वनितानामुपलम्भं प्रयच्छति, पुनर्वनं मूर्च्छति, ततो वनात् फलानि गृहीत्वा प्रहौरयति, पुनः स्कन्धे कृत्वा गच्छति, ततः
 विद्वार्यसागर्थिद्वेषो मूहं वल्देवं विनाय प्रतिभोगतार्यं मृतकं स्कन्धे निशान्तौ च सह भ्रमति स्म, भोजनादिकं सोऽपि प्रय-
 च्छति, पुनश्चानां गोमृतास्थीन्येकत्र निशान्त हरिणादि च चारि दशोऽपि स देवः, ततो बलदेवो भणति-कि-मृतगवी उत्ति-
 श्रुतिः? यदा नरा भ्राना मृतोऽपि जीविष्यति, ततोऽन्यत्र गच्छति, एतं पाशासात्र रुठेयं वहति, पथात् प्रतिबुद्धः, त्यक्त्या
 प्रवच्यं गृहीत्वा ब्रह्मलोकं इन्द्र उत्पन्नः, कृष्णोऽपि तृतीयनरकपृथिव्यां, बलभद्रदेवोऽपि तत्र स्नेहेन गतां यावत् पूजाहः लोके

कृत इति संक्षेपकथानकं, विस्तरो वसुदेवहिण्डया ।

अधुना गुणद्वारम्-

ले पुण अणत्थदंडं न कुर्णात कयंपि कहवि निंदति । ते अंगरक्खसद्धो व्व सावया सुहनिही हेति ॥ ८७ ॥
ये पुनरनर्थदण्डं न कुर्वन्ति, कथंचित् कृतं स्वतः परतो वा ततो निन्दति, अविवेकाद्दनुपयुक्तैर्वा, एतत् पापानुबन्ध्यनुष्ठा-
नमस्माभिरनुष्ठितं, अंगरसथायकृतं मुखनिधानं श्रावका भवन्तीह परत्र चेति गाथासंक्षेपार्थः ॥ भावार्थः कथानकगम्यस्तत्रेदम्-
पृथ्वीप्रतिष्ठितनगरे अरिदमनो नाम राजा, गुणपालचन्द्रपालनामानौ अंगरक्षो सम्गृह्णन्मिथ्यादृष्टी, खड्गव्यग्र-
करावास्ताम्, अन्प्रदा राजा विजययात्रार्थं कटकनिवेशं कृत्वा नगराद्गृह्णन्व्यवस्थितः, तत आकस्मिककटकलोकगमन-
सम्भ्रमे तयोः खड्गो तत्रैव विस्मृतौ, अर्द्धपथे गतानां स्मृतिमागतौ, तयोर्जल्पः सम्पन्नः, ततो मिथ्यादृष्टिनोक्तम्-राज्ञः प्रसादेन
नास्माकं किञ्चिदूनं, जिनपालेन चिन्तितं-पंचेन्द्रियवधाय खड्गो महाननर्थोऽयुक्तमस्माकं एतद्धरणं, ततो गतो गवेपितः सर्वत्र,
न लब्धः, तत आत्मीयपरियहाद् व्युत्सृष्टः, तौ च तत्र स्थाने दर्शकौ, आगत्य (अ)गृहीत्वा नगरे प्रविष्टौ, वन्दिग्रहणेन राजपुत्रः
प्राबन्धः, तेन च सह वन्दिदकानां मरणं सम्पन्नं, नामाङ्कितौ जिनपालचन्द्रपालसम्बन्धिना दृष्ट्वा प्रच्छन्नौ कृतौ, राज्ञः प्रपितौ,
पुत्रमरणदिना च वार्त्ता कथिता, खड्गौ च दृष्टौ, ततो जिनपालश्रावकः प्रथममुक्तो-गृहाणात्मीयं खड्गं, तेनोक्तं-न मदीयं,
कथं? व्युत्सृष्टत्वाद्, वार्त्ता च कथिता, पूजितश्च, मिथ्यादृष्टिना च गृहीतमविचारितं, प्रमादीति कृत्वा दंडितः, ततो मुक्तेऽपि
शरीरेषु व्युत्सर्जनादायुषयोगः कर्त्तव्य इति ।

अथुना यतनाद्वारमाह-

॥ ८८ ॥

कलत्रं अङ्घ्रिगिच गिही कामं कम्मं सुभासुभं कुणर्हं । परिहरियव्वं पावं निरत्थमिधरं च सत्तीए ॥ ८८ ॥
'काये' मयोजनं 'अधिकृत्य' अङ्घ्रीकृत्य 'गृही' गृहस्थः 'कामम्' अत्यर्थं 'कम्मं' कृपिवाणिज्यादिकं 'शुभासुभं'
शुभं-नैत्यभानादि अशुभं-चैदिकायतनादि अथवा शुभं-सुवर्णरत्नकुण्डमादि अशुभं-मद्यमयुशखकुशवीकंकतकनालिकेरकटाहका-
द्विजभर्गं 'करेति' स्थिते, तथापि परिहर्तव्यं पापं-मद्यमयुराकादिक्रयं निरर्थकं सर्वथा, इतरथा सार्थकं ' यथाशास्त्रया '

शासनतिक्रमेण, लग्नुरूपयौलोजनेनेति गाथार्थः ॥ अतिचारद्वारमाह-

कंदण्ये कुरकुरइए मोहरियं तहयचित्त अङ्घ्रिगरणं (संजुयाह्मिगरणं च) । उवभोगे अइरेगे पंचहयारे परिहरेजा ८९
पन्दपः कलिहासोन्मिप्रसो नर्म, कौकुन्धं भाण्डदीनामिच मुलनयनवचनगतानेक्यकारा विडम्बना, मौख्यं-मुखरता
ध्याष्टयौदगतपासम्बन्दासत्प्रत्यापित्यं, तथा चित्राधिरुणं शरुडडुडारुसुसलघुद्वयनुःखङ्गादीनां संयुक्तानां धरणमेको हतिचारः,
त्रयभोगेऽप्यतिरेकः-पुण्यस्नानात्ररागताम्बूलादीनामतिरिक्तानां ग्रहणेऽतिचारः, अतः पंचाप्यतिचारान् परिहरेदिति गाथार्थः ॥

भंगद्वारमाह-

कंदप्पाइ उवेवा कुवंतो अङ्घ्रिकलिष्टपरिणामो । पावसुदएण गिही भंजइ एयं अविण्णाणो ॥ ९० ॥

कन्दर्पायुपेत्य-श्राकुटिरुपा कुर्वन् अतिसंक्लिष्टपरिणामः-व्रतभङ्गातिचारनिरपेक्षः पापस्योत्कटोदयेन 'गृही' गृहस्थः
धनतन्वर्थेऽप्यश्रयतेतद्विज्ञानः-सञ्ज्ञानरहित इति, तस्माद् व्रतविषये सोपयोगेन भाव्यमिति गाथार्थः ॥

भावनाद्वारमाह-

चिंतंति करंति सयंति जन्ति जंपंति किंपि जयणाए । तसु(सयउ)वउत्ता सम्मं जे ते साहू नःंसामि ॥११॥
ये साधवश्चित्तनाशुपयुक्ताः पर्यालोच्य जल्पनादिक्रियां कुर्वति तान् प्रणमामीति क्रिया, चिंतं क्रिमहं श्रुभं एतच्चिन्तया-
म्यश्रुयं वा?, तथा 'करोमि' निष्पादयामि, तथा शयनक्रियां किं विधानेनाविधानेन वा?, तथा गच्छंति त्रसादिरहितेन पथा
तत्सहितेन वा?, कालेन अकालेन वा?, जल्पन् सावयं निरवयं वा?, एतत् सर्वं सम्यगालोच्य 'यत्तनया' अणमोक्तं
विधानेन, तावत्सुरोमीति गार्थः । उक्तमर्थदण्डगुणत्रयं तृतीयं, तद्विधानाच्च समाप्तानि गुणत्रयानि, सम्प्रतं शिक्षाव्रतानि
शिक्षापदानि वा विभण्णिपुणह- तत्रापि प्रथमं सामायिकाभिधानं नवमेदं व्रतमाह, प्रथमं द्वारं-

सावज्जजोगत्रज्जण निरवज्जस्येह सेवगं जं च । सव्वेसु य भूएणुं समयभाबो अ सामइयं ॥ १२ ॥

'सावद्ययोगत्रजनं' समापव्यापापरिहारं निरवद्यस्येह पठनादेरासेवनम्-अभ्यसनं यत्, किं बहुना?, सर्वेषु च 'भूतेषु'
प्राणिषु 'समताभावः' समशत्रुमित्रता या तत् सामायकम्, उक्तं च-"यः समः सर्वभूतेषु, स्थावरेषु त्रसेषु च । तस्य
सामायिकं भवति (जातं), केवलित्वा प्रभासित ॥ १ ॥" इति गार्थः ॥ भेदद्वारमाह-

सम्मत्त सुयं तह देसविरई निविहं गिहीण सामइयं । इत्तरियमावकहिंयं अहवा डुविहं तयं नेयं ॥१३॥

सम्यक्तसामायिकं श्रुतसामायिकं देशविरतिसामायिकं, सामायिकशब्दः प्रत्येकमभिसम्बध्यते, इति त्रिविधं, अनेन प्रकारेण
'गृहस्थानां' श्रावकाणां सामायिकं, सम्यग्दर्शनादेरपि समभावरूपत्वाद्यथावस्थितश्रद्धानज्ञानमतिपादनात्, इत्यथावत्-

अनर्थदण्डः
सामायिकं

॥ ४१ ॥

श्री नवपदु
प्रक० वृत्ता.

॥ ४१ ॥

क्रियरूपेण द्विविधं, तत्र इत्वरं कृतकालावधिना यावत् साधून् पर्थुपासे नियमं वा, यावत् रुधिकमुपसर्गं प्राप्तः सामाधिकं करोति
 त्रिभाषणेनापि न मया सावयमासेवनीयमिति, उपसर्गकारिण्यपि न क्रोधवशेन भाव्यमिति गार्थार्थः ॥ यथा जायते द्वारमाह-
 क्रम्मन्वश्रोत्रसर्गेण कयसामहो जइव सो सम्मं । इय लाभदंसणेणं पुणो पुणो कुणह सामइयं ॥ ९४ ॥
 क्रम्मन्वश्रोत्रसर्गेण-द्वितीयरूपायावरणस्येण, कृतसामाधिकः यतिवशोपमीयते, न तु यतिरेव, अनुमतेरप्रतिषेधादनुबन्धा-
 भावाच्च इति, लाभदर्शनेन-फललाभेन 'पुनः २' वारं २ 'करोति' विदधाति सामाधिकं, यावत् साधून् पर्थुपासे
 इत्यादिर्दानत्, उक्तं च-"चेइहरसाहुगिहमाइएठु सामाइयं समो कुज्जा । पणिवायाणंतर साहु वंदिउं कुणह सामइयं ॥ १ ॥
 तथा चागमः-"सो उवासओ दुविहो-इइठिपत्तो अणिइठिपत्तो य, जो सो इइठिपत्तो सो गओ साहुसमीवे करेइ, जो पुण
 अणिइठिपत्तो सो घराओ चैव सामाइयं काऊण पंचसभिइओ तिगुत्तो जहा साहु तथा आगइठइ, साहुसमीवे पत्तो पुणोऽवि
 सामाइयं करेइ, इरियावहियाइ पडिहमेज्जा, जइ चेइआइं अत्थि ता पढमं चेइआइं वंदइ, पच्छा पढइ मुणह वा" तथा
 अन्यत्राप्युक्तम्-"उठ पंचनियत्तारत्तिचारविधुद्धर्थं श्रावरुः प्रतिक्रमणं करोति, तत्र चायं विधिः-प्रथमं साध्वादिसमीपे
 मूलमनितां मन्तुपेइर थिथिना सामाधिकं करोतीत्यादि, सामाइयं पारेऊण निययाओ जाव वसहीओ तं करणं वेइज्जइ उयाहु
 नोमिरेइं सव्यं इत्यादि," तथा नयविभागेनापि किञ्चिच्छिरुवते, तत्र नैगमनयमतं-यदैव गुरुणा उदिष्टं यथा सामाधि-
 कसूणं पठ नदैव सामाधिक्वान् लभ्यते, संग्रहव्यवहारमतं गुर्वन्तिके सामाधिकार्थं उपविष्टस्य सामाधिकं, ऋजुसूत्रमतं तु
 सामाधिकगाथां पठतथैत्यवन्दनं कुर्वतोऽनुपयुक्तस्यापि सामाधिकं चैत्यवन्दनं वा, आसन्नासाधारणकारणत्वात्, शब्दा-

दिप्तं तु सामायिकापयुक्तः समभावस्थितः शब्दक्रियारहितोऽपि सामायिकवान्, मनोज्ञपरिणामयुक्तत्वात्, इति नयवादाश्चिन्नाः कचिद्विरुद्धा इवाथ च न विरुद्धाः । लौकिकविषयातीताः, तत्त्वज्ञानार्थमाधिगम्याः ॥ १ ॥ सर्वनयसमूहं तु जिनमतम्, अलमतिप्रसंगेन, दिग्दर्शनमेतदिति गाथार्थः “ सोऽं सद्विज्जण य णाऊण य तं जिणोवएसेणं । तं सब्वनयविसुद्धं सब्वनयसंमयं जं तु ॥ १ ॥ एवं सव्वेवि नया मिच्छद्विद्धी सपक्खपडिबद्धा । अन्नोन्ननिस्सिया पुण लहंति सम्मत्तसब्भावं ॥ २ ” इत्यादि गाम्भीर्यं दर्शनस्य पर्यालोच्यं ॥ दोषद्वारमाह—

सामाहयं च पडिवल्लिज्जण भज्जंति कम्मदेशेणं । ते कंडरीयसरिसा भमंति संसारकंतारं ॥ ९५ ॥

सामायिकं तु प्रतिपद्य—समभावप्रतिज्ञां विधाय ततो भगं कुर्वति कर्मदोषात्—गुरुकर्मत्वात् श्रावकाः कण्डरीकत्रत् ‘ भ्रमन्ति ’ पर्यटन्ति ‘ संसारकन्तारं ’ भवारण्यमिति गाथार्थः ॥ भावार्थः कथानकगम्यस्त च्चेदुम्—

पुण्डरीकिर्ण्या नगर्था पुण्डरीककण्डरीकनामानौ द्वौ भ्रातरौ, अन्यदा सुस्थिताचार्यसमीपे धर्मं श्रुत्वा पुण्डरीकः प्रतिबुद्धः कण्डरीकं लघुभ्रातरं राज्ये स्थापयित्वा प्रव्रजामीति सम्प्रथार्यं गृहं गतः, उक्तश्च कण्डरीकः, तेनोक्तम्—किमित्यक्काण्ड एव राज्यं परित्यजसि ?, तेनोक्तम्—दुर्गतिहेतू राज्यं, कण्डरीकेणोक्तम्—किमहं तवानिष्टः ?, पुण्डरीकेणोक्तम्—त्वमपि किमर्थितशरीरः, तेनोक्तम्—अहमपि तेनैव पित्रा जातोऽवश्यं मया प्रव्रज्या ग्राह्या, ततो वारयतो गृहीता कंडरीकेण प्रव्रज्या, स्थितः पुण्डरीकः, वर्षसहस्रं यावत् पालिता, ततो वसंतमासे कामोत्कोचकैः सहकारैः पुष्पितैः कोकिलशब्दितैः चर्चरिभिर्दीयमानाभिश्चलितं चित्तं, गच्छामि गृहामि राज्यम्, एकाक्येवागतः पुण्डरीकिण्यामुद्यानपालकं प्रेषयति, यथा पुण्डरीकाय मदीयात्तां कथय, यथा तव

दर्शनार्थमुद्याने कण्डरीकस्तिष्ठति, कथितं, वृष्टं पुण्डरीकेण-कियन्तः साधवः ? तेनोक्तम्-एकाकी, चित्तं पुण्डरीकेण-न शोभ-
नमेकाकिन्तं ततः स्तोत्रपरिवारो गतो यावत्तथाखायां पात्रं धृत्वाऽऽत्मना हरितमध्ये पादप्रसारिकया तिष्ठति, ज्ञातोऽभिप्रायः,
प्रतिष्ठोऽभ्यन्तं, उक्तञ्च यथा गृह्णाण राज्यं, “ इच्छन्तो विसयसुहं रज्ज्मि निवेसिओ नरिदेणं । एकं ताव लुहाल्ल वीयं पुण
पाविणं भोजं ॥१॥” ततो राज्यालंकारः दृष्टीतः कण्डरीकेण, प्रवज्यालंकारः पुण्डरीकेण, महत्तमानां कथितं यथा युष्पाकं कण्ड-
रीको राजा, गतो रामभयन्तं, काथतः सर्वेषां वृत्तान्तो, न संमतो भग्नव्रतः, न कश्चि चद्धचो विधत्ते, स च प्रथमपरीपहपरजितः
मृषकारणामादेशं दत्तवान्-सर्वं भोजनजातं ममाग्रतः प्रशुणं कुरुध्वं, तैरपि तथैव कृतं, भोजनार्थेषुपविष्टः, प्रेषणकट्टष्टान्तेन
धोकुपाख्यः, प्रतीय भुक्तं, रात्रौ विमूचिका संजाता, अप्रतिजागरितो रौद्रध्यानानुगतो लोकानामुपरि तस्मिन्नेवाहि मृतः,
ममप्रयुज्यां नारक उतस्रः, पुण्डरीकस्तास्मिन्नेव दिने सर्वार्थसिद्धाविति ॥ गुणद्वारमाह—

सिवसुगपदमकारण सामाहयसंगमं तु काञ्चन । सागरचंदसुदंस्सण हेऊय चंयति नो पत्तं ॥ ९६ ॥

‘त्रियो मोक्षः’ स्वर्गः’ देवलोकः तयोः कारणं-तयोः प्रधानहेतुः, किं तत् ? ‘ सामायिकसंगमं ’ सामायिकसम्बंधं,
नृपच्यः पुनःगन्धार्थं ‘ कृत्वा ’ विधाय ‘ त्यजति ’ परित्यजति ‘ नो प्राप्तं सत् ’ लब्धं सत्, दृष्टान्तद्वयं सागरचन्द्रवत् सुद-
नजनय ‘ हेतुतः ’ प्रामाण्यादिति गायार्थः ॥ भावार्थः कथानकादवसेयस्त्वेदं सागरचन्द्रकथानकम्—

द्रावस्यो यत्कभद्रयुवः सागरचन्द्रः, स च सर्वेषां यादवकुमारणां शाम्भादीनामतीव बल्लभः संजातः, तस्मिन्नेवाधिष्ठाने उ-
ग्रमेनद्रुहिता कमलामेला नाय दारिका रूपवती नभःसेनस्य दत्ता, वीयाहदिनं च निरूपितं, इतश्च तस्यामेव द्वारकावत्यां नार-

दुपरित्राजकः वेषधारी ब्रह्मचारी वैक्रियलब्धिमानाकाशगामी सम्यग्दृष्टिश्च, अन्यद्वा कथंचिन्नभःसेनभवनं गतोऽवज्ञातश्च
रुषितो निर्गतः, ततः कमलामेलाकन्यकान्तःपुरे गतः, तथाऽभ्युत्थानासनप्रदानवन्दनादिना बहुमानपुरःसरं पृष्ठः—अस्यां नगया
कः सुरूपः कुरूपो वा? नारदेनोक्तम्—नभःसेनसदृशो नास्ति कुरूपो, विरक्ता, रूपेण सागरचन्द्रः, तथा चोक्तम्—
कथं मम सागरचन्द्रो भर्ता भविष्यति? न जानामीति भणित्वा उत्थितः, सागरचन्द्रभवनं गतोऽभ्युत्थितः, चित्रफलके रूपं
दर्शितं कमलामेलासम्बन्धि, ततः पृष्ठं सागरचन्द्रेण—किं देव्या विद्याधर्या मानुषस्त्रिया वा एतद् रूपं, नारदेनोक्तं—न शक्यते
तस्या रूपं लिखितुं, इदं कैतुकमात्रं, ततो मूर्च्छितस्तन्मयः कामावस्थां प्राप्तः, तामेव स्तम्भादिष्वपि पश्यति, अत्रान्तरे शंविना-
गत्य लोचने पृष्ठतः स्थगिते, ततः सागरचन्द्रेणांक्तं—कमलामेला, शंविनोक्तं—कमलामेलाऽहं, लब्धवेतनेनोक्तं—सत्यप्रतिज्ञो भव,
ततः शंविनं चिन्तितं—कल्पेऽपि नासद्भाषी भूतो, ततः प्रद्युम्नात् प्रज्ञप्तिं विद्यां गृहीत्वा यादवकुमाराणां सागरचन्द्रव्यतिकरं कथ-
यित्वा बीवाहमंगलदिने उद्याने सागरचन्द्रं नीत्वा नभःसेनपार्श्वे विद्यया रूपान्तरं निधाय सुरंगया कमलामपहत्योद्गाहिता, या-
वत् नभःसेनश्चतुर्थमण्डलं भ्रमति विद्यारूपस्थिता कमलामेला आराटिं कृत्वा नष्टा, उत्थितः कल कलौ, वासुदेवादयः सबद्धव-
द्भक्तवचा यावदुद्याने आह्वान्ति तावत् ज्ञापितो हृतान्तः शम्बादिभिः, ततो ज्ञातव्यप्रतिरूरेण क्षमापेतो नभःसेनसम्बन्धी लोको-
वासुदेवेन, कालेन गच्छता सागरचन्द्रोऽरिष्ठनेमिपार्श्वे गृहीताणुत्रत उद्यानं गत्वा कायोत्सर्गेण सर्वरात्रिकोऽप्रतिमां स्थितो, दृष्ट्वा
नभःसेनः तं प्रञ्चलितकोपः इमशानागारात्तस्य मृत्तिकया कृतवेष्टनकेऽग्निमपि प्रक्षिप्तवान्, रात्रावविवलितः प्रतिमाया देवभूयं
भवः, न समभावाञ्चलितः, यत् उच्यते—“ धम्ममिणं जाणंता गिहिणोवि दृढवया किमुय साहू? । कमलामेलाहरणे सागरचन्द्रेण

पुन्यव्रता ॥ १ ॥ " साम्प्रतं मुदसन्नरुथानकं—

अस्मान्नीविय गोत्रो आराहेत्ता मओ नमोकारं । चंपाए सेट्टिकुले जाओ पत्तो य सामन्नं ॥ १ ॥ कथं ? चंपायां नगर्था दुधिविवाहनो राजा, अमयप्रधाना देवी, अमय (ऋषभ) दासश्रेष्ठी आश्रकः, अर्द्धासी भार्या, महिषीरक्षपालः मुखगनामा, सोऽन्यदा महीपीरुंहीत्वाऽऽव्यां गतो, यावता पश्यति चरणश्रमणं शीतकाले नदीतीरे निरञ्जे कायोत्सर्गेण म्पिनं निरावरणं, विस्मितश्च तेन, कथं रजनो यापयिष्यति ? बहुमानपुरस्कारं महिषीसमन्विता रजण्यां तमेव साधु चिन्तयन्नासं, अतिप्रभाते महिषीरुंहीत्वा गतो यावद् दृष्टः, ततः पादयोः पतितः उपविष्टश्चासन्नं यावत् सूर्य उद्गतः, ततो " नमो अरन्तंताण " मिति भागत्वा उत्पत्तित आकाशे, ततो महाभन्नाऽयमिति ज्ञात्वा सुभगेन महिषीरक्षकेण नमस्कारो यद्भवाननुद्वा गृहीतः पठितुमारब्धो, यावद् गृहमागतः तावत् श्रेष्ठिना निवारितः, विधानेन पठ्यते, तेनोक्तं-जात ! जिनेन्द्र-नाम मोक्तुं न शक्नोमि, मया सर्वकालभेष महाभन्त्रः पठितव्यः, श्रेष्ठिना चिन्तितं-पुण प्रभगेप यस्येदृशी नमस्कारस्योपरि भक्तिः ततः श्रेष्ठिनोक्तं-एवं भवतु, एष नमस्कारस्तवः भंगलं पूज्यः, पठितव्यः, ततो महिषीरुंहीत्वा गंगातीरे वारक गतस्ताश्रोतीर्थ-गन्नापरप्ले गता दृश्याश्च तेन, ततो नमस्कारं पठित्वा कृतस्तत्र प्रक्षेपो, जलमध्ये का ह्यमासीत् तेनोदरे विद्धो मृतश्च ऋषभश्रावक-भार्याया अर्द्धास्या उदरे उत्पन्नः, मासे पंचमे तस्या दोहदाऽभूदिति, जिनावतने गहिा दृश्यते, कृता च श्रेष्ठिना, कालेन दशस्यपि दिशुभ्योतं कुवाणो वारकः प्रसृतः, नाम च कृतं सुदर्शन इति, यावद् दास क्षतिकुल कुशलः, चतुःषष्टिविज्ञानयुक्तश्च, तना चिरक्तकामोऽपि सागरदत्तश्रेष्ठिशिरिका मनोरमा नाम रतिसदृशी तां पितृभ्यां वीवाहितः, प्रत्रज्यां गृह्णता श्रेष्ठिना च तस्यैव

बाहुवन्धः कृतः, तत्र तस्य कपिलब्राह्मणः पुरोहितो मित्रं, भार्या तस्य कपिला, सा च भर्तुः सर्काशाद् गुणगणोत्कीर्त्तनं श्रुत्वा अनुसारां गता, तथा चैकान्तं विज्ञाय कपिलब्राह्मणशरीरकारणव्याजेन स आह्वयित आगतश्च, तथा चोक्तम्-अभ्यन्तरेऽपव-रिकायां प्रविश, गविष्टे चात्मना सद्भावकथनं च कृतं, सुदर्शनेन चितितं-नान्यो निर्गमोपायः, तत उक्तं-पुरुषनेपथ्येन तिष्ठामि ननुसकः सन्, ततो मुक्तः निर्गतो, अन्यदा राज्ञा उद्यानमहोत्सवः प्रारब्धः सह सुदर्शनकपिलाभ्यां, अभयादेवी कपिला ब्राह्मणी मनोरमा चात्मीयानवाहनाख्ण्डाः परिवारसमन्विताश्चलिताः, ततः कपिलब्राह्मण्या उक्तम्-कैषा देवी पुत्रसमन्विता छत्रचामरयानादिभिर्गुक्ताः? अभयदेव्योक्तम्-मनोरमा पुत्रसमन्विता सुदर्शनभार्या, तयोक्तं-एष षण्ढः कथं पुत्रोत्पत्तिः?, तयोक्तं-कथं तया ज्ञातं यथैष षण्ढकः?, कपिलब्राह्मण्या कथित आत्मीयो वृत्तान्तः, तयोक्तं-विचक्षणा त्वम्, एष कामदेवः स्वदाररांतुष्टः, एषा च परपुरुषगन्धमपि नेच्छत्यास्तां परिभोगं, त्व वचिता अनेन, ततस्तयोक्तं-त्वं पण्डिता यद्येनं कामयसे, ततः प्रतिज्ञा कृता मरणात्मिका, ततः पण्डितनाम्नी धात्री, तस्यां अभिप्रायः कथितः, तथा चोक्तं-दुष्टं कृतं, एष परस्त्रीगन्धमपि नेच्छति, ततोऽनिवर्त्तकं निर्वन्धं ज्ञात्वा आश्वासिता, असौ पर्वदिने पौषधं करोति, कायोत्सर्गप्रतिमां च, ततः कामदेवप्रतिमा-व्याजेन पण्डितधात्र्या प्रवेशितोऽभयदेव्या अपवरके, तथा च भणितोऽनेकैः प्रकार्यवित् नेष्टं तद्वचः, मानमालम्ब्य स्थितः, ततः पूतकारपूर्वकं ग्राहीतः प्रार्हारकैः, राज्ञो दर्शितः, बध्य आज्ञापितो, मनोरमाऽपि एतद् व्यतिकरं ज्ञात्वा देवताऽऽराधनार्थं कायोत्सर्गेण स्थिता, शूलिका देवेन सिंहासनं कृतं, खड्गाभिघातास्त्वाभरणानि, राज्ञः कथितं, स्वयमेव गतो, हस्तिस्कन्धाख्ण्डो नगरं प्रवेशितः, पृष्टः सन् राज्ञा न किञ्चित् कथयति, ततोऽभयप्रदानपूर्वकमुक्तं, गृहं गतेन मनोरमया सह गृहीता प्रव्रज्या,

देवी सोद्वंनं कृत्वा मृता, पाटलिपुत्रे व्यंतरी उत्पन्ना इमंशाने, पण्डितधात्री च कृतापराधा गता पाटलिपुत्रे देवदत्तवेश्यां
 ममाश्रित्य स्थिता मुदर्शनगुणोत्कीर्तनं च करोति, सोऽपि गीतार्थः एरुल्लविहारी तत्रैव नगरे आगता देवकुलिशायां स्थितो
 ह्यः पंडितधात्र्या परिभ्रातश्च कथितो देवदत्ताया यथैव मुदर्शनेना भिक्षाव्याजेन गृहमागतो हावभाविः कामोत्कोचैरुपसर्गयितु-
 मारभ्यो न चत्वा, ततः इमंशाने नीत्वा म्रुक्तः, हृष्टः तथा भद्रव्यन्तर्या, उपसर्गितो न क्षुभितः, प्रशस्ताश्रयसायस्य सप्तमदिने
 कैवल्यज्ञानमुल्लं, ततो देवैर्महिमा कृतः, व्यन्तरी उपशान्ता, देवदत्ता धात्री पण्डिता च, मोक्षं गतः मुदर्शनोऽपि कालेन, यतः
 गागापिज्ञान चलिता इति ॥ यतनाद्वारमाह—

धम्मज्झाणोषगओ जियकोवाई जिइदिओ धीरो । सुस्साहु पेसणरओ जयणपरो होइ सत्तीए ॥ ९७ ॥
 'धम्मंघयानोपगतः' आश्रादिचिन्तनपरः जितक्रोधादिः तथा 'जितेन्द्रियः' स्पर्शादिषु शुभेतेषु प्रीत्यभीतिरहितः 'धीरः'
 मस्युक्तो बुद्धियुक्तो वा 'सुसाधुमेषणरतः' सुबिहित्वैपाट्ययुक्तः यतना-अनन्तरोक्ता तन्निष्ठो भवति 'शक्त्या' सामर्थ्येनेति
 गार्थः ॥ भविचारद्वारमाह—

मणवइकायाणं पुण दुप्पणिहाणं विवज्जए सइओ । सामाइयसइअकरण अणवट्टिअकरणमइयारो ॥ ९८ ॥
 यनोदुप्पणिधानं नाम शृङ्गतमुकृतदुकृतचिन्तनारूपं, उक्तं च—'सामाइयंति काउं घरचितं जो य चित्तए सइओ । अट्ट-
 चमट्टोवगओ निरत्थयं तस्स सामइयं ॥ ? ॥' चागदुप्पणिधानं, नाम असंजसासत्यभागणं, उक्तं च—'कडसामइओ पुंवे
 इदीए पेह्ज्जण भासिज्जा । सइ निरवज्जं वयणं अण्ह सामाइयं न भवे ॥ ? ॥' कायदुप्पणिधानं पुनरप्रत्युपेक्षिताप्रमाजि-

तादिस्थानकरणं, तथा चोक्तम्—“ अणिरिविख्यापमज्जिय थंडिल्ले थाणमाइ सेवंतो । हिंसाऽभावेऽवि न सो कडसामइओ पमा-
याओ ॥ १ ॥ ” ततो विवर्जयेत् श्रावकः, तथा ‘सामायिकस्मृत्यकरणं’ सामायिकं कृतमकृतं वा न स्मरति, तथा चागमः—
“ न सरइ पमायजुत्तो जो सामइयं कया उ कायव्वं । कयमकयं वा तस्स हु कयंपि विफलं तयं नेयं ॥ १ ॥ ” अनवस्थितक-
रणेऽप्यतिचारः, अन्यत्रायुक्तं—“ काऊण तक्खणं चिय पारेइ करेइ वा जहिच्छाए । अणवट्ठियसामइयं अणायराओ न तं सुद्धं
॥ १ ॥ ” इति संक्षेपार्थः ॥ भंगद्वारमाह—

दुप्पणिहाणं काउं न देइ मिच्छुक्कंडंति भावेणं । कुणइ य अइप्पसंगं तस्स फुडं होइ भंगोऽस्थ ॥ १९ ॥

‘दुष्प्रणिधानं’ मनोदुष्प्रणिधानादि गृहगतसुकृतदुष्कृतचित्तनादि ‘कृत्वा’ विधाय न ददाति मिथयादुष्कृतं
‘भावतः’ संवेगसारम्, आत्मानं दुष्कृतकर्मकारिणं न निंदति, “ हा दुहु कयं हा दुहु चित्तियं अणुमयंपि हा दुहु । अंतो
अंतो इज्झइ झुसिरोव्व दुमो वणदवेण ॥१॥ मित्ति मिउमइवत्ते छत्तिय दोसाण छायणे होइ । मित्थिय मेराएँ ठिओ दुत्ति दुगुं
छामि अप्पाणं ॥ १ ॥ ” ‘करोति चातिप्रसंगं’ विदधाति चातिप्रसंगं पुनः पुनरतिचारकरणेन, तस्यैवंभूतस्यातिचार-
निरपेक्षस्य ‘स्फुटं’ व्यक्तं ‘भवति’ जायते ‘भङ्गः’ सर्वविनाशः ‘अत्र’ सामायिकविषये इति गार्थः ॥ भावनाद्वारमाह—
सव्वं चिय सावज्जं तिविहं तिविहेण वज्जियं जेहिं । जावज्जीवं तेसिं नमामि भत्तीएँ कमकमलं ॥ १०० ॥
‘सर्वमेव’ सूक्ष्मवादरादिभेदिन्नं ‘सावद्यं’ सपापं ‘त्रिविधं त्रिविधेन’ नवरुभेदेन ‘चिवज्जितं’ परित्यक्तं
यैः सुसाधुभिः, किं परिमितं कालं ?, नेत्याह—‘यावज्जीवं’ अत्योच्छ्वासं यावत् तेषां सुविहितानां ‘नमामि’ प्रणामि

‘ भक्त्या ’ बहुमानपुरःसरं ‘ क्रमकमलं ’ पादपङ्कजमिति गार्थः ॥ उक्तं सामायिक, नवभेदं देशवकाशिक्रमाह-
नयापि प्रथमद्वारमाह—

देशावकाशियं पुण संदेवो जल्य पुवगद्वियस्स । जह वेसपन्नगदिट्ठो संखिवई वाइओ कोई ॥ १०१ ॥

‘ देशावकाशिकं पुनः ’ देशे अवकाशनं संक्षेपेऽवस्थापनं व्रतानां पूर्वगृहीतानां चतुर्भासादिकालवधिना यथा दृष्टिविष-
यप्रसय विपं ‘ संक्षिपति वातिकः ’ स्तोकं करोति ‘ गारुडिकः ’ स्थावरजङ्गमनिर्विपीकरणवेत्ता कश्चित्तथाविध इति
गार्थः ॥ भेदद्वारमाह—

संवच्छराइगद्वियं पभायससए पुणोऽवि संखिवइ । राओ तंपि य नियसइ भेएण विसिट्ठतरमेव ॥ १०२ ॥

‘ संवत्सरादिगृहीतं ’ पशुपणादिगृहीतमादिशब्दाच्चतुर्भासादिगृहीतं, प्रभातसमये धम्मजागरिकायां पुनरपि संक्षिपति-
स्तोक्तोक्तद्विसयोग्यं व्रतं गृह्णाति दिक्पस्मिणादि, रात्रौ तदपि संक्षिपति व्यवहारादिकं, ‘ भेदेन ’ पृथिव्यादिग्रहणविकल्पेन
विनिश्चरमेवेति गार्थः ॥ यथा जायते तृतीयद्वारमाह—

एगविहं त्तिविहं सव्ववयागं करेइ संखेवं । अहवा जहासमाही गंठीनवकारपरिमाणं ॥ १०३ ॥

‘ एकविधं त्रिविधेन ’ मनसा वाचा क्रायेन न करोमि स्वगमित्यादिना प्रकारेण सर्वव्रतानां करोति संक्षेपं, अथवा ‘ यथा-
मगाधि ’ मगाधनतिक्रमेण, विचचिद्यापात्रतायनुसारेण शक्तयनुलङ्घनेन ग्रन्थिनमस्कारपरिमाणादिना कालमानेनेति गार्थः ॥
द्वोपद्वारमाह—

जाणंतस्सचि एवं अनिविचीपच्चओ बहू बंधो । तहवि न करेइ माणं दिया व राआ पमाएणं ॥ १०४ ॥

जानानस्याप्येवं यथा अनिवृत्तिप्रत्ययः प्रभूतः कर्मबन्धः, तथापि, अप्रत्याख्यानस्य सर्वसुक्तं मूलं पूर्वभवशरीरादिकमपि, तथा चागमः—“ बद्धेल्लया य मुक्केल्लया य ” इत्यादि, यद्यप्येवं तथापि न करोति ‘मानं’ प्रमाणं दिवा रात्रौ वा ‘प्रमादेन’ आलस्यादिनेति गार्थार्थः ॥ गुणद्वारमाह—

चाउस्मासावहिणा बहुर्यं गहियं न तस्स संपत्ती । एवं नाइं विहिणा संखिवं कुणइ राईए ॥ १०५ ॥

चालुर्मासकावधिना प्रभूतं गृहीतं धनधान्यादि न तस्य—धनधान्यादेः सम्प्राप्तिः, एवं ज्ञात्वा विधिना गुरुस्समीपे संक्षेपं करोति रजन्यां, रात्रौ व्यवहारस्याकरणात् प्रत्याख्याते आश्रवनिरोधादिति गार्थार्थः ॥ कामदेवोऽत्रोदाहरणम्—

चम्पार्यां कामदेवः श्रावकः, भद्र। भार्या, तस्य च परिग्रहपरिमाणं वृद्धिप्रयुक्ताः षट् कोटयः षट् कोटयो निधानप्रयुक्ताः प्रविस्तरप्रयुक्ताः षट्, सर्वाः अष्टादश कोटयः, हलशतानि पंच, बोहित्यशतानि पंच, दश गोवर्गाः दशसाहस्रिकाः, एवं च स्थितौ विंशतिं वर्षाणि, ततः पौषधशालार्या प्रतिमाऽभ्यासं कुर्वतः शक्रप्रशंसायामचलनलक्षणार्यां देवोऽश्रद्धधानः तस्य क्षोभणायामगतः, रात्रौ कायोत्सर्गस्थस्य सर्पगजेन्द्रपिशाचादिरूपेण क्षोभयितुमारब्धो, न चात्मीयसत्त्वाच्चलितः, प्रकटीभूतो देवो, वंदित्वा स्वस्थानं गतः, प्रभाते भगवद्वंदनार्थं गतः, भगवता च रजनीव्यतिकरं पुरस्कृत्य क्षान्तिगुणमङ्गीकृत्य साधुभ्योऽग्रतः प्रशंसितः, ततः श्रावक-धर्मं निष्कलं प्रतिपालय सौधर्मं कल्पेऽरुणाभे विमाने देव उत्पन्नः, तस्मान्चयुता महाविदेहवर्षं सेत्स्यतीति ॥ यत्नाद्वारमाह—
एगमुहुत्तं दिवसं राईं पंचाहमेव पक्खं वा । चयमिह धारेउ दढं जावइयं उस्सहे काळं ॥ १०६ ॥

पुरुं मृदूर्त्त-द्विगष्टिकालक्षणं दिवसं-चतुःप्रहरप्रमाणं रात्री-चतुःप्रहरप्रमाणं पंचाहमेव ' पंचाहमेव ' पक्षं वा ' पंचदशदिनरूपं वा यत्तमिह नियमं ब्रह्मचर्यादिलक्षणं ' धारयतु इहं ' प्रतिपालयत्वर्थं यावत्प्रमाणं कालमुत्साहगतिः-वीर्यो-द्रामयत्किरिति गाथार्थः ॥ अतिचारद्वारमाह—

आगणयण पेसणेऽविय पओग तह सपरुववाए य । बहिपोगलपक्खेवो पंचइयारे परिहरेज्जा ॥ १०७ ॥

भानयनमन्यतः ग्रामाद् गवादेः, स्वयं प्रस्थितं ब्रुवते-मदीयो गौः अस्माद् ग्रामाद् आनयनीयः, प्रेष्यप्रयोगः प्रेषणं कर्म-करादेः, गुहीतदिकूपरिमाणार्द्धं, द्विविधत्रिविधभंगेन, ततो लेखवाहादिकं प्रेषयति, तथा शब्दाद्रुपातः कासितादिना समी-परनिर्नं गच्छन्तं प्रापयति, स्थानुपालः उच्चैः स्थित्वा शरीरपदंशनं. बहिः पुद्गलप्रक्षेपथ निकटवर्तिनां सम्बोधनार्थं, उक्तव- ' यथासं निगारगंदिहं न पडिबज्जिऊण पोसहिओ । बहियापोगलखेवेहिं कुणइ सण्णऽण्णलोगस्स ॥१॥ " एतान् पंच अति-चारान् देआवहाशिकुविगणान् परिहरेदिति संयंक्रः इति गाथार्थः । भंगद्वारमाह—

सत्तवयाण निचित्तिं दिग्गहं काऊण तक्खणा चेष । आउट्टियाएँ भंगं निरवेक्खो सबहा कुणइ ॥ १०८ ॥

मन्वत्रतानां प्राणानिपालयुथिव्यादीनां निवृत्तिं कृत्वा दिवसं सकलं तत्क्षणादेव ' आकुट्टिकया ' 'उपेत्य' 'भङ्गं' विनाशं निरपेक्षः सर्वथा यत्तातिचारं प्रति ' करोति ' नर्वचयतीति गाथार्थः ॥ भावनाद्वारमाह—

सठे य सवंगेगेहिं वज्जिए माहुणे नमंसिज्जा । सवेहिं जेहि सवें सावज्जं सबहा चत्तं ॥ १०९ ॥

मां गौमंगेः-मातापित्रादिलक्षणैर्वर्जिता ये हि तान् साधून् नमस्कुर्यादिति संयंक्रः, सर्वैर्यैः सर्वैः सर्वैः सर्वथा ;

सर्वैः प्रकारैः 'त्यक्तं' परित्यक्तमिति गार्थार्थः ॥ उक्तं द्वितीयं विधातृन्तं, नाम्पुनं तृतीयं पौषयत्रं नारुदमः, तत्रापि प्रथमद्वारमाह—
पोसहउववासेो पुण आहाराई नियत्तगं जं च । कायञ्चो सो नियमा अद्रमिसरिस्तु पञ्चयेस्तु ॥ ११ ॥

तत्र पौषयः प्रथमदिवसे पुष्टिहरण तत्रोपवनं पौषयापनासः, तत्राहारादोनां चानुगं प्रहारागं अभ्यनमनितं नाना म
च कर्तव्यः पौषयोपनासः अद्रमदिपुत्रदिवसे, उक्तं च—'पोसहउत्वामो उग अद्रमिनाउत्तमीनु जंमि दिजे । नागे नेनरागे
चउम्मासे अट्टादि पञ्जुसणे ॥ १ ॥' इति गार्थार्थः ॥ भंगदारमाह—

आहारदेहसक्कारयंभवावावरपोसहो चउत्ता । पुंलोउविय इधिदो देसे मन्वे य नायञ्चो ॥ १२ ॥

“आहारे” ति आहारपौषयो देगतः सर्वस्य, देगा एह्यत्तादि, सर्वस्य, देसो देहसक्कारोपरः
देशतः सर्वतः, देगतः स्नानाभ्युत्थनादि, सर्वस्य देसो देहसक्कारोपरः रागादुत्था, 'जे' ति अभ्यनयोपरः देगतः सर्वस्य
देशतः प्रहारादिमानेन (सर्वतोऽंशारात्तन्तं, अन्वयापरं देगतः) एरुम्य त्त्वचिन् विमिषिभ्यमनास्य गार्थार्थः नानास्य सागरगुह्यता-
पारस्याहोरात्रं, उक्तं च—“मावज्जोंगविरभो आणज्जागमि निराथो यणिं । जिगपणपथो निइ अज्जातरमि पोगहिओ
॥ १ ॥ चेइयसाहुअभावे पिन्ना भणिगा यरस्स पुंने । एगमम मणिदम्म य पोसहउत्ताया उगा यणिता ॥ २ ॥ चंइवोइमम मंन्वो
मुदंसणो कामदेव अपथो य । एगाणिगो य एय पोसहउत्तायागु तुवंति ॥ ३ ॥” आरयत्तुत्तयो, तथा 'न इ उ उठ मावगन्स
य पोसहउत्तिमस्स (किति) सारजं । माहाउ जेग जिगहस्सियस गजउ, इत्यापानगाम्भो य आगन्तेरेव ज्ञापने, त्व न
लिख्यते, अल्पज्ञानामतिपोहहेतुत्वात् मिथ्यात्वकारणत्वादिति गार्थार्थः ॥ तृतीयद्वारमाह—

चिरइकले नाऊगं भांगसुहासाउ बहुविहं दुखलं । साहुसुहकोउएग य पडिगुंग पोसहं कुणह ॥ ११३ ॥
 विरतिफलं सुवादि शाला भांगसुखाशतो-भोगेच्छायाः ' बहुविधम् ' अनेकप्रकारं ' दुःखम् ' असन्तोषादिकं, यथा
 अभस्तया लोभः रूपिलब्राह्मणस्येव, ' साधुसुखकौतुकेन च ' यतिसुखात्मव्ययेन देवराजाधिकसुखाभिलाषेण च, ' परिपूर्णं'
 चतुर्विधमपि पौषधमन्तरोदितं करोतीति गाथार्थः ॥ दोषद्वारमाह--

जे पोसहं तु काउं चइया य परीसहेहि भज्जंति । नालोएति य भगं भमंति भवसायरे भीसे ॥ १४ ॥
 ये केचन गुरुकर्मणः पौषधं चतुर्विधमपि कृत्वा त्याजिताः परीयतेः-शुभलक्षोपरोपहादिभिः तस्य व्रतस्य भंगं कुर्वति, तथा
 भयं मत्रालोचनि-गुर्वनितके न कथयन्ति न तत्रभय ते जीना भवसायरे-समुद्रे भयन्ति-पर्यटन्तीति गाथार्थः ॥ गुणद्वारगाह-

धीरा य सत्तिमंता पोसहंनिरया लहंति परमगहं । दिंतो इह संखो आगंदेज जणमणणाणंश ॥ ११५ ॥
 ' धीराः ' बुद्धियुक्ताः ' शक्तिमन्तः ' सामर्थ्यमन्तश्च ' पौषधनिरता ' पौषधासक्ताः ' लभंते ' प्राप्नुवन्ति
 ' परमगति ' स्वर्गोपवर्गादिगतिं तस्मिन् भवे भवान्तरे वा, दृष्टान्तोऽत्र शंखः श्रयणोपासकः तथाऽऽनन्दश्रावकश्च, किंप्रतः ?

' जनमनआनन्दः ' लाकानन्दविधायीति गाथार्थः ॥ भावार्थः कथानरुगम्पस्तथेदम्--
 तेषं सान्धेयं तेषं समाणं सावस्थी नामं नथरी होत्या, उत्तरपुरच्छिगे दितिभागे कंठए नामं चेरए होत्या, संखे नाम
 सागणोवासए, उपला नाम भारिया, तलेव सावस्थीए पोखखली नाम सावए नीयनायेणं संगए, तए णं ते दोवि सावथा बहुप-
 खिवारा बहुरिद्विपत्ताऽभिगयनीवाजीवा उवलद्धपुत्रपाया आसवतंवरनिज्जएरिहिरियाहिकरणंयमोक्खकुसला सावभवन्नओ, तेषं

कालेण० समणे भगवं महावीरे पुवाणुपुवि चरमाणे गांमाणुगामं दूइज्जमाणे सुहंसुहेण निहरमाणे जेणेव सानत्थी नयरी जेणेव कोट्टए चेइए तेणेव उवागच्छइ उवागच्छिता अहारूवं उगहं जाव विहरइ, तएणं ते समणोवासया इमीसे कहाए लद्धट्ठा समाणा जेणेव सयाइं गेहाइं तेणेव उवागच्छंति ण्हाया कयबलिकम्मा पुरिसवगुरावंदपरिखित्ता धवलेणं छत्तेणं धरिज्जमाणेणं सावत्थीनयरीए मज्झमज्जेणं जेणेव कोट्टए चेइए जेणेव समणे भयवं महावीरे जाव पचविहेणं अभिगमेणं अभिगच्छंति, तिविहाए पज्जुवासणाए पज्जुवासंति, धम्मकहा भाणियव्वा जह जीवा बुज्झंति मुच्चतीत्यादि, ते समणोवासया धम्मं सोच्चा निसम्म हट्टट्ठा समणं भयवं महावीरं वंदित्ता जामेव दिसिं पाउब्भूया तामेव दिसिं पडिगता । तएण संखे समणोवासए सेसए एवं वयासी [नो खलु कप्पए अज्ज अम्हं पोसहसालाए पक्खियं पोसः पडिजागरमाणं विहरित्तए] कण्हइ अज्ज अम्ह विपुल असणं पाणं खाइमं साइमं उवक्खडावेत्ता तं पुण असणपाणखाइमसाइमं आसाएमाणं विहरित्तए, तक्खणं पोक्खली समणोवासए संखं समणोवासय एवं वयासी—अच्छह ण तुब्भे सुनिब्बुयीसत्था अहणं विउलं असणपाणखाइमसाइमं उवक्खडावेमि, एवं भणित्ता अप्पणप्पणाइं गिहाइं संवहिया, तए णं संखस्स समणोवासयस्स एयारूवे अब्भत्थिए समुप्पज्जित्था—नो खलु अज्ज अम्ह कप्पइ विउलं असणपाणखाइमसाइमं आसाएमाणं विहरित्तए, कप्पइ मे पोसहसालाए एगणियस्स अवीयस्स उम्मुक्कमणिसुवणस्स विहरित्तए, एवं संपेहेइ २ जेणेव सए गेहे तेणेव उवागए, उप्पलं समणोवासियं आउच्छित्ता जेणेव पोसहसाला जावपोसहसालं अनुपविसइ पोसहं करेइ, एगे अवीए विहरइ । इओ य पोक्खलिपभिइ समणोवासया मिलिया, नेव संखे समणोवासए आगए, तए णं पोक्खली समणोवासए एवं वयासी—अच्छह णं तुब्भे वीसत्था अहणं सदावेमि, तए णं पोक्खली जेणेव संखस्स गिहं तेणेव अनुपविट्ठे, तए णं सा उप्पला

स्वप्नोवागिया पोस्वलिस्वप्नोवासयं प्रागच्छतं पासइ आसणाओ अन्धुष्टेइ सप्तष्ट पयाइं अशुगच्छइ वंदात, कहि शु साविए !
 मयंवे मयणोवासए?, तए णं सा एवं वयासी-पोसहसालाए, तए णं पोस्वली जेणेव पोसहसाला जेणेव संखसमणोवासए तेणेव
 उभाए, ईरियाए पडिक्कमइ गमणागमणं आलोएइ २ एवं वयासी-आगच्छइ तुन्भे देवाशुप्पिए, तए णं संखे समणोवासए
 एवं वयासी-नो खलु मे कएइ तं विउलं असणपाणखाइमसाइमं आसाइत्ताए, कएइ मे एगाणियस्स पोसहसालाए पोसहं पडि-
 नागरमाणस्स विहरित्ताए । तए णं से पोस्वली संखस्स वयणं तोचा निगए गिहाउ, जेणेव समणोवासया तेणेव उवागच्छइ, २
 एवं वयासी-नो खलु संखे समणोवासए ह्वमागच्छइ, तं छंदेणं तुन्भे विउलं असणपाणखाइमसाइमं आसाएमाणा विहरइ जाव
 विहरंति । तए णं संखस्स समणोवासयस्स पुब्बत्तावरत्तकालसमयंसि सुदक्खुजागरियं जागरमाणस्स इमे एयारूवे अन्भत्थिए
 ममुणजित्था-नो खलु मे कएइ पभाए समणं० अवंदिता पोसहं पारित्तएत्ति, तओ पभाए जाए जाव सावत्थीं नयरीं मज्झमज्जेणं
 जेणेव कोट्टए नेइए जेणेव समणे भयवं महावीरे तेणेव जाव पज्जुवासइ, तेणेव ते समणोवासया पभायसमयंसि ष्हाया कयबलि-
 कम्मा जाव पज्जुबामंति, तए णं संखे समणोवासए समणं० वंदित्ता एवं वयासी-कोहवसट्टे णं भंते ! जीवे किं वंधइ ? किं चिणइ?,
 संया ! कोयवसट्टे णं जीवे आउयवज्जाओ सत्त कम्मपयडीओ सिद्धिलंघणवद्दाओ धणियवद्दाओ करेइ एवंजावलोहवसट्टेणंति ।
 तए णं ते समणोवासया समणं० वंदित्ता एवं वयासी-हिज्जो णं भंते ! संखे समणोवासए हीलइ निंदइ गरहइ, तए णं समणे भयवं
 महावीरे एवं वयासी-या णं भज्जो संखं समणोवासयं हीलेइ निंदइ, संखे णं समणोवासए पियधममे चेव ददधममे चेव सुदक्खुजा-
 गरियं मागरिए । तए णं गोयमे एवं वयासी-कइविहा णं भंते ! जागरिया पणत्ता ? गोयमा ! तिविहर पणत्ता, तं ब्रहा-बुद्धजागरिया

अबुद्धजागरिया सुदक्खुजागरिया, तए णं ते समणोवासया भाया तथा तसिया उव्विग्गिया संजायभया संखं समणोवासयं शुज्जो
शुज्जो खामंति, एगद्धा पसिणाइं पुच्छंति अड्डाइया संता जामेव दिसिं पाडभूया तामेव दिसिं पडिगया, भंते ! ति गोयमे समणं०
वंदइ जाव एवं वयासी-संखे णं भंते ! समणोवासए सुंढे भविता अगाराओ अणगारियं पव्वइहिइ ? गोयमा ! नो इण्टे समंढे,
संखे णं समणोवासए वड्डं वासाइं समणोवासयपरियाणं पाडणिता कालं किच्चा सोहम्मे कप्पे देवत्ताए उववज्जिहि, तआ चुओ
महाविदेहे वासे सिज्जिहिइ बुज्जिहिइ सुच्चिहिइ सब्बदुक्खानमंतं काहिइ । विस्तरतो भगवत्थाम् । आनन्दकथानं द्वितीयम्—
वाणियगामे आणंदगाहवइ रिद्धिवणणं तस्स । इड्ढिनिहाणपवित्थरचउचउकोडीहि वारस उ ॥ १ ॥ भयवं तथाग-
च्छइ, दूइपलासम्मि चेइए वसइ । आणंदो य अणुव्वयगहणं कुणइं तहिं सिग्घं ॥ २ ॥ कोल्लागल्लभिवेसे तस्स अड्डरम्मि
तस्स सयणजणो । पोसहसाला तत्थणया उ आणंदगमणं तु ॥ ३ ॥ सिवनंदभारियाते सड्ढि भोगा सदारसंतोसं । तहय परि-
गाहकोडी वारस हल पंच य सया उ ॥ ४ ॥ सगइसहस्सं वोहित्थमाणं ४०० गोवगमाण किस्सिमाणं । उवभोगुव्वलणं खज्जगाइ-
सागाण परिमाणं ॥ ५ ॥ पनरस वच्छर चिंता कुंडुभारं च सयणवगं च । पुत्ते निक्खिविज्जणं नाइकुलं जाइ पडिमट्ठा ॥ ६ ॥
कोल्लाए पडिमाओ समप्पिउं वीसमंमि वरिसंमि । संलेहणमाढवई ओहिन्नाणं च उप्पन्नं ॥ ७ ॥ सोहम्मं हिमवंतं समुद्धमज्झं च
लोलुपं नरयं । भयवं तत्थ विहरइ नय सकइ तत्थ गंतुणं ॥ ८ ॥ भिक्खुद्वारं पविट्ठं गोयमसारिं च भणइ आणंदो । भयवं अणुणहेह
जेण पवंदामि ते पाए ॥ ९ ॥ तं सोज्जणं तत्थेव गोयमो गच्छए तओ सिग्घं । वंदण ओही पुच्छा परिमाणे विप्पडीवत्ती ॥ १० ॥
आलोएरी सो गोययेण आणंदं तह य पडिभणइ । किं तुज्जं किं मज्झं गोयम संका तओ जाया ॥ ११ ॥ भयवं गंतुं पुच्छइ

भयं पट्टिमण्डं नृज्ज अश्यारो । पन्डा गंतुं आणंदस्वामणं गेयमो कुण्ड ॥ १२ ॥ सन्वाडं पालिता वीसं वासाइं अणसणं
 काइं । अण्णाभे चउपत्तिओ महाविदेइम्मि सिञ्चिहिइ ॥ १३ ॥ कथानक सविस्तरसुपासकदशाने सप्तमे । तथा च-आणंद
 कामदेवो नृज्जपिपिया तइय चउत्थ मुरदेवो । चुल्लसय कुण्डगोलिय सरालपुत्ते महासयए ॥ १ ॥ नंदिणी विय सालईपिया
 दय प्रञ्जयणा उवासागदसाणं । तत्थ य सावयचरिया पडिमा य दसानुयकूखेवे ॥ २ ॥ "अधुना यतनामाह—
 जइसस्तीए उ तवं करेइ पहाणाइ परिमियं चेव । दियवंभयार रत्तिं मियं च वावार संखेवे ॥ ११६ ॥

‘श्याशक्त्या’ नत्तयनुछंयेनेन ननु ‘तपः’ आचाम्लादिरूपं ‘करोति’ विद्याति, ‘स्नानादि परिमितं च’ स्नानविलेपनता-
 म्बूलादि परिमितं-परिमितप्रमाणेन यतनया च भूमिनिरीक्षणपरिमितोदकेन च, तथा दिवा ब्रह्मचारी रात्रौ मितं च प्रहरादिमानेन
 गडपीडापूनिनिष्कासनदृष्टान्तेन पायथरहिताऽपि, तथा व्यापारस्थायि संक्षेपं करोति, परिश्रितमिति गार्थार्थः ॥ पौषधातिचारमाह—
 संयारे थंडिले विय अप्पडिलेहाऽपमज्जिए देा देा । संमं च अणणुपालणमइयारे पंच वज्जिजा ॥ ११७ ॥

‘संयारे’ ति शय्यासंस्तारकौ गृहीतौ, शय्या-वसतिः संस्तारको-यत्र सुष्यते अथवा शय्या-सर्वाङ्गी, संस्तार-
 कोऽऽश्रुतीगहस्तमात्रः ‘थंडिले’ ति उच्चारप्रथरणभूमिः, उपलक्षणमेतत् स्वाध्यायभूम्यादेः, तत्र प्रत्युपेक्षणं दृष्टयाऽवलोकनं
 प्रमाणं इन्द्रापुंजनवद्वान्तादिना तयोस्करणं न्यूनाधिककरणं वा तेनाप्यतिचारः, एते चत्वारोऽतिचाराः, स्थण्डिलभूमीनां संख्या
 मध्यं चतुर्विधत्यधिकं, ततो “ वासस वासस तिननि य काइय उच्चारकालभूमीओ । अतो वाहयं च अहियासि अणहियासी य
 परिच्येइ ॥ ? ॥ ” सम्मं अणणुपालणं च पंचमोऽतिचारः, तत्र अननुपालनं कथं?, पौषधिकश्चिन्तयति प्रभाते अशनपाना-

दिविषयमिदं करिष्यामि, शरीरसत्कारविषये स्नानविलेपनादि चिन्तयति, व्यापारेऽपीदं व्यवहारादिकं करिष्याम्येवं ब्रह्मचर्येऽपीति
गाथार्थः ॥ भङ्गद्वारमाह—

उवसगपरीसहदारुणेहिं कम्मोदएहिं नासिज्जा । रचणं व पोसहं खल्ल अहक्कमाईहिं दोसोह ॥ ११८ ॥

उपसर्गा दिव्यादयः षोडश, क्षुदादयो द्वाविंशतिः परीषहाः, तैर्दरुणैः—रौद्रेः बुद्धनिपिता इव कर्मोदयैर्वा भ्रंशं कुर्यात् पौष-
धस्य, रत्नमिव, यथा प्रमत्तस्य रत्नं भ्रंशयति एवमिदमप्यतिक्रमादिभिर्दोषैः भ्रंशसमन्वितं भवतीति गाथार्थः ॥ भावनाद्वारमाह—
उगं तप्यंति तवं सरीरसक्कारवज्जिया निच्चं । निव्वावारा तह वंभयारि जइणे नमंसांमि ॥ ११९ ॥

उग्रं ' तपः ' मासोपवासादि ' तप्यंति ' कुर्वति, तथा ' शरीरसत्कारविषयिज्ञा नित्यं ' शरीरसत्कारपरिहारिणः
रागबुद्ध्या यावन्नित्यं—यावज्जीवं ' निर्व्यापाराः ' सावद्यव्यापारपरिहारिणः, तथा ' ब्रह्मचारिणः ' अष्टादशभेदभिन्नस्य
नवगुप्तिसनाथस्य ब्रह्मचर्यस्यानुष्ठायिनो ' यतयः ' साधवो नमस्यामि इति गाथार्थः ॥ उक्तं तृतीयं शिक्षाव्रतं, साम्प्रतं अति-
थिसंविभागाख्यमाह, तत्रापि प्रथमद्वारम्—

साहूणं जं दाणं नायागयकप्पमण्णपाणाणं । सो अतिहिसंविभागो सद्धासक्कारकम्मसहिओ ॥ १२० ॥

' साधूनां ' ज्ञानदर्शनचारित्र्यमोक्षसाधनानां तेषां यद्दानमनुग्रहबुद्ध्या, यतो दशविधं दानं पठ्यते क्वचित्—“ आदान-
गर्वसंग्रहभयानुकंपाऽथ लज्जया दानम् । उपकृतमधर्मदानं धर्म्मार्थं चाभयार्थं च ॥१॥ ” तच्च न्यायागतं न्यायोपात्तं, न त्वपहृत्य
दानं, 'कल्प्यम्' आधाकर्मोदिदोषरहितं “यत् स्वयमदुःखिनं स्यात् न च परदुःखे निमित्तभूतमपि । केवलमुपग्रहकरं धर्मकृते

तद् भवेत्तस्य ॥ १ ॥ 'अन्नगानादि' भादिशब्दात् वक्षपात्रौपयश्रयादि, अतिथिसंविभागः, शानादिसमन्वितो भोजनकालो-
 पश्यामी अतिथिर्भण्यते, तस्य संविभा० संविभागकरणं पुरःपश्चात्कर्मादिदोषरहितपिण्डप्रदानलक्षणमतिथिसंविभागः 'अन्नास-
 त्कारक्रममद्वितः' श्रद्धा भक्तिबहुमानरूपः सत्कारः-पादप्रमार्जनासनपादवन्दनादिकः क्रमः-यद्यत्र प्रथमं ओदनादि दीयते 'तत्-
 सद्दितः' तपृक्त इति गायार्थः " पश्चिदिणं भक्तपाणेणं ओसहेण तहेवय । अणुगहेह मे भयवं !, सावओ उ निमंतए ॥ १ ॥
 गिरमागयस्स साहुस्स आसणं नियमसो उ दायवं । वंदिय सयं च वियरइ अहवा अणं दवावेइ ॥ २ ॥ ठियओ चिट्टए ताव, जाव
 मयं पयच्चियं । पुणोऽवि वंदणं काउं, भुंजई उ सयं गिही ॥ ३ ॥ एन्तस्सणुगच्छणया ठियस्स' तह पज्जुवासणा भणिया ।
 गच्छन्ताणुवयणं, एसो मुद्दस्सणाविणओ ॥ ४ ॥ " भेदद्वारासाह—

असणं पाणं तद् बत्यपत्तभेसज्जसेज्जसंथारे । अतिहीण संविभागे भेया अह एवमाईया ॥ १२१ ॥

भक्षण-भोदकादि पानं-द्राक्षाक्षीरपानावश्रावणादि वस्त्रं-रुपासादिसंबन्धि पात्रं-अलाब्धादि, भेषजं-त्रिकडुकादि, शय्या-
 वसतिः संस्कारकः-कंबल्यादिलक्षणः अतिथीनां संविभागे, -तिथिपूर्वत्सवाः सर्वे, त्यक्त्वा येन महात्मना । अतिथि तं विजानी-
 याच्छ्रेयभ्यागतं विदुः ॥ १ ॥ सर्वास्मभनिष्ठस्तु, स्वाध्यायध्यानतत्परः । विरतः सर्वपापेभ्यो, दान्तात्मा ह्यतिथिर्भवेत् ॥ २ ॥
 संयमयणयुक्तेभ्यः पद्मनीचनिकायस्नपरेभ्यः । पंचेन्द्रियविरतेभ्यः पंचसु समितिषु समितेभ्यः ॥ ३ ॥ समवृणमणिमुक्तेभ्यो यद्
 दानं दीयते मुपात्रेभ्यः । अक्षयमवलम्बनन्तं तद् दानं भवति धर्माय ॥ ४ ॥ उक्तं च-“विधिर्विशेषात् द्रव्यविशेषात् दातृविशे-
 षात् पात्रविशेषाच्च फलविशेषः” इतरथा दंशणनाणचरितं तत्र विणयं जत्य जचियं जाणे । जिणपअत्तं भत्तीएँ पूयए तं तहा-

भावं ॥ १ ॥ ” इति विरुध्येत । अनुकम्पादानं च न कदाचित् प्रतिषिद्धं, भेदा अथैवमादिका इति गाथार्थः ॥ तृतीयद्वारमाह-
सोज्ज्वल अदिन्नेविहु कुरंगवरज्जुनसेट्टिमाईणं । फलमिह निरंतरायस्स दाणबुद्धी सुहा होइ ॥ १२२ ॥

श्रुत्वा, किं ?-अदत्तेऽप्याहारजाते फलं-स्वर्गापवर्गादिलक्षणं, केषां ?-कुरंगो-हरिणः वरजीर्णश्रेष्ठयादीनामिह आगामिनि
'निरन्तरायस्य' निर्विशस्य दानस्य फलमिह लोके परलोके च दानबुद्धिः 'शुभा' शोभना भवतीति गाथार्थः ॥

कुरङ्गकथानकम्—

वासुदेवमृतकशरीरे परित्यक्ते बलदेवेन व्रतग्रहणे च कृते सति भिक्षामदति सत्येका वरतरुणी स्त्री उदकार्थभागता, बाल-
रूपं रुदंतं घटत्रान्त्या रज्जुं गलके दत्त्वा कूपके प्रक्षेप्युमारब्धः । बलदेवस्वरूपाक्षिता सती, तत्र बलदेवेन दृष्ट्वा अहो मदीयं रूपं
स्त्रोणां मोहहेतुरितिकृत्वा निवृत्तः अभिप्रैः गृहोतवान्-नगरे न प्रवेष्टुम्यमाहारार्थं, सार्थादिभ्यो गृह्णाति, तत्र चाटव्यां तिष्ठतो
बहवो जीवास्तर्क्षणात् प्रतिबुद्धा यावदेको विस्मरः हरिणः सर्वं कालं तत्पार्श्वं न मुञ्चति, अन्यदा राजादेशेनाटव्यां रथकारो
गंग्रीलोकादिसमन्वितः गृहीतशम्बलकः प्रासादनिमित्तं काष्ठानां प्रविष्टः, बलदेवोऽपि मासपारणके वसंतं देशं दृष्ट्वा भिक्षायै
उपस्थितस्तेषां, तेन च रथकारेण बहुमानबुद्ध्या प्रतिलाभयितुमारब्धः, मृगेण चिंतितं-पुण्यभागस्यं मनुष्यजात्योऽहं तु तिर्य-
ग्योनिकोऽस्येदृशी सामग्री मासपारणके जाता, एवंविधाध्यवसायस्यार्द्धच्छिन्नवाताहतवृक्षपतनात् त्रयोऽपि लोका नान्तरीभूता
ब्रह्मलोके पंचमकल्पे बलदेवरथकारमृगा उत्पन्ना दानपात्राध्यवसायादिति ॥ वरजीर्णश्रेष्ठिकथानकम्—

वैशाली नाम नगरी, चेटकः परमश्रावको राजा, तस्मिन्नेव काले भगवान् चांतुर्मासकाभिप्रहेण वर्षासमये चतुष्ये कायो-

सर्गप्रतिपाद्यां स्थितो, जीर्णश्रेष्ठिना दृष्टो, बहुमानश्च जातो, भोजनवेलायां नित्यं दानबुद्धिमनोरथो यात्रत् कर्तिकीर्णोर्णमास्यां
 चिन्तितं ययाऽस्य मुनेरय मया पारणकं दातव्यं, रक्षपाला निकटवर्त्तितो धृताः, भगवता च कायोत्सर्गः पारितः, अत्रान्तरे रक्षपालः
 श्रेष्ठिसमोपं गतः, स चीत्सुक्वयेनाध्यवसायः कृष्टैः प्रवर्द्धमानैः यावदागच्छति तावद् भगवान् अभिनवश्रेष्ठिशुभे प्रविष्टः, तेन स-
 बद्रमानं प्रतिलाभिषिः, पंचदिव्यमादृर्भविष्यं, जीर्णश्रेष्ठाः तच्छ्रुत्वाऽवस्थितपरिणामः संजातः, अत्रान्तरे पार्श्वनाथसम्बन्धो केवली
 मयागतो, लोकैः पृष्टो-भगवन् ! अस्यां नगर्यां कः पुण्यभाक् ? केवलिनोक्तम्—जीर्णश्रेष्ठो, कयं ? चतुरो मासान् अनेन
 पारितो, यदि पारणवन्दं नाश्रेण्यत् तदेदानो केवलज्ञानमुदपादयिष्यदिति पुण्यभागिति संक्षेपार्थः ॥ दोषद्वारसमाह—

साद्रूण वरं दागं न देह अह वैह कहव अमणुभ । नागसिरोविव कडुतुंबदाणओ भमइ संसारे ॥ १२३ ॥

सायूनां वरं-प्रधानं द्रव्यक्षेत्रकालमस्तावानुरूपं दानं न ददाति, अथवा ददाति ततोऽपनोन्नं यदात्मना न राचते-न प्रतिभासते,
 तेन दानेन नागश्रीब्राह्मणावशाता भ्रमति संसारे, कडुकालात्रादिदानादिवदिति गाथार्थः ॥ भावार्थः कथानरुगम्भस्तच्चेदम्—

चंपाए सोममाहण नागसिरी भारिया पुणो अण्णे । भायारा कमभोयण नागसिरी अलाउयं सिद्धं ॥ १ ॥ तं परियंती

सन्ती धम्मरुई मासपारण पविट्ठो । गहिंयं गुरूण दंसइ धम्मघोसेहिं तं नायं ॥२॥ थंडिलभूसी पत्तो अंगुलि ल्हइ य कीडिगा

बहूया । मुआ दइं आलोयं खुंजगं अणसणं सिद्धो ॥ ३ ॥ आयरियकहणयेरेहिं पुच्छिए माहणण सुणणाइ । निद्धाडिय

रोगा से मयावि छ्ठीए पुहवीए ॥४॥ पइहुहवि दानि वारे एवं गासालउ] संसारं । भमिउमगंतं चंपे सुकुमाला इत्थिया जाया

॥ ५ ॥ सागरआं परिणेइं करवत्ताइअफास अणुभवगं । अणम्मि य सेज्जाए कुण निगच्छइ वराओवि ॥ ६ ॥ मायरपेसिय-

चेडी दंडुं सुकुमालियं श्रियायंति । सबं साहइ पिण्णो जाव य दमगोविं परिचयइ ॥ ७ ॥ जो जो पुरिसो परिणैह सो सो तं
चयइ नेच्छए भोत्तुं । तत्तो वेरणगया गोवाल्लियमयहरिसगासे ॥ ८ ॥ पव्वजं गिण्हित्ता आयावणमाइयं तवसुयारं । काउं मोक्कलिया
सा जाया कम्मोदएण तओ ॥ ९ ॥ हत्थे पाए कच्छइ धोवए वत्थमाइयमकाले । अज्जाहिं मयहरिया भणिया वारेह र(ण)त्थाओ
॥ १० ॥ मयहरिनिवारिया सा जुयवसहिं देवदत्तवसहिं च । दंडुं नियाणकरणं पंचहिं पुरिसेहिं मम जोगो ॥ ११ ॥ इसाणे पण-
पणं पलिया परिभुजिऊण कंपिल्ले । दोवइ दारिय जाया सयवरांमंडवो तहियं ॥ १२ ॥ तत्थ य जुहिट्टिलाइ कुतीपुत्ता उ पंडवा
पंच । हत्थिणपुराउ आया वरमाला तेसु पक्खित्ता ॥ १३ ॥ दोवय तह अतेउर नारयरिसिआगमो अनुट्टाणं । नारयपओस पउ-
मो धायइसंडमि भरहद्धे ॥ १४ ॥ अतेउरियसहस्सं अपुव्वकहणेण दोवइरूवं । देवाराहण अणयण जुहिट्टिला पासओ सिग्घं ॥ १५ ॥
उज्जाणग्गी राया गच्छइ छम्मास अवहिकरणं च । तत्थ पमाइ जुहिट्टिल कुतीमाईण कहणाइ ॥ १६ ॥ तो गच्छइ य कुंती वारवइ
वासुदेवपासम्मि । तेण य नारयपुच्छण दोवइसरिसा अवरकंके ॥ १७ ॥ नारी दिट्ठा उ मए^व गयाउ खिप्पं तु तस्स ठाणाओ ।
पंडवकहणं चलिया छावि जणा सुट्टियागमणं ॥ १८ ॥ नीया परकूलम्मी दूयं पेसेइ आगओ सोवि । पांडवजिणणं कण्हस्स आ-
गमो संखनाएण ॥ १९ ॥ तत्थ तिभागो भग्गो धणुहनिनाएण तह तिभागो य । नगरीरोहे अट्टालभंजणं सीहनादेणं ॥ २० ॥ तत्तो
दोवइपुच्छण भज्जइ पणभइ य वच्छला सा उ । ताहे कण्हसमपण सुणिमुव्वय पुच्छणं कविलो ॥ २१ ॥ चंपानयरीए ठियं नय मेलो होइ
वासुदेवाणं । ताहे समुद्धि संखाण मेलणं धयवरं दिट्ठं ॥ २२ ॥ सुट्टियलवणाहिव तह विसज्जणे गंगनावतरणेणं ॥ कोवो पंडवनिस्सारणं
उ कुफासमागमणं ॥ २३ ॥ पडुमहुराए ठाणं हत्थिणनयराओ निग्गमो तेसिं । जाओ य पंडुसेणो कालेणं थेरआगमणं ॥ २४ ॥

पत्न्याया गया ते दोवद् देवी य अन्नया प्राया । चोदसुख्वभ्रिज्जण नेमिस्स उ चंदया चळिया ॥ २५ ॥ मासवपणपरणए
 ह्निकल्पमि भमटण चउण्हं । भुण्णं निन्नाजम्मी गओ य नेमी तओ तेहिं ॥ २६ ॥ भत्तं परिह्वेत्ता अणसण काऊण तेऽवि
 सेमुजे । सिद्धिगय कोटिसिद्धिया विमलगिरिम्मी महाभागा ॥ २७ ॥ दोवद् अज्जावि तहा एक्कारसअंगघारिणी होउं । वंसे कप्ये
 वम्मगागरिद्धिया इहायाया ॥ २८ ॥ ततो महाविदेहे सामणं निचलं तहा काउं । सिस्सिद्धिं खविग्रह्मा एवं संखेवओ चरिय
 ॥ २९ ॥ इ दोवद्भवपमजं नाउं साहूण येवदावंभी (पि) । सुंदरणं दायवं भावेणं बुद्धिमंतेहिं ॥ ३० ॥ नायाथम्मकहाए
 वित्तरओ नेअव्वो ॥ एणद्वारमाह—

अं जोग्गं येवपिद्दु तं तेसिं देह वम्मसङ्काए । कयपुत्तसालिभदो व सावया ते सुही हेतिं ॥ १२४ ॥

ययोग्यं साधूनां मस्तावोचितं । मुभिसद्दुभिस्साञ्चानगलानाद्यवस्थायोग्यं स्तोत्रमपि तत्तेषां साधूनां ददाति धर्मश्रद्धया,
 उक्तं—“देशे काले कल्पे अद्भ्यायुक्तेन श्रद्धमनसा च । सकृत्य च दातव्यं दानं प्रयतात्मना सद्ग्रहः ॥ १ ॥” कुतपुण्यकः
 वाल्मिभद्रश्च दृष्टान्तरथै, दाशान्तिकयोजना च इयं—ये श्रावकाः सत्यात्रे दानं प्रयच्छन्ति ते सुखिनो भवन्तीति गार्थार्थः ॥

'कृतपुण्यकथानकम्'—?

विजयपुरे पत्तने विजयसेनो राजा, तत्र धनबधुः श्रेष्ठी वन्नश्री भार्या चसुदत्तः पुत्रः, मृतः श्रेष्ठी, धने च क्षीणं, ततो माता
 वसुदत्तकं बालकं वञ्चयाळकं गृहीत्वा श्रीपुरे गता, वत्सचारणाय गतेन तेन बाबतो महासुनिर्दृष्टो, वैदितो भक्त्या, तस्मिंश्च दिने
 नगरोत्सवः, मातरं यान्तिवान् गायसं, ततः सा रोदिद्वुमारव्या भवुष्वभी स्थला, ततः मातिवेषिमकस्त्रीभिः रुदितस्रग्दं श्रुत्वा

पृष्ठा-किमर्थं त्वं रोदिषि ?; तयोक्तम्-आल्पीयभाग्यानि, ततस्तया पुत्रयाचनकारणं कथितं, ताभिर्दुग्धतन्दुलगुडादिकं प्रतिपन्नं, वसुदत्तस्य त्वया मनोरथाः प्रभाते पूरणीयाः; स च प्रहरद्वयवेलायां गृहमागतः; उपविष्टो भोजनाय, भृतं भाजनं पायसस्य, अत्रान्तरे मुनिर्मासपारणके प्रविष्टः; चितितं वसुदत्तेन-अस्ति ममापि पुण्यभाजनता तेनेदृशी सामग्री संजाता, साम्प्रतं प्रति-
लाभयाम्येनं पायसेन, उत्थितः स्यालं गृहीत्वा, त्रिभागो दत्तः; पुनश्चिन्तितम्-अतिस्तोकं, द्वितीयत्रिभागो दत्तः; अपरेण कदम्बेन पतितेन विनाशं यास्यति, तृतीयत्रिभागोऽपि दत्तो, जनन्याऽवरं क्षीरान्नं दत्तं, प्रभृतं स्निग्धं भुक्तं, पुनर्वत्सानां चरणार्थमटव्यां गतः; पुनर्वृष्टिभयेन वत्सरूपाणि दिशोदिशं गतानि च यावन्मीलयति तावदुत्क्षरीभूतं, नकरद्वाराणि स्थगितानि, बहिःसुप्तस्य स्निग्धा-
हारभुक्तशीतवातादिभिर्विसृचिका संजाता, मृतश्च, ततो राजगृहे नगरे धनश्रेष्ठिभार्यायाः कुवल्याभिधानायाः अपुत्राया उपया-
चितखिन्नाया वसुदत्तजावो मृत्वा गर्भे उत्पन्नो, द्वादशकादने कृतपुण्यक इति नाम कृतं, अष्टवर्षः कलां ग्राहितः; ततो धनश्रे-
ष्ठिना कान्तिमतीं भार्यासुद्वाहितः; द्वादशवर्षं माधवसेनागणिकागृहं प्रविष्टः; अष्टाचरसतयुगपुण्यादिकं च सर्वं मात्रा दासवेदी-
हस्ते प्रेषितं यावद् द्वादश वर्षाणि, लोकान्तरीभूतेषु मातापितृषु कान्तिमत्यापि भार्यया लोटकीकणकसमन्वितं प्रेषितमाभरणं,
पाइक्या च पूजयित्वा द्रव्येण सह प्रेषितं, उक्ता च माधवसेना-निष्कास्यतां, ततोऽपमानिता गृहं गतः; मातापित्रादिभरणं ज्ञातं,
दिनानि कतिचित् स्थित्वा फलस्यापनं कान्तिमत्याः कृत्वा पोचि (बोहि) स्यकेन सार्धं प्रवृत्तः परकुले गंतुं, विकालवेलायां गृहात्
सार्थासन्ने देवकुलिकायाः खट्वायां सुप्तः; तत्रैव राजगृहे सूरः श्रेष्ठी मातरं भार्याचतुष्टयसमन्वितां मुक्ता दिग्गयात्रायां गतो, मृतश्च,
लेखबद्धात् मातुर्वतीं प्राप्ता, तथा तासामेकान्ते वार्त्ता कथिता, उक्ताश्च यूयमपुत्रा द्रव्यं राजकुले यास्यति, ततोऽत्र प्रस्तावे

कथित् पुरुषः दुष्कार्थमानस्त्रीयो, न च दोषः तस्यायवस्वार्था, युधिष्ठिरादिदृष्टान्तात्, सतः कुन्त्या धर्मेण युधिष्ठिरः बाहुना
 भीम उत्साहितः इन्द्रेणर्द्धन इति लोके श्रुतिः, प्रतिपन्नं तामिः, निर्गता शृहात् यावत् सार्थासन्ने दृष्टः कृतपुण्यको, नीतो शृहः,
 यदितं च, प्रासादे आरोपितो, द्वादश वर्षाणि गतानि, पुत्रभाण्डानि संजातानि, ततस्तया पुनरप्युक्तम्—निष्कास्यतां, तवस्ताभिः
 सा उक्ता—अंशुलं किञ्चित् क्रियतां, प्रतिपन्नं तथा, मोक्षकादीनां मध्ये चन्द्रकान्तादीनि रत्नानि प्रसिप्तानि, रजन्यां निष्कासितः,
 तस्मिन्नेव स्थाने मुक्तः, सार्योऽपि तस्मिन्नेव दिने समायातः, कान्तिमतो प्रभाते गता, यावद् दृष्टः, शोभनवस्त्रादिसामग्रीयुक्तः
 शृङ्गं गतः, कृतं वक्ष्मिणरुम्, अत्रान्तरे लेखशालायाः पुत्रः समायातः, पतित्रः पादयोः, तेन च भोजनं याचितं, कान्तिमत्या
 च शम्बलसमर्थान्मोक्षका दत्तः, यात्रन्मणिं पश्यति, कुञ्जरिरूपणे दत्तः, सेवनकहस्ती तंतुकेन जलमध्ये शृहीतः, पटहको दत्तः,
 कुञ्जरकेन जलरान्तमणिना मोचितः, राज्ञा पृष्टः—कथं तव एवः?, तेन कथितं—कृतपुण्यकपुत्रहस्तात्, कृतपुण्यकमाह्वय दुहिता दत्ता
 राज्येन सह, अन्यदा अभयकुमारेण पृष्टः—क देशान्तरे गतः?, ततः कथितः सर्वोऽपि वृत्तान्तः, न च निर्गमपर्वेन्नं जानामि,
 ततोऽभयकुमारेण चिन्तितं—बुद्ध्या वयमपि जिताः, ततो देवकुलं काराणिं, कृतपुण्यकप्रतिमा च, प्रतिष्ठाऽनन्तरं पटहको दत्तः—
 स्त्रीभिः सह पुत्रादिभिर्देवपूजनं कर्तव्यमित्यादेशः, प्रभाते सा चतष्टभिर्भूभिः सह पुत्रादिभिः समागता, दृष्ट्वा कथितं कृतपुण्यकेन
 यथा एतास्ताः, ते च डिम्भका उत्तमे—कृतपुण्यकलेप्यकस्याह्लाः, ततोऽभयकुमारेगाढायिनाः, कारागृहादिभयं दर्शयित्वाचतस्रोऽपि
 वधो दत्ताः, सप्तभिर्भार्याभिः समन्विता भुनक्ति भोगान् । अन्यदा भगवानागतो गुणशोलेवैत्येऽभयकुमारकृतपुण्यकाभ्यां पृष्टः—
 कस्य पुण्यस्य फलं, ? ततः कथितं भगवता क्षोरात्रदानपात्रिहाभागादिकञ्च, व्यचञ्चिन्नाध्यवसायस्य व्यवञ्चिन्नं फलमित्यादि ॥

शालिभद्रकथानकम्-मगधदेशे शालिग्रामे उच्छन्नवंशो धन्यावत्सपाल्याः पुत्रः संगमकः, स च इन्द्रमहोत्सवे गृहे गृहे पायसं भुज्यमानं दृष्ट्वा जननीं प्रार्थितवान्, सा च रोदितुमारब्धा, तता निकटवर्तिनीभिः स्त्रोभिरनुकंपया दत्तं क्षीरादि, परमान्नमुपसंस्कृत्य दत्तं, अत्रान्तरे मासक्षपणके साधुः प्रविष्टः, महता प्रमोदेन कृतार्थमात्मानमभिमन्यमानः प्रतिलाभितवान्, रात्रौ स्निग्धानुचितप्रवर्षणेन विस्मृचिका संजाता, राजगृहे गोभद्रश्रेष्ठिपुत्रः भद्राया उदरे शालिस्वप्नसूचित उत्पन्नः संगम-दारकः, द्वादशाहदिने कृतं शालिभद्र इति नाम, मुनिदानफलकुसुमाल्लोके प्रसिद्धिं गतः, तत्रैव द्वात्रिंशद्भिः कन्यकाभिः स्वभवने एव स्थितः पाणी प्राहितः शालिभद्रः, गोभद्रश्रेष्ठयपि श्रामण्यं कृत्वा अनशनपंचनमस्कारादिपूर्वकं कालं कृत्वा वैमानिकेषूपन्नः, शा-तपूर्वभववृत्तान्तः कृतपुस्तकवाचनसिद्धायतनगमनादित्रिदशकत्वंयः ततः शालिभद्रस्य पुण्यानुभावाजितकर्मोदयस्य सम्पादयति सर्वधृक्स्य सर्वमुपभोगपरिभोगादिकं देवभोगं, उक्तं च—“ जस्मंतर महारिसिदिन्नदाणपुत्राणुभावभो तियसो । संपाडेइ जहिच्छं कामे सह तस्स बहुयाहिं ॥ १ ॥ ” अन्यदा कम्बलरत्नचट्टाः श्रेणिकस्योपस्थिता न गृहीतानि, ततो भद्रागृहे गतानां सर्वाणि गृहीतानि, वेष्टणोत्प्रेरितेन च पुरुषाः श्रेणिकेन प्रेषिताः, भद्राया चोक्तं-यथा पादलूहनकानि खण्डयित्वा शालिभद्रवधूनां कृतानीति, राजोक्तं-शालिभद्रं पश्यामि यस्येहशी ऋद्धिः, भद्राया चोक्तम्-देव ! न इष्टं शालिभद्रेण चन्द्रादित्यादि दिव्यप्रासादस्थितेन, राजोक्तं-अहमेवागच्छामि, ततो द्वितीयदिने राजभवनादारभ्य स्वगृहं यावदाच्छादितं गगनं वस्त्रादिना कृतं, राजाभद्रागृहमागतः, चतुर्थभूमिकायामासनादिकं प्रतिपत्तिं कृत्वा उपरितले भद्रागता, शालिभद्रं विज्ञापितवती-पुत्र ! श्रेणिकः त्वां द्रष्टुमिच्छति, तेनोक्तं मूल्यं कृत्वा गृहाण, न पश्यमसौ, किन्तु तवागेषलोकस्य च स्वामी, भ्रुत्वा विषणाः, अस्माकमप्यपरः स्वामी ? तत आगतः,

अणिकेनाथाद्रेणोत्सगे स्थापितः, ततो ग्लानवदनं दृष्ट्वा भद्रयोक्तं-देव ! प्रेष्यतां, गन्धं न सहिता युष्मदोयं, देवगन्धं वासित्वात्,
 ततः प्रेषितः, अणिकं च भोजनाय निर्मात्रितवती, यावद्राण्यां स्नानं कुर्वतो मुद्रारत्नं पतितमुदके, निष्कासिते अंगारसदृशं दृष्टं,
 क्रिमन्तं ? कथिनं-देव ! निर्मानं च यूसमधि, अणिकेन चिन्तितं-नास्वयसाध्यं पुण्यानां, गगो राजा, तेनैव कालेन च धम्मघोषा-
 चाणान्निके धम्मं श्रुत्वा प्रद्योग्यापरिणामोऽभूत्, ततो बद्धमानस्वामी विहरन्नागतो, महाविभूत्या शालिभद्रः प्रव्रजितो, भगवता
 सह निजहार । अन्यदा पुनरुत्थागतो भगवान्, मासश्रणीपरणके प्रविशन् भगवतां उक्तो-माता पारयिष्यति, भद्रागृहं गतः,
 न क्विन्त् परिष्ठातः, ततो निर्गच्छन् पूर्वभवसाता धन्याभिधानां, तया देव्यां प्रतिलाभितः, आगतो भगवत्समीपम्, उक्तवान्-न
 केनचिद्दं परिष्ठातः, भगवतोक्तं-पूर्वभवजनन्या प्रतिलाभितः, ततः स्मरणमुत्पन्नं, तदेव दधि पारयित्वा अनशनं पादपोषगमनं
 कृत्वा पंचनमस्कारपूर्वकं कालं कृत्वा सर्वार्थसिद्धे महाविमाने त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमस्थितिको देवो भूत्वा तस्माच्छ्रुत्वा महाविदेहे

मेरुपतीति ॥ यतनाद्धारपाद्—

॥ १२६ ॥

जं साष्टुण न दिमं कर्हन्चि तं सावंधा न भुञ्जति । पत्ते भोयणसमए दारस्सवलोयणं कुञ्जा ॥ १२६ ॥
 यत् कल्याणीयं साधूनां न दत्तं तच्छूत्रका यथावस्थितनामानः-श्रवति यस्य पापानि, पूर्वबद्धान्यनेकशः । आब्रुतश्च त्रैनेनित्यं,
 थारुः सोऽभिधीयते ॥ १ ॥ ' न भुञ्जति ' नाभ्यवहरन्ति, उक्तं-“पढमं जइणं दांऊण अप्पणा णमिऊण पारेइ । असई यं
 सुविड्ढियाणं भुञ्जयं कथदिसालोभो ॥ १ ॥ साहूण कप्पणिज्जं जं नविदिण्णं कंहिपि किंचि तर्हि । धीरा जहुत्तकरो सुसावगा
 इ न भुञ्जति ॥ २ ॥ प्राप्ते भोजनकाले साध्यभावे द्वारदेवेशवलोकरुनं कुंयति, प्रासायां भोजनवेलायां एतच्चित्तयति-यदि केचन

दार २ संयार ३ कहग ४ वाई ५ अ अगदारस्मि ६ । भत्ते ७ पाण ८ वियारे ९-१० क
उक्तं च-“ एगो जइ निज्जवओ अप्पा चत्तो परो पवयणं च ॥ ‘पियधस्माइसमेया’ इति

सामग्र्या त्रियमाणश्चतुरंगाराधको-मानुषत्वश्रुतिश्रद्धासंयमवीर्यचतुरंगाराधको मरणकाले भवतीति गाथा :

मरणं सत्तरंसविहं नाउं तत्थत्तिमाइं मरणाइं । पायव इंगिणिमरणं भत्तंपरिणं चं कायव्वं ॥ १३

‘मरणं’ दशविधप्राणत्यागलक्षणं सप्तदेशभेदभिन्नं, उक्तं च-“आवीचि ओहियंतिय वलायमरणं अतोसल्लं तब्भवं बालं तंहं पंडियं मीसं ॥१॥ छेउमत्थमरणं केवलं वेहाणसं गिद्धपिट्ठमरणे यां । मरणं भत्तपरिणा इंगिणि पां वंगमरणं च ॥ २ ॥ ” ततः तेषां सप्तदशानां मध्ये अन्त्यानि मरणानि त्रीणि कर्त्तव्यानि, पादपोषणमनं इङ्गिनीमरणं भक्त्परिज्ञा च, तत्र पादपोषणमनं पादपवदुन्मेषनिमेषादिरहितं निर्हारीमं अनिहारीमं च, इङ्गिनीमरणं च इंगिनिप्रदेशे स्वयमुत्थानादिवेष्टां करोति, न परेण किंचित् कारयति, भक्त्परिज्ञा तु त्रिविधचतुर्विधआहारादिलक्षणा स्वतः परंतः परिकर्मसमन्विता धृतिसह-ननादिरहितस्यापीति गाथार्थः ॥ तृतीयद्वारमाह-

संलेहणाइ पुवं वियडण उच्चारणं तह वयाणं । त्तिविहं चउविहं वा आहारं वोसिरे संबं ॥ १३१ ॥
संलेखना-मरणकालावस्थायिनी द्वादशसंवत्सरिका, तथा चोक्तम्-“ चत्तारि विचित्ताइं विगंनिज्जुहियाइं चत्तारि । संवच्छरे य दोणि उ एगंतरियं च आयामं ॥ १ ॥ ” इत्यादि, “पच्छिद्धहायणेउं चउरे वारे उ तेह्णइसे । निसिरे खेळगम-ल्लमि किं कारणं गल्लधरणं तु ? ॥ १ ॥ लुक्खत्ता सुहजन्तं मा हु खुहेज्जत्तिं तेण धारेइ । मां हु नमोकारस्सा अपच्चलो सो

रहेज्ज सि ॥ २ ॥" तन् पूर्व, तथा विक्रान्ता-आलोचना, तथा व्रतानामुच्चारणं, पूर्वमनशनं त्रिविधं चतुर्विधं वा प्रतिपद्य आहारं शुभ्रुजैव सर्वं, तथा सूर्यापराहसमये कृत्वा अन्नसनक्रियां ततः पश्चात् गत्वा जिनायतनसाधुसमीपे अथवा स्वगृहे, ततः भावनाराधनान्तरकारनिर्वाहिकादिसामग्रीयुक्तरितष्ठति इति गार्थार्थः ॥ दोषद्वारमाह—

बालमरणा हि जीवो स नियाणो दुक्खससागरमपरं । पावइ जइ संभूइ पंडरअब्बा व दिट्ठतो ॥ १३२ ॥

‘ बालमरणः ’ दलञ्चलनमवेशादिभिः द्वादशभिः ‘ जीवः ’ प्राणी ‘ सनिदानः ’ कृतनिदानः जन्मान्तरे कोणिक्वत् दुःखसागरमपरं प्राप्नोति, दुक्खानुगतं संसारं लभत इति वाच्यं, शेषदृष्टान्तमाह-यथा संभूतिः पंडरार्या वेति गाथासक्षेपार्थः ॥ व्यासार्थः करानकगम्यस्तवेदम्—

साकेतनगरस्वामिचन्द्रावतंसकपुत्रः मुनिचन्द्रनामा सागराचार्यसमीपे पत्रजितः संजातसंवेगः, अन्यदा मुनिचन्द्रसाधुः सार्थभ्रष्टोऽव्यां चतुर्भिर्गोपाष्टदारकैः क्षुद्रादिचाधितो दृष्टः, प्रतिलाभितो, मार्गं प्रापितः, सम्यत्तवलाभः, द्वौ जुगुप्सां कृत्वा देवलोकाभ्युत्थी दृग्गार्णपुरे दासभावेनोत्पन्नो, तत्र च वज्राग्निना दग्धो मृतो मृगभावेन कालिंजरे नगे उत्पन्नो, लुब्धेन मारितो, ततो ईसो गंगायां, तत्रापि लुब्धकमारितो बाणारस्यां भूतदिन्नमातंगृहे चित्रसंभूतिनामानो दारकीं, तत्रैव शंखराज्ञः मंत्री नमृचीनामा ब्राह्मणः कथंचित् विनष्टः स्त्रीविषये, राज्ञा मारणाय समर्पितोऽभूत् दिन्नमातंगस्थ, तेन चोक्तं-मदीयपुत्रो यदि कलां प्रादयसि ततः रसाग्नि, तेन च मृत्युभयभीतेन प्रतिपन्नं, कलां ग्राहितो, स च नमुचित्रास्त्रिगः भूतदिन्नभार्यायामासक्तो, ज्ञात्वा मातंगेन चिनात्रिभुमारब्धः, तसु पुत्रैस्तु गुरुरिति कृत्वा जानापितो, नष्टो हस्तिनागपुरं गतः, तत्र च सनल्लुमारचक्रवर्चिभंत्रित्वेन

धर्मवान्धवा अस्यां वेलायामागच्छति ततो मम निर्जरा भवतीति गार्थः ॥ अतिचारद्वारमाह—

सच्चित्ते निखिखवणं ऽपह्णं ववएस मच्छरं चैव । कालाइकमदानं अइयारे पंच वज्जिज्जा ॥ १२६ ॥

सच्चित्ते सच्चित्तस्योपरि निक्षेपणमदेयबुद्ध्यान्नादेरिति गम्यते १, तथा पिधानं—स्थगनं सचित्तेन फलादिना २, तथा व्यपदेशः यथा परसत्कमिदं यद्भवता प्रकटमन्नादि दृष्टं, अथवा परव्यपदेशेन मातुः पुण्यं मदीयदानेन भवत्विति ३, तथा मत्सरेणाप्यतिचारः, अपरेणेदं दत्तं किमहमस्मादपि कृपणः दीनो वा, मात्सर्यं वा मार्गितः करोति ४ कालातिक्रमदानं न्यूनमधिकं वा कालं ज्ञात्वा अतिथिसंविभागाय निमंत्रयति, किं तेन गृहीतेन?, “ काले दिवस्स पहेणयस्स य अघो न तीरण्ण काडं । तस्सेवाकालपणाभयस्स गेण्हतया नत्थि ॥ १ ॥ सत्पात्रं महती श्रद्धा, काले देयं यथोचितम् । धर्मसाधनसामग्री, नाल्यपुण्यैरवाप्यते ॥ २ ॥ ” इति गार्थः ॥ भद्रद्वारमाह—

दाणंतरायदोसा न देह दिज्जंतयं च वारेह । दिन्ने वा परितप्पह् किक्विणत्ताओ भवे भंगो ॥ १२७ ॥

दानान्तरायदोषात् सदपि न ददाति, कपिलब्राह्मणीश्रेणिकयात्रीवत् पात्रे सत्यपि दानं स्वयं, तथा दीयमानमपि वारयति कृपणत्वादेव, दत्तेऽपिच परितप्यते कृपणत्वादेव, ततो भङ्गो भवतीति गार्थः ॥ भावनाद्वारमाह—

धन्ना य पुन्नमंता तेसिं सहलं च जीवियं लोए । सेज्जंसो इव दाणं भत्तीए दिंति पत्तेसु ॥ १२८ ॥

‘धन्या’ धनादिमन्तः ‘पुण्यवन्तः’ सुखादिमन्तस्तेषां सफलं च जीवितं ‘लोके’ मनुष्यलोके जीवितं श्लाघ्यते, दृष्टान्तमाह—‘श्रेयांस इव’ बाहुबलिपौत्रक इव दानं भक्त्या ये ‘ददति’ प्रयच्छति पात्रेषु ते धन्या इति गार्थः ॥ श्रेयांस्तक-

धानरूपम्—इन्दिनापुरे नगरे सोपमभक्ष्य राक्षः पुत्रः श्रेयांसो, भगवांश्च कल्पकारत्नादिभिश्च निमित्त्यमाणः प्राप्तः, श्रेयांसेन मत्वाव-
 श्यस्थितेन दृष्टः वर्षपारणके, ततश्चितितं—क मया एतद्रूपं दृष्टपूर्वं?, ईहादिकं कुर्वतः जातिस्मरणमुत्पन्नं अष्टभक्षिकम्, अत्रान्तरे
 इष्टुयत्समन्विताः पुरुषाः समायाताः, भगवाँस्तत्रैव प्रविष्टः, प्रतिलाभितो बहुमानेन इष्टुरसेन, रत्नद्वष्टिर्द्वययोदश कोटयः
 पतिता चमूयारा, देवागमनं, जयजयसन्दी, दसाद्धवर्णकुमुमद्यष्टिः, लोकागमनं च संजातं, कथं लया ज्ञातं यथा भगवत आहारो
 दीयते?, ततः श्रेयांसेनाद्भुतभक्तिं भगवता सशत्रोयं विहरणं कथितं, अहं तृतीयभवे भगवतः सारथिरासं, तत्र मया वैरसेनः
 तीर्थकल्लिङ्गदृष्टो, वत्रनभेन चक्रवर्तिना सह प्रत्रजितः, सर्वार्थे उत्पन्नः, अत्र पुनर्वाहुवलीपौत्रको जातोऽतो मया ज्ञातमेवं दी-
 यते, तत्र स्थाने रत्नमयं पीडं कारितं, त्रिसन्धं पूजां चकार, लोकानां च कथितं, किमेतद्?, आदिकरपीठं, यत्र यत्र भगवतः
 पारणरुमासीत् तत्र तत्र आदिकरपीठं, कालेन गच्छता जिनान्तरे आद्भुतपेठं, एवमाहारदानेन श्रेयांसस्य मोक्षावाप्तिः संपन्नति
 संभंगकथानं, विस्नेरणोपदेशमालादिव्रिति । उक्तानि शिक्षापदव्रतानि, तत्परिसमाप्तौ समाप्तानि द्वादश व्रतानीति । साम्प्रतं
 संकेतवर्तानवभेदाभाह—

जिगमववणाश्चु संधारदिवल्लनिज्जामयाओ अडयाला । पियधम्माइसमेया चउरंगाराहओ मरणे ॥ १२९ ॥
 तत्र पर्यं श्रावकेण क कर्तव्यं?, जिनभवनादिषु, उक्तं—“ अहंतां जन्मनिर्वाणे, चैत्यस्थाने प्रतिश्रये । तदभावे गृहे
 चचारण्ये मंतुधियन्ति ॥ १ ॥ ” आलोचनाक्षामणादि कृत्वा, ततः संस्तरकदीक्षा अवशनं वा विधेयं, तत एते निर्यामका अष्ट-
 नन्तारिन्त् “ पासत्यं(सत्तकुसीळ्ळणपविज्जिया उ गुणजुत्ता । पियधम्मज्जभीरू अडयालीसं तु निज्जवणा ॥ २ ॥ उव्वत्त ?

दार २ संथार ३ कहग ४ वाई ५ अ अणदारम्मि ६ । भत्ते ७ पाण ८ वियारे ९-१० करणं ११ दिसा १२ जे समत्था यो॥२॥”
उक्तं च-“ एगो जह निज्जवओ अप्पा चत्तो परो पवयणं च ॥ ‘पियधम्ममाइससेया’ इति प्रियधम्मदृढधम्मादिद्युक्ताः अन्या
सामग्र्या त्रियमाणश्चतुरंगाराधको-मानुषत्वश्रुतिश्रद्धासंयमवीथिचतुरंगाराधको मरणकाले भवतीति गाथार्थः ॥ भेदद्वारमाह-
मरणं सत्तरसविहं नाउं तत्थेत्तिमाहं मरणाइं । पायव इंगिणिमरणं भत्तपरिणं चं कायव्वं ॥ १३० ॥

‘मरणं’ दशविधप्राणत्यागलक्षणं सप्तदेशभेदभिन्नं, उक्तं च-“ आवीचि ओहियतिय वलायमरणं वसट्टमरणं च ।
अंतोसल्लं तभव्वं बालं तहं पंडियं मीसं ॥१॥ छउमंथमरणं केवलं वेहाणसं गिद्धपिट्टमरणे यां । मरणं भत्तपरिन्ना इंगिणि पाओ
वंगमरणं च ॥ २ ॥ ” ततः तेषां सप्तदशानां मध्ये अन्त्यानि मरणानि त्रीणि कर्तव्यानि, पादपोषगमनं इङ्गिणीमरणं भक्तपरिज्ञा
च, तत्र पादपोषगमनं पादपवदुन्दुर्षनिमेषादिरहितं निर्हारिमं अनिहीरिम च, इंगिणीमरणं च इंगिनिप्रदेशे स्वयमुत्थानादिवेषा
करोति, न परेण किञ्चित् कारयति, भक्तपरिज्ञा तु त्रिविधवतुविधआहारादिलक्षणा स्वतः परंतः परिकर्मसमन्विता धृतिसंह-
ननादिरहितस्यापीति गाथार्थः ॥ तृतीयद्वारमाह-

संलेहणाइ पुवं वियंडण उच्चारणं तह वयाणं । तिथिहं चउध्विहं वा आहारं वोसिरे सवं ॥ १३१ ॥

संलेखना-मरणकालावस्थायिनी द्वादशसंवत्सरिका, तथा चोक्तम्-“ चत्तारि विचिताइं विगईनिज्जूहियाइं चत्तारि ।
संवच्चरे यं दोण्णि उ एगंतरियं चं आयामं ॥ १ ॥ ” इत्यादि^{५५} “पच्छिह्वाहायेसु चउरे वारे उ तेह्णंगइसे । निसिरे खेह्णगं-
हम्मि किं कारणं गह्णधरणं तु ? ॥ १ ॥ लुक्खत्ता मुहजन्तं मा हु खुहेज्जत्ति तेण धारेइ । मां हु नमोक्कारस्सा अप्पबलो सो

प्रेक्ष्यन्ति ॥ २ ॥” तत् पूर्व, तथा विकटना-आलोचना, तथा व्रतानामुच्चारणं, पूर्वमनशनं त्रिविधं चतुर्विधं वा प्रतिपद्य आहारं
 ध्युत्सृजेत् सर्वं, तथा मूर्धापराहसमये कृत्वा अनशनक्रियां ततः पश्चात् गत्वा जिनायतनसाधुसमीपे अथवा स्वगृहे, ततः भाव-
 नाराधनानन्दरकारनियमितसामग्रीशुक्लस्तपुति इति गायार्थः ॥ दोषद्वारमाह—

बालमरणा हि जीवो सनियाणो दुष्खसगरमपरं । पाषह जह संभूहं पंडरअज्जा व दिट्ठतो ॥ १३२ ॥

‘ बालमरणः ’ अलञ्जरुनमेषेसादिभिः द्वादशभिः ‘ जीवः ’ प्राणी ‘ सनिदानः ’ कृतनिदानः जन्मान्तरे कोणिकवत् दु ख-
 सागरमपरं प्राप्नोति, दुःखानुगतं संसारं लभत इति वाच्यं, शेषदृष्टान्तमाह-यथा संभूतिः पंडरार्थां वेति गाथासंक्षेपार्थः ॥
 व्यासार्थः कथानकगम्यस्तत्वेदम्—

साकेतनगरस्वामिचन्द्रावतंसकपुत्रः श्रुनिचन्द्रनामा सागराचार्यसमीपे पत्रजितः संजातसंवेगः, अन्यदा श्रुनिचन्द्रसाधुः सार्ध-
 श्रेष्ठोऽटव्यां चतुर्भिर्गोपालदार्कैः सुवृढादिवाधितो दृष्टः, मतिलाभितो, मार्गे प्रापितः, सम्यत्त्वलाभः, द्वौ जुगुप्सां कृत्वा
 देवलोकाश्चतौ दशार्णपुरे दासभावेनोत्पन्नौ, तत्र च वज्राग्निना दग्धौ मृतौ मृगभावेन कालिजरे नमे उत्पन्नौ, लुब्धेन मास्तिौ,
 ततो द्वौ गंगायां, तत्रापि लुब्धकमारितौ बाणारस्यां भूतदिशमातंगृहे चित्रसंभूतिनामानौ दारकौ, तत्रैव शंखराज्ञः मंत्री
 नमृचीनामा ब्राह्मणः कथंचित् विनष्टः स्त्रीविषये, रात्रा मारणाय समर्पितोऽभूत् दिशमातंगस्य, तेन चोक्तं-मदीयपुत्री यदि कलां
 प्राप्स्यसि ततः रक्षामि, तेन च मृत्युभयभीतेन प्रतिपन्नं, कलां ग्राह्तिौ, स च नमुचिर्ब्राह्मणः भूतदिश्विषयां यामासक्तो, ज्ञात्वा
 मातङ्गेन विनाशितुमारब्धः, ततु पुत्रैस्तु गुरुरिति कृत्वा जानापितो, नष्टो हस्तिनागपुरं गतः, तत्र च सनत्कुमारचक्रवर्तिर्मंत्रित्वेन

दार २ संथार ३ कहग ४ वाई ५ अ अंगदारम्मि ६ । भते ७ पाण ८ वियारे ९-१० करणं ११ दिसा १२ जे समत्था ये ॥२॥”
उक्तं च-“ एगो जइ निज्जवओ अप्पो चत्तो परो पवयणं च ॥ ‘पियधम्महसमेथा’ इति पियं धम्महट्ठधम्मोदियुक्ताः अनया
सामय्या त्रियमाणश्चतुरंगाराधको-मानुपंत्वंश्रुतिश्रद्धासंयमवीर्यचतुरंगाराधको मरणकाले भवतीति गाथार्थः ॥ भेदद्वारमाह-
मरणं सत्तरसविहं नाउं तत्थंतिमाहं मरणाहं । पायव इंगिणिमरणं भत्तंपरिणं चं कायव्वं ॥ १३० ॥

‘मरणं’ दशविधमाणत्यागलक्षणं सप्तदेशभेदभिन्नं, उक्तं च-“ आवीचि ओहियंतिय वलायमरणं वसट्टमरणं च ।
अंतोसल्लं तब्भवं बालं तहं पंडियं मीसं ॥१॥ छउमत्थमरणं केवलं वेहांसं गिद्धपिट्टमरणे यां । मरणं भत्तंपरिणा इंगिणि पाओ
वंगमरणं च ॥ २ ॥ ” ततः तेषां सप्तदशानां मध्ये अन्त्यानि मरणानि त्रीणि कत्तव्यानि, पादपोषणमनं इङ्गिनीमरणं भक्तपरिज्ञा
च, तत्र पादपोषणमनं पादपवदुन्मेषनिमेषादिरहितं निर्हीरिमं अनिहीरिमं च, इंगिनीमरणं च इंगिनिमदेशे स्वयमुत्थानादिवेष्टा
करोति, न परेण किंचित् कारयति, भक्तपरिज्ञा तु त्रिविधचतुर्विधआहारादिलक्षणा स्वतः परतः परिकर्मसमन्विता धृतिसह-
ननादिरहितस्यापीति गाथार्थः ॥ तृतीयद्वारमाह-

संलेहणाइ पुवं वियडण उच्चारणं तह वयाणं । तिचिहं चउविहं वा आहारं वोसिरे संवं ॥ १३१ ॥

संलेखना-मरणकालावस्थायिनी द्वादशसंवत्सरिका, तथा चोक्तम्-“ चत्तारि विचित्ताइं विगंइनिज्जुहियाइं चत्तारि ।
संवच्छरे य दोण्णि उ एणंतरियं च आयामं ॥ १ ॥ ” इत्यादि^३ “पच्छिद्धाहायेसुं चउरे वारे उ तेह्गंइसे । निसिरे खेल्हगम-
ल्लम्मि किं कारणं गल्लधरणं तु ? ॥ १ ॥ लुक्खत्ता सुहजन्तं मा हु खुहेज्जत्ति तेण धारेइ । मां हु नमोक्कारस्सा अप्पच्चलो सो

श्रेष्ठेन पि ॥ २ ॥" तन् पूर्व, तथा विकटना-आलोचना, तथा व्रतानामुच्चारणं, पूर्वमनशनं त्रिविधं चतुर्विधं वा प्रतिपद्य आहारं यद्भूत्तुं शक्यं, तथा मूर्ध्यापराहसमये कृत्वा अनश्ननक्रियां ततः पश्चात् गत्वा जिनायतनसाधुसमीपे अथवा स्वगृहे, ततः भाव-नाराधनानन्दप्रकारनिर्यादिकादिसामग्रीयुक्तसिद्धि इति गार्थः ॥ दोषद्वारमाह—

बालमरणा हि जीवो सनियानो दुक्खसुसागरमपारं । पावइ जइ संभूइ पंडरअब्जा व दिट्ठतो ॥ १३२ ॥

‘ बालमरणैः ’ जलज्वरजनमवेक्षादिभिः द्वादशभिः ‘ जीवः ’ प्राणी ‘ सनिदानः ’ कृतनिदानः जन्मान्तरे कोणिक्रवत् दुःख-सागरमपारं मामोति, दुःखत्वानुगतं संसारं लभत इति वाच्यं, शेषदृष्टान्तमाह-यथा संभूतिः पंडरार्यां वेति गाथासक्षेपार्थः ॥ व्यासार्थः कथानकगम्यस्तंबेदम्—

साक्रेतनगरस्वामिचन्द्राचंतसकपुत्रः सुनिचन्द्रनामा सागरान्चार्यसमीपे प्रव्रजितः संजातसंवेगः, अन्यदा सुनिचन्द्रसाधुः सार्ध-भ्रष्टोऽव्यां चतुर्भिर्भेषालदारकैः क्षुत्रुडादिबाधितो दृष्टः, प्रतिलाभितो, मार्गं प्रापितः, सम्यक्तबलाभः, द्वौ जुगुप्सां कृत्वा देवतोसाधुतौ दृष्टाणपुरे दासभावेनोत्पन्नौ, तत्र च वत्सामिना दग्धौ मृतौ मृगभावेन कालिंजरे नगे उत्पन्नौ, लुब्धेन मारिती, ततो दंशो गंगायां, नप्रापि लुब्धकमारितौ बाणारस्यां भूतदिश्रमातंगगृहे चित्रसंभूतिनामानौ दारकौ, तत्रैव शंखराज्ञः मंत्री नमुनीनामा ब्राह्मणः कथंचित् विनष्टः स्त्रीत्रिपये, राज्ञा मारणाय समर्पितोऽभूत् दिश्रमातंगस्य, तेन चोक्तं-मदीयपुत्री यदि क्लृपं प्राप्स्यसि ततः रसाग्नि, तेन च मृत्युभयभीतेन प्रतिपन्नं, कलां ग्राहितौ, स च नमुचित्राक्षगः भूतदिन्नभार्याग्रामासक्तो, ज्ञात्वा मातन्नेन विनाशितुमारब्धः, तन्नु पुत्रैस्तु गुरुरिति कृत्वा जानापितो, नष्टो हस्तिनागपुरं गतः, तत्र च सनलुभारचक्रवर्तिमंत्रित्वेन

स्थितः, तौ च कलासमन्वितावपि लोकेन न बहु मन्येते सहवासदोषात्—“ इह सहवासदोषो जं कोरइ परिह्वोऽरविंदसस ।
लच्छीएँ जं धरिज्जइ साख्खरो तं समाख्खइ ॥ १ ॥ ” ततो निर्गतौ अभिमानात् स्वदेशाच्चित्रसंभूतिनामानौ दारकौ, अन्यदा
सुस्थिताचार्यं प्राप्य गृहीता प्रवज्या, मातंगमहर्षी जातौ, पर्यन्ते प्राप्तौ हस्तिनपुरं, मांसक्षपणपारणके संभूतिः प्रविष्टः
भिक्षार्थं, दृष्टो नमुनिचक्राणां, खलीकर्तुमारब्धो, निर्गच्छमानोऽपि न मुंचति, ततः क्रुद्धः धूमं मुक्तवान्, अंधारीभूता
दिशः, सनत्कुमारेण पृष्टाः—किमिदमकाण्डे धूमोत्थानं?, केनचिद्विदितवृत्तान्तेन कथितं, ततो राजा सान्तःपुरः शीघ्रमागत्य
पादयोः पतितः, ततः स्त्रीरत्नकेशाः पादयोलैंगनाः, सुकुभारतामनुभूयः कृतं निदानं, ममाप्येवं स्त्रीरत्नं जन्मान्तरे भूयात्,
चित्रसाधुरपि अत्रान्तरे धूमं दृष्ट्वा आगतः कष्टेनोपशाभितः, ततस्तद्देवानशनं कृत्वा मृतौ देवेषु वैमानिकेषूप्यत्रौ, ततश्च्युतः
संभूतिजीवः काम्पिल्यपुरे राश्याश्चुलन्या भार्याया उदरे चतुर्दशस्वभस्त्रचित उत्पन्नः, ब्रह्मदत्तचक्रवर्ती संजातः, चुलन्या मातुर्दोषेण
मंडलभ्रमणं कचित् कालं कृत्वा ततश्चतुर्दशरत्नसंयुक्तश्चक्रवर्ती संजातः, जातिस्मरः, पटहकदानं, इलोकाद्रिं च—आस्य दासौ मृगौ
हंसौ, मातंगावमरौ तथा— । सोऽपि चित्रजीवः पुरिसतालपुरे इभ्य उत्पन्नः, लक्ष्मीं परित्यज्य प्रव्रजितः, तत्रैव काम्पिल्यपुरे
विहरन् समायातः, उद्यानस्थ आरथद्विकेन पठ्यमानं श्लोकाद्रिं पुरितवान्—एषा नः षष्ठिका जातिरन्योऽप्याभ्यां विविक्त-
योः ॥ १ ॥ एतद् गृहीत्वा आरथद्विकेन पठितं, ततः सुहृदागमनमनोरथोऽस्य, मोहः समायातः, स चारघट्टिकः लौकेश्वर्णयि-
तुमारब्धः, राज्ञा स्वस्येन निवारितो लोकः, स च पृष्टः, क्व पुरितः श्लोको ?, ममोद्याने साधुरागतो, राजा गतः, तत्र पर-
स्परविचारे राजा राज्येन निमंत्रयात्, साधुरपि प्रवज्यां प्रतिलाभयति, एवं यावत् प्रतिसुदयते तावद् गतः साधुः, प्रवज्यां

परिपान्य षोडशं च, त्रयस्त्रिंशत्तोऽपि निदानकलेनापरित्यक्तविषयानुरागो मृत्वा सप्तमनरकृष्टथिव्यां त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमस्थिति-
नारक्तः समुत्पन्नः, पुनः संसारं प्रविशतीति ॥

इन्द्रजा रुद्राणां-मिदिदेवीनदृविहि हृदियणिरुवेण रंगमञ्जम्भि । दाण्डै छेदंती गोयम चउहिं सहस्सेहिं ॥ १ ॥ दाऊण
मया रंगं गौधमपुच्छा य कृष्ण पुञ्जभवे । रायगिहे भू एसा ध्रुया य सुदंसणपियाए ॥ २ ॥ जोवणपत्तावि केणइ विवाहिया
नेर कम्मदासेणं । चङ्कुमारी जाया भत्तारविज्जिया तइया ॥ ३ ॥ पासस्स समोसरणं चंदणक्कडियाए निगया सा उ । अस्मा-
पिइयापुच्छा मइया इंदोई निक्कंता ॥ ४ ॥ अहं फुल्लचूलपासे कम्मदएणं च बउसपरिणामो । जेढ्ढाबूले मासे मलेण यत्था
इमं कुणइ ॥ ५ ॥ कलखणणुञ्जयाया धोयइ सयं तहेव अविहीए । चोराणि अकालम्मी निवारणं मयहरी कुणइ ॥ ६ ॥
मणिंपाउ परेग हत्थे पाए य धोयइ सयं । ककलंतरगुञ्जंतराई य रागंधा ॥ ७ ॥ जं जं सहावहीणं अणं किंरं किंपि
रुगं कुणइ । तं तस्सा हत्थइ उप्पज्जइ दुराणं तस्स ॥ ८ ॥ अच्चउ ता अण्णजणो अंगुपन्नाइ पंच दिव्वाइ । तेसिं चिय ल-
ज्जिच्चइ पाएदे परिहरंतेहिं ॥ ९ ॥ अमुई अपेच्छजिज्जं दुगंधं सुवतोणिथदुवारं । धोवंति खगं सुद्धं एकारससोयसंजुत्तं ॥ १० ॥
चद्धतोनि भण्णमाणा न जाव छेदेइ चद्धोणिच्च । ताहे इंदलिवहिधा साउ कया सेसस्खट्ठा ॥ ११ ॥ तंवलपत्तनाथं अणवट्ठ
ता च्छाणव्वयं च । कडिं तीणं पायं सारणचइया पुढो वहिया ॥ १२ ॥ सच्चंडठाणगवेसयस्स सच्चंडगहियभिव्वस्स ।
सागादिगारिभतो वं मा भे सनुधि एगागी ॥ १३ ॥ तिग्गारेणं अज्जा भिव्वविचाराइसु पडिसिद्धा । संकाइया दोसा जेणित्थी
एह ययसिग्गा ॥ १४ ॥ तमनियमसंजमाणं जहियं हाणिं न कण्णं तत्थ । तिग्गुड्डी तिग्गसोही पंचविस्सुद्धी सुसोववाय

॥ १५ ॥ अनिवारितसच्छंदा बहु व वासा तव च काङ्गण । आलोक्यं च दाडं अणसणविहिणा गया सगं ॥ १६ ॥ सोहम्मे
सिरिनामा देवग गणिया महिहि पछाङ्ग । तत्तो च्या विदेहे वोहि लळुं पुणो मोक्ख ॥ १७ ॥ पडरज्जाकहाण सखेवेणं सम्मत्त ।

गुणद्वारमाह—

एग पंडियमरणं छिटइ जाइसयाइ बहुयाइ । दिटंतो महसयगो मंडुक्को नंदजीवो वा ॥ १३३ ॥

‘ एक ’ असाधारणं ‘ पंडितमरणं ’ आलोचनादिपूर्वं सर्वविरतिमरणं ‘ छिनत्ति ’ विदारयति, कानि ?-जातिशतानि
बहूनि, दृष्टान्तोऽत्र महाशतकः श्रावकः, मंडुको नन्दश्रावकजीवो वेति गाथार्थः ॥

महाशतककथानकम्—रायगिहे गुणसिलए सेणियराया महासयगसइ । रेवइपामोक्खाओ तेरस भज्जाओ से तस्स ॥ १ ॥
रेवइकुलहरियाओ अठ हिरणस्स हेति कोडीओ । वुडिनिहाणपवित्थर अठ वया दससहसाड ॥ २ ॥ तेरसभज्जसमेयं मेहु-
णकम्म न सेसरमणीहि । एवं सेसवयाणं परिमाण कुणइ भंगेहि ॥ ३ ॥ समत्तपुण्वयाण सपभेयाण वयाण सव्वाण । गहण
जहसत्तीए अभिग्गहाग अणेगागं ॥ ६ ॥ अभिगयजीवाजीवो पुन्नपावे य लद्धसम्भावो । समणे पडिलाभेइ भत्तेण कप्पणि ज्जेण
॥ ५ ॥ अह रेवइ चित्तेइ सवत्तिवाघायकारणा अहय । महसयगेण सद्धि भोगा णो संतय लहामि ॥ ६ ॥ ता मारेपी एया विस-
सत्थाइपयोगओ अहयं । जेण हिरण मज्झ महसयगो तहय अणुकूलो ॥ ७ ॥ अतर वियाणिज्जण विसप्पओगं पंडजए छण्हं ।
सत्थपयोग छाह निराकुला भुजइ भोगे ॥ ८ ॥ अह मंसलोल्या सा मज्झं पियइइमुच्छिया पावा । घुडे य अमाघाए गोणे
दो कुलहरे मारे ॥ ९ ॥ अह पन्नरसेवासे पोसहसालाएं पविसइ सयए । अह मत्ता सा पावा उवसग कुणइ सयगस्स ॥ १० ॥

भणइ य भो ! साधय ! भोगे भुंजीहिंता मएंसद्धि । क्रिते पुणार्इहिं ? नो सुणई तं वरं सयए ॥ ११ ॥ अह एकारस पढिमा
 फासेइं श्रोहिनाण उणाहे । सोइममे लोलुयं निय भदणग्गिम य जादणसहरसं ॥ १२ ॥ पुणरवि सा तह चेवय उवसगं बहुविहं
 दुजेमानी । भणइ पाथे नरए दुखं पाथेसि मरिऊणं ॥ १ ॥ भीया य उदिमयायई सत्तमस्तग्गिम अलसवाहीए । पढमम्मि पत्य-
 इम्मि वासमहस्साउ तुलसीई ॥ १४ ॥ भयवं च समोसरिओ गोयमसामिं च पेसए तत्य । नो खलु कणइ गोयम ! सड्डाणं
 निहुरं वरणं ॥ १५ ॥ आलोयावहि एयं दुब्बयणं जेण निरइयारस्स । मुगइफलं संजायइ अह गच्छइ गोयमो भयवं ॥ १६ ॥ पोस-
 इगालं पविसइ महसयगो बंदई सबहुमाणं । गोयमसामी कहइ य सावय ! आलोय अइयारं ॥ १७ ॥ गुणठाणं पडिबन्त्त निहुर-
 वरणं न भासिउं जुत्तं । ता महसयगो एयं पडिबज्जइ भगवओ सवं ॥ १८ ॥ पडिबज्जिय पच्छित्तं मासियसंलेहणं च काऊण ।
 मरिऊणं सोइममे देवो जाओ महिडीओ ॥ १९ ॥ ततो जुओ विदेहे बोहिं लुं पुणोवि सामन्नं । चरणं चरिऊण तओ केवल-
 नाणं नओ पोखुवं ॥ २० ॥ महसयगकहाणयं सम्भत्तए ।

मंइरुजीचकयानकं मिथ्यात्वाधिकारे कथितं, यथाऽसावश्वसुरांत्रनिर्गमने त्रतोच्चारणाष्टादशपापस्थानाशानादिचतुर्विध-
 पत्त्यागशरीरभतिबन्धव्युत्सर्जनादि कृत्वा मृतोऽष्टमदेवलोके उत्पन्न इति ॥ यतनामाह—

सुइराणगाइ अणुसद्धिभायणं तह समाहिपाणाइ । धीरावण सामग्गीपसंसणं सख्खच्छटा ॥ १३४ ॥

पतिश्रवणमागमस्याहर्नित्रं क्रियते अनश्रनिनस्तदेव पानकं, तथा अनुशास्तिः—उत्साहनं, शुभदृष्टान्तेन पुण्यभाक्, तद् भोजनं,
 तथा ममापिपानकादि वीयते येन विरेचनादिर्भवति, तेन च कुतेन न शरीरदाघादिर्भवति, तथा—“ तस्स य चरिमाहारो

इहो दायवु तण्छेय्या। सव्वस्स चरिमकाले अइव तण्हा समुण्णे ॥१॥ तण्हाळ्यंमि कए न तस्स अहियं पवत्तए तण्हा । चरिमं च एस खंजइ सद्धानजणं दुपक्खेऽवि ॥ २ ॥ ” ‘ धीरावण सामग्रीप्रशंसां च गीतार्थः संविज्जन्थ करोति “ नासेइ अ-
गीयथो चउरंगं सव्वलोयसारंगं । नद्धम्मि उ चउरंगे नहु सुलहं होइ चउरंगं ॥१॥ श्रद्धादृढ्यर्थमिति गार्थः ॥ अतिचारमाह-
इहपरलोयासंसापओग मरणं च जीवियासंसा । कामे भोगेसु तहा मरणंते पंच अहयारा ॥ १३५ ॥

इहलोकशंसाप्रयोगः इहलौकिकां चक्रवर्त्यादिः ऋद्धिं प्रार्थयति, परलोकशंसाप्रयोगः देवेन्द्रादिसमृद्धिमनश्चनस्थोऽधि-
लयति, भरणाशंसा व्याध्यभिभूतः पूजादिकं महिमानमपश्यन्नात्मनः ततो मरणं प्रार्थयते, यदि शीघ्रं म्रियेऽहं, तथा जीविताशंसा
अनशनी पूजादिकां महिमां लोकैः क्रियमाणां दृष्ट्वा चिंतयति—यदि कंचित् कालं जीवाम्यहं यस्येदृशीं प्रतिपन्नानशनस्यापि मे
महिमेति यथा विनयवत्यार्थिकायाः कौशाम्ब्यां, “ इच्छंतस्सऽवि पूजा न होइ जह धम्मयोसे” त्यादिं, ‘कामे भोगे य तह’ ति
कामभोगशंसाप्रयोगः कामान् भोगांश्चाश्रित्येहपरलोकगतान् भोगान् प्रार्थयति; पंचातिचारान्मरणकालभाविनो वर्जयतीति संतंक्र-
इति गार्थः ॥ भंगद्वारमाह—

पड्विज्जिज्जणऽणसणं पुणरवि आहारमाह पत्थेह । आउट्टियाहगा जइ सो भंगो जायए तस्स ॥ १३६ ॥

‘ प्रतिपद्यानशनं ’ कृत्वा चतुर्विधाहारपरित्यागं पुनरपि कश्चिद् गुरुत्तमां अधुभाध्यवसायः निरुपक्रमचद्दपुष्कः आहा-
रादि प्रार्थयति, ‘ आकुट्टिकादिना ’ उपेत्यकरणादिना यदि ततो ‘ भङ्गः ’ सर्वनाशो जायते ‘ तस्य ’ संखेखनाख्यमिच-
मस्येति गार्थः ॥ भवनाद्वारं चरमाह—

पगमामि अहं निभं अगलुणचिद्विद्या निरइयारेहि । जेहि कथं चिय मरणं दिइतो खंदण्णेत्थ ॥-१३७ ॥

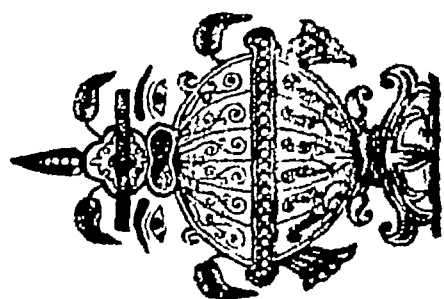
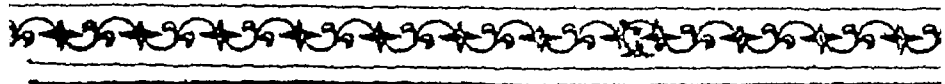
धैर्यागणपुषपागर्भैः शुभाध्ययसायेन सुदेवत्वादिव्यायुक्कैरनस्रनमस्कारादिसामग्रीयुक्तैर्मरणं कृतं लोकचमत्कृतिल्लभं
निरविवारैः सन्निरोपां सत्पुरुषाणां प्रकल्पेण नोमि-सोमि मगौमि इति भावना, त्रिरालस्मरणरूपा, बहुमानबुद्ध्या वासि-
तान्तःकृत्येन गुणवत्त्वमोदस्य धुयधेदुत्ताद्, एतवातीव दुष्करं मुहुतामुमोदनं परगतं गुरुहर्म्यभिः प्राणिभिः, दृष्टान्तोऽत्र
निरविवारानयने स्फुटकः भगवत्कृप्य इति गाथार्थः ॥ कथागतं च—

शामस्त्रां स्फुटः परित्वाजकः पिंगलश्रावकैग लोकादिशाभ्यादिः संसारद्विहानिहेतुमरणयज्ञे श्रीवीरपार्श्वदुपागत्य जीव-
निवृत्तवर्ति-रुथने च, उल्लसने रंगादिभिर्वल्लभरैः संसारद्विः पंडितसरगैः भक्तपरिह्लादिभिः संसारदर्शनः, ततः प्रतिबुद्धः स्फु-
टः स्फुटः परित्वाजकः पिंगलश्रावकैग लोकादिशाभ्यादिः संसारद्विः पंडितसरगैः भक्तपरिह्लादिभिः संसारदर्शनः, ततो भगवान् ! स्वयमेव प्रजाजयितुमित्यादि, ततो भगवान् ! स्वयमेव प्रजाजयति,
नृत्तरित्वागकः कैमलिकल्लतं यमं पृष्टवान्, इच्छामि भगवान् ! स्वमेव प्रजाजयितुमित्यादि, ततो भगवान् ! स्वयमेव प्रजाजयति, यत्र देकाद्-
पुं देसादिति ! गंजकचिद्विद्यापुदेयं यत्र त्रैलोक्यं ततः प्रपृति स्फुटः श्रमणः सम्पन्नः ईर्ष्यासमन्वित इति, यत्र देकाद्-
त्राद्विगतः, अहंदा परिमरात्रो चित्वा समुत्तना-यात्रच्छरोरसंहननादिसाग्री भगवत्सत्त्वत्रियानं च तावद् युक्तं गुणरत्नसंयत्सरं
व्यक्तमं कर्तुमिति, प्रयागे च भगवत्सर्वीपभागतो, भगवता चानुतातः गुणरत्नसंयत्सरं कृत्वा अस्थित्वगवशेषः संजातः, ततः
पुनरपि लज्जान्तरेण निमित्तवान्-इदानीं यमं गुरुतः मलयसं आलोचनशासनापूर्वं पंचमहात्रतोच्चरणे कृत्वा अनशनं प्रतिपद्य संवि-
त्तानीयः तानुभिः तां विबुधं परितं समाक्य सिद्धशिलातलं प्रमुनेभ्य प्रमृज्य च कालभक्तं हांसमाणेर पादपोपगमनं युक्तं कर्तु-
मिति विनिन्यय प्रभाते भगवत्त्वमीपमागतः भगवताऽनुकैनेवानुज्ञातः, ततः सर्वं यथा चिन्तितं तथैव कृत्वा पादपोपगमने स्थितः,

आयुष्कपरिमाणसमाप्त्या अच्युते उत्पन्नः, साधवोऽ(धुभिर)पि कायोत्सर्गं कृत्वा पुनरपि भगवत्समीपमागत्य पात्रसमर्पणं कृत्वा स्कु-
न्धतपस्विस्मरणं निवेदितं यथा तत्र महाव्रतौच्चारणं कृत्या नगस्कारपरायणः कालगतः, तस्माच्छ्रुतो महाविदेहे सेत्स्यतीति भावनेति ॥
अभिग्रहाथ अवश्यं चतुर्मासादौ ग्राहाः, ते चतुर्विधाः—द्रव्याभिग्रहाः क्षेत्रविषयाः कालरूपा भावप्रधानाः, तत्र द्रव्यते-
वर्षमध्ये धर्मव्यये द्रव्यं साधूनां सुखवस्त्रिकादि ग्लानाद्यौपधदान प्रतिजागरणा साधूनां धार्मिकवात्सल्यकरणं लोचकृते
दानं पुस्तकादेः पूजा अष्टमङ्गलकादिना, क्षेत्रतः चैत्यगृहे प्रमाजनादि मुकृतदृष्टतादेश्चिन्तनं, कालतोऽष्टम्यादिषु घृतस्नानदर्शनं
एकभक्तादि विकाले साधुत्रिश्राभणादिभोजनकाले चैत्यवन्दनं चैत्यादि, भावनः भावना अनित्यत्वाद्यः कायोत्सर्गभ्यसन पठनं
गुणनाधिग्रहः स्वगतपरगतमुकृतानुमोदन धर्मजगरिकात्रय स्वयरोदीर्णानां रूपायाणासुयशमः कारयितव्यः ॥ उदायनपुत्रः अ-
भीचिः अधिनिवेशेन अनालोचने दृष्टान्तः, तेन हि दरुणकाले अनशनादिक्रिया श्रावरुधर्मगोवा कृता तथापि भवनपतिषु
उत्पन्नः सम्यक्तत्वाभावेन ॥ “सुत्तवित्पद्मस्स दुणो मुद्दुगपत्तयेसु चित्तविन्नासो । तथा ‘भूतेषु जगत्त्व’ द्वितीयजागरिकायां
तथा ‘तत्रकारेण विवोहो’ प्रभानजागरिकायां आत्मस्वरूपचित्तको याशुक्तमित्यादि भावना प्रत्युपेक्षणे. मूसपदायंचिन्तन
सुप्तधिसुदेन कथं विधेयं, यथा एको धर्मास्तिकायः अद्वासयैर्मेयन्यत उत्कृष्टतश्चेत्यादि, सर्वमेतद् व्रतादि मूत्राज्ज्ञातव्य, तथा
च—“सुत्ताहुवायरक्खणगहणपत्तविसया मुणेपव्वा ।” इत्यादि, “सावयाणं सामायारी विहास्कालम्मि” इत्यादि. “तम्हा
निच्चसःए बहुमाण च अहिगयगुणंमि । नित्थंकरभत्तीए सुसाहुजणसेवणाए य (गाढा)” सर्वथा कालज्ञेन भवितव्य, यद्यस्मिन्
काले तपस्मिन्नेव काले कर्षव्यमन्योऽन्यात्राधया अहोरात्रकर्मस्मारणेन, इतरथा अतिचारः—“अहरत्त सक्कियस्स य पइ-

दिग्करणं तु भाग्ये धनिर्ध । तं चिह्नं प्सायकरणे अद्यारो सायस्स धरे ॥१॥ पाणुस्तं सम्पत्तं सुसाहुसेवा त्रिणिदपणिवाओ ।
 माप्रम्यपणु पीई न होइ केवेदि पुणेदि ॥ २॥ अबरोपर जं दच्छह बिऊइ, तेण आणाधरु पुण जिउअइ । उवसमसारु पत्सु
 रजिआइ, कायकिउसओ विरनु पकिआइ ॥ ॥ ” ‘ तस्मास्य विषयवृत्त्या प्रभवत्युर्बेन दृष्टिसम्मोहः । अरुचिर्न धर्मपथ्ये न च
 पापा क्रोधकंष्टनिः ॥ १ ॥ औदार्यं दक्षिण्यं पापजुगुप्साय निर्मलो बोधः । किमानि धर्मसिद्धेः प्रायेण जनप्रियत्वं चं त्यादि,
 यतः प्रथमयेव वैत्यवन्दनयोग्यं यद्युक्ता योग्याः, शक्रस्त्वः संबन्धनं, चैत्यवन्दने मुद्रादित्रिकाणि पंचविधोऽभिगमः
 त्रिविधा पर्षयाम्ना देवपूजनं महूपदीपदानादि, “ नक्षत्र रायाधिभोगेणं गणाधिभोगेणं बलाधिभोगेणं देवयाधिभोगेणं गुरु-
 निगदेणं विनीकतारेण ” वित्यायाकाराः, “ वयभंगे गुरुदोसो देवस्सत्रि पालणा गुणकरी उ । मूलगुणउतरगुणे सञ्जे देसे
 य तर सुदी ॥ १ ॥ पञ्चस्तानपिरिण्ण पञ्चस्लाया गुरु होइ । ” कार्तिकभावकारणसारयित्वाग्यादिभिः, गाविहरणादि मातृ
 लिट् मोरट् सङ्ग (?) उस्तगववाधानं त्रद्विषयस्त्वनापणे जतो । कायव्यो बुद्धिमया सुत्तजुसारेण नयनिउजं ॥२॥ उस्तग-
 ववाथा, दम्बभावा, साम्यता तद् वितेसमया, निच्छयववहारपणव्यणा, नामाइ चउरो, उत्सर्गापत्रादौ “ नेगमनथा य ति-
 च्चिदि इत्यग्लो जे धनंति सामभे । उज्जुमुयाई चउरो अववाया वितेसभणणाओ ॥ १ ॥ ” व्यत्रहारनिश्रयो “ गुणभूइहे दन्व-
 म्मि जेण मत्ताहियत्तं धारे । इइ वत्तुं इच्छिआइ. निच्छयओ पुण अप्पेचि सव्वत्थुम्मि जायए भावो. ततोऽसौ द्रव्यास्तिकः
 पर्यायास्तिकः, नायाइतिथं दम्बहियस्स भावो उ पञ्जवनयस्स । संगहववहारा. द्रव्यभाव., जं जं तवो. विसुद्धिपाएण. पञ्चसहि-
 वसत वाण्णु । इररा., सामान्यवित्तेयः “ धरेरेववविदेरे पणारसवि कम्मधूमिया साइ । एकम्मि पूइयस्मी सव्वे ते पूइया

होति ॥ १ । सङ्गाणं सइ विहवे सव्वेसिं वत्थमाइ दायव्वं । गुणवंताण विसैसो तुच्छस्स दिसादेक्खाए ॥ २ ॥ ववहारओ दिसा खलुं निच्छयओ-उउमत्थसमयचज्जा ववहारनयाणुसारिणी सव्वा । तं तह समायरंतो सुज्झइ जीवो विसुद्धमणो ॥ १ ॥ संवहारोवि वली जमसुद्धं पि गंहिय सुयविहीए । कोवेइ न सव्वण्णु । ज्ञाननयक्रियानयं ' अपरिच्छियसुयनिहसस्स ' गाहा, ' जहा खरो चंदण भार ' गाहा, जइ सपरिणामओच्चिय धम्मोऽधम्मोव्व किच्चगा किं तु । सुहआलंवरणपरिणओ. ' परिमाणसु ' गाहा ' नाणाहीणं सव्वं नाणनओ भणइ किं च किरियाए ? । किरियाए किरियनओ तदुभयगाहो य सम्मत्तं ॥ १ ॥ अपितानपितं वस्तुतच्च ' मित्यादि, सप्तभंग्यः पर्यालोचनीयाः, स्याच्छब्दोऽनेकान्तद्योतकः, एकस्मिन्नपि वस्तुनि घटादिके बह्वर्थद्रव्यपर्याय-नामस्थापेनाद्रव्यभावेनैगमसंग्रहव्यवहारकसुसूत्रसम्बद्धसमभिरुद्धएवंभूतापितानपितगुणपर्यायविधिमतिषेय सकलविकलादेशससप्तनवत-त्त्वसत्ताविवक्षितसद्भावाङ्गीकरणं च शब्दार्थः, ' जो सियवायं भासइ पमाणनयपेसलं गुणाहाणं । भावेइ मणेणं तथा सो उ पमाणं सुयधराणं ॥ १ ॥ उस्सगसुयं किंची किंची अववायओ भवे सुत्तं । तदुभयसुत्तं किंची. अहवुस्सगोसगो अववाओ-सगओ य अववायं । अहवा उस्सगं वा अहवा अववाइयं चैव ॥ १ ॥ ' यद्यपि पूर्वार्थैः श्रावकधर्मो हनेकयाऽभिहितः । नव-पदभेदैस्तु तथाप्यपूर्वतेत्येव नः प्रयासः ॥ १ ॥ दृष्टान्ताश्चापूर्वाः इत्यै केषांचिदल्पमतीनां तु । तेनैषा टीका पुनः सुखाव-बोधाय भव्यानाम् ॥ २ ॥ यस्मात्तु जडमतीनामुपकारपरविरागयुक्तानाम् । श्रावकधर्मपरमाणमानन्दं कारयत्येषा ॥ ३ ॥ मात्सर्यस-गता ये ज्ञानस्य लवेन गर्विताः प्रायः । तेषां दोषायेषा गुणमत्सरिणां खलानां च ॥ ४ ॥ अतः-सम्मिगुणदोषैरेवेषा उच्छुब्ध गुणलभा ब्राह्मणः । यस्मान्मती विशेषावस्थानं भवति सर्वेषाम् ॥ ५ ॥ स्तुतोऽपि दुर्जनः काव्ये, दोषेषेव प्रकाशते । निन्दितस्तु विशेषेण,

इति श्रीदेवगुप्तसूरिप्रणीतं स्वोपज्ञवृत्तियुक्तम्
श्रीनवपदप्रकरणं लघुवृत्तिः ॥

इति श्रेष्ठि वैशम्पयण लालभाई जैन पुस्तकोच्चारण-ग्रन्थाङ्कः ६८

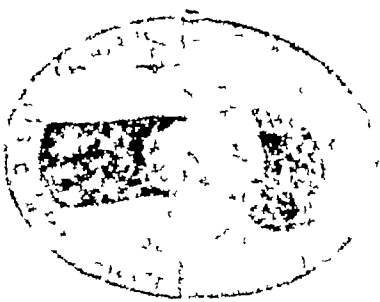
श्री देवचंद्र लालभाई जैन पुस्तकालय केंद्र

तथा

श्री आगमोदय समिति.

जह्नेरी वजार-मुंबई.

१००००-१-७-१९२९.

गोपीपुरा-सुरत.

वाचंटर:- श्रीकृष्ण खर्माण भंभा.

मुस्तफा पारकट मुंबई नं. १.